

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

László Virgil \ Egyéni életutak és kollektív sorseseemények kereszteződésében

Kovács Ábrahám \ A brit evangelikalizmus hatása a mai magyar protestantizmus hitvallására és kegyességére

Pángyánszky Ágnes \ Az evangélikus lelkészképzés gyakorlati kompetenciaterületei

Zászkaliczky Pál (id.) \ Az ige mint Isten szava s az ige mint szófaj II.

Gregersen-Labossa György \ A lelkész magatartása a baráti társaságtól a liturgián át a szociális média nyilvánosságáig

Hafenscher Károly \ Exegetikai forrásaink az igehirdetői műhelymunkában

Szabó B. András \ Teológiai konzervativizmus és liberalizmus a múltban és a jelenben

Csepregi András \ Hogyan válaszol az egyház a mai kor kihívásaira?

Kedves Olvasó!

Miért pont velük történik mindez? – teszi fel a kérdést László Virgil *Egyéni életutak és kollektív sorsesemények keresztesződésében* című tanulmányában. Hogyan értékelhetjük az egyén élete alakulásának vonatkozásában azokat az életeseményeket, amikor önmaga és a külső szemlélő számára jobbára láthatatlan eredők működése nyomán válik egy nagyobb kollektív sorsközösség részesévé, miközben mások pedig nem. A szerző a legfrissebb újszövetségi kutatásokat is felhasználva ad választ a Covid-járvány közben felmerült számos teológiai és szociális kérdésre.

A magyar református egyház felső vezetésében sok ébredési szereplő leszámazottja foglal helyet. Hasonló a helyzet az evangélikus egyházban is, ahol az ébredési mozgalmakban részt vevő emberek leszámazottjai közül sok első vonalbeli teológus, püspök is került ki. Ezek a családok az értékes társadalmi tevékenységet az evangélium hirdetésével összekötő megújulási mozgalmak olyan szövetei, amelyek különböző mértékű kapcsolatban álltak a Nagy Britanniából, azaz Angliából és különösen Skóciából hozzánk érkezett evangélikalizmussal, amely a puritanizmus szellemi örököse. Kovács Ábrahám *A brit evangélikalizmus hatása a mai magyar protestantizmus hitvallására és kegyességére* című munkájában számos jelentős, máskor meglepő tényre hívja fel az olvasó figyelmét.

Pángyánszky Ágnes *Az evangélikus lelkészképzés gyakorlati kompetencterületei* című tanulmánya az evangélikus lelkészi hivatást a gyakorlati készségek és hozzáértés perspektívájából vizsgálja. Ebből a szempontból természetesen nem hiányozhat a lelki, hitbéli elhivatottság kérdése sem. Alapvetően elmondható, hogy a kompetenciák vizsgálatakor a lelkészi hivatásra való elköteleződés, az érett, de a hitfejlődés folyamatát elfogadó lelki attitűd minden szakmai mozzanatnak az éltető fundamentuma.

Az igehirdetési előkészítők *Szenháromság ünnepe után tizenkettedikig vasárnapig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Augusztus–szeptemberi számunk szerzői

Bácskai Károly lelkész, egyetemi docens – Budapest

Csepregi András iskolalelkész, egyetemi docens – Budapest

Deák László lelkész – Budapest

Gáncs Tamás igazgató lelkész, biblikus teológus – Budapest

Gregersen-Labossa György lelkész, a Diakóniai Bizottság elnöke – Budapest

Hafenschér Károly lelkész, egyetemi tanár – Budapest

Honthegyi Zsolt lelkész – Keszthely

Klimentné Ferenczy Andrea lelkész – Esztergom

Kovács Ábrahám református teológus, történész, egyetemi docens – Debrecen

Laborci Dóra teológus, újságíró – Szentendre

Lackner Pál, a püspöki tanács titkára, egyháztörténész – Budakeszi

Lacknerné Puskás Sára lelkész – Budakeszi

László Virgil lelkész, egyetemi adjunktus – Budapest

Lázárné Skorka Katalin lelkész – Mezőberény

Malik Péter Károly lelkész – Nyírtelek

Pángyánszky Ágnes lelkész, intézetvezető, egyetemi adjunktus – Budapest

Reuss András lelkész, professor emeritus – Budapest

Sándorné Povazsanyecz Gyöngyi lelkész – Miskolc

Seben Glória lelkész, doktorandusz – Budapest

Szabó B. András lelkész, egyetemi adjunktus – Budapest

Szabó Lajos lelkész, nyugalmazott egyetemi tanár – Budapest

Thuránszky István lelkész, doktorandusz – Bér

Tóth Károly István lelkész – Sopron

Varsányi Ferenc lelkész – Dunaharaszti

Zászkaliczky Pál (id.) nyugalmazott lelkész – Fót

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050

E-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 12 000 Ft; fél évre: 6000 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 7900 Ft; fél évre: 3950 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft. www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821

Itt az idő! Épüljünk fel!

Hag 1,6

■ HONTHEGYI ZSOLT

Amikor e sorokat írom, június van, s kezdünk fellélegezni a járványhelyzet bezártsága után. Az újrakezdés lázas igyekezete jár át mindent és mindenkit. Amikor megjelennek e sorok, már közeledik a szeptember, egy új iskolaév kezdete, s csak reménykedni lehet, hogy valóban kezdet lesz.

Izrael népe is új kezdetben reménykedik: mindazok, akik hazatértek a fogságból, egy új, nagyszerű jövő képét vizionálják maguk elé, de a valóság kiábrándító. A szent várost romokban találják, az otthon maradtak idegen népekkel keveredtek, s nem fogadják őket szívesen.

Más lelkesedni és más hűségeseznek maradni. Amikor ezek az emberek kiszabadultak a fogságból, és hazatérhettek atyáik földjére, tele voltak lelkesedéssel. A legtöbben közülük már a fogságban születtek. Nem látták a templomot, csak hallottak a virágzó kultuszról, azokról a gyönyörű városokról, amelyeket Nabukodonozor romba döntött, és alig várták, hogy megláthassák őseik földjét. Tele voltak lelkesedéssel.

A nép létét a templom és a kultusz jelképezte. Ezért szinte az első napokban felállították az áldozati oltárt, hamarosan letették az Úr új házának alapkövét, és bár hozzáfognak a felépítéséhez is, a munka nem várt nehézségek miatt nehezen halad. Az élet újraindításának sürgető akarása és az ezzel járó problémák felülírják a fontossági sorrendet; természeti csapások és a környező népek feljelenése mind-mind hátráltatják az építkezést.

Így telnek el hosszú évek, s végül Dárius király engedélyt ad az építkezésre, sőt támogatja is azt. Az eltelt idő azonban elég volt arra, hogy elfogyjon az emberek lelkesedése. A megszakítás nagy úr. Az oltár áll, a kultusz, az áldozatbemutató működik, ez legyen elég. Elvész a lendület, a saját életük helyrehozása, házaik építése fontosabbá válik: a templomépítést sürgető prófétai szóra – még nincs itt az idő – halogatás a válasz.

Hogyan is kell jól újrakezdeni? Ez most a legfontosabb kérdés. Lehet-e mindent ott és úgy folytatnunk, ahol és ahogyan abba hagytuk?

Nekünk is templomot kell építenünk – épületeink állnak, épülnek-szépülnek, de kérdés: beépülünk-e mi is lel-

ki kövekként, hogy velünk és bennünk épüljön föl a ház? „...ti magatok is mint élő kövek épüljétek fel lelki házzá, szent papsággá, hogy lelki áldozatokat ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által. Ezért áll ez az Írásban: »Íme, leteszek Sionban egy kiválasztott drága sarokkövet, és aki hisz benne, nem szégyenül meg.«” (1Pt 2,5)

Eltávolodtunk az Istentől, a magunk útját járjuk, és a magunk házait csinosítgatjuk, miközben egyházi épületeinkben működik a kultusz, de a világhoz igazodva befalaztuk magunkat ezekben a gyönyörű templomokba, s ami bent történik, az bent is marad. Pedig mi a világhoz küldettünk, s a világnak sóvárgó szükséglete az Isten igéje, még ha elutasítóan fordul is felé. Ezért kell nekünk köztük templommá épülnünk, hisz a jézusi alap is ezért adatott, hogy így vonjuk Jézus szeretetközösségébe mindazokat a felebarátokat, akik reánk bízattak.

Ahogy Haggeus is rámutat prófécijában: „Sokat vetettetek, de keveset hordtatok be; esztek, de nem fogtok jólakni; isztok, de nem fogtok megrészegedni; felöltöztök, de nem fogtok megmelegedni. Aki pénzért dolgozik, mintha lyukas erszénybe rakná a pénzét.” (Hag 1,6)

Aki nem ragaszkodik Isten elsőségéhez életében, annak szétesik élete fontossági sorrendje. Akkor azt mondták az emberek: mivel rossz a termés, most nem tudjuk építeni az Úr házat. De Isten rámutat a helytelen sorrendre: mivel nem építitek az Úr házat, azért rossz a termés.

Megélhetésem, karrierem, a sok munkám miatt nem érek rá Isten igéjével foglalkozni. Az élet nehézségeit kell megoldanom, a család problémáit kell elhordoznom. A világ és a társadalom változásait kell kezelnem, most nincs időm és nincs erőm. Majd ha már a gyerekek kirepültek, majd ha már nyugdíjas évek lazításában, majd ha már mindent megoldottunk...

De rossz a sorrend, hisz az alapkő, Krisztus már letétt, csak reá kell épülnünk, átadva magunkat az Atya kegyelmes szeretetének, s lesz erőnk elhordozni az élet nehézségeit, lesz mit továbbadni gyermekeinknek, felismerhetővé és világossá válnak az értékek, és ez a templom dicsőségebb lesz, mint a kőből épült.

Egyéni életutak és kollektív sorseseemények keresztveződésében

■ LÁSZLÓ VIRGIL

A pandémia által felvetődött kérdés

A mögöttünk álló másfél esztendő folyamán mindannyiunk életébe beköltözhetett egyfajta bizonytalanságérzet. Nem pusztán arról van szó, hogy vajon akár mi, akár a szeretteink közül valaki megfertőződik-e vagy sem, hanem arról, hogy amennyiben igen, akkor vajon hogyan fog a szervezetünk reagálni. Vajon milyen súlyos lesz a betegség lefolyása, vajon milyen szövődmények bekövetkeztével kell számolnunk? Mert bár megfigyelhetők törvényszerűségek például a magas életkor, a krónikus betegségek megléte és egyéb kockázati tényezők vonatkozásában, mégsem mondhatjuk azt, hogy a kétszer kettő négy bizonyosságával kalkulálhatunk a saját vagy szeretteink sorsát illetően. Van, akinek megadatott, hogy száztizenhárom évesen könnyedén legyőzze a koronavírus, ahogy egy évszázaddal korábban a spanyolnáthával is tette,¹ ugyanakkor akadnak, akik fiatalkorúként halnak bele az alattomos kórba. Előfordulnak olyanok, akik bármiféle alapbetegség nélkül is súlyos, maradandó tünetekről számolnak be, míg mások tünetmentesen túlesnek az egészen. A járvány első hulláma során egészen furcsa volt, hogy míg például egy százhuszszeszres lakosságú város, Bergamo olyanira a járvány központjává vált, hogy a helyi krematóriumok nem bírták kapacitással a halottak égetését, addig alig ötven kilométerrel arrébb, a több mint tízszer akkora Milánóban ehhez képest alig számoltak be megbetegedésekről. Adódik tehát a kérdés, hogy miért pont *azokkal* történik mindez, akikkel megtörténik. Hogyan értékelhetjük az egyén élete alakulásának vonatkozásában, amikor önmaga és a külső szemlélő számára jobbra láthatatlan eredők működése nyomán válik egy nagyobb kollektív sorsközösség részesévé, miközben mások pedig nem?

¹ <https://www.lavanguardia.com/vida/20200511/481096600431/maria-branyas-113-anos-persona-mas-mayor-espana-catalunya-supera-coronavirus.html>

Az egyéni sorsra vonatkozó kauzalitás kérdése a kollektív események összefüggésrendszerében

Az irodalmi megközelítés

A kérdésfeltevés a világirodalom számára sem ismeretlen. A háromszoros irodalmi Pulitzer-díjas Thornton WILDER 1927-es regénye, a *Szent Lajos király hídjá* lényegében ugyanazt a problematikát járja körbe. A mű cselekménye abból a fiktív eseményből indul ki, amely szerint egy olasz misszionárius ferences szerzetes, Juniper atya tanúja lesz annak, amikor 1714. július 20-án Peruban egy hatalmas szakadék felett átívelő, még az inkák által épített függőhíd leszakadt, s a rajta éppen áthaladó öt ember a mélybe zuhant. A szerzetes hat éven át tartó aprólékos nyomozásba kezd az érintettek életének részleteit kutatva, hogy kiderítse, hogyan illett mindez az isteni gondviselés tervébe. A kérdés, ami foglalkoztatja, az, hogy miközben naponta több száz ember haladt át a hídon, miért pont velük történt ez a tragédia. Isten miért választotta ki éppen őket arra, hogy aznap ott meghaljanak?

Az okság elve és a morális felelősség kérdése az ókorban

Az antik görög filozófiában a kauzalitás problémája, azaz, hogy minden, ami történik, oksági viszonyok által előre meghatározott módon megy végbe, valamint ennek az egyén morális felelősségével való összeegyeztethetősége alapvetően a hellenisztikus korban kerül az érdeklődés középpontjába.² A sztoikusok determinisztikus fátumelmélete, az ezzel szemben álló epiku-

² Az okság, a kauzalitás elvének és a morális felelősség összeegyeztethetőségével kapcsolatos antik görög filozófiai megközelítéseknek korrekt összefoglalását nyújtja BENE 2010, 25–28. o.

reus indeterminizmus, valamint a középplatonizmus, majd az újplatonizmus „köztes” megközelítései figyelemre méltó tanújelei az emberi szellem fáradhatatlan értelemkeresésének.

Nem voltak ezzel másképpen a zsidó kultúrkörben élők sem. A *Lelkipásztor* 2020/10. számában VARGA Gyöngyi kiváló összefoglaló tanulmányt szentelt a szenvedés- és traumatapasztalatok ószövetségi reflexióinak. Ebben nagyon helyesen mutat rá arra, hogy az Ószövetség teológiai pluralitása következtében „Istenről és hatalmáról tett kijelentései termékeny feszültségben állnak egymással” (VARGA 2020, 370. o.). A szerző által vizsgált, a témánk szempontjából releváns három paradigma közül az egyik a deuteronomista hagyomány, amely a tett-következmény, bűn-büntetés összefüggérendszerében gondolkodik. A siralmak és panaszok iratai, bár hasonló ok-okozatiság érvényesülését feltételezik, a mélységből Istenhez kiáltanak. Végül, de nem utolsósorban az igazak szenvedése nyomán Jób könyve felveti a bűn és büntetés szigorú oksági logikájának megkérdőjelezhetőségét. Mindezek tükrében jogosan adódik a kérdés, hogy vajon Jézusnak volt-e tanítása mindezzel kapcsolatban, s ha igen, milyen álláspontra helyezkedett.

Jézus és a fátumszerűség kérdése

Bűn és büntetés?

„Abban az időben néhányan hírt hoztak neki azokról a galileaiakról, akiknek a vérét Pilátus az áldozati állataik vérével elegyítette. Jézus megszólalt, és ezt mondta nekik: Azt gondoljátok, hogy ezek a galileai emberek bűnösek voltak a többi galileainál, mivel ezeket kellett elszenvedniük? Nem! Sőt azt mondom nektek, ha meg nem tértek, mindnyájan hasonlóképpen elvesztek. Vagy azt gondoljátok, hogy az a tizennyolc, akire rádőlt a torony Silóámnál, és megölte őket, vétkesebb volt minden más embernél, aki Jeruzsálemben lakik? Nem! Sőt azt mondom nektek, ha meg nem tértek, mindnyájan ugyanúgy elvesztek.” (Lk 13,1–5)

A galileaiak személyéről, valamint Pilátus motivációjáról jelen esetben nem tudunk meg közelebbit. Alexandria-i Philón (*Legat* 299–305) és Josephus Flavius megörökít ugyan néhány konkrét súrlódást Pilátus és a zsidók között, így olyat is, amely vérfürdőben végződött,³ de itt nyilván nem ezek-

ről az esetekről van szó. Lukács evangéliumában a különös fogalmazásmód, miszerint vérüket az áldozati állataik vérével elegyítette, kétségkívül arra utal, hogy itt barbár mézárás történt (BOND 1998, 151. o.). Ugyanakkor írásmagyarázók szerint az a tény, hogy ezt az eseményt Jézus egy tizennyolc fő életét követelő balesettel hasonlítja össze, arra utalhat, hogy nem túlságosan nagy létszámú tömeget érinthetett.⁴

Míg Pilátus vérfürdőjét⁵ valahogyan mégiscsak a galileaiak valamilyen magatartása válthatta ki, addig a torony összedőlése olyan *vis maior* szerencsétlenség, amelyről az alatta tartózkodók nyilvánvalóan nem tehettek.⁶ Bármelyik esetet is vesszük szemügyre, Jézus nem a lehetséges oksági összefüggéseket tagadja kimondottan, hanem a külső szemlélő és a szerencsétlenül jártak közötti „bűnösségi fokozatban” való – utóbbiakra nézve előnytelenebb eredménnyel járó – összehasonlíthatóságot (GREEN 1997, 514. o.). Egy tragédia nem *feltétlenül* büntetésképpen történik valakivel – bár történhet(!) (vö. Jn 5,14; Lk 13,3,5)⁷ –, és egyértelműen nem a másokhoz képest való fokozottabb Isten előtti bűnösség miatt.⁸

Jézus intó szavai teljesen beleilleszkednek az általunk vizsgált szakasz tágabb kontextusába. Lk 12,42–48-ban az okos és a gonosz szolga példázatában két magatartásmintát látunk magunk előtt: a hű és okos sáfárét, akit munkában talál az ura, amikor megérkezik, valamint a gonosz szolgálót, aki arra bázírozva, hogy késik az ura, kegyetlenül bánik a szolgatársaival, és dőzsöl. Néhány verssel később (Lk 12,54–56) pedig Krisztus az idők jeleiről ekképpen szól: „Amikor látjátok, hogy felhő támad nyugatról, mindjárt azt mondjátok, hogy eső jön, és úgy lesz. Amikor pedig déli szél fúj, azt

⁴ NOLLAND 1993, 717. o. Egyébiránt MARSHALL felveti annak lehetőségét, hogy a silóami baleset éppen a már említett Pilátus-féle vízvezeték építéséhez kapcsolódóan történhetett (1978, 554. o.).

⁵ Ez egyébként előrevetíti az ő szerepét a közelgő passiótörténetben is (Lk 23,1–25), így annak eseményeit olvasva az olvasónak már előzetes benyomása lehet Pilátus karakteréről, igazságszolgáltatásának várható kimeneteléről (CARROLL 2012, 278. o.). Egyébiránt Jézus is galileai (Lk 23,6).

⁶ Silóám a jeruzsálemi városfal délkeleti sarkánál található víztározó elnevezése volt. Lásd NOLLAND 1993, 718. o.

⁷ Itt célszerű megjegyeznünk, hogy a városfal részét képező silóami torony összeomlása mintegy előképként előrevetíti Jeruzsálem lerombolását, amelyet Jézus ekképp sirat meg: „Bárcsak felismerted volna ezen a napon te is a békességre vezető utat! De most már el van rejtve a szemed elől. Mert jönnek majd rád napok, amikor ellenségeid ostromfalat emelnek körülötted, körülzárnak, és mindenfelől szorongatnak, földre tipornak téged és fiaidat, akik falaid között laknak, és kő kövön nem marad benned, mert nem ismerted fel meglátogatásod idejét.” (Lk 19,42–44) Itt a meglátogatás idejének fel nem ismerése, valamint a pusztulás egyértelműen ok-okozati viszonyban állnak egymással.

⁸ Milyen mélyen lényeglátó a felismerés: „Igaz az a beszéd, és teljes elfogadásra méltó, hogy Krisztus Jézus azért jött el a világba, hogy a bűnösöket üdvözítse, akik közül az első én vagyok.” (1Tim 1,15) Az „igaz az a beszéd és elfogadásra méltó” a mondat utolsó kitételére is vonatkozik! Ez pedig nem Pál személyes önmarcangolása, hanem Isten és – egyes szám első személyben – a közötttem való viszony helyes megragadása. *Coram Deo* csak így tekinthetek önmagunkra, szemben a rajtam kívül állók méricskélésével. Lásd ugyanígy Mt 7,3-ban a szálfka-gerenda problematikát.

³ Ez utóbbira az szolgáltatott okot, hogy Pilátus lefoglalt templomi anyagi forrásokat a templom vízellátását szolgáló vízvezeték megépítésének finanszírozásához. Az emiatt feldühödött, erőszakossá váló tömeget Caesarea amfiteátrumában a római katonák csak vérfürdő árán voltak képesek megfékezni. Lásd *Bell* 2. 175–177; *Ant.* 18. 60–62. Pilátus konfliktusai vonatkozásában részletesen lásd RAJAK 2002, 67–68. o. Egy samaritánus csoport néhány tagja, akik demagóg vezetőjük hatására fel akartak menni a Garizim hegyére, szintén Pilátus katonáinak kezétől estek el (*Ant* 18. 85–87). Lk 13 vonatkozásában azonban kétségkívül a jeruzsálemi templomban bemutatott áldozatról, esetleg a páskabarány levágásáról van szó. Részletesebben lásd FITZMYER 1985, 1006–1007. o.

mondjátok, hogy hőség jön, és úgy lesz. Képmutatók, a föld és az ég jelenségeit felismeritek, e mostani időt miért nem tudjátok felismerni?” Ugyanígy a szakaszunk folytatása Lk 13,6–9-ben a természetlen fügefá példázatában arról szól, hogy a természetlen élet előbb vagy utóbb elnyeri a következményét, s ha a jelenben ez még nem következett be, az csak is Isten hosszútűrésének köszönhető. Azt is mondhatnánk, hogy az istenfélő embernek az indián Csingacsukhoz vagy Winnetouhoz hasonlítható képzett nyomolvasóvá kell érnie, és olyan lehetőfinom jelekből is ki kell tudnia olvasni a komoly, az őt potenciálisan megszólító isteni üzenetet, mint néhány lelapult fűszál (vö. mások sorseseeményei). Csak mindezt nem a földrajzi értelemben vett prérin, hanem a sorseseemények kuszaságában az élet vándorújtján kell gyakorolnia.

Lukács evangéliumának visszatérő motívuma, hogy Jézus azért jött, hogy megkeresse és megtalálja az elvesztett vagy a bűnösöket.⁹ Ugyanakkor mindez megtéréssel, Isten és az ő akarata iránt való elköteleződéssel jár együtt.¹⁰ „Itt az olvasók az érme másik oldalát látják: Jézus megkeresi az elvesztett és befogadja őt Isten családjába, ez bizonyos, de a meghívás elfogadása az élet transzformációját jelenti. Az időpont erre a változásra pedig a jelen. Azok, akik felismerik, hogy milyen idő van, és akik ezek közül Isten uralmának a hordozói, megtérnek, amíg lehetőségük van rá.” (CARROLL 2012, 279. o.)

Kinek a hibája?

Hasonlóképpen figyelemre méltó Jn 9-ben a vakon született ember meggyógyításának a története. A tanítványok érdeklődése sokatmondó: „Mester, ki vétkezett? Ez vagy a szülei, hogy vakon született?” (Jn 9,2) A kérdés tehát nem az, hogy mi a vakság oka, mert az szinte axiomatikus: valakit morális felelősség kell hogy terheljen. A dilemma számukra csak az, hogy kit.

A zsidó hagyományban¹¹ a vakság igen gyakran valóban valamilyen helytelen cselekedet büntetése (1Móz 19,11; 2Móz 4,11; 5Móz 28,28–29; 2Kir 6,18).¹² Ráadásul igen komoly vallási következményekkel is bírt. Például nemcsak a vak nem lehetett pap (3Móz 21,18), de még a hályogos szemű sem (3Móz 21,20). Természetesen vak állatokat sem lehetett Istennek áldozni (3Móz 22,22; 5Móz 15,21; Mal 1,8). Ugyanakkor a vakokat védő ószövetségi rendelkezések is ismertek (3Móz 19,14; 5Móz 27,18). Szinoptikus megközelítésben Jézus vakokat érintő gyógyításaiban – ahogy erre ő maga is utal (Mt 11,5 || Lk 7,22) – az Ézs 35,5-ben megfogalma-

zott eszkatologikus várakozás teljeseedik be: „Akkor majd kinyílnak a vakok szemei, és megnyílnak a süketek fülei.”

A Jn 9,2-ben felvetődő dilemma, hogy ki volt az, aki vétkezett, szintén nem előzmények nélküli. A Tízparancsolatból jól ismert elv szerint: „Megbüntetem az atyák bűnéért a fiaikat is három, sőt négy nemzedéken át, ha gyűlölnék engem.” (2Móz 20,5)¹³ Az a lehetőség pedig, hogy valaki a születése előtt vétkezzen,¹⁴ előfordul a rabbinikus midrás irodalmában is,¹⁵ például olyan esetre vonatkoztatva, ha egy várandós zsidó nő egy pogány templomban vesz részt kultuszi cselekményen, akkor a magzat is bálványimádást követ el (BARRETT 1978, 356. o.).

Mindazonáltal Jézus elveti mindkét lehetőséget: nem ő vétkezett, nem is a szülei. A válasz további részét pedig kétféleképpen is értelmezhetjük, annak függvényében, hogy az eredeti görög szövegnek a részét nem képező központosítást hová helyezzük.¹⁶ A bibliafordításoknak szinte az összessége Jn 9,3-at egy mondatnak tekinti. Így az igevers második fele a vakon született fogyatékosága okának megjelöléseként áll előttünk: „...hanem azért van ez így, hogy nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei.”¹⁷ Az alternatív központosítás azonban jelen esetben egy másik olvasatot is lehetővé tesz: ἀπεκρίθη Ἰησοῦς οὕτε οὗτος ἤμαρτεν οὕτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ. ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ, ἡμᾶς δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρα ἐστὶν ἔρχεται νῦν ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. Azaz, saját fordításomban: „Jézus így válaszolt: Sem ő nem vétkezett, sem a szülei. Hanem azért, hogy nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei, amíg nappal van, nekünk annak a cselekedeteit kell végeznünk, aki elküldött engem. Eljön az éjszaka, amikor senki sem munkálkodhat.” Így tehát a 9,3 vers második fele nem az első felének a magyarázata, hanem a 9,4-ben foglaltakhoz tartozó célhatározói mellékmondat.

Az azonban bármelyik olvasatot tesszük is magunkévá, nem tudunk a témánk szempontjából általános elvet következtetésként levonni Jézus válaszából. Nem derül ki az, hogy általában véve a hasonló cipőben járó embereknek, mint például a vakon született, miért kell ilyen sorssal szembesülni-

¹³ Ugyanakkor figyelemre méltó a próféta hagyományban Ez 18,2.20: „Hogy mondhattok ilyen közmondást Izráel földjéről: Az apák ettek egerest, és a fiak foga vásott el tőle?! [...] A fiú nem bűnhődik az apa bűne miatt, az apa sem bűnhődik a fia bűne miatt. Igazságáért csak az igaz kap jutalmat, a bűn pedig csak magát a bűnöst terheli.”

¹⁴ A kanonikus Ószövetségben ez nem igazán fordul elő, sőt lásd Zsolt 58,3; Ézs 48,8. Érdekes, hogy bár 1Móz 25,22-ben Jákób és Ézsau már a méhen belül tusakodnak, a páli értelmezés szerint Isten kiválasztása már akkor érvényesült, amikor még meg sem születtek Rebeka gyermekei, „és nem tették semmi jót vagy rosszat” (Róm 9,11).

¹⁵ Gen. Rab. 63,6; Énekek éneke Rab. 1,41.

¹⁶ Lásd John C. POIRIER érvelését az alternatív központosítás nagyobb plauzibilitása mellett (1996, 288–294. o.).

¹⁷ Ez teljesen koherens azzal, amit Lázár kapcsán olvasunk nem sokkal később Jn 11,4-ben: „Ez a betegség nem halálos, hanem az Isten dicsőségét szolgálja, hogy általa megdicsőüljön az Isten Fia.”

⁹ Lk 5,32; 7,34.47–48; 15,4–7; 19,10.

¹⁰ Lk 5,32; 10,13; 11,32; 15,7.10; 16,30; 17,3–4; 24,47.

¹¹ A vakság, az ősök vétkei, valamint a prenatális bűnök vonatkozásában rabbinikus és a zsidóságon kívüli tágabb ókori perspektívában lásd részletesen: KEENER 2003, 777–779. o.

¹² Ezt későbbi Biblián kívüli források is megerősítik (mint például az *Ariszteász-levél* 316; vagy olyan talmudi iratok, mint *b. Hag* 16a, *b. Sabb.* 108b–109a). Persze szintén ismert volt, hogy a vakság a megöregedés természetes következményeként is előállhat, pl. 1Móz 27,1; 1Kir 14,4. Lásd DAVIES–ALLISON 1991, 135. o.

ük. Az újszövetségi teológia egyöntetű álláspontja szerint Jézus igehirdetésének a jellemző formái közé tartoznak nemcsak a szóbeli tanításai, de a tettei is (STUHLMACHER 2017, 89–92. o.). Így például a gyógyító csodái, az asztalközösségei vagy olyan performatív cselekedetei, mint a tizenkettes tanítványi kör megteremtése, a templomtisztítás vagy álláspontom szerint a fügefa megátkozása is (Mk 11,12–14.20–24 || Mt 21,18–22). János evangéliumának az általunk vizsgált történetében is a fogyatékkal élő meggyógyításának önmagán túlmutató jelentőségűnek kell lennie az ezt megtapasztalók számára. A gyógyulásban ugyanis Istennek a Jézuson keresztül megnyilvánuló cselekvését kell felfedezniük (Jn 9,3).

Szimbólumképzés önmagunk számára

Jézus igehirdetésének középpontjában Isten királyi uralmának az eljövetele és ennek fényében a megtérésre hívás állt (Mk 1,15 || Mt 4,17). Ugyanennek jegyében a házasságtörő asszonyt így bocsátja útjára: „*En sem ítéllek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!*” (Jn 8,11) Különösen is izgalmas a Bethesda tavánál meggyógyított, harmincnyolc évig beteg férfi példája: „*Ezek után találkozott vele Jézus a templomban, és ezt mondta neki: Íme, meggyógyultál, többé ne vétkezz, hogy valami rosszabb ne történjék veled.*” (Jn 5,14) Ebben az esetben sem mondja azt Krisztus *expressis verbis*, hogy e közel négy évtizedes sorscsapás egyértelműen valamiféle, az érintett által elkövetett korábbi bűn következménye lett volna. Azonban a jövőre tekintettel kilátásba helyez egy ilyen ok-okozati összefüggést, és szimbólumerejűvé teszi a saját, immár levetett betegségét a gyógyult számára.

Pontosan ez a Krisztus által javasolt egzisztenciális szimbólumképzés az, amit Lk 13 és Jn 9 esetében is láthatunk. Mások nyomorúsága és veszte, illetve betegségéből való meggyógyulása eseményének számomra életformáló erővel bíró, személyes relevanciát hordozó üzenetté kell válnia. Erre a kapcsolatteremtési készségre nagy szükségünk van a külvilág „objektív” eseményeinek a saját személyes sorsunkkal összefüggésbe hozásához. „Okos ember a más kárán tanul, a buta a sajátján” – tartja a közmondás, és nem véletlenül intett már Horatius is ekképp: *Nam tua res agitur paries cum proximus ardet* – ugyanis a te vagyonod forog veszélyben (rólad van szó, rád tartozik, téged érint), ha a szomszédod háza ég.¹⁸ Az elsősorban látásmódbeli és nem időbeli értelemben vett modern/posztmodern, azaz szinte *ab ovo* funkcionálisan materialista szemléletmóddal átítatott embernek különösen is nehéz a jézusi attitűdbe behelyezkednie. Hiszen ahogyan Kierkegaard írja a szenvedés kapcsán: „Ó, ha az ember örömben és boldogságban él, vagy legalábbis van mit a tejbe aprítania, akkor persze szívesen olvasgat – talán még beszélget is – ilyesmiről, sőt közben talán néhány könnycsepet is hullat: szíve legmélyén mégis nyugalom tölti el, hiszen beszéde tárgya őt magát egyáltalán nem érinti. Persze miu-

tán beavattatott a szenvedésbe, képes lesz jobban megérteni, ám ekkor az, amit megért, a lehető legfélelmetesebb közelben van.” (KIERKEGAARD 1998, 226. o.)

Ezzel szemben, ahogyan azt az ókori görög tragédiákat és a transzcendenst a mítoszok szimbolikájában megragadó szemléletmódot taglaló művében a pszichoterapeuta Thorwald Dethlefsen kifejti: „A szellem embere számára a megjelenési formák anyagi világa sohasem a gondolkodás kiindulópontja, hanem legjobb esetben is csak a végpontja. A kiindulópont a láthatatlan, a numinózus, az isteni. Ezért tehát a mitikus ember számára a látható világ mindenféle szempontból teofánia, láthatóvá vált isteni valóság, amely a forma által nyilatkozik meg. A mitikus embert nem választja el a világtól és annak történéseitől a véletlen semleges distanciája, mint bennünket, hanem a világot mindig saját magára vonatkoztatja, úgy érzi, hogy a világ és annak történései mindig megszólítják és figyelembe veszik őt. A láthatót a láthatatlan kifejeződési formájaként éli meg, és igyekszik felismerni értelmét és jelentését. [...] A mitikus ember tehát az istenségtől érzi magát megszólítva a forma mint hordozó által. A világ eszerint a láthatatlan, az istenség nyelve. Ha az ember megszólítva érzi magát, akkor megpróbál megérteni, értelmezni, azután válaszolni. A megszólítotttság miatt érzi ezt az igényt, és *feleletet* akar adni – ez az ember *felelősége*.” (DETHLEFSEN 1997, 20–21. o.)

Ennél frappánsabban talán össze sem foglalhatnánk a jézusi üzenet lényegét. A világ történéseinek önmagunkra vonatkoztatása a megélt Isten–ember kapcsolatunk tükrében: ezt a célt szolgál(hat)ják E/1-ben: *számomra* a kollektív, illetve egyéni sorseseemények és a saját (Jn 5,14) és mások (Lk 13,3,5; Jn 9,3) emberi életútjainak a keresztesződése. Arról pedig, hogy önmagukban véve, *általában* miért történnek ezek úgy, ahogy, még maga Krisztus sem lebbenti fel a fátylat. Nem is az a dolgunk tehát, hogy ez utóbbit feszegezzük, hanem, hogy arra figyeljünk, amire Jézus mutat rá ezek kapcsán is: „*Térjetekek meg, mert elközelített a mennyek országa!*” (Mt 4,17)

Felhasznált irodalom

- BARRETT, C. K. 1978. *The Gospel according to St. John*. 2. kiad. The Westminster Press, Philadelphia.
- BENE László 2010. Okság és morális felelősség Plótinosznál. *Magyar Filozófiai Szemle*, 54. évf. 3. sz. 25–44. o.
- BOND, Helen K. 1998. *Pontius Pilate in History and Interpretation*. Cambridge University Press, Cambridge. (Society for New Testament Studies Monograph Series 100.)
- CARROLL, John T. 2012. *Luke*. Westminster John Knox Press, Louisville. (The New Testament Library.)
- DAVIES, William D. – ALLISON, Dale C. 1991. *The Gospel according to Saint Matthew*. 2. köt. *Introduction and Commentary on Matthew VIII–XVIII*. T & T Clark, Edinburgh. (The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testament.)
- DETHLEFSEN, Thorwald 1997. *Oidipusz, a talány megfejtője*. Magyar Könyvklub, Budapest.

¹⁸ Horatius: *Levelek*. Első könyv 18. levél. 84. sor. MAYER 1994, 82. o.

- FITZMYER, Joseph A. 1985. *The Gospel according to Luke X–XXIV*. Doubleday, Garden City. (The Anchor Bible 28a.)
- GREEN, Joel B. 1997. *The Gospel of Luke*. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge. (The New International Commentary on the New Testament.)
- KEENER, Craig S. 2003. *The Gospel of John: A Commentary*. Baker Academic, Grand Rapids.
- KIERKEGAARD, Søren 1998. *A keresztény hit iskolája*. Atlantisz Kiadó, Budapest.
- MARSHALL, Howard I. 1978. *The Gospel of Luke*. Paternoster Press – Eerdmans, Grand Rapids. (The New International Greek Testament Commentary.)
- MAYER, Roland (szerk.) 1994. *Horace Epistles Book I*. Cambridge University Press, Cambridge.
- NOLLAND, John 1993. *Luke 9:21 – 18:34*. Thomas Nelson, Nashville – Dallas – Mexico City – Rio de Janeiro. (Word Biblical Commentary 35b.)
- POIRIER, John C. 1996. 'Day and Night' and the Punctuation of John 9.3. *New Testament Studies*, 42. évf. 288–294. o.
- RAJAK, Tessa 2002. *Josephus. The Historian and His Society*. 2. kiad. Duckworth, London.
- STUHLMACHER, Peter 2017. *Az Újszövetség bibliai teológiája*. 1. köt. Kálvin Kiadó, Budapest.
- VARGA Gyöngyi 2020. Büntetés vagy próbatétel? A szenvedés- és traumatapasztalatok reflexiói az Ószövetségben. *Lelkipásztor*, 95. évf. 10. sz. 369–375. o.
- WILDER, Thornton 1974. *Szent Lajos király hídjá. Caesar*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

A brit evangélikalizmus hatása a mai magyar protestantizmus hitvallására és kegyességére

■ KOVÁCS ÁBRAHÁM

Bevezetés

Az ökumenikus mozgalom gyökerei nagyrészt a 19. századi angolszász ébredési körökig nyúlnak vissza, amikor főleg a liberális teológia kihívásai arra ösztönözték a keresztény hit hagyományos tartalmát komolyan vevő embereket, hogy a nagyon komoly belső kihívással szemben felekezetek feletti összefogásban gondolkodjanak. Mivel a felekezeti amúgy is igen változatos Nagy-Britanniában már a 18. századtól természetes volt a közös célokért való együtt munkálkodás, a missziói, karitatív társaságok, egyletek és szövetségek létrejötte mellett nem volt véletlen, hogy a 19. század közepére (1846) megalakult az Evangelical Alliance, amely hitelveiben kiállt minden, a Credóban megfogalmazott krisztológiai tétel mellett. A sok csermelyből folyammá szélesedő missziói mozgalom, az 1910-es edinburghi Világmissziós konferencia, illetve az 1948 előtti egyéb kezdeményezések mind mérföldkövei lettek a különböző egyháztestek által létrehozott „hivatalos” ökumenének. A kettő közt mindmáig fennálló különbség az, hogy míg az evangélikálok alulról szerveződtek, az EVT minden egyéni kezdeményezés helyett vagy mellett mégiscsak hivatalos egyházak közössége lett, amelyekben előbb-utóbb markánsan megjelent a korábbiak által elutasított teológiai liberalizmus. A kép ennél nyilván jóval árnyaltabb, de úgy véljük, hogy a túlegyszerűsítés veszélyének elkerülésével a legfontosabb ecsetvonásokat így is megfelelőképpen lehet fölvenni a palettára. A jelen tanulmány a hagyományos keresztény hittartalmat komolyan vevő brit

evangélikalizmus és a hazai protestantizmus kapcsolatáról, főként annak kezdeteiről szól.

Kevesen gondolják és tudják, hogy a magyar református egyház felső vezetésében milyen sok ébredési szereplő leszármazottja foglal helyet, pedig számos személy esetében a családtörténeti szálak ötven és száz évre nyúlnak vissza, sőt: a Biberauer-Bodoky család megragadó története egészen az 1850-es évekig visszakövethető (BODOKY 1996–2007). Jelenleg a négy magyarországi református egyházkerület három püspökéről is elmondható, hogy családtörténetét nézve hitvalló, ébredési, a megtérést komolyan vevő és szociális, valamint karitatív munkát végző evangélikál-pietista hátterű családból származik. Anne-Marie KOOL korszakalkotó missziótörténeti munkájából (1993) világosan kiderül, hogy hasonló a helyzet az evangélikus egyházban is, ahol az ébredési mozgalmakban részt vevő emberek leszármazottjai közül sok első vonalbeli teológus, sőt püspök is került ki.¹ Ezek a családok az értékes társadalmi tevékenységet az evangélium hirdetésével összekötő megújulási mozgalmak olyan szövétnekei, amelyek különböző mértékű kapcsolatban álltak a Nagy-Britanniából, azaz Angliából és különösen Skóciából hozzánk érkezett evangélikalizmussal, amely a puritanizmus szellemi örököse. Ezen irányzat teológiai látása alapvetően konzervatív volt, amely a 19. században kibontakozó liberális teológiával szemben továbbra is elfogad-

¹ Erre további jó példa az evangélikus egyházban a Gáncs család, illetve a református egyházban például a Sípos és a Victor család.

ta és fenntartotta az Apostoli hitvallást. Bár a liberális ároni családok továbbélése kevésbé jellemző az egyház felső vezetésében, egyes szájakon ma is finoman kitapintható, bár jóval kevésbé, mint az időközben megjelent ébredési vonalé.

A protestáns hitvalló teológia, a megújulási mozgalmak kutatása, fogalmak tisztázása

A hazai protestáns teológia- és kegyességtörténet, továbbá az ébredési mozgalmak kutatásában számos bizonytalanság van, különösen a máig ható 19. századi gyökerek vizsgálata terén. Több megállapítás szorul korrekcióra, finomításra mindhárom területen. A teológiatörténet kevés alapvető kritikai összefoglaló munkával büszkélkedhet, de még olyan meghatározó személyek gondolkodása és egyháztársadalmi vagy missziói tevékenysége sincs alaposan és kritikailag feltárva, mint Ballagi Mór, id. Révész Imre, Balogh Ferenc, Székács József vagy Török Pál. A kegyességtörténet kutatása viszonylag jobban áll Szigeti Jenő, Kósa László, Anne-Marie Kool, Molnár Ambrus, Hörcsik Richárd, Bucsay Mihály, Csohány János és más fiatal tudósok munkájának köszönhetően.² Az ébredések történetének feltárása pedig nagyon sok csiszolást kíván, mert a „történetíróknak” sokszor kissé hagiografikusan sikerült megírniuk a belmisszióra vonatkozó tanulmányokat (lásd például Szabó Aladár református ébredésben játszott szerepének korrekcióit). Megjegyzem itt, hogy *egy részt* hiányzik az az összefüggéseket alaposan tárgyaló kegyesség- és ébredéstörténeti monográfia, amely bemutatná a református (vagy éppen evangélikus) egyházi megújulások szövevényes kapcsolatrendszerét és hatásait. Gondolok itt a német református pietizmus hatásaira, a bécsi rendszeres teológus, Eduard Böhl által kezdeményezett Kohlbrügge körre, továbbá a svájci Réveil alig ismert befolyására.³ Anne-Marie Kool, Hörcsik Richárd, Fabiny Tibor, Payr Sándor és Kovács Bálint munkáinak köszönhetően Mária Dorotytya evangélikus württembergi és Bauhofer György német pietizmusa (PAYR 1907), valamint a Skót Misszió angolszász evangélikál kapcsolata jobban ismert a szakmai körökben, de még mindig nem része az akadémiai közbeszédnek, még kevésbé a laikusok köztudatának (PAYR 1908). Még ennél is kevésbé ismert terület az, hogy az evangélikál-pietista hitvalló teológiát képviselő református és evangélikus egyházi irányzatok milyen kapcsolatban voltak az ún. kiségyházakkal (baptisták, nazarénusok, adventisták, majd pünkösdiek stb.). A kutatást *másrészt* a fogalmi tisztázatlanságok tartós jelenléte is akadályozza.⁴ Ez utóbbi kapcsán elég pusztán arra

utalnunk, hogy a többségükben a második világháború előtt megírt meghatározó református egyháztörténeti összefoglaló monográfiák szinte csak a pietista kegyességtörténet vagy a holland történelmi kálvinizmus hatásáról beszélnek, s a brit evangélikál hatásról szinte semmit sem szólnak.

A fentiek okai közé sorolhatjuk a kortárs köznépi és teológiai közbeszédet, valamint a kor történészeinek (Bucsay Mihálynak vagy Balogh Ferencnek) téves beidegződéseit és sokszor pontatlan szóhasználatát. További ok lehet az illető emberek személyes világnézeti és kegyességi orientációja. Mindezek további kutatási feladatokat jelölnek ki. E témák módszeres elemzése mind-mind külön tanulmányt érdemelne. Egy-két irányvonalat hadd jelöljünk ki. Az igen kiváló egyháztörténész Bucsay vagy éppen a nagyon magvas munkát író Csekey tanulmányaiból is világosan kirajzolódik, hogy műveikben szinte teljesen elsikkad a hazánkban kegyességi irányzatként igen meghatározó hatást kifejtő angolszász evangélikalizmus szerepe. Erre a hiányosságra Hörcsik Richárd, sőt közvetetten Anne-Marie Kool és Csohány János írásai is rámutattak. Az evangélikalizmust közvetítő Skót Misszió, az *evangelical piety* mint fogalom és a világhódító brit birodalom világszemléletét és társadalmát még ma is mélyen átható *evangelical revivalism*, vagyis az evangéliumi ébredések külföldi, de különösen a magyarországi hatását alig vagy egyáltalán nem emelik ki, és e hatásokról is helytelenül mint pietista kegyességi mozgalmakról beszélnek. Pedig a valós történelem mást mutat. Jó példa erre, hogy az evangélikál református Skót Misszió első lelkészei holland szabadegyházi (Adrian van Andel) vagy német lutheránus pietisták (Rudolf König) voltak a skót presbiteriánus lelkész, Andrew Moody mellett (KOVÁCS 2003, 143–150. o.). A „pietista kegyességi irányzat” kifejezés kizárólagos használatához több más tényező is hozzájárult, mint például az a tény, hogy a Skót Misszió munkatársainak egy része valóban németajkú pietista volt, valamint a 19. század második felének német nyelvű közege a budapesti ébredési körökben (uo. 183–214. o.). Ezt tükrözi a Skót Misszió mellett a kevésbé ismert és méltatott, alapvetően német, de magyarosodó Biberauer család története, amely a magyarországi református ébredéstörténetben, kegyességtörténetben és teológiatörténetben egyedülálló szerepet játszott (BODOKY 1996–2007; KOVÁCS 2006a). Ebbe a családba nősült be „a belmisszió atyjának” nevezett Szabó Aladár is, akinek e téren játszott kulcsfontosságú szerepe mindmáig feldolgozásra vár.⁵ A 20. század első felében született összefoglaló egyháztörténeti művek újfent kevésbé hangsúlyozzák, hogy az ország területén az eltérő teológiai gyökerű és/vagy kegyességi hátterű evangéliumi kezdeményezések egyidejűleg léptek fel. Alkalmi említés esik

² KÓSA 2006; 2011; SZIGETI 1986; CSOHÁNY 1974b.

³ JUHÁSZ 2020a; lásd még UŐ 2020b. A szerző itt már érinti ezt a kutatási területet. Lásd még SCHWARZ 2021.

⁴ E munkában nem tartom feladatommá e hiánypótlást, inkább csak a jelenségre kívántam felhívni a figyelmet.

⁵ Lásd KÓSA 2006. Ez értékes, összegző rész tanulmány, amely a már ismert dokumentumokból állította össze az alapvető információkat a további kutatáshoz.

ugyan róluk, de az alapos kutatás, a budapesti urbanizációs ébredés mellé helyezés, továbbá a felvidéki és partiumi ébredési ágak tárgyilagos vizsgálata még várat magára.

Miért használjuk a teológiai közbeszédben még mindig a „pietista” kifejezést minden protestáns kegyességi mozgalom megnevezésére? Egyrészt a teológia- és peregrinációtörténet bemutatása rendjén az egyházi közbeszédben a németországi dominancia miatt a teológusok minden belső kegyességet hirdető külföldi irányzatot igencsak leegyszerűsítve egy kalap alá vettek és „pietistának” tartottak. Jó példa erre, hogy a *Debreceni Protestáns Lap*ba író református lelkészek számára a baptizmus, a nazarenizmus és az adventista felekezetek eredete és története igencsak tisztázatlan, és noha a kísérletek igényesek próbálnak lenni, a lelkészek jócskán összekavarnak fogalmakat, irányzatokat, sőt felekezeteket is (KOVÁCS 2020b). A mindenféle belső kegyességi irányzatot válogatás nélkül „pietista” jelzővel illető szóhasználat ellenére meglepő, hogy a Magyarországon meggyökerezett református pietista Eduard Böhl-féle hatás⁶ (tehát nem a Skót Misszióban elsősorban a lutheránus pietizmus formájában ismert változat!) csak egy igen szűk szakmai közönség számára ismert (CSEKEY 1934; lásd még CSOHÁNY 1987). Nagyon kevés szó esik a 19. században kialakuló új protestáns (adventista, nazarénus, baptista stb.), valamint a történelmi egyházakban zajló ébredési mozgalmak kapcsolatáról, pedig azok számos ponton metszik egymást (SZIGETI 1986). Jellemző, hogy sok, a felekezeti öntudat alapján író teológus vagy történész számára nagyon meghökkentően hathat, hogy a magyarországi baptizmus egyik alapító tagja, Rottmayer János nevét ott találjuk a Budapesti Németajkú Ev. Ref. Leányegyház alapítói és tagjai névsorában (KOVÁCS 2020a, 102. o.). Magyarán az ébredési mozgalmak ezer szálon összeérnek, s a kutatóknak ki kell mozdulniuk a felekezeti, még inkább teológiai meghatározottság előfeltevéseiből, hogy összetett, tárgyilagos képet vázolhassanak fel. E jelenség szintén feltárára vár, amelyhez kötötten néhány alapvető dologra közel két évtizede igyekeztünk rávilágítani.⁷ Külön érdekesség, hogy az erdélyi adventizmus ugyanezt a Rottmayer Jánost tartja zászlóshajójának.⁸ E találkozási pontok, a kegyességi mozgalmak hálózata és a missziói felfogások találkozása, illetve a családi kapcsolatrendszerek feltárása a felekezeti elfogulatlan történészek feladata lesz. A református dél-alföldi ébredés és a baptista misszió viszonya, kapcsolatrendszere és hálózatai szintén alapos feltárára várnak. Mindazonáltal Csekey Sándor, Csohány János, Szigeti Jenő és Kósa László kiváló tanulmányai számos ponton érintik e kérdéskört,⁹ továbbá

⁶ JUHÁSZ 2020a; lásd még KOVÁCS T. 2021.

⁷ Itt az úttörésben az érdem Szigeti Jenőé, majd ezt a szálát folytatta Kool, Kósa és mások is.

⁸ KISH 2011, 115–123. o. Lásd ott a Szigeti–Bányai vitát a 20. század második felében.

⁹ CSEKEY 1934; CSOHÁNY 1987; SZIGETI 2000; 2002a; 2002b; 2004; KÓSA 2011.

beszélnek más felekezetek, például a nazarénusok, adventisták, metodisták és pünkösdielők kialakulásáról is, utat mutatva további tanulmányok számára (CSOHÁNY 1974a; vö. KÓSA 2011). Tagadhatatlan, hogy a rokon szellemi, teológiai és kegyességi mozgalmak egymást kölcsönösen megtermékenyítve jelennek meg hazánkban. A történész és a teológus feladata viszont az, hogy a hatásokat gondosan szétválassza, összefüggéseiket és kölcsönhatásaikat elemezze, és megvizsgálja e hatások társadalmi, egyházi kereteit és eszmerendszerét.

A brit evangélikalizmus teológiai jellegzetességei és globális hatóköre

Magyarország protestáns teológiai hatástörténetének megrajzolása előtt fontos kiemelni, hogy a brit evangélikalizmus döntő hatással volt az amerikai teológiai, szellemi és társadalmi fejlődésre. Ez korunkban egyrészt az amerikai elnökválasztást is befolyásoló evangélikál tömegek esetében tapasztalható. Másrészt meg kell említeni, hogy a 19. századra világbirodalmat kiépítő angolszász kereszténység globális méretű hatásai hihetetlenül meghatározóak a mai kultúrák, nyelvek és népek számára Afrikától kezdve Ázsián keresztül egészen Latin-Amerikáig. A kálvinista gyökerű, puritánok által átültetett, predestinációs szájízű „nyilvánvalóvá váló végzetszerű” küldetéstudat (Manifest Destiny), Krisztus visszajövetelének eszkatológiai váradalma (millennizmus), a kálvinista gyökerű gondviselési hit, illetve a szövetségteológia mind-mind olyan teológiai karakterjegyei a puritanizmusnak, amelyek a brit és az amerikai evangélikál gondolkodásban és keresztény életvitelben markánsan tovább éltek. Ennek a nagy, hömpölygő és széles skálájú, de kifelé egységet mutató teológiai-kegyességi „folyamnak” a brit formája volt rendkívüli hatással a hazai protestantizmusra, amely a 19. század közepétől a német teológiai szellem addigi erőteljes befolyását kezdte ellensúlyozni.

A 19. században főként, de nem kizárólag német eredetű vallástudományi, „liberális teológia” név alatt polgárjogot nyerő teológiával szemben megfogalmazódó brit evangélikál hitvallásosság – szövetkezve a kontinensen virágzó pietizmussal – határozottan szembefordult a korszak divatos, modern vallásos-teológiai irányzatával. Ennek a bibliakritika hatására létrejött szellemi irányzatnak – amely az alapvető keresztény dogmák megformálásának korában (100–451)¹⁰ tévnyitásként is tartott hitbeli megállapításokat fogalmazott meg – a befolyását csökkentendő jött létre 1846-ban, Angliában az Evangelical Alliance (RANDALL–HILLBORN 2020). Itt kilenc hittételt fogalmaztak meg az első modern kori „ökumenikus” zsinaton.¹¹ Ez a közösség magyarul az Evangéliumi Aliansz nevet viseli, amely ma

¹⁰ Vö. McGRATH 1995, 11. kk.; 99. kk.

¹¹ 1. A Szentírás isteni ihletettsége, tekintélye és elcséges volta.

is működik Magyarországon.¹² A mai evangélikalizmus négy alapvető bibliai és hitbeli felismerést hangsúlyoz: 1. a Biblia tekintélye elégséges; 2. a megváltás kizárólag Krisztus kereszthalála által valósul meg; 3. a személyes megtérés szükségessége; 4. az evangelizáció szükségessége, helyessége és sürgőssége (McGRATH 1995, 114. o.).

E helyütt hadd tegyünk néhány apró, megelőlegezett utalást a teológiai hatástörténet „lábnymaira”. Kevesen tudják, hogy az ökumenikus januári imahét gyökere a Skót Miszsióra nyúlik vissza, ahol már a 19. század második felében kezdeményezték a rendszeres felekezeti és felekezetek feletti összefogást (KOVÁCS 2003, 147. o.). Az első keresztyén ifjúsági egyesülethez hasonló legényegyletet Saphir Fülöp hozta létre még az 1840-es években (KOVÁCS 2007a; 2003, 102. o.). Ő volt a misszió legelső Krisztus-követő, zsidó származású, református felekezetű személyisége Edersheimmel együtt.¹³ Az 1880-as években kibontakozó vasárnapi iskolai mozgalom a pesti Hold utcai közösséghez köthető (lásd KOVÁCS 2006b), míg a debreceni ébredés számos skót mintát ültetett át a tiszántúli reformátusság teológiai gondolkodásába és kegyesgtörténetébe Balogh Ferenc professzor fél évszázados munkásságának köszönhetően (HÖRCSIK é. n., fol. 14.; KOVÁCS 2018). Balogh id. Révész Imrével együtt az Evangéliumi Aliansz magyarországi létrehozásán is gondolkodott. Ennek oka abban rejlett, hogy ők nyíltan és szervesen szemben álltak a liberális teológiai gondolkodással.¹⁴

2. A személyes jellegű véleményformálás joga és kötelessége a Szentírás magyarázatakor.
3. Isten és a benne lévő Szentháromság egysége.
4. Az emberi természet teljes mértékű romlottsága a bűneset következményeként.
5. Isten Fia testté létele, az emberiség bűnéért való engesztelő áldozata és az ő közbejáró szerepe és uralma.
6. A bűnös egyedül csak hit által igazul meg.
7. A Szentlélek munkája a megtérésben és a bűnös megszentelődése.
8. A lélek halhatatlansága, a test feltámadása, a világ megítélése a mi Urunk Jézus Krisztus által, aki örök üdvösséget ad az igazaknak és örök büntetést a gonoszoknak.
9. A keresztyén papság isteni rendeltetése, valamint az úrvacsora és a keresztség szentsége (kiszolgáltatásának) folytonossága és kötelező volta.

¹² Egyik meghatározó alakja a kommunizmus alatti ébredés résztvevője, a sok üldöztetést szenvedő Szabó Dániel volt, aki a rendszerváltás után a Tiszáninneni Református Egyházkerület főgondnoka lett. Hogy az ároni családok mennyire tovább élnek a magyar teológia-, kegyesség- és missziótörténetben, az jól látható abból a tényből is, hogy Victor Bernát, a Skót Misszió lelkészei által felügyelt Brit Bibliatársulat vezetője feltehetően zsidó és huggenotta leszármazott volt. Fia, id. Victor János pedig a misszió budapesti zsidómissziós iskolájának első férfi tanára. Lásd KOVÁCS 2003, 197. o. Az ő leszármazottja volt Victor János budapesti teológiai tanár.

¹³ KOVÁCS 2003, 81. o. „Meglepő hogy nem Izrael Spahir, hanem Alfred Edersheim és Izrael fia, Fülöp voltak a Skót Misszió első megkeresztelt, zsidó származású megtérteje. Alfred Edersheim egy bécsi bankár fia volt, aki tizenhét éves korára már kiváló oktatásban részesült.” Lásd még uo. 91. o.

¹⁴ KONCZ 1942, III. o.; lásd még MÁRKUS 2005; KOVÁCS 2011.

Az Evangelical Alliance hatása a magyar protestáns teológiai gondolkodásra és a liberális–újortodox vita

A felekezeti szervezeten, az Evangelical Alliance hitvallásosága a Nicaeanummal összhangban állt, míg a liberális vagy más szóval modern teológia az összes ókori herezist ismét megjelentette új köntösben a teológia mezején. Hogy milyen is volt a hazai liberális teológia arculata, azt a Magyarországi Protestáns Egylet körül az 1870-es években kibontakozó, igen heves vita mutatja a legjobban (BUCSAY 1985, 219–221. o.). Az egylet tagságában látunk evangélikus, református, sőt unitárius személyeket, de megfordultak ott izraeliták, sőt még a „mohamedánok” iránt is nyitott volt a protestáns tömörülés (lásd KOVÁCS 2013). A hagyományos keresztyén hit tartalma mellett kiálló református-evangélikus teológiai gondolkodás úgy érezte, hogy az egylet lassan „új vallásként”, illetve „egyházként” kezd megjelenni, amely önmagát a már létező felekezetek és vallások fölé helyezi. Az evangélikus egyházkerületi főjegyző, FRECSKA Lajos szerint a protestáns egylet „hason célra törekszik», mint azon pesti férfiak, kik minden vallásfelekezetet az egylet keblébe fogadni akarnak, kinek a két protestáns felekezet meg nem felel, kik ezekről nem hiszik, hogy az embert valláserkölcsei tökélyre bírják emelni, kik más, új és oly egyházat akarnak, mely ezt teheti” (1872, 229. o.). Elfogadhatatlannak tartja, hogy a lutheránusok, reformátusok, unitáriusok és reformzsidók együtt „óhajtanának vallásközösséget. Ily módon az *apostolicum*, *nicaenum*, s *athanasianum* elvetetett” (uo. 229. o.). A cikkíró nemcsak keresztyén, hanem protestáns mivoltukat is megkérdőjelezi: „Ki pedig symbolumait elveti, *megszűnt protestáns lenni*. Az unitárius oly kevésbé protestáns, mint a görögkeleti, a Döllinger-féle katolikus, mormon és reform zsidó. Ennél fogva amaz egylet címe: »protestáns« jogbitorlás.” (Uo. 231. o.) Frecska és kortársai szóhasználatában a protestáns részben keresztyént, részben reformátust jelentett. Balogh – Frecskához hasonlóan – kissé maró iróniával, de találoán fogalmazta meg a „kiválasztottsággal és elhivatottsággal rendelkező” liberalizmus nagy kísértését, miszerint Ballagi Mór, Kovács Ödön és társai szemelőtt *gesamt Religion und gesamt Kirche* lebegett. A protestáns egyleteseket, a „reformistákat” modern unitáriusoknak tartotta (ÖTVÖS 1997, 145. o.). Frecska szintén unitárius propagandának tartotta a protestáns egyletet (FRECSKA 1872b).

Ez a téves, az ember önmaga által elérhető tökéletességében bízó világnézet hozta létre az egyletesek „vallását”: azokét, akik az akkori Magyarországon jelen lévő összes keresztyén felekezetet és vallást egy zászló alá igyekeztek tömöríteni. Ezzel a lépésükkel több területen is gondot okoztak. Bár a történelmi fejlődés és az alkotmányos vívmányok rendjén a magyar kultúrában az unitarizmusnak fontos, értékes és sajátos szerepe volt, a keresztyén felekezetek (katolikusok, ortodoxok és az összes protestáns egyház) az unitáriusokat tévtanítónak, azaz nem keresztyének tartották, mert ők tagadták Jézus Krisztus istenségét, és

a humanizusból kinövő reformációval ötvözték az észisten sajátos gondolatát. A hazai protestáns szabadelvű teológia még tovább ment, és a Krisztust messiásként el nem fogadó zsidó vallás követőit is befogadta követői táborába. Itt már nem egy másik keresztény vagy névleg keresztény felekezet, hanem egy másik világvallás tagjai – akik a kereszténység alaptételét sem fogadták el (ti. hogy Jézus Krisztus a világ megváltója) – lehetnek *vallásérzületi alappon* tagjai az új, magasabb műveltséget és valláserkölciséget hirdető társulatnak. Ugyanez érvényes a muszlimokra is, akiket abban a korban mohamedánoknak neveztek.

A protestáns egylet révén tehát nemcsak egy bibliátlan, a kereszténység Jézus Krisztusban kijelentett Istenétől idegen „ökumenizmus” jött létre, hanem olyan sajátos vallás vagy „egyház”, amely elsősorban humanisztikus keresztény gondolatokat mondhatott magáénak. Az egylet ezzel egyidejűleg feladta a kereszténység sarokköveinek számító alapvető dogmákat, és egyfajta új világvallást propagált, amely messze túlmutatott az új valláserkölcsi-humanisztikus kezdeményezés minimális keresztény jellegén.

BALLAGI Mór hitte, hogy az egylet megalakulásának a „világeseményekben nyoma fog maradni” (1871, 76. o.). Itt is az ember önmagába vetett hitének határtalan, ugyanakkor bibliátlan optimizmusa nyilatkozik meg. Az egyletesek világmegváltó, talán némely rajongó eszkatologikus őskeresztényekben jelentkező álláspontjához e tekintetben hasonló hitét az evangélikus Weber Sámuel „hitvallása” szemlélteti legjobban: „...Mózes, Jézus és Luther *csupán utmutatók* ugyanazon egy uton, a mely a közös *világvalláshoz* vezet...” (RÉVÉSZ 1873, 314. o.) Az önmagát középpontba állító ember eme desztillált formájú vélekedését – amely külsőségeiben még keresztény, de a krisztusi hitet már rég elhagyta – id. Révész Imre és társai elfogadhatatlannak tartják. Nem arról beszélnek, hogy ily vélekedésre az egyénnek nincs joga, hiszen a szabad gondolkodás és véleménynyilvánítás minden korabeli protestáns számára drága érték volt; hanem arról, hogy az egyházban, ahová az egyén szabadon léphet be, az ilyen, a Szentírástól és a hitvallásoktól nemcsak különböző, hanem azokkal élesen szembenálló világnézetnek nincs helye. Id. Révész Imre szellemes értékelése szerint a protestáns egyletnek annyi köze van a református egyházhoz, „mint pl. a nemzetközi munkásegylet[nek] – International[énak] – a magyar államhoz, vagy a magyar hazaszeretethez a német kozmopolitizmus[nak], melynek honszerelmi elve, Lichtenberg élces megjegyzése szerint Virgil eme pár szavával fejezhető ki: »nos patriam fugimus [sic!]*»*”¹⁵

A liberálisok természetesen tiltakoztak az ellen, hogy ők

¹⁵ RÉVÉSZ 1873, 314–315. o. Szó szerint: „mi elhagyjuk hazánkat”, „elmenekülünk hazánkból”. „Títyrusom, ki a sátras bükk hüvösén heverészel, / Erdei műzsádat leheled lágyhangú sípodba, / Míg mi hazánk édes mezeit s e határt odahagyjuk. / *Hontalanul bolygunk*: de te, Títyrusom, zugod árnyán, / Szép Amaryllisedért a vadont epekedni tanítod.” (P. Vergilius Maro: *Első ekloga*, ford. Lakatos István. Kiemelés tőlem. – K. Á.)

új felekezetet alapítanának: éppen ezért – látszólag – nem is alkottak dogmákat.¹⁶ Túl azon, hogy adott közösség valamely tanításának, dogmájának kétségbevonása vagy tagadása máris új dogma alkotását jelenti, a liberálisok készséggel megfedkeztek arról, hogy a vallások kialakulása idején az erős elhivatottságtudattal rendelkező karizmatikus személyek általában hittanításokat (ilyen értelemben dogmákat) fogalmaznak meg, és később, ahogy az adott világnézet köre csoportosuló emberek továbbörökítik az elődök értékes hitbeli megállapításait, a dogmák sorban alakulnak és fejlődnek a hagyományozók egymás között szükségképpen létrejövő vitáiban. A „vallásalkotás” e kezdetleges pontján állók ezt vagy nem látták, vagy tudatosan nem akarták észrevenni, mindazonáltal a keresztény egyházon belüliek világosan megéreztek ezt a tendenciát, és ezért is keltek ki ellenük sokszor igen vehemensen, ti. hogyha annyira merőben más vallást és ebben az értelemben újat akarnak létrehozni, akkor lépjenek ki. Az ortodox meglátás szerint ugyanis a liberális teológia már nem reformált, hanem teljesen elvetette a régit, és világnézetével teljesen újat hozott létre, amely legfennebb érintőlegesen kapcsolódott ahhoz, amittől elindult.

A fentiek mellett ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy a liberálisok – minden dogmaalkotástól való viszolygásuk ellenére – igenis alkottak dogmákat, akár negatív értelemben is. Hiszen ha Jézus Krisztus istensége egyetemes keresztény dogma, azaz a keresztény teológiai gondolkodás premisszája, akkor ennek a premisszának a tagadása révén is beszélhetünk dogmaalkotásról. Az eredmény csupán annyi, hogy az új, a régi tagadásából létrejött dogma nem keresztény dogma – de attól még *dogma*.¹⁷ Ennek ékes példáját éppen az unitárius dogmaalkotásban találjuk, amely annak idején nem „unitárius”, hanem „antitrinitárius” (szentháromság-ellenes) álláspontot jelentett, ami azt jelenti, hogy az „egy Isten” unitárius dogmája a keresztény Szentháromság-dogma *tagadása* révén jött létre. Ugyanilyen szempontból nézve a liberalizmus több módszere és megállapítása szintén sajátos dogmának, tagadáson alapuló dogmaalkotásnak tekinthető: például liberális „dogma”, hogy a létező csakis tapasztalati lehet, hogy a teológia csakis monisztikus séma szerint működhet, hogy Isten helyett az ember van a középpontban, vagy hogy a Szentírásban szereplő csodákat kizárólag kegyes meséknek kell tekinteni.

A teológiai hitviták vázlatos szemléltetése után érdemes megvizsgálni az evangélikál-pietista hatás gyökereit, továbbá az evangélikus és református megújulásért való összefogásnak a liberális protestantizmuson kívüli, hagyományos teológiai szemléletet valló, mélyen vallásos, intenzív kegyességet megéllő mozgalmainak háttértörté-

¹⁶ KOVÁCS A. – FÖRDŐS 1871, 385. o. Erre utal RÉVÉSZ 1873, 321. o. Lásd még a dogmáról és konfesszióról: SZÁSZ 1871, 39. o.

¹⁷ BALOGH 1985, 94. o. Lásd ehhez még a dogmatikai részt „Az észvallása a hit megvallásával szemben: az immanens és a transzcendens világnézet találkozása” címmel.

netét. Ez a hatás sok református történetíró szerint jóval befolyásosabb lett hosszú távon, mint a szabadelvű teológiai egyházi megújulásra való sajátos törekvés.

Az evangélikalizmus és a német pietizmus együttes, máig tartó hatása

Fabiny Tibor, Csohány János, Hörcsik Richárd és sok más neves református és evangélikus teológus munkáiból közismert, hogy a skóciai evangélikalizmus hogyan találkozott Budán és Pesten a németországi pietizmussal (vö. FABINY 1980a; CSOHÁNY 1974b). Az evangélikus egyháztörténész Fabiny rámutat, hogy a württembergi német pietista Mária Dorottya főhercegnőnek mennyire meghatározó szerepe volt az utolsó idők jeleiben hívő, pre- és posztmillennista teológiát valló skót evangélikalizmus magyarországi meggyökerezésében (PAYR 1907). A mélyen hívő skót kálmínisták a Szentírás alapján úgy tájékozódtak, hogy a zsidó nép megtérésének missziói kieszközlése, a választott nép Krisztushoz vezetése révén „sürgöttethetik” Jézus Krisztus visszajövetelét (KOVÁCS 2007b). Az eszkatológiának az adott hívő életkörünyezetére való hitbeli alkalmazása az evangélikalizmusnak mindmáig hihetetlenül markáns, mélyen vallásos, radikális, noha ezzel egyidejűleg békés és nem militáns látásmódja.¹⁸

Az evangélikus PAYR Sándor (1908, 91–92. o.; uő 1906), FABINY Tibor (1977) és mások is utalnak arra az 1839-ben lejátszódó történetre, amikor a főhercegnő, mint egy diakónus, a Biblia lapjairól kilépve a kortársakat is megdöbbenve és mehökkentve saját maga ápolta a Pestre vetődött missziói delegáció bajba jutott, élet-halál között lévő tagjait. Alexander Keith és Alexander Black gyógyulásának szinte mesébe illő, de valós története, amelyet Robert Smith fiatal misszionárius közölt a skót kálmínista evangélikálok számára a 1840-es években, a gondviselő Isten különös akaratának megnyilvánulását jelentette sok kortárs hívő ember számára. Ebből a valóban csodás életben maradásból táplálkozik némely mai missziós szervezet küldetésadata.¹⁹ S valóban, az a tény, hogy az ország nádorának, a katolikus Habsburg József főhercegnek lutheránus felesége legyen, már kirívó eset volt abban a korban (FABINY 1980b). Az pedig, hogy ez a feleség mély vallásosságának köszönhetően keresztül tudta vinni a Skót Misszió magyarországi letelepedését, szinte csodával határos (KOVÁCS 2001). Ezt így is látták az ébredési emberek generációkon keresztül.²⁰ Nem véletlen, hogy Anne-Marie KOOL *Az Úr csodásan működik* címet adta meghatározó munkájának (1993), ezzel

¹⁸ CRAWFORD 2011. Ez a téma egyik legjobb teológiai összefoglalója. Sajátos módon ez ma inkább az amerikai evangélikalizmusban domináns, a briteknél jóval csendesebb.

¹⁹ Sófár messiáshívő közösség. <http://www.izrael-immanuel.net/?p=3803>. (Megtekintés: 2021. április 5.)

²⁰ Lásd két igen nagy hatású teológiai tanár, a budapesti Szabó Aladár és a debreceni Balogh Ferenc életművét, munkásságát és megnyilatkozásait.

is jelezte az angolszász evangélikál és német pietista belmissziós énekeket összegyűjtő *Hallelujah* énekeskönyvben szereplő népszerű kegyességi ének „hitvallását” (FEKETE 2014).

A magyarországi teológiatörténet-írás, amely a rendszeres teológiai gondolkodást, valamint az egyháztörténet által a megvalósult egyháztársadalmi tevékenységeket vizsgálja, sajátosan „elfelejti”, mennyire szorosan együttműködött az angolszász evangélikalizmus és a kontinensen élő pietizmus már 1841-től, de azelőtt is.²¹ Ennek a hivatalos ökömenét megelőző felekezeti munkának a jellegzetessége, hogy összefogott a közös „ellenséggel”, az egyházi kereteken belüli liberális teológiával szemben. Az is igaz, hogy ez a felismerés fordítva is megállja a helyét, amelyet legjobban épp az evangélikusokból és reformátusokból álló, liberális teológiai eszméket valló Budapesti Protestáns Országos Árvagygyűlés vezetését átvevő irányzat szemlélete bizonyít (BODOKY 1996–2007, 2: 234–237. o.). A református teológiai tanár, Balagi Mór és az evangélikus Hornyánszky Viktor összefogott a német pietista evangélikus Bauhofer, a református egyházhoz csatlakozó Biberauer és a szabadegyházi holland van Andel ellen (KOVÁCS 2004). Ennek az 1859-től 1864-ig zajló szellemi mérkőzésnek az eredménye a pesti református egyház kebelén megalakuló Németajkú Ev. Ref. Leányegyház, amelynek a lelkészei a Skót Misszió misszionáriusai voltak.

Hogy mennyire felekezeti (evangélikus és református) volt ez a munka, azt jól szemlélteti az a tény is, hogy Rudolf König, a gyülekezet első lelkésze porosz, azaz német ajkú volt. Lutheránus pietistaként pedig a kálmínista zsidómissziót végző állomásnak volt az alkalmazottja, akinek a gyülekezeti tagnévsorában ott látunk anglikánokat, baptistákat – ez majd konfliktushoz vezet – és mindenféle etnikumú, nem magyar ajkú tagokat, akiket egyrészt a mély vallásosság, másrészt a „jövvények” és a magyar társadalomba beilleszkedni kívánó „vándorok” életérzése köt össze. Révész Imre, a magyar református ébredéstörténetet kutató püspök és egyháztörténész találan mutatott rá, hogy ha valaki kálmínista volt a 19. században, az magyar etnikumú volt. Roppant érdekes és sajátos történeti tény, hogy a magyar református teológiai gondolkodást igen meghatározó kicsiny gyülekezet igencsak kilógott ebből a sorból. S ez a gyülekezet eredetileg és évtizedeken keresztül nem svájci református hatást hordozott, ahogyan Vályi Nagy Ervin miatt egyes református egyházi vezetők tévesen hitték, hanem azt az evangélikál-pietista hatást, amelyből kisarjadt számos olyan belmissziói református, evangélikus (itt is lenne még bőven mit kutatni) és baptista (ez a szál alig feltárt) ébredési, megújulási közösség, amely ma is döntő befolyással volt és van hazai protestantizmusunkra.

Anne-Marie KOOL könyve (1993) érinti legátfogóbban azokat a szervezeteket, ahol a református és evangélikus és

²¹ EIBNER 1983, 45–54. o. Ezt az együttműködést a pietista August Gottlieb Wimmer, Mária Dorottya főhercegasszony és a Brit Bibliatársulat együttműködése is jól mutatta. Lásd még KOVÁCS 2019.

sok esetben más protestáns egyházak is összefogtak az első magyar protestáns kórház, a Bethesda megalapításakor (1866), a Filadelfia Diakonisszaegylet, a MEKDSZ és a külmisziói szervezetek létrejöttékor. A két szellemi irányzat konzervatív evanglikál-pietista, illetve liberális szemléletén belül egyaránt megfigyelhető a felekezeti közti összeborulás és összefogás hatása, majd pedig a felekezeti jelleg hangsúlyozása éppen a másik hitvallási, kulturális vagy akár etnikai hovatartozása miatt. E szellemi „hegyekből és völgyekből” tevődik össze az az izgalmas öszkép, amelynek feltérképezésére a Magyar Protestáns Teológiatörténeti Műhely vállalkozott, hogy feltárja mind a dogmatikai (hitvallás, teológiai látás), mind pedig az etikai (cselekvés) és gyakorlati (alkalmazott teológiai látás a hétköznapokban) összefüggérendszerét.

Ennek az 1841-től máig húzóóó, igen színes és rendkívül széles vonulatnak egy-egy főbb szálát sikerült visszafejteni először egyház-, társadalom- és vallástörténeti mozzanatokban, majd pedig a keretek megrajzolása után a dogmatikai hitviták megragadásában. A téma kimeríthetlensége miatt itt is csak egy-egy lényeges, sokszor elfelejtett gyöngyszem feltárására vállalkozhatnak a kutatók. Doktoranduszok és kutatók sora hozhat majd új adatokat és finomíthatja a korábbi megállapításokat. Mindez jól példázza, hogy nem ismerjük saját teológiai gondolkodásunkat, és teológiai értelemben is folyton a Nyugatot „majmoljuk”. A Ballagi-féle, igen radikális liberalizmussal szembeni 1875-ös *Debreceni hitvalló nyilatkozatot* szinte senki sem ismerte a református egyház szakmai elitjében egészen az elmúlt évekig (Kovács Á. 2021, 56–57. o.), miközben a Karl Barth-féle *Barmeni hitvallást* igen, amely egyaránt szembeszállt az igen jó szándékú liberális teológiával és a bibliátlan hitleri herezissel.²² Mint ahogy arra korábban is utaltunk, az evanglikál-pietista hatás története sem igazán ismert egyházainkban. Nemcsak a református egyházban, hanem a mai evanglikus vagy baptista egyház vezetőségében és a teológiai akadémiákon, hit-tudományi egyetemeken is számos olyan személy dolgozik, aki az ébredési mozgalmakhoz eltérő formában kötődött és kötődik.²³ Az ily módon felekezeten átívelő szálak meghúzóása izgalmas feladat lenne. Itt szabad legyen utalnom a

²² Ijesztő, hogy milyen kevesen maradtak meg a német evanglikusok közül a hitvallás mellett, és hogy a faji eszme még a Szentírás felekezetek és nemzetek feletti örömhírről szóló üzenetét is felül tudta írni. A keresztény hit egyik legnagyobb kihívása, hogy mennyire tudja a hitvalló egyén a saját identitását, kontextuális meghatározottságát (nyelv, nép, etnikum és kultúra) összhangba hozni az ezeket bizonyos mértékben felülíró világnézettel. Ennek a sikerén áll vagy bukik az egyéni hitvallás megélésének szép és nemes valósága.

²³ Ez az észrevétel vonatkoztható a kommunizmus alatti Ó utcai iratmisszióra, a metodistákra, a baptistákra és a református Bibliaszövetségre, a református erdélyi CE-re és az evanglikus megújulási szervezetekre is. Tanulságos lenne egy hálózatkutatót végezni, ahol akár a száz-százötven évre is visszanyúló családok kapcsolatrendszerét vizsgálnák (pl. Gáncs, Biberauer-Bodoky, Sípós, Victor, Tavaszy, Ravasz, Horváth, Takaró, Szabó(k), Szász, Iványi, Haraszi, Mészáros stb. családok története).

református Victor család vagy az evanglikus Gáncs, Hafenscher, Fabiny vagy Győri család szerepére.²⁴

Ökumené az ároni családokban, a hazai protestáns és katolikus elitben az EVT megalakulása előtt

Néhány utalásszerű példával szemléltetjük azt a tényt, hogy a nemzeti liberalizmus korában mennyire nyitott volt mind az evanglikál-pietista, mind pedig a liberális protestáns kereszténység. Török Pál mérsékelt szabadelvű pesti református lelkész felesége az angol baptista Allnuth Rachel volt. Roppant izgalmas a további kutatásra váró családtörténet is. Török apósa is volt Petri Elek későbbi budapesti püspöknek (1915–1921; vö. ZOVÁNYI 1975, 474. o.). Nagyon izgalmas az is, hogy az Angyalkert megalapításában komoly szerepet játszó katolikus Brunszvik Teréz rendszeresen részt vett a református Skót Misszió összejövetelein, és hallgatta John Duncan „rabbi”, azaz a skót vezető misszionárius igehirdetéseit. A katolikus Széchenyi István is megjelent a Mária Dorottya-féle kör imaóráin. Emiatt az 1840-es években kialakuló hitvalló körök, valamint a liberálisok közti kapcsolat felkutatása is új eredményekkel kecsegtető terület. Ennek árnyalásához nagyon értékes adalék a KERTÉSZ Botond által megjelentetett Székács-napló (2009). Ballagi Mórnak, a szabadelvű protestantizmus harcosának szerepe, aki igen értékes munkát végzett a hazai nemzeti liberális világban, szintén további kutatási témákat kínál.

Az amúgy igen hitvallásos debreceni újortodoxia vezére, id. Révész Imre olyan nyitott volt, hogy a mérsékelt anglikán evanglikál Robertson prédikációit fordította le, és igehirdetéseiben használta a debreceni Nagytemplom szószékén, sőt még a baptista Spurgeont is olvasta. Természetesen kritikai hangja nemcsak a liberálisokat érte el, hanem a néha túlzásba eső mély skót vallásosságot is bátran bírálta. Tanítványa és tanszéki utódja, Balogh Ferenc dogma- és egyháztörténész felekezeti nyitottságát a francia, angol és skóciai ösztöndíjas éveknek köszönheti. A kint töltött időkről igen részletesen vezetett naplójából kiderül, hogyan nyitott fokozatosan és mérsékeltén az evanglikalizmus irányába. Méliusz-t tekintette példaképének, és egyfajta új reformációt hirdetett meg az általa rombolónak tartott szabadelvű teológiával szemben. A 19. században toronymagasan kiemelkedik felekezetek feletti keresztény gondolkodása, amely azonban mélyen a magyar református hitvallásosságban gyökerezett. Patrióta volt, ugyanakkor roppant nyitott a külvilágra. Református volt, de a hitvallásokat szerető evanglikusokkal, anglikánokkal, sőt baptistákkal is együtt tudott munkálkodni. A felekezeti közti és nemzetközi kapcsolatokra jó példa a Biberauer-Bodoky család páratlan története. Bár ők a

²⁴ GAÁL 2006. Gaál Sándor nyíregyházi református esperes felesége Victor Eszter. Itt is tetten érhető az evanglikumi, evanglikál-pietista hatás sajátos megjelenése évtizeddel később.

baptizmus térnyerését kizárták a Hold utcai gyülekezetben (lásd Rottmayer János kolportőr esetét), de bizonyos fókig együtt tudtak munkálkodni az evangélium hirdetésében. A budapesti reformátusságra gyakorolt evangélikál hatástörténet kapcsán nagyon kevés ember számára ismert, hogy amikor a költő és politikus, liberális teológus Szász Károly a püspöki székbe került, mérsékelt gondolkodása miatt évtizedeken keresztül teret adott a Szabó Aladár-féle, Skót Misszió által befolyásolt egyházépítésnek. Lánya, Póla a belmisszió egyik „anyja” lett. Még mehökkentőbb lehet a szűkkeblű felekezeti szűk keresztmetszetet kizárólagosságként megélő keresztények számára az a tény, hogy a Nobel-békedíjas metodista evangélikátor, John Raleigh Mott, aki a Skót Misszió meghívására előadás-sorozatot tartott a Kárpát-medencében, Kolozsvárott az akkor még liberális teológiával rokonszenvező Ravasz Lászlóra volt olyan hatással, hogy az megtérési élményét és teológiai szemléletváltását erre az alkalomra vezeti vissza.²⁵

Mint láthattuk, a szálak szövevényesek, és állandó kölcsönhatásban vannak egymással. A trianoni sokk, a két világháború közötti útkeresés a református egyházban felerősíti a lelki ébredési vonalat. Emiatt a hitvalló teológia megerősödik, és a régi evangélikál-pietista hatás mellett megjelenik a holland kuyperianus konzervatív teológia és a barthi „magas” teológia is. Ezek gyakran vitáznak egymással, mégis együttműködnek a liberális teológiával és a faji gondolatokat hirdető teológiákkal szemben. A református egyház felső vezetése, az ébredési körökhöz finom szálakkal kötődő Révész, Ravasz püspökök és más felső vezetők, mint Kovács J. István mind a liberális teológiával szembeni hagyományos hitvalló teológiai gondolatokat preferálták. Látták, hogy sem a 19. századi szabadelvű teológia, sem pedig annak 20. századi formája nem képes elérni a nép tömegeit a „saját” evangéliumával. Ezzel szemben a Credót komolyan vevő hitvalló teológiák változatos formákban nyertek teret.

Azonban mielőtt a liberális teológusokat teljesen leírnánk amiatt, hogy dogmatikai értelemben megismételték a régi tévtanításokat, elmondhatjuk, hogy az egyház valódi megújulását ők is nagyon akarták, és erre irányuló szándékuk, törekvésük mélységesen őszinte volt – csakúgy, mint vitapartnereiké, különösen az evangélikál-pietista köröké, amelyek maradandóbb hatást gyakoroltak a teológia és a kegyesség fejlődésére.

Hivatkozott művek

BALLAGI MÓR 1871. Tisztelt közgyűlés! In: Kovács Albert (szerk.): *A Magyarországi Protestáns Egyház Évkönyve. Az 1871-iki pesti alakító közgyűlés naplója.* Kocsi Sándor Nyomdája, Pest. 76. o.

²⁵ WEBSTER 1909, 363. o. John Mottról lásd: THOMAS 1999. Mott kezdeményezésére jött létre a WSCF 1895-ben, és ő volt annak első titkára huszonöt éven keresztül. Emellett a KIE és az SVM (Student Volunteer Mission) egyik meghatározó vezető alakja volt.

- BALOGH Ferenc 1985. Nyílt válasz Ballagi Mór úr nyílt levelére. *Evangeliumi Protestáns Lap*, 1. évf. 11. sz. 93–96. o.
- BODOKY Richárd 1996–2007. *Jövevények és vándorok. Családtörténeti töredékek.* 1–6. köt. Magánkiadás, Budapest.
- BUCSAY Mihály 1985. *A magyarországi protestantizmus története 1521–1945.* Ford. Auer Kálmán – Ádám Révész Gabriella. Gondolat Kiadó, Budapest.
- CRAWFORD, Gribben 2011. *Evangelical Millennialism in the Trans-Atlantic World, 1500–2000.* Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- CSEKEY Sándor 1934. Református mozgalom a XIX. században. Rácz Károly és a „Szabadegyház”. *Magyar Kálvinizmus*, 1. évf. 120–126. o.
- CSOHÁNY János 1974a. A puritán paraszti közösségek válsága Magyarországon a kapitalizmus kialakulásának korában. *Theologiai Szemle*, Új folyam XVI. évf. 1–2. sz. 36–39. o.
- CSOHÁNY János 1974b. A XIX. századi magyar református ébredés debreceni ága. *Református Egyház*, 24. évf. 9. sz. 193–197. o.
- CSOHÁNY János 1987. Rácz Károly (1842–1925) lelképásztora élete és munkássága. In: Dankó Imre – Küllös Imola (szerk.): *Vallási néprajz*. 3. köt. Budapest. 156–177. o.
- EIBNER, John V. 1983. British Evangelicalism and Hungary, 1800–1852. *The Journal of the United Reformed Church History Society*, 3. évf. 2. sz. 39–54. o.
- FABINY, Tibor 1977. Evangelische Kirche Ungarns. In: Peter F. Barton – László Makkai (szerk.): *Rebellion oder Religion? Die Vorträge des Internationalen Kirchenhistorischen Kolloquiums, Debrecen*, 12. 2. 1976. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest. (Studia Ecclesiastica Nova 3.) 37–46. o.
- FABINY Tibor 1980a. Mária Dorottya és a magyar protestantizmus. *Theologiai Szemle*, 23. évf. 6. sz. 344–348. o.
- FABINY, Tibor 1980b. Maria Dorothea und der ungarische Protestantismus. *Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich*, 96. évf. 333–351. o.
- FEKETE Csaba 2014. A. N. Somerville és az angolszász énekek megjelenése egyházunkban. In: Kovács Ábrahám (szerk.): *Világnézetek kihívásai és a protestáns teológia.* Sulyok István Teológiai Tudományok Intézete, Nagyvárad – L’Harmattan Kiadó, Budapest. 163–167. o.
- FRECSKA Lajos 1872a. A magyarországi „protestáns-egylet”. *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező*, 3. évf. 5–6. sz. 229–238. o.
- FRECSKA Lajos 1872b. Protestáns-egylet-e, vagy unitária propaganda? *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező*, 3. évf. 11–12. sz. 502–513. o.
- GAÁL Sándor 2006. „A kezdeményező egyház”. *Victor János egyházépítő szolgálata különös tekintettel a misszióra és a gyülekezetépítésre.* Doktori disszertáció. DRHE, Debrecen.
- HÖRCSIK Richárd é. n. *History of the Hungarian Scholarship at Edinburgh.* Kézirat. New College, Edinburgh. Fol. 1–54.
- JUHÁSZ Zoltán 2020a. Eduard Böhl (1836–1903) bécsi dogmatikus eszkatológiai gondolkodása. *Református Szemle*, 113. évf. 3. sz. 242–265. o.
- JUHÁSZ Zoltán 2020b. Eduard Böhl Messiás-interpretációja. *Református Szemle*, 113. évf. 5. sz. 452–481. o.
- KERTÉSZ Botond (szerk.) 2009. *Székács József püspök visszaemlékezései.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KISH, George Alex 2011. *The Origin of the Baptist Movement Among Hungarians. A History of the Baptists in the Kingdom of Hungary from 1846 to 1893.* Brill, Leiden.

- KONCZ Sándor 1942. *Hit és vallás. A magyar református vallástudományi teológia kibontakozása és hanyatlása.* Debrecen.
- KOOL, Anne-Marie 1993. *God Moves in a Mysterious Way. The Hungarian Protestant Foreign Mission Movement 1756–1951.* Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer. Magyarul: *Az Úr csodásan működik.* Ford. Kisházy Mária. Harmat-PMTE, Budapest, 1995–2000.
- KÓSA László 2006. Szabó Aladár. In: uő (szerk.): *Reformátusok Budapesten.* 1. köt. Argumentum Kiadó, Budapest. 511–523. o.
- KÓSA László 2011. Vallási mozgalmak Dél-Magyarországon az újkorban. In: uő: *Művelődés, egyház, társadalom.* Akadémiai, Budapest. 186–201.
- KOVÁCS Ábrahám 2001. A skót–magyar kapcsolatok az 1840-es években és hatásuk a magyar protestáns egyházi és társadalmi életre, *Pro Minoritate*, 11. évf. nyár. 177–186. o.
- KOVÁCS, Ábrahám 2003. *The History of the Free Church of Scotland's mission to the Jews and its Impact on the Reformed Church of Hungary 1841–1914.* Doktori disszertáció. University of Edinburgh, New College, Edinburgh.
- KOVÁCS Ábrahám 2004. *A Budapesti Ev. Ref. Németajkú Leányegyház eredete és története 1858–1869. The History of the German-speaking Reformed Affiliated Church of Budapest 1858–1869.* D. Dr. Harsányi András Alapítvány, Debrecen.
- KOVÁCS Ábrahám 2006a. A (Biberauer) Bodoky család története. In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten.* 1. köt. Argumentum Kiadó, Budapest. 687–708. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2006b. A magyarországi vasárnapi iskolai mozgalom kialakulása és szervezeti megerősödése. In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten.* 2. köt. Argumentum Kiadó, Budapest. 997–1013. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2007a. A halál mint az öröklét öröme egy pesti zsidó-keresztyén életében. In: Hoppál Kál Bulcsú (szerk.): *Előadások a vallásról.* Mozaik, Budapest. 39–51. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2007b. Hitvallás, millennializmus és az evangélium hirdetése. A zsidómisszió kezdetei és teológiai alapjai Nagy-Britanniában. In: *A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2006/2007 évi értesítője.* DRHE, Debrecen. 149–156. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2011. *Hitvédelem és egyháziasság. A debreceni újortodoxia vitája a liberális teológiával.* L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- KOVÁCS Ábrahám 2013. „És ti kinek mondotok engemet?” Elterő szótériológiák a magyar református teológiában. In: Balog Margit – Kókai Nagy Viktor (szerk.): *Újszövetség és eszkatológia. Tanulmánykötet Peres Imre tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából.* Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen. 289–295. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2018. Újreformáció Debrecenben? Méliusz Juhász Péter kései utódjának, Balogh Ferencnek egyház-megújító munkássága. *Historia Ecclesiastica*, 9. évf. 2. sz. 67–84. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2019. Is Christ proclaimed to Christians? The Impact of Scottish Evangelicalism on Hungarian Theology, Piety, and Praxis (1841–1945). *Perichoresis*, 17. évf. 4. sz. 111–131. o.
- KOVÁCS, Ábrahám 2020a. British Evangelicals and German Pietists Promoting Revival Through the Work of the Bible and Tract Societies in Hungary. *Scottish Church History*, 49. évf. 2. sz. 100–122. o.
- KOVÁCS Ábrahám 2021. Eröss Lajos, Karl Barth és az összehasonlító vallásteológia. A buddhizmus és a keresztyénség viszonya. *Református Szemle*, 114. évf. 1. sz. 56–88. o.
- KOVÁCS Albert – Fördös Lajos 1871. Felhívás a magyarországi protestáns egyház tagjaihoz. *Erdélyi Protestáns Közlöny*, 1. évf. 48. sz. november 30. 385–386. o.
- KOVÁCS Kálmán Árpád 2020b. A 19. századi református újjászületés-viták eszmetörténeti háttere. In: Farkas Judit Antónia; Gali Máté; Schwarczwölder Ádám; Ujváry Gábor (szerk.): *Veritas évkönyv 2019.* Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár – Magyar Napló Kiadó, Budapest. 9–25. o.
- KOVÁCS, Teofil 2021. The Defenders of Faith. The Correspondence between Ferenc Balogh, Father of the New Orthodoxy Movement, and Eduard Böhl, Reformed Pietist Professor of Dogmatics from Vienna. *Perichoresis*, 19. évf. 1. sz. 49–73. o.
- MÁRKUS Jenő 2005. *A liberális szellem a református egyházban. A magyar református liberális teológia.* Kálvin Kiadó, Budapest.
- MCGRATH, Alister E. 1995. *Bevezetés a keresztyén teológiába.* Osiris, Budapest.
- ÖTVÖS László 1997. *Balogh Ferenc életműve (1836–1913).* Református Zsinati Iroda, Debrecen.
- PAYR Sándor 1906. *Mária Dorottya, József főherceg édes anyja.* Luther-társaság, Budapest.
- PAYR Sándor 1907. Bauhofer György lelkészi naplója. *Protestáns Szemle*, 19. évf. 5. sz. 273–290. o.
- PAYR Sándor 1908. Mária Dorottya náadorasszony, egykori napló és eredeti levelek tükrében. 1. A családanya. 2. Az emberbarát. *Protestáns Szemle*, 20. évf. 1–11., 85–95. o.
- RANDALL, Ian – HILLBORN, David 2020. *One Body in Christ. The History and Significance of the Evangelical Alliance.* Paternoster, Carlisle.
- RÉVÉSZ Imre (id.) 1873. A Protestáns Egyletről. *Magyar Protestáns Egyházi és Iskolai Figyelmező*, 3. évf. 7. sz. 297–345. o.
- SCHWARZ, Karl 2021. Academic Relations between Debrecen and Vienna: Exemplified by Eduard Böhl and Sándor Venetianer. *Perichoresis*, 19. évf. 1. sz. 101–113. o.
- SZÁSZ Domokos 1871. A „reform-egylet” kérdéséhez. *Erdélyi Protestáns Közlöny*, 1. évf. 5. sz. 37–39. o.
- SZIGETI Jenő 1986. A békési paraszt-ecclesiolák válsága és a baptista gyülekezet megalakulása (1890–1891). In: Tüskés Gábor (szerk.): „Mert ezt Isten hagyta...” *Tanulmányok a népi vallásosság köréből.* Magvető, Budapest. 444–478. o.
- SZIGETI Jenő 2000. A XIX. századi újprotestáns egyházak kialakulása a Kárpát-medencében. In: L. Imre Mária (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében.* 3. köt. Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, Pécs. 295–303. o.
- SZIGETI Jenő 2002a. A dél-alföldi protestáns parasztekklézolák válsága a XIX. század végén. *Néprajzi Látóhatár*, 11. évf. 1–4. sz. 199–207. o.
- SZIGETI Jenő 2002b. Nazarénus történetek a XIX. századból. *Ethnographia*, 113. évf. 1–2. sz. 133–140. o.
- SZIGETI Jenő 2004. A protestáns népi vallásosság XIX. századi válsága. In: S. Lackovits Emőke – Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében.* 6. köt. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém. 175–181. o.
- THOMAS, Norman E. 1999. John Mott. In: Gerald Anderson (szerk.): *Biographical Dictionary of Christian Missions.* Eerdmans, Grand Rapids. 476–477. o.
- WEBSTER, T. James 1909. Budapest. Christian Work among Students. *Missionary Record of the United Free Church of Scotland*, 10. évf. 104. sz. August. 363. o.
- ZOVÁNYI Jenő 1975. *Magyar protestáns egyháztörténeti lexikon.* MRE Sajtóosztálya, Budapest.

Az evangélikus lelkészképzés gyakorlati kompetenciaterületei

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

A lelkési szolgálat szakmai megközelítése

„Azért mi mind papok vagyunk, akik keresztények vagyunk. Akiket pedig mi papoknak nevezünk, azok szolgálak, arra kiválasztva általunk, hogy a mi nevünkben intézze nek mindent. És a papság (sacerdotium) semmi más, mint szolgálat (ministerium).” (LVM 2: 326. o.)

A lelkési hivatás meghatározása vagy pontos körülírása érzékeny és nehezen megfogalmazható vállalkozás. Minden definíciókísérlet valamilyen kontextuális vagy személyes szempontot tükröz, esetleg egy adott kor vagy egy adott helyzet igényeit, elképzeléseit fogalmazza meg.¹ A lelkési szolgálat lutheri megközelítése az egyetemes papság tényéből indul ki, abból a szolgálatra mozgósításból, amelyre minden keresztény ember elhívást kapott. Mégis, az egyház jó rendje érdekében szükséges az igehirdetés, a lelkipozítás és a tanítás felkészült szolgálata, amelyek mellett a vezetési és szervezési feladatok sem elhanyagolható felelősséget jelentenek. Így, bár mindannyian az egyetemes papság kegyelmi ajándékában részesülünk, speciális külső és belső elhívás alapján lelkési szolgálatot végezhetnek mindazok, akik az erre való felkészülést vállalják és teljesítik, és lelkési ordinációban részesülnek (PÁNGYÁNSZKY 2020, 311–313. o.).

Jelen tanulmány az evangélikus lelkési hivatást a gyakorlati kompetenciák perspektívájából vizsgálja. Ebből a perspektívából természetesen nem hiányozhat a lelki, hitbéli elhivatottság kérdése; a képzés során történő hivatás-gondozás kiemelten foglalkozik ezzel a kérdéssel. Alapvetően elmondható, hogy a kompetenciák vizsgálatakor a lelkési hivatásra való elköteleződés, az érett, de a hitfejlődés folyamatát elfogadó lelki attitűd minden szakmai mozzanatnak az éltető fundamentuma.² Ez az Istenbe vetett hitre ráhagyatkozó bizalom és reménység teszi teológiai folyamattá a lelkészképzést. Az emberben ajándékképpen megszülető hit megéléséből és tapasztalataiból indul ki, erre reflektál a különböző tudományterületeket átfogó teológiai tanulmányok során, és ebből építkezik a lelkési szolgálat

megvalósulásakor is. A gyakorlati kompetenciák képzése ezen alapulva válik jóval többé, mint funkcionális lelkési feladatok szakmai szempontból történő minőségi elvégzése. Teológiai reflexió és teológiai útkeresés lesz minden terület, amelyben a lelkési szolgálatot végezve Isten országának megvalósulásáért munkálkodunk.

Erre alapozva tehát a „Hogyan készül fel a teológus a lelkési szolgálatra?” módszertani kérdése mellett egyre inkább szükséges, hogy arra a kérdésre is megpróbáljunk válaszolni, mi a teológiai elméleti felkészülés kimeneti követelményeinek tartalma. Mit kell tudnia ma egy evangélikus lelkésznek, milyen képességek szükségesek a hivatás elvégzéséhez, milyen attitűdök, milyen felelősségi körök, milyen autonómia szükséges hozzá? Azt az izgalmas kihívást, hogy egy gyakorlati kompetencia-keretrendszerbe foglaljuk az evangélikus lelkési hivatás szakmai feladatait, az a tény is lehetővé tette, hogy az oktatási intézmények számára a kompetencialeírások megalkotása egyre nagyobb követelmény.

Kompetenciameghatározások

Kiindulópontként a sokféle kompetenciameghatározás közül a Magyar Képesítési Keretrendszer (MKKR) kategóriái alapján kezdtünk a részletes munkához. Az MKKR nyolc szintjéből a mesterképzéseket a hetedik szintre kell besorolni, így mind az osztatlan, mind az osztott teológia mesterképzésen oklevelet szerzők végzettségének szintje hetes.³ A teológus-lelkész mesterszak célját pedig a képzési és kimeneti követelményeket leíró rendelet (18/2016. [VIII. 5.] EMMI rendelet) határozza meg a következőképpen: „A képzés célja olyan értelmiségiek képzése, akik a teológia tudományát felsőfokú szinten művelik, és küldetésüknek megfelelően részt tudnak venni egyházuk evangelizációs tevékenységében. A lelkész, lelkipásztor szakirányon a képzés célja ezenfelül olyan elkötelezett lelkészek, lelkipásztorok oktatása és nevelése, akik egyházuk lelkési, papi teendőit teljes kompetenciával el tudják látni és az egyes közösségek szellemi, lelki és liturgikus vezetőivé lehetnek. A mesterfokozatot szerzetteknek le-

¹ A lelkési hivatás definícióinak széleskörű gyűjteményét olvashatjuk SIBA Balázs *Pasztorálteológia* című könyvében (2018, 13–23. o.).

² Az evangélikus lelkési identitást, annak dilemmáit és a lelkigondozási lehetőségeket mutatja be JOHANN Gyula a *Hogyan tovább, Imk?* című tanulmányában (2021, 173–180. o.).

³ A 7. szint leírása az alábbi linken található: https://www.magyarkepeseites.hu/kepeseites_keretrendszerek/szintleirok.

hetőségük nyílik a végzettségük és szakképzettségük szerinti elhelyezkedésre, illetve arra, hogy tanulmányaikat doktori képzésben folytassák.”⁴

A célmeghatározás alapján került sor a lelkészi hivatás gyakorlati kompetenciaterületeinek és kompetencia-elemeinek kidolgozására a *doctrina evangelii* igehirdetői, lelkigondozói, tanítói és gyülekezetvezetői területeken történő továbbadásában. Ahogyan a képzési és kimeneti követelményben is meghatározásra került, a lelkészi hivatásnak jól körülhatárolható fókuszai vannak, így az evangelizációs tevékenység, amely a missziói elkötelezettséget teszi hangsúlyossá, az elköteleződés, amely a hivatás-gondozást emeli ki, a hivatáshoz szükséges kompetenciák birtoklása és fejlesztése, valamint a keresztyén közösség-vezetéshez szükséges kompetenciák elsajátítása. Ezekhez a fókuszterületekhez kapcsolódnak még olyan szolgálati területek, amelyek az elmúlt évek empirikus kutatásai során a képzés bizonyos területeinek megerősítését tették szükségessé a lelkigondozási, szervezői, adminisztrációs, pénzügyi, pályázati és vezetői kompetenciák terén (PÁNGYÁNSZKY–LUKÁCS 2019, 28. o.).

A pandémia időszakában újabb kutatásokra ösztönözte az egyetemet, amelyek rámutattak az igehirdetés megújulásának helyzetére, a spiritualitás mélyebb megélésének vágyára, a teológiai értelmezések széles körű kommunikációjára és a digitális infrastruktúrák tudatosabb alkalmazásának szükségességére.⁵ Mindezek még hangsúlyosabban jelezték, mennyire nem statikus, hanem sokkal inkább dinamikus és akár szükséghelyzetben is az alkalmazkodási képességet mozgósítani tudó lelkész-képben szükséges gondolkodnunk az evangélikus lelkészi hivatás tekintetében.

A gyakorlati képzés megvalósulása

A gyakorlati kompetenciaterületek azt a folyamatot rögzítik, amelyben a teológus-lelkész szakos, valamint a másoddiplomás teológia mesterszakos, lelkészi specializáci-

ót végző hallgatók gyakorlatukat végzik. Ez jelenleg két formában történik: a nappali szakos hallgatók esetében egy rezidens típusú gyakorlati évben (hatodéves képzés), a lelkészi specializációt végző hallgatók esetében pedig egy önálló és rugalmas megvalósítást lehetővé tévő ún. gyakorlati portfólió elvégzésében.⁶ A szakmai gyakorlat létfontosságú átmenetet képez az elméleti tanulmányok és a szolgálatba lépés, az aktív lelkészi szolgálat között, ezért „fontos [...] ennek a kapcsolatnak a megragadása és kompetenciák szempontjából történő elemzése is” (SERES-BUSI 2019, 31. o.).

A képzés még tudatosabb elméleti és gyakorlati összekapcsolódásának igénye, az úgynevezett integratív képzés szintén az újszerűnek mondható felsőoktatási pedagógiai kihívások között szerepel (PÁNGYÁNSZKY 2019, 88–89. o.). A kompetencialeírás ezért tartalmazza nem csupán azokat a tudáselemeket, amelyek szükségesek a kompetenciák kialakulásához, hanem az elméleti képzést kísérő gyakorlatokat is, mint például gyülekezeti hospitáció, szupplikációk, teológusnapok, diakóniai gyakorlat stb. Ezekon felül további feladat egy teológiai reflektív kompetencia fejlesztése, amely az ismeretszerzést rövidebb úton kapcsolja hozzá a teológia gyakorlati műveléséhez, a hitmegélés gyakorlatához (WILSON–WAGGONER 2020, 16–17. o.). Ezért szerepel a kompetencialeírás négy fő kategóriája mellett a gyakorlatban történő megvalósulási lehetőségek rögzítése is.

A gyakorlati kompetenciaterületek leírása jelen formájában munkadokumentum, amelyet az EHE Gyakorlati Intézete dolgozott ki és a Gyakorlati, Valláspedagógiai és Egyházzenei Tanszékei, valamint mentorlelkészek véleményeztek. A kompetenciamegfogalmazások célja, hogy közelebb jussunk a tényleges lelkészi munka leírásához, ezzel segítve a gyakorlati képzés fejlesztését, a mentori szolgálatot végző lelkészek munkájának fejlesztő támogatását és nem utolsósorban annak az izgalmas feszültségnek a megragadását, amely megpróbálja megfogalmazni a sokszor semmilyen határok közé nem beszorítható, átfogó és komplex lelkészi szolgálatot (SZÁSZNÉ LÁZÁR 2018).

⁴ 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet 6. számú melléklet I.4.

⁵ Teológiai reflexiók a 2020. első félévi járványhelyzet egyházi vonatkozásairól. 1–2. *Lelkipásztor*, 95. évf. 2020/11. sz. 410–417. o. 12. sz. 458–463. o. PÁNGYÁNSZKY 2020b.

⁶ Az Evangélikus Hittudományi Egyetem teológus-lelkész szakos és lelkészi specializációs gyakorlati képzéseinek részletesebb leírása a következő tanulmányban olvasható: KORÁNYI–PÁNGYÁNSZKY 2021.

Hatodéves/másodéves teológus-lelkész képzés gyakorlati kompetenciaterületei (A Magyar Képesítési Keretrendszer alapján)

Kompetenciaterület	Kompetenciaelem	Tudás	Képesség	Attitűd	Autonómia, felelősség	Gyakorlati megvalósulás
Igehirdetői-liturgiai	Istentiszteletek előkészítése és vezetése	Áttekinthetssel rendelkezik a keresztyén liturgiai és egyházzenei tradícióról, átlátja a liturgiai elemek jelentéstartalmát és az istentisztelet dramaturgiáját. Birtokában van az MEE gyülekeze- teiben használt liturgiai rendekkel kapcsolatos ismereteknek, és ismeri a heti és graduálénekek rendjét.	Képes istentiszteleti alkalmak tervezésére, tartalmi elemeinek előkészítésére, ideértve a zenei elemeket: énekválasztásra, munkatársakkal (kantor, karvezető) való közös tervezésre és az evangélikus lelkiséghez méltó liturgiai szolgálat elvégzésére.	Elfogadja a gyülekezeti liturgiai és egyházzenei hagyományokat, mások szolgálatát megbecsüli. Fontosnak tartja és megbecsüli az evangélikus istentiszteleti és liturgiai tradíciót, és ennek szellemében nyitott a liturgiai megújulásra.	Betartja a liturgikus fegyelmet. Törekszik az istentiszteleti liturgia csoportmunkában történő megvalósítására.	A hallgató épít a hospitáció, a szupplikációk és a teológusnapok során megismert liturgiai formákra. Tájékozódik mentorgyülekezeti alkalmaink liturgiai és egyházzenei gyakorlatairól, és ennek alapján végzi liturgiai szolgálatát, nem elszakadva az egyház hivatalos liturgiai előírásaitól.
	Igehirdetésre való exegetikai, teológiai és homiletikai felkészülés, prédikáció	Birtokában van az igehirdetésre készülés homiletikai folyamataival kapcsolatos ismereteknek. Átlátja a mentorgyülekezetben megvalósuló igehirdetési helyzeteket és formákat.	Alkalmazza tapasztalatait és reflexió alapján fejleszti az elméleti képzés során elsajátított homiletikai és liturgikai ismereteket. Képes különböző gyülekezeti szituációkban igehirdetői szolgálatot végezni. Képes a textushoz kötődően éneket választani.	Igénye van homiletikai és liturgikai ismereteinek bővítésére, önkritikus saját szolgálatával szemben, elfogadja és fogékony a mentori és gyülekezeti visszajelzésre és értékelésre, elkötelezett a teológiai továbbképzés iránt.	Felelősséget érez és elkötelezett az igehirdetés szolgálatá iránt. Mentori konzultáció segítségével önállóan felkészül az igehirdetési szolgálatokra.	Részt vesz a mentorgyülekezet igehirdetési alkalmain, meghirdetési rendszerességgel részt vesz az igehirdetői szolgálatot végző mentori konzultáció alapján, majd mentoraival reflektál az igehirdetésére.
	Szentségek kiszolgáltatása	Ismeri az evangélikus szentségértelmezést, tájékozott a keresztyén egyházak szentségtanában és az ökumené idevonatkozó aktuális teológiai és egyházjogi álláspontjában.	Az elméleti képzés során a szentségértelmezésről elsajátított teológiai tartalmakat képes a gyakorlatban is alkalmazni, keresztyéi és úrvacsorai alkalmakat rendszeremlélettel megközelíteni és megvalósítani.	Megbecsüli az evangélikus teológiai szentség tanításokat, azok szellemében végzi szolgálatát. Az úrvacsoratan ökümenikus kérdésében teológiai türelmet és nyitottságot képvisel. Felismeri és tiszteletben tartja a mentorgyülekezet hagyományait és értékeit.	Mentorlelkész vezetésével feladatokat végez a keresztségre és az úrvacsorára való előkészületekben (adatfelvétele), beszélgetések, liturgiai előkészítés) és a szentségek kiszolgáltatásában.	Részt vesz a mentorgyülekezet istentiszteleti alkalmain, amelyeken megtörténik a szentségek kiszolgáltatása. Ezeket a mentorlelkész vezetésével begyakorolja, házi úrvacsoraszólamon is részt vesz. A keresztség szentségére mint gyülekezeti lehetőségre is figyel.
	Kaszualis alkalmak előkészítése és megtartása	Ismeri az evangélikus esketési és temetési liturgiát, egyházi alkalmak liturgiáját, a kaszualis homiletikai célját, birtokában van az esketéssel és temetéssel kapcsolatos evangélikus rendszeres teológiai ismereteknek.	A kaszualis kapcsolatos gyakorlati teológiai tartalmak gyakorlati alkalmazását megvalósítja, szakmai problémákat felismer, képes adott helyzetek átfogó gyakorlati teológiai megközelítésére, adott esetben interdiszciplináris feltárására.	Nyitott, lelkiigondozói és missziói jellegű szolgálatot végez a kaszualis alkalmakon is. Felismeri és tiszteletben tartja a mentorgyülekezet hagyományait és értékeit.	Mentorlelkész vezetésével a kaszualis alkalmak előkészületeiben és megtartásukban feladatokat végez.	Részt vesz a gyülekezeti kaszualis alkalmakon, megismeri azok helyi hagyományait, a mentorlelkész irányítása alapján fokozatosan feladatokat vállal az alkalmakon.

Kompetencia terület	Kompetenciaelem	Tudás	Képesség	Attitűd	Autonómia, felelősség	Gyakorlati megvalósulás
Tanítói	Valláspedagógiai és gyülekezetpedagógiai alapok és módszertan ismerete	Ismeri a hitoktatás kontextuális kérdéseit, áttekintéssel rendelkezik a valláspedagógia és a gyülekezetpedagógia speciális területeiről és feladatairól.	Alkalmazza az MEE hivatalos hittan, illetve hit- és erkölcs tantervét és a mentorgyülekezetben használt hitoktatói programot. Felismeri egy adott gyülekezetnek a hit tanításával kapcsolatos hiányterületeit, és proaktív módon fejleszti azokat.	Valláspedagógiai elkötelezettsége és a gyülekezeti/iskolai lehetőségek szerint alkalmazza a pedagógiai módszereket. Törekszik a tanítványi példadadásra.	A tanításban szolgálatot tevével együttműködést vállal, elfogadja a hitoktatásban is megvalósuló ökömenikus együttműködést.	A mentorgyülekezet katekézikai gyakorlatában megismeri az evangélikus hitoktatás aktuális kérdéseit, megvalósulását, a gyülekezeti tanítási alkalmat, az alkalmazott tanmeneteket, és maga is részt vesz különböző csoportokban a tanítás szolgálatában.
	A tanítás tervezése és előkészítése, tanítási folyamatok vezetése és értékelése	Átlátja a tanítás tervezésének és megvalósításának lépéseit, a tanítói tevékenységekkel és a pedagógiai folyamatok tervezésével és megvalósításával tisztában van.	A hatodévi végére rutinszerűen alkalmazza az iskolai és gyülekezeti hitoktatással kapcsolatos valláspedagógiai ismereteket, megszervezi és lebonyolítja a különböző tanítási folyamatokat (konfirmáció, bibliaóra stb.). Ismeri és a tanítás során rendszeresen alkalmazza az ifjúsági és egyéb egyházzenei kiadványokat.	Igénybe van megszerzett tudása és tapasztalata bővítésére szakmai továbbképzéseken és önképzésen keresztül. Erősíti az életközszig tartó tanulás iránti igényt a hitélet területén is.	Felelősséget vállal a rábízott gyülekezeti csoportok tanításáért és iskolai hittanórák megtartásáért. Szolgálatával elősegíti a gyülekezeti és iskolai hittan csoportokban a formális és nem formális oktatás megvalósulását.	A hallgató hospitál gyülekezeti és iskolai tanítói alkalmakon, mentorával reflektál a tapasztalataira, majd mentori útmutatás alapján önálló tanítási feladatokot is elvégez a valláspedagógia és a gyülekezetpedagógia módszertani elvei szerint.
Lelkigondozói	A lelkigondozói elméletek alapjainak, szemléletének és módszereinek ismerete	Ismeri a keresztény lelkipozás biblikus és teológiai alapjait és a személyiség- és vallásfejlődéssel kapcsolatos kérdéseit. Tájékozott a társadalmi, szociális, kulturális és diakóniai kihívásokban. Birtokában van a lelkipozás és a lelkipozás közötti létrejövő dinamikkal kapcsolatos keresztény etikai ismereteknek.	Felismeri és alkalmazza a transzendentális, az intrapszichikus-interperszonális, a kontextuális és az energetikus segítségnyújtás helyzeit, és azokra lelkipozóként reagál.	Tiszteletre, bizalomra és titoktartásra alapuló etikus lelkipozozói attitűd fejlesztésére törekszik az MEE-ben elfogadott egyházi rend szerint.	Lelkipozozóként felelős személyi kompetenciáinak és szakmai identitásának fejlesztéséért. Különösen is figyel a gyónásitok minden helyzetben történő megtartására.	A mentorlelkész vezetésével és önállóan is részt vesz lelkipozozói beszélgetésekben, gyülekezeti látogatásokban. Törekszik a gyülekezeti látogatói szolgálat rendszeres végzésére.
	Lelkipozozást igénylő helyzetek felismerése és lelkipozozás nyújtása	Ismeri a keresztény lelkipozozói segítségnyújtás alapjait, területeit és módszertanát.	Képes tisztelőten, bizalomra és titoktartáson alapuló lelkipozozói beszélgetések folytatására és a szükséges határok belátására és betartására. Különbséget tesz lelkipozozói és delegálást igénylő helyzetek között. Képes megítélni, mikor van szükség külső segítő bevonására.	Törekszik a keresztény értékeknek megfelelő empátiás, nyitott, érdeklődő lelkipozozás megvalósítására, igénybe van megszerzett tudása folyamatos bővítésére, lelkipozozói gyakorlatának fejlesztésére. Nyitott a keresztény spiritualitás/lelkiség kérdéseiről.	Felelősséget érez azok iránt, akik lelki útmutatásra és lelkipozozásra szorulnak. Mentorlelkész vezetésével és útmutatással önálló lelkipozozói beszélgetéseket és gyülekezeti látogatásokat folytat.	Lelkipozozói beszélgetésekről lelkipozozói naplót, jegyzőkönyvet vezet, amelyek reflektálására a lelkipozozói képzés és a mentorlelkészrel történő beszélgetések alkalmával nyílik lehetőség.

Kompetenciaterület	Kompetenciaelem	Tudás	Képesség	Attitűd	Autonómia, felelősség	Gyakorlati megvalósulás
Gyűlekezetépítők, gyűlekezetvezetők, hivatás-identitás	Gondoskodó, lelki biztonságot nyújtó keresztény közösség építése	Összefüggésben felismeri egy adott gyűlekezeti közösség spirituális helyzetét és igényeit.	Képes lelkigondozói attitűddel végezni közösségépítő szolgálatát. Megtervezi a lelkigondozást és látogatást végző gyűlekezeti csoportok szolgálatát, és működ-teti azt.	Felismeri a közösségben rejlő lelkigondozói értékeket és lehetőségeket.	Lelkigondozást végző munkatársak vagy csoportok szolgálatát irányítja és támogatja.	A hallgató mentorlelkésze segítségével megismeri a gyűlekezeti közösséget, annak lelki dinamikáját és spirituális életét, a látogatás és a lelkigondozás megvalósításának módszerét és feladatait.
	Gyűlekezetépítés	Ismeri a gyűlekezetépítés alapvető bibliai és teológiai kérdéseit, átátja a gyűlekezetépítés módszertani alapjait, és áttekintéssel rendelkezik a gyűlekezetépítés, a misszió és a gyűlekezetplántálás kontextuális kihívásairól.	Képes a gyűlekezeti élet rendszer-szintű tervezésére, gyűlekezeti munkaterv készítésére, az MEE és gyűlekezeti jövőképeknek formálására és a missziós tevékenységek tervezésére, megszervezésére és megvalósítására. Felismeri az egészséges gyűlekezet jeleit, azok hiányában megfelelő stratégiát alkalmaz a gyűlekezeti misszió és megújulás megvalósítására. A gyűlekezetépítés keretében él az egyházzene adta lehetőségekkel. Kezdeményezi kórus, zenei együttesek szerveződését, a gyűlekezet lehetőségeihez mérten zenés alkalmak szervezésével is segíti a gyűlekezet nyilvános szolgálatát.	Elkötelezett az evangélium hűsége hirdetése iránt, törekszik a gyűlekezetépítés, a misszió és a gyűlekezetplántálás előmozdítására.	Elfogadja az MEE törvényeit, lelkési gyűlekezetépítők szolgálatát azok értelmében végzi.	A hallgató mentora segítségével megismeri a mentorgyűlekezet felépítését, működését, gyűlekezeti munkaprogramját és a misszióval kapcsolatos gyűlekezeti jövőképet.
	Gyűlekezetvezetés	A gyűlekezetvezetés elméleti és gyakorlati kérdéseiben való tájékozottság megszerzése.	Képesse válik a gyűlekezet kooperatív és építő irányítására és vezetésére, és vezetői eljárásokat a keresztény közösségvezetés alapelvei szerint alkalmazza.	Jó kapcsolatteremtő készség és kommunikációs-képesség jellemzi, nyitott a párbeszédre. Fejleszti együttműködési, szervezési, feladatmegoldó, kapcsolatteremtő és konfliktuskezelési képességeit.	Felismeri a vezetési helyzetekből adódó konfliktusokat, és a keresztény etikán alapuló módon kezel és kíséri azokat.	A hallgató megismeri a gyűlekezetvezetés gyakorlati megvalósulását, a gyűlekezetvezető testületek működését, konfliktuskezelési kultúráját, és figyelemmel kíséri mentorlelkésze vezetői szolgálatát.

Kompetencia terület	Kompetenciaelem	Tudás	Képesség	Attitűd	Autonómia, felelősség	Gyakorlati megvalósulás
	Adminisztratív, pénzügyi és pályázati ismeretek	Jártasságot szerez a hatályos egyházi törvényekben és rendelkezésekben az adminisztrációval kapcsolatos és a gazdasági, pályázati kérdésekben. Ismeri az intézményi (oktatási és diakóniai) alapvető működési ismereteket.	Képes a hatályos törvényeket és rendelkezéseket alkalmazni, az egyházi jog szerint eljárni és a munkatársi körre is alkalmazni. A gyülekezeti médiafelületeken igényes információáramlás biztosításra képes. Kezdeményezi, hogy a gyülekezeti laikus munkatársaival együtt felelősen gondozzák a gyülekezet ingó és ingatlan vagyontárgyait (templom, parókia, gyülekezeti épületek és hangszerállomány).	Pontosan végzi a gyülekezeti adminisztratív feladatokat és betartja a határidőket.	Jól együttműködik a gyülekezetvezetésben érintett munkatársakkal, egyházmegyei, egyházkerületi vezetőkkel, országos egyházi hivatásokkal és önkormányzati testületekkel.	A hallgató jártasságot szerez a gyülekezet adminisztratív, pénzügyi és pályázatokkal kapcsolatos feladataiban, a gyülekezeti adminisztrációban és a hivatalos kapcsolatok intézésében. A mentorlelkész és a gyülekezetvezetés vezetők és segítők a feladatmegismerés és feladatelsajátítás folyamatát. A hallgató a gyakorlati évről szak végére alkalmazsá válik önálló gyülekezeti adminisztráció és pénzügyi irányítás megvalósítására.
	Hivatásgondozás, lelkesítő identitás	Megismeri a lelkesítő szolgálat munkatevékenységét, a lelkesítő hivatás pasztorálteológiai alapjait és a lelkesítő spiritualitás/lelkiség főbb ismérveit.	Szolgálatát a külső és a belső elhívásban kapott megbízatás és a 2005. évi III. tv. második része (A lelkesítő szolgálatra vonatkozó általános rendelkezések) alapján végzi.	Lelkési identitását a biblikus tanítványi lét, az egyetemes papság elve és az evangélikus hitvallásokban megfogalmazott lelkesítő hivatásképp formálja. Személyes és szakmai identitásának összehangolására törekszik.	Elfogadja a lelkesítő hivatáshoz nélkülözhetetlen lelki növekedés és hivatásgondozás szükségességét, és él a saját lelki élete ápolásához és a szolgálat végzéséhez szükséges lelki és szakmai hivatásgondozási lehetőségekkel.	A mentorlelkész személyes példáján és szolgálatának kísérésén keresztül a hallgató reflektál a lelkesítő identitás kérdéseire.

Felhasznált irodalom

- JOHANN Gyula 2021. Hogyan tovább, Imk? Lelkészi közösségek lelkigondozásának dilemmái és lehetőségei az elmúlt harminc év tükrében. *Lelkipásztor*, 96. évf. 5. sz. 173–180. o.
- KORÁNYI András – PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2021. Az evangélikus lelkészi szolgálat és a lelkészképzés útkeresése. Adottságok, lehetőségek, kihívások. *Lelkipásztor*, 96. évf. 1. sz. 2–7. o.
- LUTHER Márton 2017. *Az egyház babiloni fogsága*. Ford. Masznyik Endre – Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 2.)
- Magyar Képesítési Keretrendszer. Szintleírók. https://www.magyarkepesites.hu/kepesitesi_keretrendszerek/szintleirok. (Megtekintés: 2021. június 26.)
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2019. Elmélet és gyakorlat integrációja a kompetenciaalapú teológiai képzésben. In: József Bukor – Attila Lévai (szerk.): *11th International Conference of J. Selye University. Theological Section. Conference Proceedings*. J. Selye University, Komárno. 87–101. o. <http://uk.ujs.sk/dl/3327/3327.html>. (Megtekintés: 2021. június 26.)
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2020a. A lelkesítő hatalom isteni eredete és emberi megnyilvánulásai. *Lelkipásztor*, 95. évf. 8–9. sz. 331–333. o.
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2020b. A karantén hatása az igehirdetésre és ennek tanulságai a homiletikai képzés területén. A Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészei között végzett homiletikai felmérés eredményei. *Lelkipásztor*, 95. évf. 12. sz. 450–458. o.
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes – LUKÁCS Máté András 2019. „Minden más élesben...” Diplomás Pályakövető Rendszer – Felmérés a hatodéves képzésről. In: Pángyánszky Ágnes – Orosz Gábor Viktor (szerk.): *Kompetencia és implementáció*. Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest. (DPR Füzetek 3.) 11–29. o.
- SERES-BUSI Etelka 2019. Pedagógiai reflexiók. A lelkészképzés gyakorlati évéről a 2019-es EHE-DPR felmérés kapcsán. In: Pángyánszky Ágnes – Orosz Gábor Viktor (szerk.): *Kompetencia és implementáció*. Evangélikus Hittudományi Egyetem, Budapest. (DPR Füzetek 3.) 31–39. o.
- SIBA Balázs 2018. *Pasztorálteológia. A református lelkészi hivatás vizsgálata interjúk tükrében*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- SZÁSZNÉ LÁZÁR Eszter Csenge 2018. A lelkipásztori hivatás krízise. Német modellek és magyar párhuzamok. *KRE-Dit.hu*, május 16. <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/szaszne-lazar-eszter-csenge-a-lelkipasztori-hivatas-krizise-nemet-modellek-es-magyar-parhuzamok/>. (Megtekintés: 2021. június 26.)
- Teológiai reflexiók – a 2020. első félévi járványhelyzet egyházi vonatkozásairól. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem oktatóinak gondolatai a Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Presbitériumának 2020. szeptemberi 24-i ülésére. 1–2. rész. *Lelkipásztor*, 95. évf. 2020/11. sz. 410–417. o. 12. sz. 458–463. o.
- WILSON, Jim L. – WAGGONER, Earl 2020. *A Guide to Theological Reflection. A Fresh Approach for Practical Ministry Courses and Theological Field Education*. Zondervan Academic, Grand Rapids.

Az ige mint Isten szava s az ige mint szófaj II.

Bibliatanulmány

■ ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.)

A létigék az Atya és a Fiú, illetve Jézus és az övéi kapcsolatában

Az Atya és a Fiú, tehát Isten és a földön járó, valóságos emberré lett Fia egymáshoz való kapcsolatáról többször is beszélt Jézus. Már a bevezetésben említettük a nagy vitát kiváltó mondatát: „*Én és az Atya egy vagyunk.*” (Jn 10,30) S bár ő előzőleg elmondta, hogy az Atyja nevében végzett tettei tanúskodnak mellette, ennek ellenére a vele vitázók nem hittek neki, s köveket ragadtak, hogy istenkáromlás miatt megkövezzék. Kettőjük kapcsolata többrétű. Egyfelől „*ahogyan az Atyának van önmagában élete, úgy a Fiúnak is megadta, hogy élete legyen önmagában*” (Jn 5,26). Ez azt jelenti, hogy Jézus nem bábfigurája az Atyának, aki az önálló akarat nélküli Fiút láthatatlan zsinórok segítségével irányítaná a mennyből. Az önálló akarral és döntési képességekkel rendelkező Fiú Jákób kútjánál ezt mondta tanítványainak: „*Az én eledelem az, hogy teljesítsem annak akarátát, aki elküldött engem, és bevégezzem az ő munkáját.*” (Jn 4,34) Magyarán: abból élek, azért élek, hogy azt tegyem, amiért az Atya elküldött hozzatok. Hiszen „*engem az élő Atya küldött el, és én az Atya által élek*” (Jn 6,57). Kapcsolatuk lényege másfelől éppen az, hogy az önálló élettel rendelkező Fiú egyetért Atyja akarátával. Sokszor elvonult tanítványai mellől imádkozni, ilyenkor egyeztetett következő lépéseiről. Alázatosan fejet hajtott Atyja akarata előtt a rá váró szenvedések miatti félelmében is a Gecsemáné kertjében, amikor így imádkozott: „*Atyám, ha nem távozhat el tőlem ez a pohár, hanem ki kell innom, legyen meg a te akaratom.*” (Mt 26,42) Ha pedig Jézusnak a kereszthalállal való egyetértése ezen a döntő órán megvolt, az szavaiból máskor is sugárzott: „*...én nem magamtól szoltam, hanem aki elküldött engem, maga az Atya parancsolta meg nekem, hogy mit mondjak, és mit beszéljek.*” (Jn 12,49)

Az Atya és a Fiú egymáshoz való kapcsolata, kettőjük egysége gyökere és példaképe a *Jézusban hívő gyülekezet egységének*. Ezért könyörög Jézus a főpapi imádságában azokért, akik hisznek benne, s azt kéri számukra Atyjától, hogy

mindnyájan „*egyek legyenek, ahogy mi egyek vagyunk: én öbennük és te énbennem, hogy teljesen egygye legyenek, hogy felismerje a világ, hogy te küldtél el engem...*” (Jn 17,22b–23a) A Jézusban hívők egységének egyik értelme a kereszténység hitelképessége; minden széthúzás és a tagok vagy a felekezetek egymással vívott nyílt harca kárt okoz az evangélium terjedésének. Erre az egységre minden Krisztusban hívőnek törekednie kell, s ugyanakkor tudnia kell azt, hogy minden emberi igyekezeten felül az „ige és Krisztus megváltói műve teszi egygye az Egyházat” (KARNER 1950, 232. o.).

Isten hívó népének egymással való egysége kinek-kinek a Jézussal való közösségéből származik, hiszen ő a szőlőtő, ti pedig – mondja övéinek, tanítványainak és hallgatóinak – „*a szőlővesszők: aki énbennem marad, és én öbenne, az terem sok gyümölcsöt, mert nélkülem semmit sem tudtok cselekedni*” (Jn 15,5). A szőlőt, mint sok más növényt, gyümölcséért, a terméséért ültetjük. A szőlőtő gyökerei felszívják és továbbítják a talaj tápláló erejét és nedvességét a vesszőkhöz. A vesszőknek tehát teremniük kell, hiszen benne vannak a tőkében, s a tőke ereje táplálja őket. Akiben Jézus él, s aki Jézusban él, naponta átéli Megváltója szeretetét, gyengeségében biztatását, fájdalmaiban gyógyító erejét. Aki így szeret, mint ő, annak szeretete válasza mozgósít, annak lessük kívánságait, teljesítjük parancsait. A szőlőtőből élő szőlővesszők, „Krisztus megváltottjai nem is kérdezik, mit kell tenniük, mielőtt kérdeznék, már cselekszik is!” (Luther)

Az „ő énbennem, én öbenne” kapcsolat valóságát az éli meg, aki tudja, átélte és Isten Szentlelke segítségével szívébe fogadta mindazt, ami a Golgota keresztnél érte is történt. Aki Pál apostollal együtt vallja: „*Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve: többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem...*” (Gal 2,20) Csodálatos lehetőségünk ez: kérdez valaki Istenről, és szavainkkal a bennünk élő Jézus válaszol. Bajba kerül egy ismeretlen, segítő kezünk az ő kezévé lesz. Meg sem kell kérdeznünk: „Mit kell tennem, Uram?” Ő már végzi a dolgát általunk. Hiszen ő „*azért halt meg mindenkiért, hogy akik élnek, többé ne önmaguknak éljenek, hanem*

annak, aki értük meghalt és feltámadt” (2Kor 5,15). A Krisztussal, a Krisztusban és a Krisztussal történő együttélést így munkálja és erősíti övéiben halála és feltámadása.

Krisztus halálát hirdeti számunkra Isten Szentlelke segítségével minden igehirdetés. Pál, aki valószínűleg nem volt nagy-pénteken a Golgotán, azt írja a galatáknak, „*akiknek szeme előtt úgy írtuk le Jézus Krisztust, mintha közöttetek feszítették volna meg*” (Gal 3,1). Krisztus halálára és feltámadására emlékeztet minden megkereszteltet a keresztségben kapott kegyelem: „*A keresztség által ugyanis eltemettünk vele a halálba, hogy amiképpen Krisztus feltámadt a halálból az Atya dicsősége által, úgy mi is új életben járjunk.*” (Róm 6,4) Amikor pedig kegyelemre szoruló bűnősként térdelünk le az úrvacsorai oltárhoz, hinnünk kell az elhangzó jézusi ígértben: „*...ha valaki eszik ebből a kenyérből, élni fog örökké, mert az a kenyér, amelyet én adok oda a világ életéért, az az én testem.*” (Jn 6,51) Megváltónknak a felsorolt kegyelmi eszközökön keresztül felénk áradó szeretete földi életünk teljes idejére, sőt az örökkévalóságra megvalósítja ígértét: „*Aki eszi az én testemet és issza az én véretem, az énbennem marad, és én öbennem. [...] aki ezt a kenyeret eszi, élni fog örökké.*” (Jn 6,56.58c)

Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak Istene így nyilatkozta ki magát Mózesnek az égő csipkebokorból: „*Vagyok, aki vagyok [...] Ez az én nevem mindörökké!*” Nem lehet véletlen az, hogy amikor Jézus önmagáról beszél akkori és mai tanítványainak, a létezését jelentő „van” ige többször is elhangzik: „*Én vagyok az élet kenyere*” (Jn 6,48); „*Én vagyok a világ világossága*” (8,12); „*Én vagyok a jó pásztor*” (10,11); „*Én vagyok az út, az igazság és az élet*” (14,6). Előttünk járt felmenőink, tanítóink és papjaink élete bizonyította, hogy Jézus táplálta őket az élet kenyérével, pásztorolta szeretetével, világossága mutatta az örök életre vezető utat. Az volt tehát számukra Jézus, akinek mondta magát. Az volt és ma is az követői számára, és az lesz mindig, akinek mondja magát. Mintha azt mondaná: aki bennem hisz, az megtudja, sőt mindig is tudni fogja, ki vagyok! Méltán dicséri őt népe az ének szavaival: „*Jézus a jó Pásztor, vele megyünk.*”

Örök irgalmáról énekelünk.

[...]

Jézus a kezdet és Jézus a vég!

Hadd zengje ég és föld dicséretét!

Vezess az ösvényen, maradj velünk,

Míg örök fényedbe megérkezünk!¹

Az állapotot jelentő igék a Szentírásban

Az állapot szó a Magyar értelmező kéziszótár szerint főnév. Első jelentése: valakinek, valaminek valamely időszakban jellemző létezmódja, helyzete, minősége (egészségi vagy lelkiállapot). *Állapotot jelentő igét* sokat találunk a Szentírás szövegében, ilyenek: alszik, bánkodik, becsül, ébred,

felébred, hall, lakik, lát, néz, meghal, örül, szomorkodik stb. A felsoroltak közül választottunk.

A lakik ige. Dávid király ezt tapasztalta: „*Nyugalmat adott népének az Úr, Izráel Istene, és örökre Jeruzsálemben lakik.*” (1Kron 23,25) Ebben bizonyosan benne van hite, hogy népe győzelmeit, országa nyugalmit elsősorban nem hadvezérei tudásának és hűségének, hanem Isten segítségének köszönhetette. Salamon – apjával ellentétben – viszont tisztában volt azzal, hogy bármennyi anyagi áldozat, emberi munka van is a felépített templomban, mindez eltöri Isten nagyságához képest, s a templomszentelési imádságában ezt mondta: „*De vajon lakhat-e Isten a földön? Hiszen az ég és az egeknek egei sem fogadhatnak magukba téged, hát még ez a ház, amelyet én építettem!*” (1Kir 8,27) Hosszú, bölcsességéről és alázatáról tanúszkodó könyörgésében arra kéri Urát, hogy hallgasson meg minden, a templomban elhangzó imádságot. István vértanú egyetért Salamonnal, s védőbeszédében ezzel érvel a nagytanács előtt: „*A Magasságos [...] nem emberkéz alkotásaiban lakik, amint a próféta mondja: »A menny az én trónusom, a föld pedig lábam számolya.«*” (ApCsel 7,48–49a) A zsoltáros pedig azért esedezik, hogy „*az Úr házában lakhassam egész életemben, [...] és gyönyörködhessem templomában*” (Zsolt 27,4). Isten tehát nem „lakik” a templomban. Jézusnak, „*az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania*” (Mt 8,20). Ennek ellenére ő – az Emberfia – fogja az utolsó ítélet során számonkérni mind a jobb, mind a bal keze felől állóktól, befogadták-e vagy sem a jövevényeket (Mt 25,31–46). Krisztus csodálatos lehetőséget ad övéinek, hogy őt és beszédét a szívükbe fogadassák. Pál apostol így fogalmazza meg ezt: (az Atya) „*adja meg nektek, [...] hogy Krisztus lakjék szívetekben hit által...*” (Ef 3,16.17) Más szavakkal: „*Krisztus beszéde lakjék bennetek gazdagon úgy, hogy tanítsátok egymást teljes bölcsességgel...*” (Kol 3,16)

A történést jelentő igék a Szentírásban

A történes szó főnév. 1. Az a tény, hogy valami történik. 2. *nyelvt.* Igével kifejezett jelentés a cselekvés, esemény időbeli folyamatossága szempontjából. *Beálló, befejezett, folyamatos történes.* A történes szó ige. 1. (Esemény, változás) folyamatban van. 2. akaratunktól függetlenül végbemegy, bekövetkezik. – *Történést jelentő igét* bőven találunk a Szentírásban, például: elhallgat, hallgat, elszenved, szenved, növekszik, megjelenik, születik, túr. Ezek közül választottam.

A születik ige. Jézus születését próféták száján keresztül ígérte meg Isten: „*...egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják nevezni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, Örökkévaló Atya, Békeség Fejedelme!*” (Ézs 9,5) Földre érkezését a betlehemi mezőn tanyázó pásztoroknak angyalok adták hírül: „*...nagy örömet hirdetek nektek, amely az egész nép öröme lesz: üdvözítő született ma nektek, aki az Úr Krisztus, a Dávid városában.*” (Lk 2,10–11) A Szentírás egybehangzó tanúsága szerint „*ő az első-*

¹ Dóka Zoltán éneke Trajtler Gábor dallamára (EÉ 401,1.5).

szülött minden teremtmény előtt [...], ő előbb volt mindennél” (Kol 1,15b.17a). A vitatkozások során így vallott erről maga Jézus: „...mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok” (Jn 8,58). Pilátus előtt ezt mondta magáról: „Én azért születtem, és azért jöttem a világba, hogy bizonyítást tegyek az igazságról: mindenki, aki az igazságból való, hallgat az én szavamra.” (Jn 18,37b) Nemcsak hallgat rá, cselekszi is az igazságot, hiszen „aki az igazságot cselekszi, az mind tőle született” (1Jn 2,29). Jézus tudatában volt földi élete, küldetése céljának, az ember pedig általában nem tudja, életének mi az értelme. Hiszen „az ember nyomorúságra születik”, állítja Jób egyik barátja (5,7; újonnan revideált Károli-ford.). „Az asszonytól született ember élete rövid, tele nyugtalansággal” (Jób 14,1) – vallja maga Jób is, aki gyermekei és minden vagyona elvesztése után felesége biztatása ellenére Istent nem átkozta meg, de „megátkozta születése napját [...]: Vesszen el az a nap, amelyen születtem...” (Jób 3,13) Jézus pedig árulója várható sorsát látja döbbenetesnek: „...jobb lett volna annak az embernek, ha meg sem születik.” (Mt 26,24) Tőle tudjuk azt is, hogy lehetséges és szükséges a Lélektől születnünk (Jn 3,1kk). Ezt az ajándékba kapott, felülről vagy újonnan születést arról lehet felismerni, „hogy aki az igazságot cselekszi, az mind tőle született” (1Jn 2,29).

Az ige hirdetésre való készülés során elő kell vennünk a textus eredeti szövegét, hiszen reformátorunk szerint a teológia nem más, mint filológia. Sokan haszonnal vetik össze az elérhető fordításokat. Ám ezeken túl nagyszerűen élénkíti a készülést, ha nemcsak kikeressük, de le is írjuk a Szentírásban megjelölt és egyes szavakhoz a konkordanciákban található „párhuzamos” ige helyeket. A leírás előnye az, hogy ezek a párhuzamos helyek nemcsak a készülés elején, de közben is kizökkentenek a megszokott kerékvágásból, kiszélesítik a textus értelmét. Ha ószövetségi textusunk van, a párhuzamos ige helyek irányt mutatnak az Újszövetség mondanivalója felé, az újszövetségi textusnak pedig az ószövetségi előzményeit tárják fel. A mostani és az előző fejezetben az igéknek a párhuzamos ige helyekkel való összetartozására s az azokból kibontható teológiai tartalomra próbáltam példát adni.

A cselekvést jelentő igék a Szentírásban

A cselekvés szó főnév. 1. Változást előidéző, valamit megvalósító vagy a meglévő helyzetet fenntartó emberi életmegnyilvánulás, tevékenység. *Tudatos cselekvés; ütött a cselekvés órája. A cselekedik (cselekszik) szó ige. 1. Valamely cselekvést végez. Végre cselekedj! 2. vál* Valamit tesz, csinál, végez.

Mielőtt a konkordancia segítségével felsorolnánk a Szentírásban nagy számban előforduló cselekvést jelentő igéket, vissza kell térnünk az őstörténethez. 1Móz 1–2-ben négy ige jelöli Isten teremtő tettet. Az 1Móz 1,1.27–28-ban szereplő héber szó kizárólag Isten cselekedetére vonatkozik, a *creatio ex nihilo*t jelöli a Szentírásban. A „megalkotta” szóval fordított héber gyök (1Móz 2,4b) azt a munkát jelenti, amikor Isten vagy nyo-

mában az ember a meglévő anyagból formál, alkot más, valami újat, eddig nem ismertet. Az ember teremtésénél (1Móz 2,7) szereplő héber szó jelöli a fazekas munkáját, a kézműves és művészi munkát. Amikor pedig Isten kertet ültetett Édenben (1Móz 2,8), a kertész és a földműves munkáját végezte. Ő volt tehát az első kertész és földműves, az első kézműves, illetve fazekas a teremtett világ történelmében. Ő teremtette a munkát, ő tanította meg az embert dolgozni, ő adott példát az embernek arra, hogyan kell munkát végeznie.

„A hetedik napra elkészült Isten a maga alkotómunkájával, és megpihent a hetedik napon egész munkája után.” (1Móz 2,2) Isten pihenése azonban nem folytatódott a „nyolcadik” vagy további napokon, s nem tart évmillióig, ahogyan örökbecsű művében Madách Imre az Úr szájával kimondta: „Be van fejezve a nagy mű, igen / A gép forog, az alkotó pihen. / Év-millióig eljár tengelyén, / Míg egy kerékfogát újítani kell.” Ez a teremtett világtól és a vele való közösségre teremtett embertől elszakadó és magányába visszavonuló, sőt elzárkózó istenkép teljesen idegen a Szentírás Istenétől.² Az Ószövetség Istene szereti választott népét, Fiát pedig azért küldte el a világra, mert az egész világot szereti (Jn 3,16). Szeretete pedig tevékeny szeretet, ezért jelentette ki Jézus: „Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik, én is munkálkodom.” (Jn 5,17)³ Itt a helye, hogy felsoroljuk azokat a cselekvést jelentő szavakat, amelyek Isten mindenkori és mai munkájára – s persze nyomában másokra, a prófétákra, Jézusra és apostolaira is, sőt az emberre – vonatkoznak. Íme: áld, megáld; átkoz, megátkoz; bekötöz, bocsát, megbocsát; cselekszik, dorgál, elfedez, elhív, hív; eljön, elküld, elpecsétel, elveszít, erősít, megerősít; gazdagít, íté, megítél; megelevenít, meggyógyít, meggazdagít, megment, megpróbál, megszabadít, megtisztít, megvált, munkálkodik, őriz, szeret, szolgál, vigasztal, vigyáz. Ezeknek a cselekvést jelentő igéknek sokszor a munkálkodik Isten az alanya. Ha ezeket a cselekvést jelentő igéket s ezek többszörösét, amelyek ritkábban fordulnak elő a Szentírásban, számba vesszük, előttünk áll a mind ez ideig tevékeny Isten.

Az igéket látva megfigyelhetjük, hogy 1. közülük mennyi szerepel „párosban”, igekötő nélkül és igekötővel is. Az utóbbiak Isten befejezett tetteire vonatkoznak. *Isten tehát nem vé-*

² Ez a deizmus, amely hisz Isten létezésében és személyes voltában, elfogadja, hogy a világ annak természeti folyamataival egyetemben („természettörvények”) az ő teremtménye, de elutasítja Isten minden további beavatkozását ezekben a folyamatokba (csoda, gondviselés), és tagad minden természetfeletti kinyilatkoztatást. (VORGRIMLER 2006, 91. o.)

³ Egyházunk perikóparendjében Jn 5,1–17 a B sorozatban a Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap textusa. 1970-ben és 1989-ben prédikáltam erről a textusról. Az utóbbi szolgálatom témája „az ünnepet ülő” Jézus, aki észreveszi a szánni való embert, neki „emberévé” lesz, s őt nemcsak meggyógyítja, de a bűneitől is megszabadítja. Az Atya munkálkodásáról nem szóltam. Lehet, hogy a perikópa kivágása okozta ezt a mulasztást? Vagy netán Madáchcsal értettem egyet? 1988. jún. 4-én Jn 5,17–23 volt a reggeli ige, akkor a *Testvéri Szó* Cegléden tartott nyílt napján megint csak Jézusról szóltam, s az Atyáról szinte semmit. Megdöbbentő és nem menthető mulasztás!

gez félmunkát, amit elkezd velünk és bennünk, azt be is fejezi.

2. Az egyes (nyelvtani) igék mellett a konkordanciában szerepelnek az igékből képzett főnevek, a fogalmak. Ám az ige és a főnév előfordulási különbsége figyelemre méltó: a „megbocsát” ötven esetben, a „megbocsátás” tizenöt alkalommal fordul elő; a „megszabadít” több mint százszor, a „szabadítás” szó teljesen hiányzik; a „megvált – megváltás” aránya pedig ötven az öthöz.⁴ Urunk tehát nem beszél a megbocsátásról, de ha „megalázza magát népem [...], megbocsátom vétkeiket, és meggyógyítom országukat” (2Krón 7,14). Amikor Isten megszólítja Mózeszt az égő csipkebokorban, ki sem ejti a „szabadítás” szót, ám cselekvést jelentő igék sorával fejezi ki tervét, s mindezt teljesíti is: „Megláttam népem nyomorúságát [...], és meghallottam segélykiáltásukat [...], ismerem fájdalmaikat. El is megyek, hogy kimentsem őket Egyiptom kezéből, és elvigram őket arról a földről...” (2Móz 3,7–8) Isten megváltását áldják Lévi fiai az ismeretlen tettes által meggyilkoltakért mondanó imádságban: „Bocsáss meg, Uram, népednek, Izráelnek, amelyet megváltottál, és ne ródd fel az ártatlanul kiontott vért Izráelnek! Így bocsánatot nyernek a vérontásért.” (5Móz 21,8) Ahogyan tehát Isten történetekben elbeszéli, mit tett népéért, mit cselekedett népével, ezeket a történeteket kell Szentlelke segítségével a mai igehirdetőknek is elmondaniuk. Ezeknek a történeteknek újra meg újra való elmondása során Isten újra cselekvően belemegy a történetbe – mai népe mai életébe, történetébe –, s meglátja nyomorúságát, meghallja segélykiáltását, megbocsátja vétkeit és választ ad imádságban feltett kérdéseire.

Hasonló eredményre jutunk Jézus tanítói-igehirdetői szolgálatának vizsgálata során is. A Hegyi beszédben nyoma sincs elméleti fejtegetéseknek, ellenkezőleg tettekről, cselekményekről beszél Urunk: „...amikor [...] ajándékokat az oltárra viszed, [...] békülj ki előbb testvéreddel...” (Mt 5,23–24) „Ha pedig valaki egy mérföldútra kényszerít, menj el vele ket-tőre!” (5,41) A helyes adakozás, imádkozás és böjtölés gyakorlatát is (nyelvtani) igék segítségével fejezi ki Jézus. Csodálatos példázatai pedig egytől-egyig történetek. Ha áldott Magvetőnk (Mt 13,3–9) ilyen tékozló gazdagsággal és a várható termésbe vetett reménységgel veti a magot, nekünk, mai igehirdetőknek is így kell tennünk. S közben nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy mi magunk is a letaposott, a köves vagy a tövises talajra hasonlítunk. S mégis magot kell vetnünk, alkalmatlanságunk ellenére is! Imádkozzunk hát egy előttünk járt drága szolgatársunk szavai szerint: Uram, te „jó gazda vagy. Nem csak a magvetés munkáját végzed. Előbb szántasz. Ekéddel feltöröd a kemény rögöt, kövektől tisztítod meg, és irtod a tarackot. Még az én életemet is termővé teheted. Csak Te! [...] Hasíts belém ekéddel! Békétűréssel el akarom viselni mindazt, amit szükségesnek látsz rajtam elvégezni.” (ORDASS 1967, 110. o.) Aki ilyen önismerettel és az

ige mondanivalóját önmagára is vonatkoztatva áll a szószéken, az hű tanítványa Mesterünknek.

A legismertebb jézusi példázat a tékozló fiúról, illetve a kegyelmes Atyáról szól (Lk 15,11–24). Szólhatunk erről – kissé távolságtartással – főnevek segítségével is. Például így: 1. Az ember eltávolodása: az Isten kirablása. 2. A megtérés: bűnbánat és visszaindulás. 3. Isten bocsánata: visszakapott élet az atyai házbán. Ebben a feldolgozásban is benne van a példázat minden eleme. Ám ha a fogalmak taglalása helyett megfogalmazzuk például a „Rád vár az Isten!” témát, ilyen felbontásban mondhatjuk végig a történetet: 1. A fiú szembekerül az atyával, elhagyja az atyai házat. 2. A fiú a távolban rádöbben veszteségének nagyságára, az atyai ház hiányára. 3. Az atya örömmel fogadja vissza bűnbánó fiát. A Szentlelke segítségével elmondott igehirdetés során egy-egy hallgató magára ismer: ő az a fiú, aki éppen az atyai ház hiányától szenved, s őt várja vissza a nyitott kapuban maga az Atya. S ebben az áldott egybeesésben, szent egyidejűségben egyszerre történik meg az illető bűnbánó hazatérése, megtérése és az Atya visszafogadó szeretetének átélése. Hiszem, hogy Isten Lelke ma is így munkálkodik.

A történet elmondása közben a textusban szereplő párbeszédet „egyes beszédben” kell használnunk, tehát azokat ne alakítsuk mellékmondatokká.⁵ Hiszen egyfelől Jézus számos példázatában szerepelnek párbeszéd (a búza és a konkoly, a terméketlen fügefafa, a kitaró barát stb.), olykor vitatkozások (a szőlőművesek, a gonosz szőlőművesek, a talentumok). Ezek elmondásán túl a történet szereplői – akár még az Isten – szájába is adhatunk a példázatok mondanivalójába belesimuló, azt értelmező mondatokat. Nem szabad fél-nünk a dramatisztól sem! Minden párbeszéd közelebb viszi a hallgatót saját kérdései és válaszai megfogalmazásához. Sor kerülhet egyszer-egyszer az igehirdető bizonyágtételére, egy nyomtatásban megjelent vagy egy másik, meg nem nevezett bűnbánó ember hazatérésének elmondására. Ha az emberi tisztességről szóló film a megfelelő irányba fordítja gondolkodásunkat, a szószékről elhangzó igaz történetnek is van hasonló szerepe, sőt nagyobb, hiszen az igehirdetés közben munkálkodik a hitet ajándékozó és hitet erősítő Szentlelke.

Néhányan még emlékszünk egyházunknak a második világháború befejezése utáni ébredési korszakára. A Gyenesdiáson, Fóton, Piliscsabán tartott konferenciák fontos napi programjai voltak a bibliakörök. Az igei bevezetés utáni beszélgetés során ki-ki elmondhatta „történetét”, Isten iránti hűtlenségét, tékozló útjait, de hazatérését is, s azt az örömet, hogy „bár a szívünk elítél, Isten mégis nagyobb a mi szívünkénél, és mindent tud” (1Jn 3,20). A jelenlévők pedig egymás hite által erősödtek. Említésre méltó a világszerte elterjedt AA, az Anonim Alkoholisták mozgalma, akik rendszeres heti összejöveteleken számot adnak egymásnak arról, hogy a mögöttük lévő héten sikerült-e megőrizni magukat a pusztító alkoholtól vagy sem. A '90-es

⁴ Bibliai szókönyv, é. n. Hasonló arányok találhatóak a Bremer Biblische Hand-Konkordanz (1954) kézikönyvben (pl. vergeben–Vergebung 74 : 18; erlösen–Erlösung 102 : 17).

⁵ A függő beszéd („azt mondta, hogy...”, „azt válaszolta, hogy...”) vonatottá teszi az elbeszélést.

években teológushallgatókkal meglátogattunk Dorogon egy hasonló módon működő közösséget. Vezetőjük, egy megszabadult alkoholista rövid igei bevezető után egy dobozból karnokra kiírt bibliai aranymondásokat húzatott a csoport tagjaival, azok pedig a kapott igékkel szembesülve beszéltek talpon maradásukról vagy éppen bukásukról. Egymást mentették történeteikkel, egymást tartották naponkénti harcaikban.

Színházi előadás után a fiatal színésznőnek, Tenki Rékának mondta egy néző: „...köszöni ezt az estét, mert magára ismert, és most már tudja, miért menekül el tőle a férje...” A színésznő így foglalta össze a beszélgetés tanulságát: „...az az én dolgom, hogy feltárjak egy problémát [...], és lehet, hogy te választ kapsz valamire, vagy felismeresz valamit, amit nem mertél vagy nem tudtál magadnak sem megfogalmazni.”⁶ Ha ez feladata egy színésznek, mennyivel inkább Isten igehirdetésre elhívott szolgálójának!

Egyik dunántúli lelkészünk gyülekezetének alkoholtól veszélyeztetett tagjait az akkori NDK-ba vitte ki alkoholmentő missziót végző konferenciákra. Egyszer a csoport tagja volt egy alkoholbeteg cigányprímás, akit felesége már elzavart otthonukból, akit állásából is kidobtak. Ez a férfi megszabadulva

tért haza, állásába és a családjába is visszafogadták. Amikor pedig megkérdezték, mi történt vele, minden alkalommal elmondta a tíz bélpoklos meggyógyításáról szóló történetet. „Nekünk ne a Bibliáról beszélj!” – szölköztök türelmetlenül a kérdezők. „Értsétek meg, hogy én vagyok a tizedik bélpoklos, akit Jézus egészen meggyógyított!” – hangzott a pontos válasz.

Szolgálatunk Ura, áldd meg igehirdető szolgálodat, formáld mondataikat akaratod szerint, hogy beteljesedjék az, amit igédéről prófétáddal kimondtál: „...nem tér vissza hozzám üresen, hanem véghez viszi, amit akarok, eléri célját, amiért küldtem. [...] A tövis helyén boróka nő, a csalán helyén mirtusz nő. Az Úr dicsőségére történik ez: örök jelként, amelyet nem lehet eltörölni.” (Ézs 55,11b.13) Így legyen, ámen!

Hivatkozott művek

- Bibliai szókönyv. Szókonkordancia a Károli Gáspár fordítású (1908) Bibliához.* Evangéliumi Kiadó, [Stuttgart,] é. n.
- Bremer Biblische Hand-Konkordanz oder alphabetisches Wortregister der Heiligen Schrift.* Gotthelf Verlag, Zürich, 1954.
- KARNER Károly 1950. *A testté lett Ige. János evangéliuma.* Magyar Luther Társaság, Budapest.
- ORDASS Lajos 1967. *Útravaló az év minden napjára.* Útitárs, Köln.
- VORGRIMLER, Herbert 2006. *Új teológiai szótár.* Göncöl, Budapest.

⁶ <https://szinhaz.online/tenki-reka-a-tortenemeseles-pont-olyan-letszukseglet-mint-a-kenyer/>.

L M K - T É M Á K ◀

A lelkész magatartása a baráti társaságtól a liturgián át a szociális média nyilvánosságáig

■ GREGERSEN-LABOSSA GYÖRGY

„Én nyilvánosan szóltam a világhoz...” (Jn 18,20)

Újszövetségi alapvetés

παρρησία – Jézus színre lépése első pillanatától kezdve (Mt 4,17) nyíltan hirdette a megtérés szükségességét és a menynek országának eljövését. Sőt tanítványokat hívott el, akiket később tanúvá tett azért, hogy beszédei és cselekedetei minél többekhez eljussanak. „Én nyilvánosan szóltam a világhoz (...), titokban nem beszéltem semmit” – mondja kihallgatása során Annás és Kajafás előtt. A nyilvános szólás görög kifejezése a *parrészia*, amely bátor megszólalást is jelent. Különös hangsúly esik a bátor kifejezésre, amint ez a pünkösd utáni apostoli igehirdetések leírásában is tetten érhető Péternél, Jánosnál, de a többi tanúnál is. Tanúkká lettek, hogy

a Názáreti Jézusról mint a feltámadott Krisztusról a tereken, a templom csarnokaiban, a zsinagógákban és házakban bátran beszéljenek. Nyilvános beszédük a Szentlélek erejével egyszerre lett leleplező, vigasztaló és megtérésre hívó bátor igévé. Az evangélium hirdetése közben a Lélek felvértezte őket apostoli autoritással és méltóságtejes magatartással.

Pál és munkatársai szintén az apostoli szolgálatban levél vagy élő szó formájában – gyakran ellenséges közegben – a bátor és nyilvános beszéd közvetítői voltak. Ennek egyik szép példája az athéni beszéd (ApCsel 17,16kk). A *martíria*, *koinonia*, *leiturgia*, *diakonia* – mint a földön küzdő egyház életének négy dimenziója – az apostoli kortól napjainkig jelen van az egyház életében. Jézus semmit nem tett titokban, így az egyház kincse, Isten igéje minden időben nyilvános, érthető és ingyenes. „Az egyház visszautasítja a zárkózott-

ságot, s nyíltan folytatja az elvei megvalósítására irányuló munkásságot. Nyílt ajtóknál tartja egyházi gyűléseit, zsinait, nyíltan végzi szertartásait is. Bátran lép fel mindenütt céljaival, eszközeivel, rítusaival a nyilvánosság fóruma előtt, mert meg van győződve elveinek igazságáról...” – írja GYURÁTZ Ferenc egykori püspök nagyszerű könyvében (2007).

Nyilvánosság és az egyház, papi-lelkészi magatartás

A bátor nyilvános beszéd a világ előtt bizonyos következményekkel jár. A hívek egyetemes papságának elve alapján minden tudatos keresztény ember hite megvallására és tanúságtételre hivatott. Lmk-témánk szempontjából azonban az egyház ordinált tagjainak felelősségével és magatartásával kell részletesebben foglalkoznunk. A szentelés során speciális funkcióba áll az, aki papi szolgálatba lép. A lelkészi esküben mindenki önként jelenti ki, hogy a szolgálattal járó kötelességeket vállalja, és „Isten dicsőségére és embertársai üdvösségére” végzi munkáját. Az esküt csak személyes hittel és alázattal lehet letenni. Mindez azonban azt is jelenti, hogy szolgálati jogviszonyban állva, életünk egészét áthatja a státusz: evangélikus lelkész vagyok. Lelkészi munkaközösségek heves vitáin vagy konferenciák szekcióülésein gyakran téma a mai lelkészi modell, illetve örök kérdés, hogy a 19. századi egyházkép és lelkészideál „romjain” miként értelmezzük önmagunkat. Ezeket a diskurzusokat folytatnunk kell, de a lényeg nem változik, és tudatosítsuk magunkban, hogy szentelésünk pillanatától fogva nem egy vallásos civil szervezet ügyvivői vagy egy spirituális vállalkozás menedzserei vagyunk, hanem papok, vagyis a Szentháromság Isten felszentelt szolgálói, és e különleges jelleg kihat egész életünkre.

Baráti társaság

Némileg közhely, hogy a lelkész magányos harcos a szolgálati helyén. Először is az esetek többségében eredeti lakhelyétől, családjától távol kerül, így korábbi szoros barátságok átalakulnak. A gyülekezetben új kapcsolatok épülnek, amelyek közül egy-egy barátsággá is érhet, de fontos, hogy ez – főleg gyülekezeten belül – ne okozzon feszültséget. A kegyességi alapon létrejövő klikkesedéstől kíváltképpen tartózkodjunk! Mindenesetre a különböző baráti összejöveteleken a kötetlenség nem mehet a méltóság rovására. A társasági élet esetleges fesztelensége általában kontraproduktív. Vannak olyan pillanatok, amikor a lelkész bátran asztalt bonthat. Ez még mindig jobb, mint hogy másnap összesúgjanak mögötte. Ugyanakkor sokak számára fontossá válhat a lelkész vélt vagy valós barátsága, és csalódhatnak, ha az intenzívebb kapcsolat nem jöhet létre. Mindenkinek nem lehetünk a barátai. Némi elegáns, de ennek ellenére bizalmat és tiszteletet gerjesztő távolságtartás sok félreértéstől megóvhat.

Közéletiség

Az evangélikus lelkész sokszor az ökumenikus kapcsolatok mozgatója, és a tágabb környezet (falu, város, városrész) közösségi életében is részt vesz. Ez helyes, de szintén némi távolságtartó alapmagatartást igényel. A gyülekezet és a lelkész nem szigetként él a lakóhelye közösségében, hanem annak része, és az egyházak – minden látszat ellenére – még mindig a legtöbb embert mozgatják meg hétről hétre a társadalomban. A rendszerváltozás óta a papnak nemcsak a templomban kell megszólalnia, hanem világi rendezvényeken is. Ne fájlaljuk, hogy hírdavaton, üzemátadáson, önkormányzati vagy állami, magán- vagy civil rendezvényen szót kapunk. Nyilván adódhatnak kirívó esetek is, amikor – lehetőleg a társegyházakkal egyetértésben – nem vállalhatjuk a jelenlétet, de ezek a nyilvános megjelenések általában pozitív hatásúak. Fontos, hogy ezeken az eseményeken a rendezett papi megjelenés (papi civil, stóla, talár) mindig együtt járjon az evangéliumi üzenet elhangzásával. A politikai jellegű események több bölcsességet igényelnek. Tudomásul kell vennünk, hogy az egyház társadalomformáló tényező, így a helyi és országos politika számára nem közömbös. A pap politikai irányultsága sem egészen magánügy, de a pártaktivista attitűdtől tartózkodni kell. Egyházi jellegünk sok teherrel is jár, de kényes helyzetünkben védelemet is ad. A helyi politikában nagyon fontos, hogy a lelkész, a gyülekezet és a helyi önkormányzat között jó és együttműködő kapcsolat alakuljon ki. Biztassuk híveinket, hogy vállaljanak szerepet a civil és politikai testületekben.

Média

A lelkészek gyakori szereplői a médiumoknak, mert kisebb-nagyobb közösségeket képviselnek. Hangsúlyos, hogy a lelkész az egyházat képviseli, tehát nem magánemberként érkezik a stúdióba vagy az újságíróhoz a beszélgetésre. A hagyományos egyházi műsorok, a helyi és a közszolgálati média adásai túl nagy kockázattal nem járnak. Különösen jó alkalmak a beszélgetős műsorok, ahol kulturáltan és felkészülten beszélhetünk hivatásról, egyházzal, sőt személyes életünkről is. Sokkal veszélyesebb terep az úgynevezett kereskedelmi adók világa, ahol a nézettségi mutatók határoznak meg mindent. Intézményvezető lelkészi szolgálatom megterhelő esetei voltak, amikor ilyen-olyan, gyakran aljas politikai szándékkal támadták diakóniai vagy oktatási intézményünket és néha a személyemet is. Ebben az esetben kívánatos a nyilatkozatok kapcsán egyházvezetőkkel, jogászokkal és médiaszakemberekkel egyeztetni. A kereskedelmi csatornák és újságok gyakran bulvárszándéktól vezérelve különböző játékokba vagy showműsorokba hívnak meg egyházi személyeket, illetve írnak cikkeket zaftos címekekkel. Az ilyen megjelenéseknek

lehet pozitív üzenete is,¹ de nagyon kell vigyázni arra, hogy ne váljunk celebbe. Gyakran elhangzik a felületes mondat: az evangélikus egyház olyan „emberi”. Ne olvadjunk el az ilyen és hasonló hízelgésektől! A politika is szeret egy-egy felkapott ügy mellett egyházi arcokat felvillantani, főleg ha az egyház általános megnyilvánulásaitól eltérő véleményre talál egy-egy „izgalmas” téma kapcsán. Nyugati egyházi körökből újra és újra megjelennek a képek szivárványos stólában álló lesbikusz lelkészekről, trendi ügyekben harcosan állást foglaló püspökökről, akik a média felkapott celebei lesznek. Bár ilyen jellegű felmérések nemigen készülnek, de gyanítható, hogy tevékenységük a halk többség között kontraproduktív. Illetve, ha valaki nem a „fősodor” szerint beszél, akkor – néha egyházvezetői asszisztenciával – a „médiapiranják” áldozata lesz. Nagyon megfontoltan kell nyilatkozni! Olyan korban élünk, ahol a korszellem és a mindent felülíró gazdasági és politikai érdekek egyre agresszívabb módon kényszerítik az egyház szolgálóit is különféle állásfoglalásra. A bátor és nyilvános beszéd – ezt azért vegyük számításba – konfliktust okozhat a világgal és a véleményformálókkal szemben. Mai generációk történelmi távlatból ismerik csak a kommunizmus idején szolgáló papok magatartását, esetleges együttműködését a diktatúra működtetőivel (*Háló* kötetek). Ne feledjük, hogy – bár demokratizált közegben szolgálunk, de – mi is kiszolgálóivá válhatunk ilyen-olyan ideológiai céloknak, amelyek legalább olyan erőszakos módon törnek ránk, mint tették a kommunisták. (Szélsőséges mozgalmak, radikális jobbvagy baloldali ideológiák képviselői, arrogáns és kimondottan keresztényellenes, ateista irányzatok mai aktorai.)

Közösségi média

A különböző platformok elterjedésével rövid idő alatt megváltozott az életünk. „Ha nem vagy rajta, nem is létezel” – hirdetik fennhangon, és ez bizonyos szempontból igaz is. Látva a pandémia okozta helyzetet, sok előnyt is megtapasztaltuk e lehetőségeknek. Érdemes a téma előadójának egyik példán keresztül az elmúlt másfél év online gyülekezeti életét bemutatni. Lehetőleg több pozitív példával, de nem elhallgatva a gyengébb próbálkozásokat sem. Ugyanakkor tudatosítani kell, hogy a közösségi platformok (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, TikTok stb.) globális üzleti magánvállalkozások, és működésük egyre több etikai kérdést vet fel.² Ezzel együtt olyan csatorna a közösségi média, ahol kétségtelenül sok embert elérhetünk. A járvány idején a lel-

ki alkalmak is online zajlottak, valóban nagy nyilvánosság előtt. Maga az online tér számos támogatást nyújt egyházi életünkben (ENGELHARDT 2020). Ugyanakkor a személytelenség fesztelensége nagy veszély, és lelkészként vagy gyülekezeti közösségként nagyon kell ügyelni arra, hogy a jelenlétünket és megnyilvánulásunkat (digitális lábnyom, kiberárnyék) a korábban hangsúlyozott méltóság mellett fokozott tudatosság határozza meg (HAFENSCHER 2020). Nagy veszély, hogy a divatos online jópofaságokkal és ingerküszöböt elérő netes attrakciókkal (blog, vlog stb.) akarjuk magunkra a felhívni figyelmet. Használjuk ezeket az eszközöket, de nagyon fontos, hogy ez is egy szakma, és a lelkészi képzésbe, továbbképzésbe be kell építeni az alapvető ismereteket. Érdemes kitekinteni külföldi egyházak gyakorlatára (GUNDLACH 2014), ahol az online egyházi jelenléttel főállású teológusok³ és informatikusok foglalkoznak. A közösségi média olyan globális terület, ahol pillanatok alatt úgymond behozhatók a fejlettségi hátrányok, így azt az érzést kelti, hogy mindenki egyenlő és szabad. Az biztos, hogy az egyház egyetemességét és az egymásért érzett felelősséget átélhetjük, hisz a világ bármely táján élő legapróbb keresztény közösség életét naprakészen szemlélhetjük, illetve közösséget vállalhatunk vele. Ugyanakkor a digitális világ kínálata és az „információs szökőár” szinte kezelhetetlen, és sok fölösleges és káros hatás is ér minket. Az lmk-előadásban érdemes volna egyházunk online jelenlétét görcső alá venni, és néhány, főleg a karantén idején elterjedt országos és helyi online műhelyről beszélgetni. Tetten érhető, hogy a gyülekezetek és lelkészek egy része otthonosan mozog és kreatív a digitális térben, de túlmozgás is tapasztalható. Ez a világ gyors, és arra kényszerít minket, hogy mindig valami új és látványos dolgot tegyünk, mert a „like” az értékmérő. Igen, de az online tér rendkívül felületes kapcsolatokat épít ki, ezáltal nem alkalmas a hit titkainak megélésére, de alkalmas a gyülekezetbe való meghívásra és kapcsolatok fenntartására. Igazi testvéri közösséget a személyes jelenlétben élhetünk át. Terjedőben a vélemény, hogy a *home office* elterjedéséhez hasonlóan a *home church* is jellemző lesz, és feleslegessé válnak a templomok. Innen már csak egy lépés, hogy a mesterséges intelligencia rohamos elterjedésével a robotpapok és robot-lelkigondozók szép új világa is beköszön.

Sok gyülekezet a pandémia után is „hibrid üzemmódban” marad, mert többen kapcsolódnak a YouTube-csatornára, mint akik a templomba eljárnének. Mindez igaz, de a szent idő, amikor nyilvánosan hangzik az evangélium, vagyis a közösség személyes átélése huzamosan nem cserélhető fel semmilyen online terekben folyó alkalmakra. Mindenesetre érdemes elgondolkodni azon, hogy miként tanítsuk a gyülekezeti tagokat arra, hogy az online tér gazdag kínálatából milyen elvek alapján válogassanak, illetve az online spiritualitás kultúráját is meg kell teremteni. A mostani gya-

¹ *Evangélikus magazin*, 2021. június 13. <https://mediaklikk.hu/video/evangelikus-magazin-2021-06-13-i-adas/>.

² „Az alapvetően a bizalomra épülő közösségi média a közvélemény befolyásolásának és az emberi viselkedés manipulációjának fontos területe. Ezen a hadszíntéren pedig információt kell gyűjteni, valamint propaganda- és pszichológiai eszközöket kell bevetni.” KELLER-ALÁNT 2020.

³ <https://landeskirche.bayern-evangelisch.de/social-media.php>.

korlatokkal kapcsolatban nincsenek illúzióim. Az online istentiszteletek és egyéb gyülekezeti alkalmak technikai feltelei mellett nem árt némi médiaszakmai tapasztalatot is szerezni, mert az online tér felnagyít és torzít. Szintén érdemes teológiai szempontból megvizsgálni, hogy az istentisztelet és ezen belül a gyónás, úrvacsora és áldás interaktív alkalmazása milyen hatásokat válthat ki. Érdekes lehet arra is kitérni, hogy az online térben alkalmazott „hagyományos” liturgiai forma mennyire „ért célba” a híveknél. Egyébként pedig megfontolandó, hogy milyen igényes liturgiai formák alkalmazhatók az online térben. Milyen változtatások szükségesek ahhoz, hogy ezen keresztül a távolság ellenére is közelebb kerüljenek egymáshoz a gyülekezeti tagok, hallgatók? Az ezzel kapcsolatos vitákat is bátran idézzük fel az előadásban (például az online úrvacsora kérdéséről). Az kétségtelen tény, hogy a digitális fejlődés olyan csatornákat és hálózatokat hozott létre az elmúlt két évtizedben, ami egészen szédítő, de ebben a helyzetben különösen fontos a teológiai tudatosság és az etikai kérdések tárgyalása (MICACI 2014).

Istentisztelet – liturgikus magatartás

Térjünk vissza a kiindulópontához, vagyis hogy az egyház alapvető feladata a feltámadott Krisztusról való nyilvános és bátor bizonyágtétel a világban. Körbejártuk azokat a tipikus területeket, ahol nyilvánosan képviseljük a szent ügyet, mintegy az Úr követeként. Az egyház az ősgyülekezet óta keretet teremtett, az ünneplés szent rendjét, hogy az evangélium titka több irányból megragadható legyen. Evangélikus egyházunk az ige egyháza, de legalább akkora figyelmet kell fordítanunk a közegre és a keretekre, amelyben és amelyek között megszólal a bizonyágtétel. A liturgia és a liturgikus magatartás segít a *viva vox evangelii* megszólaltatásában, és a Szentlélek munkája többféle módon éri el a gyülekezetet. A liturgia imádkozott dogmatika, tehát az egyház ezredéves tanításába, sőt egyetemességébe és hitvallásos konszenzusába von, így megőrzi a szubjektív kegyesség vadhajtásaitól, tévtanoktól és a modernkedő talmi szokásoktól. Esztétikai minőséget is ad, és a szent dráma kiemeli a földhöz ragadtságából. *Sursum corda!* A Szentháromság Isten dicsőítése mindig transzcendens minőséget, a látható és láthatatlan világ metszéspontját jelenti, és hittel a titok magával ragadó kegyelmét élhetjük át. A liturgikus magatartás, együtt szolgálás, gyónás, ének, úrvacsorai közösség, az ige nyilvános felolvasása és magyarázata, a könyörgések és az áldás olyan szent időt és teret teremt, ahol a Lélek munkálkodik, és megérinti az embert. Ebből merít erőt a gyülekezet és a pap is, aki ugyan speciális funkcióban áll, de a gyülekezet tagja. Nem felette, nem alatta, hanem előtte. Ez viszont túl azon, hogy gyalgó emberre ruházott méltóság, felelősséggel is jár. A liturgikus magatartás nem felvett póz – az mindig pótcselekvés –, hanem belülről kell

hogy fakadjon, és akkor a fekete talár nem rémisztó a kicsiny gyerekeknek, a baret nem fölösleges fejfedő, a stóla sem lesz valami „urizáló, római csökevény”, az alba meg „klepetyus”, hanem olyan eszközök, amelyek szimbolikájukkal segítik a szolgálatunkat. A szép és nemes tér, öltözet, igényes zene és szimbolikus mozdulatok, üdítő látvány, értelmes beszéd, bizalmat gerjesztő személyiség, karizmatikus kisugárzás olyan eszközök, amelyeken keresztül Isten munkálkodik. A mi feladatunk, hogy kérjük és mindent meg is tegyünk azért, hogy papi-lelkészi hivatásunkban öntudatos alázattal éljünk. A templomon kívüli magatartásunkat nem választhatjuk el az ordináció adta jellegtől, de ennek hitelessége a szent szolgálatunk intenzitásától és személyes hitünkötől függ. Mert a lelkészi szolgálatunkra különösen igaznak kell lennie, hogy az oltártól indul ki és oda is érkezik meg. Ez az erőforrás, és ne feledjük evangélikus költőnk szavát: „Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.” (Weöres Sándor: *A Teljesség felé*)

Felhasznált irodalom

- ANDOK MÓNICA 2020. Vallások és hívők a digitális térben. *Ludovika.hu*, április 10. <https://www.ludovika.hu/blogok/itkiblog/2020/04/10/vallasok-es-hivok-a-digitalis-terben/>.
- MICACI CRISTIAN 2014. Vallásos kommunikáció a közösségi médiában. *Keresztény Szó*, XXV. évf. 5. sz. Web: <https://keresztenszo.verbunkiado.ro/archivum/2014/majus/3.html>.
- ENGELHARDT, OLIVER 2020. Egyházi szolgálat a digitális térben. Kelet-európai protestáns egyházak konzultációja az „online szolgálat” első tapasztalatairól. *Reformatus.hu*, 2020. július 14. <https://reformatus.hu/vilagban/hirek/egyhazi-szolgalat-digitalis-terben/>.
- GUNDLACH, THIES 2014. „Hört uns jemand? Kirche in der Öffentlichkeit 2030?“ Vortrag zur 48. Jahrestagung Öffentlichkeitsarbeit „Alles bleibt anders!“ *EKD.de*, 2014. 05. 14. https://www.ekd.de/20140514_gundlach_jahrestagung_oeffentlichkeitsarbeit.htm.
- GYURÁTZ FERENC 2007. *A szabadkőművességről*. Szerk. Békés Márton. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvagy.
- HAFENSCHER KÁROLY 2020. Istentisztelet és elektronikus média. Az analóg, majd digitális technika egyházi alkalmazása a liturgikus kommunikációban. In: „*Hiszek az Ige diadalmas erejében!*” *Tanulmányok Fekete Károly 60. születésnapja alkalmából*. Szerk. Bodó Sára – Horsai Ede. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen. (Acta. Debreceni teológiai tanulmányok 14.) 483–502. o. Web: http://epa.oszk.hu/03900/03996/00007/pdf/EPA03996_acta_2020_14_483-502.pdf.
- KELLER-ALÁNT ÁKOS 2020. A jelen háborúit a közösségi médiában vívják, de a jövő a génfegyvereké. *Szabad Európa*, október 15. <https://www.szabadeuropa.hu/a/a-jelen-haboruit-a-kozossegi-mediaban-vivjak-de-jovo-a-genfegyverek-e/30894055.html>.

Exegetikai forrásaink az igehirdetői műhelymunkában

■ HAFENSCHER KÁROLY

„Aki könnyen készül, nehezen hallgatják” – hangzott édesapám homiletikai hitvallásának egyik fontos mondata. Van igazság benne még akkor is, ha ennél árnyaltabb a helyzet.

Mit is jelent a nehezen készülés? Eleinte az ifjonti lelkület átlendít a készülés nehézségein. Azután a rutin súgja az ember fülébe: fogsz tudni valamit mondani, már megtanultad a sémát, a szófordulatokat, s tudod, mit vár a hallgató, mit kell nekik mondani. S azután jönnek a gondolatok. A könnyű készülés kísértése.

A készülés nehézségét – többek közt – az adja, hogy elegendő idő, hatalmas energia, kemény kitartás, hihetetlen alázat, önmagunkat legyőző nyitottság kell hozzá. Ez egyenként is kemény munka, nemhogy így csokorba szedve. Megvan hát az esély arra, hogy nehezen készüljünk. A kereszénység amúgy sem élményprogram, hanem kereszthordozás. Az igehirdetőnek: a prédikációra való készülés szenvedése. Áldás, ha ez megadatik, hát még ha gyümölcsöt is terem. Ne is akarjunk kitérni előle.

Érdemes a nehézségi listát személyre szabottan végiggondolni – most csak jelzés értékkel tesszük, hogy azután elindulhasson ki-ki a maga közösségében vagy egyéni szolgálatában ennek tudatosítására.

Elegendő idő – kapunk rá, ha nem „vacakoljuk” el. Az idők azért (is) gonoszak, mert könnyen kicsúsznak a kezünkből. Nemcsak órák, napok, de az egész hét (sokan átöltük ezt már szombat éjjel, vasárnap hajnalban). Arra van a lelkész ideje, hogy az igére készüljünk. Lehet, hogy nem az íróasztalnál, lehet, hogy nem a Szentírás fölé hajolva, de egész héten a következő vasárnapi szolgálatig. Fejben, idegeinkben, lelkünkben, szívünkben forgatva. Időben kezdeni. Időben gyarapítani. Időt szánva rá érlelni. Időt áldozva a megformálásra. Időből van a legkevesebb. De mi másra kaptuk mi, igehirdetők az életünk idejét, mint a legfontosabbra, hogy prédikáljunk? S prédikálni csak felkészülten lehet – kevés ennél időigényesebb munka létezik a világon.

Hatalmas energia kell. Hegyeket kell megmozgatni. Ehhez máshol mammut méretű erőgépeket használnak. Bányászni kell. Ez az egyik legnehezebb munka a világon: a mélybe alászállni, csákányozni, légkalapácsozni, csilléket megtölteni, majd felszínre hozni... A bányászat még gépesítve is a legfárasztóbb munka. És még életveszélyes is... Falakat kell lebontani. Ehhez is hatalmas markológépeket, ember nagyságú vasgolyót vagy éppen robbanószert használnak. Hát még az Írás és köztünk, az Isten és a teremtménye, ember és ember között lévő elválasztó falak felszámolása mekkora erőki-fejtést, erőbetetést, erőkoncentrációt igényel, s micsoda erős és mégis érzékeny eszköztárat. Hidakat kell a helyükre emel-

ni. Igazi precíziós munka. Az erőki-fejtés mellé pontos, millimétereket sem tévedő tervezés és végrehajtás kell. Új szellemi-lelki épületet kell felépíteni. Tonnák mozgatása, ezerféle szakmai tudás felsorakoztatása és összehangolása, megfelelő szerszámok sokaságának használata. Rombolni sem könnyű, de az építkezéshez nagy erőre van szükség. Közben önmagunkat kell legyőzni. Nem csak a kezünkben lévő anyagot. Nem csak az emberi tényezőket. Nem csupán az időjárás kiszámíthatatlanságát, a ránk és a munkára ható külső tényezőket. Magunk helyett másokra figyelni. Ehhez is néha össze kell szorítanunk a fogunkat, és nagy erőt kell koncentrálni. S ez most mind az igehirdetésről szól. Hatalmas energia kell hozzá – a felkészüléshez és a megvalósításhoz. S még nem is említettük a textust, amely kemény feladatot ró ránk: megérteni, megnyitni, magunk s a hallgatóink számára lefordítani, inkulturálni, szóra bírni és megszólaltatni.

Kemény kitartás kell. Nem állhatunk meg, ha szembejönnek velünk, nem adhatjuk fel, ha szembeűj a szél, nem jelenthetünk csődöt, amikor ténylegesen úgy érezzük, hogy erőnkön felül való munka vár ránk, valamiféle irreális, lehetetlen vállalkozás. Már csak tengeren járni nehezebb... Kitartás kell – s nemcsak akkor, amikor szembejön valami vagy valaki, hanem akkor is, amikor „vele megyünk”. Vele, a gyülekezettel, az egész egyházzal s vele, az Írások Urával, aki „előttünk megy Galileába”.

Hihetetlen alázatra van szükség. Az „én mindent tudok” pozíciója, a „ráérző rutinom elegendő a textus megértéséhez” gondolkodásmódja távol tart minket a ránk bízott evangéliumtól. A „tanultam én már eleget” hamis önbiztatása nemcsak megnehezíti az ige feldolgozását és tiszta hirdetését, hanem előbb-utóbb kiégéshez vezet. Hányszor hallottam már lelkésztől a keserű mondatot: „már kipredikáltam magam”, már „nincs újabb mondanivalóm”. Alázat Isten és ember előtt. Istennek mindig van új mondanivalója – még az ezerszer predikált textusban is. Isten nálam okosabb, bölcsőbb embereknek adta a mondanivalót, akik azonban a rendelkezésemre bocsátják, akiktől tanulhatok, akik új vágányokra tudják állítani igehirdetői munkámat. Néha meg nem a bölcsőbbek, hanem az együgyűek egy-egy tiszta, egyszerű, már-már primitív (de lényeglátó) megfogalmazásából tanulhat a prédikátor. Az igehirdetésre való készülés is közösségi műfaj.

Ezért kell az önmagunkat legyőző nyitottság. Ahogy igaz a mindennapi kenyérrel kapcsolatban, hogy Isten sokszor nem a mi asztalunkra teszi le a mi kenyérünket, vagy éppen a mi asztalunkra teszi le mások kenyérét, hogy azután továbbadjuk, így van ez az ige kenyérével is. Néha nem a mi íróasztalunkra teszi le a legjobb gondolatokat, ötleteket, vezérfonalakat, ha-

nem a másokéra. Érdeemes hát átnézni, mi is van ott. Rengeteg médium áll rendelkezésünkre, hogy tanuljuk az ígét másoktól.

Úgy tűnik, mintha eddig kerülgettük volna a megvitatatandó témát: exegetikai munkaforrásaink az igehirdetői műhelymunkában. Pedig valójában éppen erről beszéltünk. Az ἐξηγεῖσθαι görög kifejezés jelentéstartama a kivezetés, kifejtés, megvilágítás, elbeszélés, magyarázat, értelmezés (ἐγείσθαι = 'vezet', 'irányít').

Számunkra, teológusok számára az exegézis a bibliai szöveghez kapcsolódik, annak magyarázatához, értelmezéséhez, szakszerű feldolgozásához. Minden ordinált igehirdető hosszú éveken át tanulja az írásmagyarázat fortélyait, s bár nagy a kísértés, hogy a tanulmányok után az aktuális igehirdetésre való készüléskor elhagyjuk ezt a fázist, valójában az igazi exegetikai munka itt kezdődik. S ahogy a jó pap holtig tanul, holtáig exegéta is kell hogy maradjon, ha bátorodik az igehirdetés megtisztelő, nehéz, de gyönyörűsége feladatát felvállalni. Az egyéni igehirdetői előmunkák és a (lelkészi) közösségi igefeldolgozások nem történhetnek meg a komoly exegézis elvégzése nélkül. Az igehirdetéshez vezető lépcső egyik foka sem hagyható ki; az átugrott lépcsőfok megbotlással, megbicsaklással járhat, mielőtt a célt elérjük.

Emlékezzünk csak vissza, mennyi feladatot jelző fogalom került be az exegézis nagy ernyője alá: szövegekritika, irodalomkritika, nyelvi analízis, forma- és műfajkritika, hagyománykritika, kompozíció- és redakciókritika, részletes és átfogó értelmezés, a teológiai feldolgozás kritikája, s a sor még folytatható. Szempontok, feladatok, elvégzendő munkák.

Érthető-e ennyi mindenhez az igehirdető, miközben ezer más feladata van még a prédikáció kapcsán, s ez az egész igehirdetői tevékenysége – a súlyát most nem számítva – töredéke az egész lelképásztori szolgálatnak, a pap tevékenységi körének? A természetes válasz: nem. De ez sem ment fel az exegézis feladata alól. Ezért fontos alkalomról alkalomra tudatosítani, hogy az igehirdetés közösségi műfaj. A látszat az, hogy egyedül állunk a szószéken, s a prédikációt „értékelő” gyülekezet egy embert dicsér (vagy morog meg) a prédikációs teljesítmény nyomán. Ha igaz az, hogy a szószéken sokan állunk, hiszen ott áll mögöttünk a bizonyágtévők fellege (Zsid 11,1), ezrek és ezrek, akik az egyháztörténelem során prédikáltak, s bizonyára sokan ott vannak mögöttünk azon a szószéken is, amelyen megszólalunk, az elődeink, akkor még inkább igaz ez a készüléskorban is. Nagy és névtelen írásmagyarázók, kiváló és egyszerűbb homiléták, hebraista vagy görögös szakteológusok, könyvekben vagy folyóiratokban előkészítőket publikáló társaink, irodalmi illusztrációkat kínáló költők és írók, a művészvilág „más nyelvet” használó, de a mi „témánkhoz” is hozzászóló sokasága. Ők mind azért működnek az Isten igehirdetési ökonomiájában, hogy nekünk segítsenek. Élnünk kell ezzel a lehetőséggel, s mindig örömmel szolgál, ha lelkészértekezleten arról beszélgetnek a kollégák, hogy milyen újabb készülést segítő szakmai anyagot vagy igényes illusztrációt találtak.

Természetes volt régen, hogy a lelkész a parókiális könyvtár exegetikai és homiletikai segédanyagaihoz saját maga számára is gyűjtötte a könyveket, s a gyűjtési szenvedély egy életen át megmaradt. Egészen a 20. század '90-es éveig nem dűskált a magyar igehirdető a minőségi kommentáryananyagban. Megkezdhetetlenül fontos volt – s ma is az, hiszen könnyen hozzáférhető – a *Lelkipásztor* folyóirat igehirdetés-előkészítő rovata.

Nagy ünnep volt minden egyes alkalom, amikor magyar evangélikus kommentár jelent meg valamelyik szentírási könyvhöz. Az innen-onnan beszerzett idegen nyelvű evangélikus írásmagyarázatok, a testvéregyházak ilyen jellegű irodalma sem volt olyan bőséges, hogy kényünkre-kedvünkre válogathattunk volna. Azután jött a rendszerváltás, vele egyre gazdagabb magyar nyelvű irodalom, a Hermeneutikai Kutatóközpont írásmagyarázati segédanyagainak egész sora. Majd beköszöntött a digitális forradalom, s mára már se szeri se száma a könnyen elérhető anyagoknak. Evangélikus egyházunk friss szemléletű gyűjteményei is digitalizációval, könnyített hozzáféréssel segítik az igehirdetésre készülőket.

Példaértékű az Evangélikus Hittudományi Egyetem könyvtárának új lehetőségeket adó gyűjtőprojektje. Mérsáros Kornélia vezetésével összegyűjtötték mindazokat a digitálisan elérhető anyagokat, amelyek jó exegetikai és homiletikai segítséget adnak a vasárnapi igék feldolgozásához. A <https://uni.lutheran.hu/igehirdetesi-elokeszitok/> linken mindez bárki számára hozzáférhető.

A digitális világban jártasabbak további bőséges kínálatra bukkanhatnak az interneten való szörfözés közben. Meggyőződésem, hogy Isten a digitális forradalmon keresztül is meg tudja és meg akarja újítani igehirdetésünket jól hozzáférhető anyagokkal.

Emberi munka és isteni áldás egyszerre van jelen az igehirdető fáradozásaiban. Nehéz munka és nagy áldás. A lelkészi munkaközösségekre is úgy tekintünk, mint az igehirdetők műhelyére, ahol alkalomról alkalomra egy-egy konkrét textus kapcsán zajlik a műhelymunka. Sok lelki és szellemi hozadéka volt azoknak a közösségeknek – s reménységem szerint ilyen ma is van –, amelyekben homiletikai munkaközösség is működött. A híres tolnai homiletikai munkaközösség, a celdömölki, Józsa Márton köré szerveződő keddi – nagyobb távolságból is lelkészeket vonzó – készülő közösség vagy a nagykanizsai, Fónyad Pál otthonában megtartott előkészítő olyannyira híresek voltak, hogy még az államhatalom is tartott tőlük, hiszen olyan szerveződések voltak ezek, amelyekben erő rejlett. Az ígére figyelés ereje. (S az örök ígétől és erejétől a hatalom percemberei mindig is tartottak...)

A digitálisan is elérhető előkészítő anyagok közt a bázeli honlap ezzel a felirattal olvasható: *Mit Christus auf der Internetkanzel*, azaz: Krisztussal az internet szószékén. A digitális forradalom utáni új korszak nem kevesebb munkát, hanem több lehetőséget kínál az igehirdetésre felkészítő exegetikai munkában. Az igazán nagy lehetőség ugyanis az, hogy ezáltal is Krisztushoz, a testté lett Igéhez kerülhetünk közelebb.

Teológiai konzervativizmus és liberalizmus a múltban és a jelenben

Szemponatok az lmk-téma feldolgozásához

■ SZABÓ B. ANDRÁS

1. gyakorlat

Mint az lmk-n részt vevő lelkészek, helyezkedjünk el a terebben egy elképzelt tengely mentén, amelynek egyik vége a konzervatív, másik a liberális végpont. Önismeretünk alapján igyekezzünk a skálán a minket jellemző pontra elhelyezkedni.

A következő lépésben a témavezető nevezzen meg konkrét kérdéseket és szempontokat (természetesen a résztvevők is mondhatnak szempontokat). Minden valószínűség szerint hamar elkezdődik bizonyos mozgás, az elképzelt tengelyen változtatni fogjuk a helyünket. Politikai, etikai, egyházi, művészeti, gazdasági, technológiai stb. szempontból tesszük fel a kérdéseket, és egész biztosan helyet változtatunk néhányan. Az azonban ritka lesz, hogy valaki a tengely két szélé között mozogjon, bizonyos kérdésekben szélsőségesen liberális vagy szélsőségesen konzervatív álláspontot vegyen fel. Ha mozgás, helyváltoztatás történik, két tapasztalatunk lesz: 1. álláspontunkat befolyásolja a kérdés; 2. van egy alapállásunk, amivel a világhoz közelítünk.

2. gyakorlat (haladóknak)

Mielőtt az előző gyakorlatot végrehajtjuk, játsszunk egy bemelegítő gyakorlatot! Mindenki annyi kis üres cédulát kap, ahány résztvevője van az LMK-nak (illetve eggyel kevesebbet, mert önmagáról nem nyilatkozik senki). Minden egyes résztvevőről írjuk rá egy-egy cédulára, hogy konzervatívnak gondoljuk, vagy liberálisnak. A papíron nem szerepelnek nevek, titkos szavazáshoz hasonlít a játék. Egy adott jelre minden résztvevő sapkájába/dobozába beletesszük a cédulánkat, s mivel ez egyszerre történik, mindenki kap egy nagy halom, névtelen papírlapot. Megszámolhatja, hányan gondolják őt konzervatívnak/liberálisnak, de nem lesz fogalma arról, hogy melyik cédulát kitől kapta. Ilyen módon megtudhatjuk, milyen gondolkodásúnak tartanak a többiek, sőt ha összeöntjük a papírlapokat, szembesülhetünk vele, hogy milyen az egész csoportunk megítélése. Arról van szó tulajdonképpen, hogy milyennek tartjuk közösségünket, egyházunkat, társadalmunkat és korunkat ezen a bizonyos skálán. Mit gondolnak rólam, és én mit gondolok magamról? Ilyen cédulák folyamatosan keletkez-

nek, csak nem látható és nem számolható módon, hanem gondolatban vagy akár beszélgetés közben.

Különbségtétel

„Másképpen cigarettázik a római katolikus, a református és a lutheránus ember. Még a reformátusok között is van különbség: a konzervatívok borszivart szívznak, a barthiánusok pipáznak, a szabadelvűek (és a remonstránsok) cigarettáznak” – írta egy holland újságíró néhány évtizede (JUHÁSZ 2019, 219. o.). Lehet, hogy már leszoktunk a cigarettáról, és a korábban hosszú időn át megosztó különbségeink a nagy változások közepette elvesztették jelentőségüket? A hittudományi egyetem Lőcsei úti folyosóin láthatatlan vonalakkal megrajzolt, szobák és asztalok között húzódoó határok mennyire számítanak a 21. század magyar lelkési gyakorlatában?

Témafelvetésünk több megközelítési lehetőséget rejt, amelyek közül saját érdeklődésünk, az adott lelkési munkaközösség ismerete, az aktuális meghatározó vitatémák alapján választhatjuk ki a beszélgetés súlypontját: a) kifejezetten a teológiai gondolkodás történetére és jelenére utalva; b) az egyházi, kegyességi különbségekre fókuszálva; c) a közéletben dúló vitákra koncentrálna.

Három olyan különböző terület ez, amelyet összemosni kár volna. Az ellentétpár, ahogy az első gyakorlat mutatta, egyáltalán nem olyan egyértelmű, mint amennyire elsőre gondolni szoktuk. Legközelebb talán akkor vagyunk a különbségtétel lényegéhez, ha két tengelyen helyezük el az álláspontokat. Az első a *racionalitás–tekintély*, a második az *újítás–megőrzés* tengelye. A különbség örök, a teológia és a vallásos gondolkodás számára mégis a modern kor alapvető szellemi változásához kapcsolódó viszonyulással lett igazán meghatározó. Hogyan viszonyuljon a teológia a „világ varázstanodásához”? A liberális teológia születése szorosan összekapcsolódik az első tengelyen található, a modern kor születését jelentő racionalizmus megjelenésével. Úgy is meghatározhatjuk, mint aminek alapvető célja a kereszténység átalakítása olyan közösséggé, ami a modern kor szellemi kihívásaira válaszolni tud (KARLE 2019, 243. o.). A másik szempont a veszélyeztetettség folyamatos jelenléte, amely a vallás általános térvészése miatt jellemzi a nyugati világot immár évszázadok óta. Az erre

reagáló teológia a régi, működő, stabil állapotok megőrzését szeretné elérni és ezzel a gyengülést megállítani vagy visszafordítani. Ez az utóbbi értékörző, stabilizáló szándék a konzervativizmus. A modern korban mindkét megközelítés a világ alapvető megváltozására adott reakció, és a két megközelítési mód együttes eredménye, hogy a kereszténység valós opcióként továbbra is fenn tudott maradni a radikálisan megváltozott körülmények között.

Történelmi szempontok

A liberális teológia virágkorát a 19. század második felében klasszikus nevek jelzik (A. Ritschl, E. Troeltsch, A. Harnack), akiknek döntő szerepük volt abban, hogy a rövid idő alatt lezajlott hatalmas tudományos és technológiai modernizáció mellett a teológia ne veszítse el tudományos jellegét és helyét a tudományok között, még ha ez a hely mindig sajátos is volt.

Ezt a világot az I. világháború romba döntötte, fizikailag és szellemileg is. Ami utána felépült, más irányt talált. A dialektikus teológia Közép-Európában évtizedekig meghatározó szerepe az ébredési hullámokkal olyan személyes elköteleződést hozott, amely a legellenségesebb kelet-európai protestáns környezetben is megtartotta az egyház népét, a gyülekezetek gerincét alkotva. A teológiában és a filozófiában megjelenő egzisztencializmus ugyanúgy az egyén szintjén megjelenő nagy fordulatot hangsúlyozza, ami ezen évtizedek teológiai irányainak sajátos párhuzama.

Érdeemes megvizsgálni az egyes teológiai irányzatok társadalomképét, mert itt gyakran láthatunk helycserét a liberális–konzervatív társadalmi és politikai tengelyen. Barth társadalmi tanítása, politikai állásfoglalásai (FAZAKAS 2011, 100. kk.) közismerten máshol helyezkednek el ezen a tengelyen, mint ahová teológiai nézeteit szoktuk elhelyezni. Az akadémiai liberális teológiára gyakran jellemző elitizmus pedig ettől a szociális kérdésekre érzékeny, balra húzó társadalomképtől nagyon különbözik.¹ Miközben a liberális teológia egyre inkább az akadémiai élet kihívásainak igyekezett eleget tenni, kommunikációs csatornáival és nyelvezetével egyre távolabb került az egyházaktól, a gyülekezetektől és a teológiai kérdésekről gondolkodó emberek szélesebb nyilvánosságától. A széles körben használt népszerű csatornák és nyelvezet viszont annál nagyobb lelkesedést váltott ki a komplex világban egyszerű üzeneteket megfogalmazó, neoprotestant, fundamentalista csoportoknál. Ez az USA-ban mára meghatározó befolyással bíró közösség, ha teológiailag konzervatív nézeteiben hasonlít is, politikailag nem téveszthető

¹ F. W. Graf müncheni rendszeres teológus megjegyzései a teológia elnöiesedéséről, illetve Margot Käßmann alacsony társadalmi származásáról (édesapja benzinkútbérlő, édesanyja ápolónő) kiemelkedő és nagy vihart kavarázó példái ennek az elitizmusnak. KARLE 2019, 250. o.

össze a korábbi ébredési mozgalmak programjával. Miközben a fővonalú protestáns egyházak a tartalom és a forma helyes kapcsolatával küzdenek, hogy gazdag esztétikai és tartalmi örökségüket megőrizve ne veszítsék el híveiket, a fenti fundamentalista csoportok politikai és médiaszerepet szereztek hazánkban is. A hagyományos egyházakat egyre nehezebb döntéshelyzetbe kényszerítve igazi művészet a gazdag örökség átadása új formai keretek között.

A konzervativizmus, biblicizmus, neo- és radikálortodoxia, evangélikalizmus, felekezeti ortodoxiák, fundamentalizmus egy kalap alá vétele a fentiek alapján történetileg értelmetlen.

A neoortodoxia legnagyobb egykori és mai képviselői például ugyanannak a klasszikus liberális teológiának a szellemi iskoláján felvertezt teológusok, akik közül sokan az akadémiai keretek között működtek egész életükben.

A liberális teológia részéről pedig minden szellemi igénytelenségnek egyformán éles kritika alá kell esnie. Nemcsak a tudományos világgéppel kapcsolatban tarthatatlan tételek a kritika tárgyai, hanem a kinyilatkoztatás keményebb kijelentéseit átugró, divatos pszichológizálások is. F. W. Graf nagy visszhangot kiváltó kritikája az Isten büntető és radikálisan más oldaláról elfelejtkező, úgynevezett „Kuschelgott”-istenképről vagy az új egyházi moralizálásról alapvetően nem a konzervatívokat vette célba.² Ha nem is egyeduralkodó módon, de a könnyű népszerűség miatt nálunk is adott ezeknek az utaknak a kísértése.

Identitáspolitika – polifónia

A liberalizmus–konzervativizmus ellentét ma a lelkeszi gyakorlat és a társadalmi élet szintjén nem teológiai szempontból kritikus. A teremtés, a verbálinspiráció témakörében vagy krisztológiai témákban folytatott leghevesebb viták is eltörpülnek a társadalom egészét megosztó viták mellett. A gyülekezetek és az egyház(ak) békéjét veszélyeztető ellentét a társadalom egészében megjelenik, globálisan és az egyes társadalmak szintjén lokálisan is. A tematizálás kívülről történik, ahogy az érvek jó része sem elmélyült teológiai vita, hanem a társadalomban zajló vita érveinek importálása az egyházi térbe. Kelet- és Nyugat-Európa, a keleti és nyugati egyházak között itt tapasztalható a legmélyebb árok. Az árkok azonban az egyes társadalmakban és az egyházakon belül is jelen vannak.

A vita jelenlegi fő témája a marginalizált csoportok társadalmi helyzetének újraértékelése. A különböző elnyomott csoportok egyenjogúsági küzdelmei jó részének vannak mély teológiai és vallási vonulatai. A fekete egyenjogúság, a dekolonializáció, a nők társadalmi szerepe mind komoly egyháztörténeti mélységgel rendelkező téma. Ez sokkal kevés-

² https://www.focus.de/magazin/archiv/debatte-wir-beten-an-den-kuschelgott_aid_583207.html

bé mondható el az identitásviták újabb generációjáról: a nem szerepek, szexuális orientáció, a családforma, a nemzeti identitás, a globalizáció területéről. Bár a küzdelem itt is hosszabb időtávra tekint vissza, sajátos teológiai tartalma kevésbé fedezhető fel. A társadalmi és akadémiai hatások mellett ezeknek a vitáknak a legszembetűnőbb teológiai tartalmát a felszabadításteológia kiterjedésében fedezhetjük fel.

A felszabadításteológia önálló pólus a konzervatív-liberális tengelyen. A korábban egy hangon megszólaló keresztény tapasztalat kifejezésébe szeretné bekapcsolni a korábban néma/elnémított csoportok hangját is. A világ-egyház ma emiatt hatalmas áthangolódáson megy keresztül. Viszont számos kérdésben az önállósodott új hangok éppen egy konzervatív teológiai véleményt erősítenek (déli egyházak dogmatikai és morális véleménye). Más esetekben a kisebbségi hang úgy önállósodik, hogy társadalmi alapintézmények átalakítását egyetlen szempont figyelembevételével követelik, miközben más szempontok elvesznek. Egy, a társadalom széles rétege számára idegen, moralizáló hang nem kedvez a párbeszédnek. A vita elvesző hangjai manipulatív leegyszerűsítések formájában kapnak szót újra, itt a dialógus lehetősége viszont már elveszett.

Ökumené

Végül a kérdéseket érdemes a legszélesebb összefüggésbe helyezni az ökumené szó egyházi és világi értelmében is. Az ökumenikus közeledés hosszú gyakorlatának sajátossága, hogy felekezeti határokon átívelő szimpátiák jellemzik a saját közösségükben ugyanazon nézethez tartozókat. A társadalom, az egyszerűség kedvéért, szívesen ragasztana egy-

egy felekezetre a konzervatív-liberális tengelyen egy-egy világos bélyeget, ennél azonban sokkal színesebb az egyes egyházak valósága. Az a dinamikus valóság, amit Jézus Máté evangéliumában leír, nem diplomatikus kompromisszum, hanem a különböző lehetőségek létjogosultságának igazolása, valamint a létrejövő dialógusra és a nyomában kialakuló gyakorlatra buzdító útmutatás: „*Tehát minden írástudó, aki tanítványává lett a mennyek országának, hasonló ahhoz a gazdához, aki újat és ót hoz elő éléskamrájából.*” (Mt 13,52)

Felhasznált és ajánlott irodalom

- DORRIEN, Gary 2005. American Liberal Theology. Crisis, Irony, Decline, Renewal, Ambiguity. *Cross Currents*, 2005–2006. Winter, 55. évf. 4. sz. <http://www.crosscurrents.org/dorrien200506.htm>.
- FAZAKAS Sándor 2011. Barth a Kelet és a Nyugat feszültségében. In: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): *Barth és a magyar református teológia. Rekonstrukciós kísérlet*. DRHE, Debrecen. 100–121. o.
- JUHÁSZ Tamás 2019. A kegyesség mint a keresztyén magatartás alapformája. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis*, 10. évf. 219–236. o. <https://proteo.cj.edu.ro/sites/default/files/documents/publications/2019/1579168555.pdf>.
- KARLE, Isolde 2019. Auf halbem Wege stehen geblieben: Beobachtungen zur liberalen Theologie. In: *Liberales Theologie heute*. Szerk. Jörg Lauster – Ulrich Schmiedel – Peter Schüz. Mohr Siebeck, Tübingen. (Dogmatik in der Moderne 27.) 243–255. o.
- SCHÖNE, Jobst 2012. A fundamentalizmus tévtanítása és a lutheránus írásértelmezés. *Credo*, 18. évf. 1. sz. 18–25. o. Web: https://epa.oszk.hu/02300/02357/00036/pdf/EPA02357_credo_2012_1_018-025.pdf.

Lelkész szolgálata haldoklók és gyászolók között

■ THURÁNSZKY ISTVÁN

„Zarándok lettem, és hívő keresztény. / Kedves virágom zsenge barkaág. / Hiszem, hogy Krisztus és a szent keresztény, / és rajta kívül minden hiúság. / Az egykoron izzó gyötrelmű rejtvény / ma csiklandó meleg kíváncsiság: / Mi vár az élet pántos kapuin túl, / mikor a lélek lendül és elindul?” (Dsida Jenő: *Pántos kapukon túl*)

Bevezető

A hívő ember meggyőződése, hogy a látható anyagi világban (és mögötte és fölötte és általa) láthatatlan szellemi világ is létezik, és ez a kettő nem két világ, hanem egy-

igazi valóság. A világ a maga teljességében, értve ez alatt minden létezőt és a létezés körülményeit, csak a szellemi-lelki igazságok megértésével ismerhető meg. Ezeknek az igazságoknak a felfedezése lényegesebb az emberi élet célba érésének szempontjából, mint a fizikai világ törvényszerűségeinek ismerete. Ugyanis az élet célját és értelmét ezek határozzák meg. Ezek adnak értelmes választ a keletkezés és az elmúlás, a születés és a halál célját kutató kérdésekre. Mert az nem értelmes válasz, bár érthető, hogy halálunk után mi más lenne, mint ami a születésünk előtt volt: semmi (Csányi Vilmos etológusprofesszor). Nem értelmes, mert nem ad valódi célt és értelmet: akkor együnk,

igyunk... Így nem marad más, mint az animális örömök hajszolása. Tehát a teljes és így értelmes élethez hozzátartozik a lelki világ megélése is – nem pusztán a róla való tudás, hanem a benne való tudatos részvétel (öntudatlanul persze mindenki a lelki igazságok hatalma alatt él, csak nem tudja, illetve félremagyarázza azokat, és így elrontja az életét, eltéved, célt téveszt (lásd a *hamartia* eredeti jelentését!). Ez minden vallás tartalma. Minden vallás papja a lelki világ reprezentánsa az emberi közösségben. A *keresztény vallás sajátossága, hogy a láthatatlan lelki világban való tudatos és egészséges részvételt a teremtő Istennel való személyes kapcsolatban tartja megélhetőnek*, aki Jézus Krisztusban az emberi történelem egy rövid időszakában belépett az anyagi világba, majd Szentlelkével azóta is jelen van, és könnyíti az ember részvételét a szellemi-lelki életben. A keresztény pap, a lelkész is a Jézus Krisztusban megismert szellemi világ reprezentánsa a társadalomban. Ő a szellemi világ jelenvalóságából fakadó lelki jelenségek szakértője, ezért nevezik lelkésznek. Ő nemcsak pszichológus, aki a testi léttel szükségszerűen együtt járó lelki jelenségekkel foglalkozik, hanem a szellemi világ „ügynöke” az anyagi világ fizikai törvényszerűségein iskolázott emberek között, akiknek mai egyoldalú világképébe és materialista gondolatrendszerébe nem illenek a szellemi igazságokat sejtető, egyébként nem ritka szellemi-lelki jelenségek. *A halál a létezés két formája, az anyagi és a szellemi forma közötti legnyilvánvalóbb találkozási pont. Épp a haldoklásban, halálközelben, a meghalás pillanatában, haldoklók ápolása során, halálfélelemben, a szenvedésben és a szenvedővel való mély együttérzésben esnek meg olyan szellemi-lelki események, élmények, amelyek a szellemi világ létezésére és hatalmas valóságára utalnak!* Erről a valóságról tanúskodik minden vallás, a kereszténység is. Sok egyéb megmagyarázhatatlan eseményben is tetten érhető a két létforma találkozása, egymásba fonódása, de ez az esemény, a meghalás mindenkinek megadatik, ebben mindenki érintett – eleinte szeretteinek eltávozásával (gyász), egyszer pedig majd személyes távozásakor (haldoklás), ezért a halált/meghalást helyesen érteni, arra kíváncsian és – *horribile dictu!* – örömmel készülni mindenkinek életfeladata. (Elisabeth Kübler-Ross szerint a meghalás az élet legszebb pillanata.) *A lelkész a szellemi-lelki világ ügynökeként a halál különleges szakértője, akinek talán legfontosabb feladata, hogy ebben a készülésben segítsen – és így bátran és reménnyel élni segítsen!*

A lelkész/lelkigondozó személye

A lelkigondozói hozzáállás végső soron karizma. Nem minden lelkésznek tanult és lelkészként foglalkoztatott ember sajátja. Fejlődni kell benne, és van olyan, aki sose lesz rá alkalmas. Bevallani tán magának sem fogja, mert a ke-

resztény frázisokat olyan jól elsajátította, hogy maga is azt hiszi, hogy képzett szakember. Őt-hat év képzés az EHE-n elég előélet ahhoz, hogy valaki a Magyarországi Evangélikus Egyházban lelkésszé váljon – esetleg huszonnégy évesen. Szószékre is mehet, és haldokló ágyához is „szakemberként” léphet. Nagy baj van annak az önismeretével és felelősségtudatával, akit nem ijesz meg ez a lehetőség, és nem teszi őt alázattá. Mert valószínű, hogy a szellemi világról megtanult ismereteket nem támasztja alá személyes spirituális élmény: csak hírből hallott arról a világról, amelyeknek ügynöke. Pedig a hiteles szó mögött hiteles személynek kell állnia: a szellemi világban is élnie kell, és így élmények, tapasztalatok alakítják az életét és a szavait.

„Ő tudtam én, hogy életünk esendő, / de akkor láttam, tudni mily kevés: / Csak a kegyetlen élmény elegendő, mely ösztönünk fájó mélyébe vés, / hogy valónkat a megismerés láza / szentté hevítse és emberré alázza.” (Dsida)

Én csak most, a végzés után majd harminc évvel értek meg általam is hangoztatott igazságokat. A szellemi-lelki világ lassan nyílik előttem, a halálra sem úgy gondoltam régen, mint manapság. Felmerül bennem a kérdés: lehet-e valaki haldoklók és gyászolók vigasztalója fiatalon?

Nagyon szánalmas jelenség a tanácstalan tanácsadó, a vigasztalan vigasztaló és a gondtalan lelkigondozó (Werner Jentsch). A gyászolók és haldoklók között szolgáló lelkigondozóknak a lelkigondozói karizmán túl ismernie kell a lelkigondozásról szóló irodalmat éppen úgy, mint a tanatológia felismeréseit. És persze Jézus Krisztus evangéliumának fényében értelmezve kell ezeket magáévá tennie: a tudományos kutatás eredményeit össze kell vetnie a keresztény teológiai igazságokkal. Meglepődve tapasztaltam, hogy a halál körüli lelki élmények a haldoklók- és gyászolóknak vigaszul szolgáló és a reménykedést erősítő jézusi igazságokat támasztják alá. És ha a lelkigondozó személyesen nem is élt át ilyet, az ő kincse is minden ilyen élmény: hitét erősíti és lelkigondozói szavát hitelesíti.

A lelkigondozás tartalma a halál közelében

Az anyagi világ bűvöletében élő ember számára a halál a végső és legyőzhetetlen ellenség. Mély egzisztenciális félelemmel gondol rá, amíg távol hiszi magától, és rettenet üli meg a szívét, amikor közelébe ér. *A lelkigondozás célja ennek a félelemnek és rettenetnek a feloldása.* A gyászolónak és a haldoklónak más nehézségekkel is szembesülnie kell, azok legyőzésében mások segítik (orvos, pszichológus, ápolók, hagyatéki ügyvéd, temetkezési vállalkozó), akik lényegében mind az anyagi világ részei. *Egyedül a lelkész képviseli azt a világot, amely a halálban feltárul.*

A meghalással foglalkozó szakemberek (például Peter Fenwick, Penny Sartori) hangsúlyozzák, hogy a megha-

lásra lelkileg akkor készül fel az ember, amikor elengedi ezt a világot, lemond az irányításról, már nem akar, nem ragaszkodik. Az ilyen ember sokkal könnyebben és szebben hal meg – halála a betegágyat körülvevők számára is „élmény” –, mint a küzdők és akarók, akiknek elintézetlen ügyeik maradnak hátra. A lelkigondozásnak tehát elsőrendű feladata, hogy az elengedést elősegítse. Jézus szavai jutnak eszünkbe: „...*legyen meg a te akaratom!*”, „*aki meg akarja menteni az életét, az elveszti, aki pedig elveszti az életét (...), megtalálja azt.*” A belenyugvás és megbékélés kulcsfontosságú feltétele a „szép halálnak”.

A haldokló hiteles lelki kísérésének feltétele az őszinteség, a halál tabu jellegének megtörése. A haldokló amíg még bír, beszélni akar. A lelkigondozó komolyan veszi a haldokló igényeit, elsősorban az őszinteség iránti igényt. A haldokló lelkileg legtöbbször egyedül marad: a lelkész alázattal és türelemmel igyekszik társa lenni, kerülve minden klerikális biztosságot és nagyképűséget. Segít elhárítani a meghalás körüli hamis elképzeléseket, hisz az „igazság pillanata” közeledik – nem a sötétség felé halad feltartóztathatatlanul a haldokló, hanem a fény felé. Ennek az igazságnak a fényében segít rendezni az elmúlt élet még fogva tartó momentumait. *A lelkész a halálos ágynál gyóntató és feloldozó.* Így segít békét teremteni a haldokló lelkében, így segít elereszteni az életet. Az elmúlt életről arra irányítja a haldokló figyelmét, ami vár rá: kíváncsivá kell tenni (Peter Fenwick), mert nehéz egyszerre félni valamitől és kíváncsinak lenni rá. A „végső kifosztottságnak” nem csak erőszakos jellege van – egyben megszabadulás, feloldódás, megváltás is az. A felkészült és elfogadott meghalás szép és felszabadító élmény.

Életünk Isten ajándéka, de nem vagyunk azonosak életünkkel, ezért itthaghatjuk azt, ha majd Isten hív. „Az meglett ember, akinek / szívében nincs se anyja, apja, / ki tudja, hogy az életet halálra ráadásul kapja, / s mint talált tárgyat visszaadja / bármikor – ezért őrzi meg...” (József Attila) Így a halál nem az élet tagadása, hanem egy új valóságba nyíló ajtó. (Emlékszem Pali bácsira, aki haldoklásában a *kulcsot* kereste, és Zsigmondra, akinek utolsó szava ez volt: megérkeztem...)

A téma feldolgozóinak nagyon ajánlom a halálközeli élményekről, a haldoklók vízióiról, a halál közelében átélt spirituális élményekről szóló legújabb tudományos irodalom megismerését. A haldoklók gyakran beszámolnak olyan élményekről, amelyeket a materialista emberkép alapján tájékozódók értelmetlennek, hallucinációnak, a gyógyszerek okozta kábulat megnyilvánulásának tartanak. A haldokló közeli hozzátartozói is átélnek néha olyan megmagyarázhatatlan spirituális (transzperszonális) élményt, amelyre a lelkigondozónak reflektálnia kell. *Ha a lelkigondozó sosem hallott ezek előfordulásáról, és az anyagi világ szerint ítéli meg azokat, vagyis valótlannak és jelentéktelennek nyilván-*

nítja, akkor egyrészt épp azt a szellemi-lelki világot tagadja meg, amelynek lelkésze, „ügynöke”, másrészt értetlenségével és felsőbbrendű arroganciájával bizalmatlanná teszi a segítségre szorulókat.

„Semmiről sem beszélünk többet ma, mint az egyén jogairól, és semmiről sem tudunk kevesebbet, mint valódi méltóságáról, feltétel nélküliességéről, elpusztíthatatlan valóságáról, ami a meghalásban nyilvánul meg. Itt az életben tanulom meg élni azt az örökkévalóságot, melyet a meghalásban nyerek el, igazi valóságot, méltóságot, szabadságot.” (J. Ch. Hampe)

A palliatív gondozás és a hospice egyre frekvenciáltabb téma, az érdeklődés és így a tudományos kutatás reflektorfényébe került. A keresztény lelkigondozónak ismernie kell a régebbi irodalmat is (Elisabeth Kübler-Ross, Polcz Elaine), de a legújabbban megjelent tudományos eredményeket feldolgozó tanulmányokat is. Tapasztalatom szerint magyar nyelven szerényebb a választék, de német nyelven a thanatos.tv YouTube-csatornáján számtalan idevágó interjú hallgatható meg.

Ribár János tollából 2007-ben a *Lelkipásztorban* megjelent az lmk-k számára betegség, haldoklás, halál, gyász témában íródott cikke, amelyet szintén a témát kidolgozók figyelmébe ajánlok.

Ajánlott irodalom

- FENWICK, Peter – FENWICK, Elizabeth 2008. *The Art of Dying*. Continuum, London.
- HAMPE, Johann Cristoph 1993. *Hiszen meghalni egészen más*. Református Zsinati Iroda, Budapest.
- JENTSCH, Werner 1982. *Der Seelsorger. Beraten – Bezeugen – Befreien. Grundzüge biblischer Seelsorge*. Brendow Verlag, Moers.
- KÜBLER-ROSS, Elisabeth 1988. *A halál és a hozzá vezető út*. Gondolat, Budapest. (Eredeti megjelenés: *On death and dying*. New York, 1970.)
- LOMMEL, Pim, van 2019. *Végtelen tudat. A halálközeli élmények tudományos olvasata*. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- SARTORI, Penny 2015. *Úton a fény felé. A halálközeli és életvégi élmények bölcsességei a teljesebb életért*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- WINTER, Friedrich 1976. *Seelsorge an Sterbenden und Trauernden*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.

Internetes oldalak

- Thanatos TV. thanatos.tv
- DigiThan (Digitale Thanatologie). <https://www.kiath.de/digitale-digitale-thanatologie/>.
- Kieler Akademie für Thanatologie YouTube-csatornája. https://www.youtube.com/channel/UCUKNCJ8aDjmkrl8oJYb_amQ.

Van-e élet a halál(ok) után?

Gyülekezeti reanimáció, egyházi reset – gyülekezet a járvány után

■ GÁNCS TAMÁS

Covid19 után (szabadon?) '21-ben

Az egyház gyülekezetekben él. A gyülekezet járványban él. Az egyház járványban él. A gyülekezeti lelkész pedig benne él az egyházában, egyházkerületében, egyházmegyéjében, gyülekezeteiben, gyülekezetében, szórványon innen és túl. A lelkész – te, ti, mi, én – ugyanazon tapasztalatokon esett át, mint emberek milliárdjai a Föld nevű bolygón az utóbbi másfél évben. Koronavírus, Covid, pandémia, világjárvány, vírushelyzet, vészhelyzet, karantén. Óriási kérdés, hogy ki mikor volt szabadabb úgy igazán, a hullámok alatt vagy a hullámok közben (jelen írás a harmadik és a negyedik hullám között íródott), és ha a kezünket a szívünkre tesszük, bizonyosan érezzük a helyzet árnyaltságát, sőt feszültségét. Vajon szabad-e az a lelkész, aki lelkészi munkája nagy részét rendezvényszervezéssel, adminisztrációval, gyűlésekkel és azok előkészítéseivel, tárgyalásokkal, pályázatírással tölti, miközben oly kevés ideje marad (oly kevés időt szán...) teológiai olvasmányokra, áhitatos elcsendesedésre, önismeretre, a családjára, a feltöltődésre, az egészségére, a sportra? Vajon nem érezték-e meg többen is közülnk a járvány alatt, hogy a kevesebb több, hogy „*kevésre van szükség, valójában csak egyre*” (Lk 10,42a)? Mert ellentmondásos módon a bezártság, a hivatali rutin elengedése és az újfajta időbeosztás az online térrel éppen arra adhatott lehetőséget, hogy valami elinduljon bennünk, vagy éppen elmélyüljön saját spirituálisunk, hitéletünk, bibliatanulmányozásunk. Szabadok lehet(t)ünk arra, hogy arra fókuszáljunk, ami a lelkészi hivatás szíve közepe, tudniillik az Isten országának felfedezése, meghirdetése és irgalmas szavakban, de tettekben is élénk táruló realitásának továbbadása. Alkalmas és alkalmatlan időben. Fontos tanulság, hogy ez a szabadság a miénk pandémia alatt, két hullám között és pandémia után is. Mert csak úgy tudunk újat kezdeni, ha élünk ezzel és élünk ebben a Krisztushoz, az evangéliumhoz kötött szabadsággal és szabadságban. Bibliikus alapokon, krisztusi szelídséggel, lutheri bátorsággal.

Teológiai reflexió nélkül el se kezdjük

Lehetetlen ott folytatni lelkészi hivatásunkat, gyülekezeti munkánkat, ahol abbahagytuk a világjárvány előtt. A folytatás előtt, az újratervezés előtt, az újakezdés előtt meg kell állnunk, tükörbe kell néznünk, és szembesítenünk kell ma-

gunkat azzal, ami történt, ami változott, amiben változtunk. Ki kell mondani világosan, kiket veszítettünk el, miket veszítettünk el, és hogy megvan az ideje nemcsak a táncnak, de a gyásznak is. Gyermekkorom helyszínén, Nagytarcsán egy évig jártak feketében a gyászolók. Mi vajon mennyi időt adtunk, adunk magunknak, közösségünknek a gyász megélésére? Mert az indulás előtt létszükséglet az elengedés. Nem tehetjük meg, hogy nem reflektálunk teológiailag mindarra, ami történt. Nemcsak teodiceai, de ekkleziológiai, etikai, teremtésvédelmi, sőt eszkatológiai kérdések is várnak ránk. Teológiai reflexiónk mögött ott kell hogy álljon bibliikus alapvetésünk, csakúgy, mint imádságos életünk egésze. Csak a mélység ünnepe (Pilinszky) után, csak a cethal gyomra után (Jónás könyve), csak a bűnbánat labirintusa után lehet továbblépni, újra elindulni, újraindítani. Személyes életünk mellett szervezzünk a gyülekezet csoportjainak is olyan alkalmakat, melyek lehetőséget adnak erre a mélységre, lelassulásra, Istenhez érkezésre! Bár óriási a kísértés, és még nagyobb a nyomás, ne folytassuk ott, ahol abbahagytuk a járvány előtt! Tartsuk be a bencés sorrendet: *ora et labora*, először imádkozzunk (csendességgel, bűnbánattal, „igei fürdőben”), és utána kezdjük csak el dolgozni!

A 90 vs. 10 paradox matekja

Az előző másfél évben gyülekezeti lelkészként még inkább megerősödött bennem az a felismerés, hogy gyülekezetünkben a hétközi és hétvégi alkalmaink kilencven százalékát a gyülekezeti aktív tagságunk tíz százalékának szervezzük, és a programok mindösszesen tíz százaléka szól a közösségünk kilencven százalékának. Sokszor sokféleképpen megfogalmaztam már ezt, de most ebben az „áramszünetben” vált teljesen világossá (ambivalencia!), hogy ezt is máshogyan kell megtervezni, megszervezni a jövőben. Nemcsak a gyülekezeti alkalmaink újrastrukturálásáról van szó, de missziói kötelességünk ez, mely gyülekezetépítési normává kell hogy váljon: sokkal több és sokkal változatosabb gyülekezeti életre kell meghívni a gyülekezethez lazábban kapcsolódó testvéreinket a fiatal egyetemistától a volt konfirmandusig, a városba/kerületbe/faluba költözött új családtól a nemrég özvegygé vált asszony- vagy férfitestvérünkig. Lélektől lélekig (Tóth Árpád), hívástól hívásig, megszólítástól megszólításig, egyesével kell megkeresni azokat, akikért felelősek vagyunk. Mert őket is ugyanaz a jó Pásztor szelídített meg, mint minket. Az elve-

szettség közös tapasztalatunk, adja Isten, hogy a megtaláltatás, egy-egy formálódó közösség megtartó ereje is közös lehessen. A legtöbb esetben ez természetesen együtt jár valamely öncélú tevékenység, elfáradt „ezeréves” kör elengedésével vagy átalakításával, sőt magában rejthet némi feszültséget, konfliktust is – feltehetőleg a gyülekezet legaktívabb tagjaival vagy éppen tisztségviselőivel. Ideális esetben azonban ez az új irány, mely odafigyel a többségi passzív tagság vallási „igényeire” is, a gyülekezet egészét aktivizálja, és nemcsak mennyiségi, de minőségi előrelépés is bekövetkezik az egyházközség életében. Érdemes itt is teológiai koncepcióval nekikezdeni, megvizsgálva az ökumenikus palettán fellelhető pozitív tapasztalatokat, és lépésről lépésre górcső alá venni liturgiai, katekétikai, egyházzenei, diakóniai életünket. Nem szégyen, ha az időbeosztásunk hatékonysága is szempont, hiszen csak egy inspirált lelkész tud mások számára inspiráló lelkész lenni. Csak egy maga is a krisztusi ígéretre képeskedő lelképásztor tud rámutatni Isten szeretetére, akinek valamennyi ígérete Jézusban lett igenné és ámenné (2Kor 1,20).

Homiletika, hogyan tovább?

Minden lelkészt mélyen érintő kérdés a hiteles, érzékeny és kortárs nyelven megszólaltatott igehirdetés kérdése. Rengeteg igehirdetést hallottunk és mondtunk az utóbbi másfél évben az online megosztásoknak köszönhetően, jóval többet, mint eddig bármikor. Evangélikust, reformátust, római katolikust, görögkatolikust, baptistát, metodistát, pünkösdit és más felekezetűeket. Magyarul, németül, angolul, franciául, spanyolul, olaszul, latinul vagy más nyelven. Sokszor élhettük át, hogy milyen gazdag a homiletikai hagyomány Krisztus egyházának megannyi felekezetében. Sokszor élhettünk át katarzist, sokszor pedig dühös csalódást, vagy ami szintén felkavaró: sokszor közhelyekbe, vallásos frázisokba, semmitmondó moralizálásba fulladt bele a prédikátor. És történt mindez legtöbbször mindenki szeme láttára, füle hallatára, teljesen nyíltan, mindenki számára elérhető módon. Nem voltak kivételek ez alól az evangélikus igehirdetések sem. Megmérettünk! És valljuk be őszintén és bűnbánattal, sokszor könnyűnek találtattunk. Mert nem találtuk a fókuszot, nem érzékeljük kellő érzékenységgel a kontextust, vagy egyszerűen csak nem készültünk fel kellő módon, elhanyagolva az exegézist, kevés időt szánva az esztétikai, irodalmi, retorikai, kommunikációs szempontokra. Sokszor nem találtuk a megfelelő nyelvet, az odaillő szavakat, a helyzethez méltó liturgiai elemeket. A kihívás velünk marad. Hullámok között is. Járvány után is... Hogyan szabad megszólalni ma? Lehet ugyanúgy, mint a járvány előtt? Min kell változtatnunk? Hogyan kell változtatnunk az igehirdetésre való felkészülésünkben? Isten igéje élő és ható (Zsid 4,12), valljuk, de mi, mai igehirdetők hogyan tudunk hitelesen, hit-teljesen, bátran, prófétai hanggal, de

a krisztusi szeretetet sugározva meghirdetni az örömhírt? Mi az a retorikai készlet, mi az a nonverbális kommunikációs tér, ami még belefér, és mi az, amit el kell engednünk? Nem lehet, hogy kicsit több alázattal, kicsit halkabban, kicsit rövidebben, kicsit visszafogottabban, ugyanakkor kicsit jobban átgondoltan, mélyebbre „szántva” kell kortárs nyelven megszólaltatnunk az örök kincset, amelynél nincs becsesebb? (EÉ 286)

A hivatal van az emberért, és nem az ember a hivatalért

A lelkészi hivataloknak van egy nagyon furcsa viszonyuk az idővel kapcsolatban. A lelkész nagyon sok órát tud ott úgy eltölteni, hogy nem a hatékonyság a legjobb kifejezés az „ottlétre”. A Covid alatt a kevesebb hivatalban töltött idő egész pontosan rámutatott arra, hogy lehetne máshogyan is. Nem azt állítom, hogy nincs szükség lelkészi hivatalra – „tartsd meg a rendet, és a rend is megtart téged” –, hanem azt, hogy megváltozott a hivatal szerepe, és sokkal fontosabbá vált az okoskészülékek segítségével a mobilitás, a rugalmasság. Az újraszervezés egyik alappillére lehet a „kevesebb hivatal, több mobilitás” elve. Gondolok itt a személyes találkozásokra külső helyszínen, látogatások prioritására a hosszú ügyeleti órák üresjárata helyett. Természetesen megvan a szerepe a hivatalnak, éppen a hivatalos ügyintézés miatt, de egyre inkább háttérbe kell szorulnia. Ilyen értelemben is ki kell nyitni az egyházat, a gyülekezetet és – némi túlzással élve – lelkészi hivatallá tenni az egész világot. Az elindulás ezt is jelentheti: diszkrét személyesség a túlzott hivatalossággal szemben, dinamikus a statikus szemben.

Zoomból is megárt a sok?

Talán az egyik legszembetűnőbb tanulságunk a pandémia alatti helyzet kapcsán, hogy kiderült, az online felületen megtartott hivatalos megbeszélések, ülések, tárgyalások sokkal rövidebb idő alatt is abszolválhatók. Rádöbbenhettünk, hogy nem szükségszerű minden esetben a három és fél órás presbiteri gyűlés, mint ahogyan egy rövid szavazást is fél óra alatt le lehet vezényelni – és nemcsak az utazásokon spórolunk, de tiszteletben tartjuk a másik nagyon drága idejét. Nem minden esetben működik a zoomos forma, ez vitathatatlan, hiszen máshogyan működik a személyes jelenléttel járó találkozások dinamikája, de rengeteg időt és országos szintű találkozóknál rengeteg pénzt is megtakarít ezzel az egyház, nem is beszélve a rendezvényeink ökológiai lábnyomáról és egyéb teremtésvédelmi szempontokról. A nehézség feltehetőleg a két forma helyes egyensúlyának, megfelelő arányának megtalálása lesz a jövőben.

Maszkabál és az utolsó (?) tánc

Sokféle interpretáció látott napvilágot azzal összefüggésben, miért is „kapta a nyakába” az emberiség a koronavírus-világjárványt. Összeesküvés-elméletek, blaszfémikus tévtanítások, teologizáló áltudományos írások és persze megannyi értékes és őszinte elemzés. A „kaptunk még egy utolsó esélyt” gondolata nagyon erős gondolat, amely legkisebb közös többszörösékként tűnt fel nagyon sok helyen. Keresztény tanításunk egyik reménységet sugárzó üzenete, hogy még tart a kegyelmi idő, mert „Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz” (Zsid 13,8), éppen ezért az általa kapott ígéretbe kapaszkodhatunk, hogy ő velünk marad minden napon a világ végezetéig (Mt 28,20b). A maszk nemcsak szó szerinti értelmében, de átvitt értelmében is szimbóluma az előző másfél évnek. Véd is, és el is takar. És ez fontos kép lehet akkor is, amikor mérleget készítünk nemcsak a járványról, de lelkészi hivatásunk „hogyan továbbjáról” is. A gyüleke-

zeteknek szüksége van az új impulzusokra. Realitásunk, hogy sokan már soha nem térnek vissza a közösségünkbe, de az is, hogy teljesen új arcok is feltűnnek az online térben való megjelenésnek köszönhetően. Kaptunk még egy esélyt, lehetőséget, új életet. A kérdés csak az: Képesek vagyunk-e ezzel élni gyülekezetünk épülésére, az Isten dicsőségére? Van-e erőnk, tudjuk-e, merjük-e, akarjuk-e máshogyan végezni a szolgálatunkat?

Távirati stílusban (a távirat emlékére, 1847–2021)

Imádkozni és dolgozni. Teológiaiag reflektálni. Szolgálni szabadságban. Kilencvenet tízzel összeadni. Igehirdetés másként mentve, másként mondva. A megszeliidített iránti felelősség. Az idő ajándék, az időbeosztás ennek kibontása. Lelkészi hivatal az egész világ. Online és offline kéz a kézben. A máshogyan kihívása. Folyt. köv. helyett új esély. Karanténban Krisztussal.

Hogyan válaszol az egyház a mai kor kihívásaira?

Gender, social media, populizmus, fake news stb.

■ CSEPREGI ANDRÁS

A 6. számú lmk-téma címe már az első pillantásra több kérdést felvetett. Hogy kerül egymás mellé éppen ez a négy „kihívás”? És mit jelentenek a kihívások, illetve melyek a kérdések, amelyekre „az egyház válaszait” keressük?

A téma kidolgozására a felkérést a *Lelkipásztor* szerkesztőjétől kaptam, ő a fenti kérdéseimmel elküldött az OLMK elnökéhez, aki megtalálta nekem azt az lmk-elnököt, aki a téma gazdája volt az OLMK ülésén. Végül ahhoz a lelkésztestvérhez is eljutottam, aki a témát kezdeményezte, s megkérdezhettem arról, hogy mire gondolt. Ennek az útnak a során kiderült, hogy az eredeti javaslatban csak a „gender” és a „social media” szerepelt, a „populizmus” és a „fake news” (és talán a „stb.” is) az OLMK egyik tagjának a javaslatára került a címbe, azzal az indokkal, hogy tanulmányoznunk kell ezeket a kérdéseket is.

A címben idegen szavakkal kiemelt „kihívások” hazai evangélikus egyházunk életében nem újak, évtizedek óta együtt élünk velük, csak nem így nevezzük őket. A „gender” körébe tartozik a férfiak és a nők közötti munkamegosztás, valamint a döntésekben való részvételük vizsgálata, különleges teológiai kérdésként pedig a nők lelkészi szolgáltatás. A „social media” világába 1998-tól kezdve a Fraternet használata révén kóstoltunk bele, s ennek során ismertük

meg a moderálás máig meg nem oldott problémáját. A „populizmus” azon a – nagyon régi – gyakorlaton keresztül jelentkezik, amely egyházi tisztségek betöltése során, akár már a gyülekezeti lelkészi státusztól kezdve nagyobb hangsúlyt tesz a jelöltek népszerűségére, és kisebb hangsúlyt az alkalmasságukra, a népszerűség felépítésének kifinomult stratégiái pedig gyakran győznek. A „fake news” jelenségét pedig mindenki ismeri, aki találkozott már az egyházon belül tudatosan terjesztett álhírral – és persze nemcsak az ismeri, akit az ilyen álhír rosszul érint, hanem főleg az, aki az álhírt gyártja. Szívesen részt vennék azon az lmk-ülésen, amelyen ezekre a kihívásokra megszületik majd a világos, széles egyetértéssel alapuló, a gyakorlatban is alkalmazható válasz. Amíg viszont ez megtörténik, tűzzünk ki kisebb célt magunk elé. A téma címében kapott fogalmak közül kiválasztom az elsőt, a gendert. A feladatot is szerényebben jelölöm ki: nem gondolom, hogy meg tudnám mondani, hogy mi az egyház válasza a gender kihívásaira, ehelyett azt vállalom, hogy megfogalmazok néhány szempontot ahhoz, hogy jobban lássuk, milyen kérdések merülhetnek fel számunkra a témakör kapcsán.

Maga a kifejezés ma globális méretű politikai és kulturális harc középpontjában áll. A legtöbb gyülekezeti ta-

gunk és valószínűleg több lelkészünk is ennek a harcnak a zajában találkozott először vele. Ezt a harcot le lehet írni egyetlen olyan mondatral, amelyben, ismét csak egy érintés erejéig, a téma címében felsorolt többi jelenség is szerepel: a gendertéma populisták politikuskok és egyéb influenszerek kedvence, hiszen az említésével könnyen lehet virtuális közösségeket szervezni a közösségi médiában, a szervezés során pedig nagy szerepe van a tudatosan gyártott és terjesztett álhíreknek. Sok egyházi beszélgetés is ennek a harcnak a logikája szerint folyik, ami időnként nyomot hagy a digitális, sőt akár a nyomtatott egyházi médiában is. Meggyőződésem, hogy ebben nem szabad részt vennünk, a harc során gyakorolt tudatos polarizálás, fekete-fehér szemlélet, ellenségképgyártás és a vélt vagy valós ellenfél dehumanizálása rombolja az emberi közösséget. Ettől a rombolástól egyházunkat meg kell óvni. A káros folyamatokkal szembeni védekezés mellett viszont cselekedni is kell, meg kell próbálnunk legalább a saját egyházunkon belül felépíteni egy olyan moderált kommunikációt, amely alkalmas kerete lehet érdemi, tisztázó erejű, a vitapartnereket tiszteletben tartó és a testvéri közösséget erősítő célú beszélgetéseknek.

Az első lépésben fordítsuk magyarrá a gendert: a társadalmi nemeket (kutató tudományt) jelent. Egyszerű Google-kereséssel értékes információkat találunk arról, hogy ezen mit értsünk. A legelemibb Wikipédia-szócikkek mellett két írást ajánlok: az első történeti áttekintést ad arról, hogy a női irodalommal és a feminizmussal párhuzamosan hogyan született meg a társadalmi nemek iránti figyelem Észak-Amerikában (TÖRÖ 2019), a másik pedig betekintést nyújt a társadalmi nemek kutatásával és a kutatások alkalmazásával kapcsolatos mai nyugati vitákba (LAKY 2019).

A második lépésben azt a kérdést tegyük fel, hogy a nyugati világban és az ott élő testvéregyházakban folyó vitákból mi érint bennünket, magyarországi evangélikusokat, és mi nem. Négy kérdéskört különítek el: a férfiak és a nők munkában és döntéshozatali folyamatokban való részvételét; a női lelkészség kérdését; a melegek gyülekezeti tagságának, párkapcsolatának és lelkészi szolgálatának a kérdését; végül pedig a személyes névmásoknak a liturgikus nyelvben és az egyházi életben való alkalmazását.

A férfiak és a nők munkában és döntéshozatalban való részvétele s ezzel is kapcsolatban a jövedelme, a társadalmi nemek kutatásának a legszélesebb körben vizsgált kérdése. Vannak-e tipikusan női és férfimunkák, női és férfi pozíciók, női és férfi jövedelmek egyházunkban, s ha vannak, akkor ezek a biológiai nemi sajátosságokból adódó természetes következmények vagy „társadalmilag konstruált”, azaz az egyházunk közösségi gyakorlatában kialakult helyzetek? A mi egyházunkban, ahol a rendszeresen templomba járó egyháztagok nagyobb része nő, a lelkészek és a hittanárok egyre nagyobb hányada is nő, s amelynek a csúcvezetésében (püspökök, országos és kerületi felügyelők, a

zsinat elnöksége és az országos iroda igazgatója) egyetlen nő sincsen, ezekről a kérdésekről is kellene beszélni. Érzékenyítésül ajánlok egy teológiával is foglalkozó közéleti blogról egy friss cikket, amely a női munkával általános kitekintéssel foglalkozik (HERBERT 2021).

A második kérdéskör a nők lelkészi szolgálata, amely speciális teológiai reflexiót is igényel. Közismert, hogy egyházunk 1972-től avat fel nőket is lelkészi szolgálatra, és az idősebbek arra is emlékeznek, hogy 1987-ig az avatás feltétele az volt, hogy amíg valakit egy gyülekezet parókusi szolgálatra meghívott, addig egy teljes teológiai képzéssel bíró nő „lelkészi munkatársként” teljesített szolgálatot. Hasonló utat járt be Magyarországon a református egyház is. A két nagy hazai protestáns egyházat a szorongató lelkészhiány készítette erre a változásra, és – nem tudom, de feltételezem, hogy – a férfiak és a nők felavatása feltételei különbségeinek az eltörlésében szerepet játszott a teológiai reflexió is. Ezeket a párhuzamos történeteket a jogkiterjesztés szép folyamataként élhetjük meg, akár Gal 3,28 szellemében. Ez a döntés akkor lesz igazán izgalmas, ha összevetjük más (evangélikus vagy református) egyházak ellenkező tartalmú döntéseivel, azzal, hogy ők kifejezetten teológiai okokra hivatkozva nem avatnak fel nőket lelkészi szolgálatra. Csak példaként említem a Lutheránus Világszövetségen kívül álló, de azzal informálisan jó kapcsolatot ápoló amerikai Missouri Zsinat evangélikus egyházát és az LVSZ-en belül a Lengyelországi Evangélikus Egyházat. Ismerünk olyan egyházakat is, akik korábban felavattak nőket, de ezt a gyakorlatukat megváltoztatták, ilyen (szintén az LVSZ-en belül) a lett evangélikus egyház, és ilyen a kárpátaljai református egyház.

A testvéregyházakkal való kapcsolat világán belül tehát számolnunk kell olyan teológiai különbségekkel, amelyek a lelkészi szolgálat lényegét érintik. Ezek a teológiai különbségek közvetlenül bibliai ígék értelmezésének a különbségeiben öltenek testet: 1Kor 14,34 és 1Tim 2,11–15 megengedi-e a nők lelkészi szolgálatát, vagy nem engedi meg? Ha megengedi, miért, ha nem engedi meg, miért nem? Milyen karakterű bibliaiszemléletbe ágyazom bele akár az igent, akár a nemet? Mit jelent a testvéri kapcsolat megélésében, hogy eltérő a bibliaiszemléletünk, és különböző válaszokat adunk a nők lelkészi szolgálatával kapcsolatban? Kell-e nekünk beszélgetnünk egymással, vagy mondjuk azt, hogy minden egyház belső ügye, hogyan dönt ebben a kérdésben, és nekünk ehhez nem kell hozzászólnunk? Mi történik akkor, ha a mi egyházunkon belül kap képviselést az a vélemény, hogy a fenti ígék értelmében nem helyes nőket lelkésszé avatnunk? Át tudnánk-e alakulni olyan egyházzá, amelyen belül ebben a kérdésben megvalósul a pluralizmus, azaz nyilvános véleményként képviselhetnék akár lelkészek, akár gyülekezetek, hogy nem értenek egyet a nők lelkészi szolgálatával? Ha vita alakulna ki ebben a kérdésben, megszületne-e a vitának az a moderált kerete, amely,

az én véleményem szerint, ma a mi egyházunkban, bármilyen folyó vita tekintetében, ismeretlen?

A harmadik kérdéskör, a meleg gyülekezeti tagsága, párkapcsolatának megáldása és lelkesi szolgálata ide sorolásában bizonytalan vagyok. Amennyire meg tudom ítélni, a társadalmi nemek kutatásnak fő vonalához a melegség nem tartozik hozzá, hiszen a melegség sem nem férfi-, sem nem női szerep. Mégis gyakran együtt kerül szóba a férfiszerepek és a női szerepek újragondolásával a meleg helyzetek is, talán annak kapcsán, hogy a melegség is úgy jelentkezik a diskurzusokban, hogy melegeként bizonyos szerepek betölthetők-e, lehet-e egy homoszexuális ember férj, feleség, apa, anya, gyülekezeti tag, lelkes. Az biztos, hogy a hazai közbeszédben a meleg helyzetére vonatkozó reflexió a genderrel való foglalkozás keretében folyik. Ismerjük sok testvéregyházunk melegekkel kapcsolatos döntését, gyakran beszélgetünk is róla, de nem vagyok teljesen biztos abban, hogy ismerjük a döntéseket megalapozó teológiai állásfoglalásokat. Nyilvános és moderált beszélgetés erről eddig nem folyt. Egyházunk nyilvános kommunikációja gyakorlatilag követi a református egyház zsinatának 2004. május 6-án született állásfoglalását, amelyre egy református hittanárhallgató nyilvánosságra hozott homoszexualitása adott okot. Ennek a nyilatkozatnak a keretén belül nincs lehetőség a testvéregyházaink más szemléltető teológiai döntéseinek a megvitatására. Beszélgetések folynak informális kisebb körökben, tájékozottabb vagy kevésbé tájékozott alapon. Németül vagy angolul olvasók már régóta ismerhetik azt az irodalmat, amely bemutatja a melegeként betölthető szerepek teológiai, bibliai alapjait,¹ néhány éve magyarul is elérhető az interneten egy szerintem színvonalas és korrekt összefoglalás (ANSELMUS 2017). Megértem egyházi vezetőinknek a kérdéssel kapcsolatos óvatosságát, hiszen látjuk, hogy milyen nehéz útra léptek a testvéregyházaink a meleg lehetséges szerepeinek a megbeszélésekor. Nincs is sürgető ok arra, hogy ezt a kérdést itthon megnyissuk, nincsenek melegségüket nyíltan vállaló lelkeszeink, vagy nem jellemző, hogy meleg párok evangélikus gyülekezeteket keresnének fel azzal a kéréssel, hogy áldást kaphassanak a kapcsolatukra. Ebben a pillanatban ez a kérdés csak úgy jelentkezik, hogy akarjuk-e érteni, hogy azok a testvéregyházaink, akik a miénktől különböző döntést hoztak, milyen teológiai érvelés alapján tették.

A negyedik kérdéskör a személyes névmásoknak a litur-

¹ A tájékozódásban nekem két könyv segített sokat: WINK 1999 és ROGERS 2006.

gikus nyelvben és az egyházi életben való alkalmazását érinti. A médiában való harci zajban ez az ügy jelentkezik a leghangosabban, hiszen kiválóan alkalmas indulatok keltésére egy olyan kérdésben, amelyben nem vagyunk és soha nem is leszünk érintettek, lévén a magyar nyelv nem ismeri a nyelvtani nemek megkülönböztetését. Legyen szabad most röviden és könnyedebb stílusban elmondanom, hogy mit gondolok az időről időre lelkesi beszélgetésekben is felbukkanó szörnyülködésekről. Olyan ez, mintha egy idegen városban járnánk, ahol alig értjük az emberek nyelvét, és nyitott ablakok mellett elsétálva beszélgetésfoszlányokat hallanánk, amelyek első hallásra furcsák, akár megbotránkozthatók. Meg is botránkozunk, mert ez jólesik, ahelyett, hogy bemennék a házba, és megpróbálnánk többet megtudni a beszélgetőkről meg arról a beszélgetésről is, amely talán már évek óta folyik.

Végezetül felhívom a figyelmet egy öt évvel ezelőtt, a Luther Kiadó gondozásában megjelent tanulmánygyűjteményre, amelynek alcíme: *Társadalmi nemek sokszínű vallási megközelítésben* (HAUSMANN et al. 2016). Az érdeklődő olvasó a fent tárgyalt kérdések egyikéhez sem fog találni benne közvetlen útmutatást, viszont olvashat jó teológiai tanulmányokat, amelyek mind a társadalmi nemek kutatásának összetett lehetőségeit reflektálják. Aki többre vágyik annál, mint amit a médiában gerjesztett harc kínál, örömet fogja lelteni ebben a könyvben.

Felhasznált irodalom

- ANSELMUS testvér 2017. Mit mond és mit nem mond a Biblia a melegekről? *A Szem*, augusztus 16. <https://aszem.info/2017/08/mit-mond-es-mit-nem-mond-a-biblia-a-melegekrol/>.
- HERBERT Dóra 2021. Nem szabadna elszabotálni a gender-kutatókat. *SzemLélek*, május 25. <https://szemlelek.net/nem-szabotolni-a-gender-kutatasokat/>.
- LAKY Zoltán 2019. Tényleg elismerte a genderelmélet atyja, hogy kitalálta az egészet? Nem, de igény lenne rá. *Válasz Online*, november 12. <https://www.valaszonline.hu/2019/11/12/christopher-dummitt-gender-leleplezes-hatter/>.
- HAUSMANN, Jutta et al. (szerk.) 2016. *Nemek között. Társadalmi nemek sokszínű vallási megközelítésben*. Luther Kiadó, Budapest.
- ROGERS, Jack 2006. *Jesus, the Bible and Homosexuality*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky.
- TÖRŐ László Dávid 2019. A társadalmi nemek (gender) tudománya és a történetírás. *Újkor.hu*, március 10. <https://ujkor.hu/content/tarsadalmi-nemek-gender-studies>.
- WINK, Walter (szerk.) 1999. *Homosexuality and Christian Faith*. Fortress Press, Minneapolis.

Fiatalos Biblia – bibliás fiatal

Hogyan lehet közel hozni a Bibliát fiataljainkhoz?

■ SEBEN GLÓRIA

Generációs szakadék a társadalomban és a gyülekezetekben

A ma fiataljai, a Z és a legfiatalabb alfa generáció tagjai az úgynevezett digitális bennszülöttek közé tartoznak (KOMÁR 2017). Olyan természetes számukra az okoseszközök használata és az online jelenlét, mint a levegővétel. Ezek a sajátosságok meghatározzák a fiatalok tanulását és szabadidejük eltöltését, valamint az offline világban való eligazodásukat. Természetesen egy alapvetően analóg, offline kultúrában keletkezett, tradicionális könyv elolvasása nehézséget jelenthet számukra, különösen a Biblia esetében, ahol még számos kihívás színesíti a képet (műfaji sokszínűség, tőlünk távoli, idegen kulturális háttér stb.). Az alábbi néhány szemponttal szeretnék segíteni az Imk-előadóknak a téma átgondolásában.

Melyek a legfőbb nehézségek a Biblia olvasásakor?

Időhiány, kognitív túlterheltség

A fogyasztói társadalom rohanó életmódja nem kedvez az elmélyülést igénylő tevékenységeknek. Az analóg olvasás nehézséget jelent sok mai fiatalnak (KERTÉSZ 2017), valamint soha nem látott mértékben árasztják el őket a vizuális ingerek. A lehetőségek között eligazodni önmagában is szorongáskeltő, ugyanakkor a speciális korosztályi szorongások (pl. FOMO¹) is sújtják őket, emiatt nehéz egy hosszú távú elköteleződést igénylő vállalkozásba belefogniuk (mint amilyen a teljes Szentírás elolvasása). A digitális oktatás extrém mértékű kognitív terhet ró a gyermekekre és a fiatalokra, ugyanakkor megnehezíti az offline világban való szó szerinti kikapcsolódást. Ugyanakkor a járványidőszak alatt kialakuló közösségségre is apellálhatunk, valamint arra, hogy sokak számára ez az online világba kényszerített állapot előhívta az offline tevékenységek iránti vágyat is.

„Herrnhuti szindróma” szemben a lectio continuával

„Herrnhuti” vagy „maiige”-szindrómának nevezem azt a jelenséget, amikor a rövid, kontextus nélküli igeversek és az

¹ *Fear of missing out*, vagyis az attól való félelem, hogy kimaradok valami fontosból, egy esemény nélkülüm zajlik.

ezekhez kapcsolódó rövid áhítatok veszik át a keresztyén ember életében a folyamatos bibliaolvasás helyét és szerepét. Ez a jelenség nemcsak a fiatalokat érinti, de a fent említett tényezők miatt ők fokozottabban ki vannak téve ennek a – nevezük így – kísértésnek. Önmagában természetesen nem elvetendő a rövid áhítatok, igevers-meditációk olvasása, azonban ezek jellegüknel fogva nem tudnak segíteni a Szentírás átfogó megismerésében. Bár az *Útmutatóban* van a Szentírás folyamatos olvasását segítő olvasási terv is, a legtöbben mégis csak a kiemelt igeversekig jutunk el. Ha fiataljainkban van igény a teljes Szentírás fokozatos megismerésére, akkor érdemes számukra olvasási tervekkel, kihívásokkal készülnünk. Ne ijesszük meg őket az egy vagy két (esetleg három) évre kiterjedő teljes tervekkel. Kezdjük kisebb léptékben, heti vagy havi olvasási tervek összeállításával. Egy napra legfeljebb egy fejezetnyi szöveg jusson, de bizonyos műfajoknál lehet még rövidebb is (pl. Példabeszédek könyve vagy evangéliumok).

„Nem értem”²

A felnőtt gyülekezeti tagok is küzdenek a Szentírás értelmezésével, amelyet kortörténeti és műfaji sajátosságok ismeretében lehet igazán jól művelni. Az ifjúsági és gyermek-bibliaórán a korosztály számára adaptálva folyamatosan beépíthetjük ezeket az adalékokat. Fontos, hogy a fiatalok számára se csak rövid áhítatokat tartsunk, hanem készüljünk a speneri értelemben vett bibliaórára (SPENER 1993), ahol ők is feltehetik a kérdéseiket a szöveggel kapcsolatban, ahol nincs rossz kérdés, ahol szabad összezavarodni, és a lelkésznek szabad akár azt is mondania: „nem tudom”. Az ifis bibliaórára készüljünk kreatív, interaktív bibliatanulmányozási technikákkal,³ kerüljük a száraz, hosszú, frontális előadást.

„Nem találok”

A jól ismert, aranymondásszerű igeverseket sem mindig könnyű megtalálni a Bibliában, már ehhez is szükséges

² A három fő nehézséget (nem értem, nem találok, elmegy a kedvem), amellyel a bibliaolvasók küzdenek, a *Magyarázatos Biblia* előszavából kölcsönöztem, lásd v–vii. o.

³ Néhány ötletet találunk például: <https://ifusagepito.com/2020/05/26/bibliatanulmanyozo-modszerek-1/>

ugyanis egy alapos kódfejtés: a könyvek rövidítését, fejezet- és versszámozását tudni kell feloldani. A nem regisztreres kiadású Bibliában nehéz megtalálni a rövidebb könyveket, főleg, amelyeknek a sorrendjére nem emlékszünk (Pál leveleinek és a kisprófétáknak a sorrendjével sok teológiát végzett ember is megküzd). Ha az okostelefonunkra letöltött bibliai applikációt használunk, abban is meg kell tanulnunk keresni, kiigazodni. Önmagában a digitalizáció még nem feltétlenül csinál nagyobb kedvet a Szentírás elolvasásához, ezért ne nyugtassuk magunkat azzal, hogy letölthető és interneten is olvasható a Biblia.

„Elmegy a kedvem”

A Biblia vastag és összetett könyv, és kevesen tudják, hogy a benne lévő könyvek nem időrendben, hanem a hagyományos kanonikus sorrendben következnek egymás után, ezért nem célszerű úgy olvasni, ahogyan azt könyveknél megszoktuk, az elejétől a végéig. Vannak szárazabb, unalmasabbnak ható részek, amelyeket esetleg nehezebb értelmezni vagy a saját életünkkel valahogy kapcsolatba hozni. A Harmat Kiadó *Magyarázatos Bibliája* különböző vezérfonalakat, olvasási terveket tartalmaz a különböző előfeltételekkel érkező olvasók különböző céljai számára. Olvasási terveket mi magunk is alkothatunk, akár valamilyen céllal (pl. a bibliai üdvtörténet átfogó megismerése) vagy tematikusan (a Biblia a pénzről, a szerelemről és szexről, idegenekről, barátságról, munkáról, teremtésvédelemről, bántalmazásról stb.). Ezeket a kihívásokat részben mi magunk is kísérhetjük kiegészítő anyagokkal, amelyeket akár online is elérhetővé tehetünk. Az olvasási kihívásokra készüljünk olyan kérdésekkel, amelyek segítik a bibliai szakasz és a mai élet közötti kapcsolópontokat megtalálni.

Két kezdeményezés: az evangélikus Biblia-expedíció és a felekezeti Biblia neked

*A Biblia-expedíció sajátosságai*⁴

Az evangélikus bibliadidaktikai segédeszközcsomag az MEE Gyermek- és Ifjúsági Bizottsága és a Gyülekezeti és Missziói Osztály (Gyümi) együttműködésében jött létre. Célja, hogy a legkisebektől (óvodás, kisiskolás korosztály) egészen a középiskolásokig segítse a Bibliával való megismerkedést. Ez nem magát a Bibliát formálja át új kiadvánnyá, ezért használata feltételezi, hogy a fiataloknak van saját Bibliájuk.

⁴ A Biblia-expedícióval kapcsolatos információk a bibliográfiában feltüntetett videóból, valamint a Grendorf-Balogh Melindával folytatott telefonos beszélgetésből származnak.

A Biblia-expedíció kiadványai elsősorban a Biblia értelmezésében segítenek (pl. térkép, idővonal, bibliai könyvek bemutatása), illetve a történetekkel, bibliai szimbólumokkal foglalkozás játékosítását teszik lehetővé (párosító és dobble). A Bibliai könyvek regisztere pedig a Szentírásban való könnyebb eligazodást támogatja, de felhasználható különböző játékok készítésére is. A projekt Pinterest-oldala⁵ elsősorban a lelkészek, hitoktatók, gyülekezeti munkások számára gyűjt ötleteket a csomag anyagainak felhasználására, összekapcsolására. Ugyanitt találunk kérdéskártyákat is, amelyek mintájára magunk is készíthetünk a térképhez és az idővonalhoz kérdéseket. A Biblia-expedíció feltételezi a vezető kreativitását, de nagy szabadságot biztosít a gyermekek és fiatalok számára is kérdéseik megfogalmazására és beszélgetésindításra. Kevésbé koncentrál a kiadvány a bibliai történetek alkalmazására a mai életkérdésekkel kapcsolatban, ezeket a kérdéseket nekünk kell hozzátennünk.

A Biblia-expedíció alapvetően közösségi felhasználásra készült, de a középiskolás korosztály már jól boldogulhat vele egyénileg is, esetleg házi feladat-jelleggel. Nem tartalmaz olvasási terveket, de megkönnyíti ilyenek elkészítését. Nem navigál az online térbe, de szándékosan operál a vizuális memóriával és a szimbólumok használatával.

Nagyszerű dolog, hogy van saját evangélikus fejlesztési segédanyagunk a Szentírás tanulmányozásához, amely ráadásul ilyen széles korosztályi réteget képes szem előtt tartani. Több mint egyéves intenzív munka van a fejlesztés mögött, és a gyülekezetek számára már hozzáférhető az anyagok, remélhetőleg hamarosan az iskoláknak is jut belőle. A tavaszi utánrendelésnél több mint hatvan gyülekezet jelezte igényét.

*A Biblia neked*⁶ projekt sajátosságai

Más logikát követ a *Biblia neked* című kiadvány, amely gyakorlatilag a Szentírásnak kifejezetten Z-generációs fiatalok számára elkészített papíralapú kiadása. A Szentírás könyvek fő szövegén (RÚF, 2014) felül számos izgalmas kiegészítést tartalmaz:

- rövid bevezetést minden bibliai könyvhöz;
- bibliai idővonalat;
- lapszéli jegyzetelési és rajzoldási lehetőséget;
- kreatív feladatokat a feldolgozáshoz;
- tematikus olvasási terveket;
- QR-kódos linkeket online videós tartalmakhoz.

A *Biblia neked* kiadványon végigvonul a Szentírás metanarratívájának sajátos szemlélete. A készítő az üdvösségtörténet egységén keresztül tekintenek a szövegre, és ez

⁵ <https://hu.pinterest.com/evangelikusgyermekifjusag/biblia-expedicio/>

⁶ <https://biblia-neked.hu/kezdolap/>.

meghatározza a hermeneutikai megközelítésüket is. A videóok és a magyarázatok rövidek és egyszerűek (néha az lehet a benyomásunk, hogy talán túl leegyszerűsítők is). Kicsit bővebben, de ugyanebben a szemléletben készültek el a Biblia Projekt elnevezésű kezdeményezés grafikus videói is, a Youtube-on ezek közül számos megtalálható magyar nyelven is.

A *Biblia neked* alapvetően egyéni feldolgozáshoz készült, de lehetővé tesz közösségi bibliatanulmányozást is, esetleg közös olvasási tervek és kihívások létrehozásával, amelyre maga a kiadvány is több javaslatot tesz. Előnye, hogy nem nekünk kell legyártani ezeket a segédeszközöket (például videók), ami a digitális bevándorlók számára jó hír lehet. Hátránya, hogy ez egy kész teológiai koncepció, amellyel nem biztos, hogy mindenki száz százalékban tud azonosulni. Mindazonáltal kiindulási pontként így is használható lehet, hiszen az ifiórán megbeszélhetjük a további kérdéseket, ellenvetések, alternatív gondolatokat.

A kiadvány az extrák miatt meglehetősen vastag, ezért arra a problémára nem ad megoldást, hogy a túltömött iskolatáskába hogyan férhet bele még ez is. Inkább arra inspirálja majd a fiatalot, hogy az otthon töltött időt hogyan lehet a Szentírás olvasásával tölteni. Az ára is meglehetősen borsos, ezért megvásárlása akkor ajánlható, ha jó remény van a használatára (pl. ha az ifisek maguk is beszállnak a finanszírozásba, és nem csak a gyülekezet vagy a szülők veszik meg neki). A *Kötőszó* blogon megjelent egy ajánló a kötethez SZEBENSZKI Noémi tollából (2021).

Az alábbi néhány kérdésre Ablonczy Áron református lelkész, az Ifjúságépítők munkatársa válaszolt.

- Milyen korosztálynak ajánlható a *Biblia neked*?
- 15–29 évesek a célcsoport, de szándékosan tágabb a merítés, a visszajelzések alapján 10 éves és 80 éves olvasója is akadt már a könyvnek.
- Miért nem teljesen digitális (applikáció)?
- Sztereotípiák, hogy a fiatalok már nem szívesen olvasnak, és az is, hogy csak a digitális tartalom érdeklí őköt. A kiadvány angol nyelvű mintára készült el, és tudatosan vezeti vissza a fiatalokat egy kézbe vehető Bibliához. Ezzel együtt vannak online tartalmak (letölthető plakátok, feladatok, videók). Nem egy újabb applikációt akartunk, hanem elérni, hogy vonzó legyen kézbe venni a Szentírást.
- Egyéni vagy csoportos felhasználásra készült?
- Mindkettőre használható, akár családi áhítatokra is.
- Van kapcsolódás a Biblia Projekttel?
- Szimpátiával figyeljük egymás munkáját, de csak anynyi az érintkezés, hogy Zámboi Soma (Amerika Kapitány magyar hangja) narrálja a Biblia Projekt videóit, és az ő hangja a mi információs videóinkban is felbukkan (kevés a keresztény szinkronszínész Magyarországon).
- Vannak-e már visszajelzések a használóktól?
- Háromszáz ifivezető március óta használja a közösségében, négyezer első kiadásos példány elfogyott, sok

gyülekezet megvette az ifjúságnak. Az ifjúsági körökben elkezdtek „rendeltetésszerűen” használni, vagyis kiszínezní, telerajzolni, jegyzetelni. Volt olyan visszajelzés, hogy nem hívó barát az íróasztalon meglátva belelapozott, és kedvet kapott elolvasni. Mindez nemcsak a vonzó dizájnnak köszönhető, hanem a tartalomnak (pl. kiemelt igeversek) is.

Bibliográfia

Források

- Biblia neked. Interaktív kiadás fiataloknak.* Harmat Kiadó – Kálvin Kiadó, Budapest, 2021.
- Magyarázatos Biblia.* Az újonnan revideált Károli-Biblia szövegével. Philip Yancey és Tim Stafford jegyzeteivel. Harmat Kiadó – Veritas Kiadó, Budapest, 2014.
- SPENER, Philip Jacob 1993. *Pia Desideria. Istenfélő kívánságok.* Primo Kiadó, Budapest. (Online elérhető az Evangélikus Hit tudományi Egyetem adatbázisában.)

Online cikkek, tanulmányok

- KOMÁR Zita 2017. Generációelméletek. *Új Köznevelés*, 73. évf. 8–9. sz. 14–18. o. Web: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/generacioelmeletek>.
- Tanulmányok a Z generációról. <http://www.zgeneracio.hu/tanulmanyok> (eredeti megjelenés: 2013).
- BERECZKI Enikő: „Beszölünk a papnak és letöltjük a Bibliát”. Mit jelent a hit a Z generációnak? *WMN*, 2019. január 15. <https://wmn.hu/ugy/50088-beszolunk-a-papnak-es-letoltjuk-a-bibliat--mit-jelent-a-hit-a-z-generacionak->
- KERTÉSZ Tamara 2017. A Z és alfa generáció olvasónaplója. Miért nem népszerű az olvasás a gyerekek körében? *Mindset Pszichológia*, szeptember 13. <https://mindsetpszichologia.hu/a-z-es-alfa-generacio-olvasonaploja-miert-nem-nepszeru-az-olvasas-a-gyerekek-koreben>.
- SZEBENSZKI Noémi 2021. Megjelent a Biblia neked fiataloknak – Tényleg ilyen kell nekik? *Kötőszó*, április 14. https://kotoszo.blog.hu/2021/04/14/megjelent_a_biblia_neked_fiataloknak_tenyleg_ilyen_kell_nekik.

Online források

- <https://biblia-neked.hu/kezdolap/>
- <https://ifjusagepito.com/2020/05/26/bibliatanulmanyozo-modszerek-1/>
- A Biblia-expedíciót bemutató videó: <https://www.youtube.com/watch?v=aAtTARxIH9s&t=258s>.
- A Biblia-expedíció Pinterest-oldala: <https://hu.pinterest.com/evangelikusgyermekifjusag/biblia-exped%C3%ADci%C3%B3/B3/Biblia-applikaci%C3%B3k-okostelefonra-tabletre-sz%C3%A1m%C3%ADt%C3%B3g%C3%A9pre-olvas%C3%A1si-tervek->

A konfirmáció célja és gyakorlata

■ PÁNGYÁNSZKY ÁGNES

A konfirmáció előtti úrvacsoravétel a Magyarországi Evangélikus Egyház Zsinatának 2021-es döntése nyomán vált lehetővé egyházunkban.¹ Nem csupán a gyermekek úrvacsoravételének kérdésében hozott ez a döntés áttörő változást, de magával hozta a konfirmáció alapvető értelmezésének és mostanra kialakult gyakorlatának átgondolását is.

Lelkészi és gyülekezeti körökben is sokféle reakció fogadta ezt a döntést. Vannak, akik számára régóta várt lehetőség, hogy a gyermekek is aktív részeseivé váljanak az úrvacsorai közösségnek, és így tapasztalati szinten is átéljék a Krisztussal való személyes közösséget az úrvacsorában. Mások tradicionális megközelítéssel ragaszkodnak a konfirmációhoz, mint az első úrvacsoravételhez vezető tanításhoz, vagy éppen magát a konfirmáció gyakorlatát féltik ettől a változástól. Többen egészen alapvető kérdéseket vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy tulajdonképpen mi is történik a konfirmációban, mi értelme ennek a gyakorlatnak, ha úgyis „kikonfirmálás” lesz végső soron az eredménye.

A sokféle vélemény azt mutatja, nagyon is fontos új párbeszédet kezdeni egyházunkban a konfirmáció teológiai és gyakorlati értelmezéséről. A zsinati döntés kapcsán egy erős népegyházi tradíció ért véget, a konfirmáció már nem feltétlenül az első úrvacsoravétel ünnepe, még ha a törvény úgy is rendelkezik, hogy ezután nyílik lehetőség az önálló úrvacsoravételre. De még ebben az értelemben sem tekinthetünk már a konfirmációra úgy, mint aminek tradicionálisan fő központi eleme az első úrvacsoravétel.² A konfirmáció mint rítus új tartalmi tisztázások és célmeghatározások feladatát jelenti most evangélikus egyházunk életében.

A konfirmáció célja és értelme

Az egyházi szolgálat külön területeiről szóló 2005. évi V. törvény III. fejezete a konfirmációi felkészítés célját a következőben határozza meg: „...az élő Krisztus-hitre és vallástételre segítés, valamint a gyülekezet életébe való beépítés.”³ A célmeghatározás kapcsán egyik legfontosabb feladat

¹ <https://zsinat.lutheran.hu/tudositasok/Tudositas.pdf/view>.

² Liturgikai szempontból további feladat a konfirmációi ünnepi istentisztelet liturgikus szövegeinek átgondolása. Bizonyára különbségek lesznek a konfirmandusok között abban, ki vett már korábban is úrvacsorát, kik azok, akik a konfirmációi felkészülés során rendszeresen járnak istentiszteletre, és ott már úrvacsorát vesznek, vagy kik azok, akik először fognak úrvacsorát venni. Ezért új feladat számunkra az önálló úrvacsoravételre való felkészítés, ennek tanítása és kommunikációja.

³ https://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyos-toervenyek/2005_evi_V_toervenye_az_egyhazi_szolgálat_kuloen_teruleteiről.pdf/view.

egyeztetni ezt azzal, milyen korosztályban történik főként a konfirmáció, és ezek a célok mennyiben megvalósíthatók az adott korosztály(ok)ban. Egy folyamatban lévő kutatás kérdőíves eredményei alapján⁴ még ma is egyértelműen a tizenkét–tizenéves korosztály az, amelynek tagjai körében a konfirmációs felkészítés és a konfirmáció hagyományosan megtörténik az evangélikus és a református gyülekezetekben. A konfirmáció több évszázados gyakorlata során ezt az időszakot a felnőttkor küszöbének tekintette az egyház. A konfirmáció újrafogalmazásakor egyetértünk Hézsér Gábor és Thoma László erre vonatkozó megállapításával és az ehhez kapcsolódó célmeghatározással: „Nem vitatott, hogy a konfirmáció ma már nem a felnőttkorba átvezető egyházi rítus. Általában két célmeghatározással találkozhatunk:

1. a serdülőkori identitásbizonytalanság idején a személyiségfejlődés (amelynek része a hitfejlődés is) támaszcsoport által való támogatása;
2. konfesszionális és egyházi-gyülekezeti szocializáció és integráció.” (HÉZSER–THOMA 2019, 232. o.)

Mindkét célmeghatározás kapcsán fel tudunk idézni olyan személyes tapasztalatokat, amelyek dilemmaként jelennek meg a lelkészek konfirmációs felkészítő szolgálatában. Az élő Krisztus-hitre és vallástételre segítés hogyan valósítható meg a serdülőkori identitásbizonytalanság idején? Hogyan tudja kezelni a lelkész a nagyjából azonos korúak közötti hitfejlődéssel és elköteleződéssel kapcsolatos különbségeket?⁵ Míg egy konfirmandus akár már tizenkét éves korában is lehet nyitott, érdeklődő és elkötelezett, lehet, hogy egy tizenhárom-tizenéves fiatal ugyanabban a csoportban a legnagyobb bizonytalanság és elutasítás idejét éli meg. Nagyobb létszámú konfirmanduscsoportok komplexitásukban sokszor jobban hasonlítanak egy iskolai osztályhoz, mint egy azonos céllal összejevő, elviekben egyezést mutató, konfirmációra készülő csoporthoz. Egyházi gyakorlatunkban egyre nyitottabb a kérdés, vajon továbbra is tradicionális konfirmanduscsoportjaink lesznek-e, vagy elmozdulunk az érdeklődésen, önálló döntésen és elköteleződéssel alapuló csoportformálódás irányába.

Gyülekezetpedagógiai szempontból hozzákapszolhatjuk ehhez a dilemmához azt a minden emberi célkitűzés-

⁴ A nemzetközi konfirmációs kutatás első adatfelvétele alapján evangélikus és református konfirmáció a következő korokban történik: 24,5% 12 éves korban, 47,9% 13 éves korban, 26,6% 14 korban (94 válaszadó alapján)

⁵ „A konfirmáció ideje a személyes életút és érettség, hitbéli állapot és készség függvénye.” HÉZSER–THOMA 2019, 235. o.

nél is alapvetőbb célt, hogy a konfirmációs felkészülés és az ünnep során együtt élhessük meg a Szentlélek élet- és hitteremtő ajándékát. Ez a teológiai cél a misszió iránti elköteleződésünket is magában foglalja, így feladatként és felelősségként azt jelöli meg az egyház tanítói és közösségépítői szolgálatát végzők számára, hogy a pedagógiai nehézségeket és dilemmákat felvállalva ajándékként és lehetőségként tekintsenek mindenkire, aki a konfirmációra készül.

Mindehhez a zsinati törvény megfogalmazásából két szót érdemes még fókuszba állítani: segítség és beépítés. A konfirmáció – hacsak nem elmozdítjuk egy jóval későbbi életkorra – mindenképpen egy állomás, egy rítus marad a felnőtté válás útján, de reménység szerint semmiképpen sem végállomás, ahonnan már csak kiszállni lehet. Az úton járás dinamikájához hozzátartoznak korosztályi jellegzetességek, a pubertáskorban az identitásbizonytalanság, a tagadás, a kérdésekkel teletűzdelt útkeresés. A konfirmációs felkészítés ezekre a kérdésekre és életpasztalatokra fűzheti fel a hit tartalmának az adott generációhoz alkalmazkodó, saját élményű megismertetését. Kamaszokkal úton lenni, egy ilyen szakaszban támaszcsoportot biztosítani az egyház számára próféta szolgálat, mert egy igen érzékeny generációváltáskor alapot teremthet ahhoz, hogy az egyház és a gyülekezet kísérő támasszá válhasson a személyiségfejlődés és a személyes istenkapcsolat formálódásában. Érdemes részleteiben is felidézni Hézsér Gábor és Thoma László tanulmányát, amelyben kifejtik, mit jelent a pubertáskorban az identitás megszilárdulásának folyamata, a fragmentáltság elfogadása vagy az autoritáskonfliktussal való megküzdés feladata (uo. 222–228. o.).

A segítség és a beépítés mind folyamatot jelölő fogalmak, így az előbb említett célmeghatározások közül a felekezeti és egyházi-gyülekezeti szocializáció/integráció sem képzelhető el úgy, mint amit a konfirmáció majd tökéletes és végleges szintre emelhet. Ez a „beépítési”, avagy szocializációs és integrációs folyamat az érett felnőtt hitre és a tanítványi életre vezető út tudatos kezdete és felvállalása, azzal a reménységgel, hogy az Isten útját jární akaró ember maga mellett tudhatja a vele közösséget vállaló Szentlélek vezetését. Konfirmációs gyakorlatunkban ezt az integrációs folyamatot is érdemes kritikai reflexió alá vetni. Három kérdés segítheti ezt a reflexiót (uo. 235–236. o.):

1. A gyülekezeti stratégiában hogyan jelenik meg a konfirmáció, hogyan tekint rá a gyülekezet?
2. Milyennek látja a fiatal az adott gyülekezeti közösséget, valóban szívesen csatlakozik hozzá? (HÁMORI-PÁNGYÁNSZKY-SIBA 2015)
3. Hogyan értelmezi a gyülekezeti lelkész a konfirmációval kapcsolatos felelősségét, milyen erőforrásokat mozgósít a megfelelő motiváltsághoz?

Az eddigi, első úrvacsoravétel-központú konfirmációról a keresztségben részesültek hitbéli megerősítésére és a keresztyén közösség melletti elköteleződésre tevődik át a hangsúly. Nem mindegy tehát, hol és miben találja meg a konfirmandus azt

a befogadó közösséget, ahová szívesen csatlakozik, ahol indítást kap arra, hogy a hit útján járva élje meg a konfirmációban megerősödő hitét. A gyülekezet részéről fontos feladat, hogy a konfirmandusok aktív kapcsolatban legyenek az ifjúsággal, és minél többször legyen lehetőségük aktív részt vállalni az istentiszteleti és gyülekezeti szolgálatban. Diaszpóraegyházként bizonyára sok kreatív megoldást kell alkalmaznunk, amelyek az egyházmegyében vagy az egyházkerületben valósíthatók meg, és olyan közösségi élményeket tudnak biztosítani, amelyek erősíteni tudják a konfirmandusok elköteleződését, egyház- és gyülekezetszeretetét.

A konfirmáció aktuális és jövőbe mutató kérdései

A 2021. év első felében több, konfirmációval kapcsolatos online lelkészakadémiai kurzus megszervezésére nyílt lehetőség. Az alábbi, a kurzusokon előkerülő kérdések segíthetik a lelkészi munkaközösségek megbeszéléseit, és lehetőséget adhatnak a gyülekezetekben történő reflexiók számára is.

A tradíció mai értelmezése

- Mit jelent a gyülekezet számára a konfirmáció tradíciója?
- Milyen speciális hagyományai vannak a konfirmációnak a gyülekezetekben?

A konfirmáció megvalósulása

- Legyen-e egyházunkban egységes „rendje” a konfirmációnak?
- Milyen tananyagot használnak a lelkészek? (*Konfirmációs káté, Tanuló közösségben*, saját fejlesztésű tananyag stb.)
- Milyen korosztályt tartunk ideálisnak a konfirmációra?
- Milyen gyakorisággal vesznek részt a konfirmandusok az istentiszteleten?
- Milyen hangsúlyai vannak a konfirmációs oktatásnak? (Bibliismereti, dogmatikai, önálló személyes elemek fejlesztése, spiritualitás fejlesztése, közösségépítés, gyülekezeti integráció elősegítése stb.)
- Milyen módszertant alkalmazunk a konfirmációi oktatás során? Milyen arányban áll a tanulással a beszélgetés, a csoportmunka, a tapasztalati és az élményalapú tanulás? Kíséri-e kirándulás, táborozás, csendesnap a felkészülést?
- Kik vesznek részt a gyülekezetből a konfirmációs felkészítésben? Mi a mentorok, az önkéntesek, az ifjúsági szolgálattévők szerepe?
- Hogyan illeszkedik a hitoktatás és a konfirmáció? A konfirmációs tananyag mire tud építeni, milyen speciális feladata van a konfirmációi tanulásnak?
- Mennyiben lehet a családokat integrálni a konfirmációs felkészülés folyamatába, tematikájába, segítésébe?

A konfirmáció jövője

- Mennyire fogadja el a gyülekezet a konfirmáció előtti úrvacsoravétel lehetőségének új rendjét? Hogyan valószínűleg ez az új gyakorlat a gyülekezetben?
- Változtat-e a lelkész és a gyülekezet a konfirmációs felkészítésen és magán a konfirmációs vizsgán és istentiszteleten?
- Hogyan kapcsolható a gyülekezetben a konfirmáció a gyülekezetépítési stratégiához, a gyülekezet missziós törekvéseihez?
- Hogyan segíti a gyülekezet a felnőtt kereszténnyé formálódást és a Krisztus-követő tanítványi életformát?

A konfirmáció megújulását elősegítő törekvések

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem Gyakorlati Intézetének szervezésében 2021 tavaszán konfirmációi kutatócsoport jött létre egyetemi oktatókból és gyakorló lelkészekből. A kutatócsoport célkitűzései közé tartozik a konfirmáció új helyzetének teológiai reflexiója, tartalmi átgondolása és olyan segédanyagok előkészítése, amelyek akár nyomtatott, akár digitális formában segíteni tudják a konfirmációra történő felkészülést. A kutatócsoport munkájával szeretnénk hozzájárulni ahhoz, hogy egyházunkban tudatosan reflektáljunk a konfirmációra, lássuk meg, milyen nehézségek és dilemmák kísérik ezt a munkát, és hogyan tudjuk ezt egy tudatos egyházi és gyülekezeti missziói jövőkép alapján formálni és fejleszteni.

Ehhez a munkához fontos azt felmérni, milyen gyakorlatot követnek ma a gyülekezetek, milyen tananyagokat használnak, és ezekből melyek az úgynevezett „lelkési fejlesztésű” tananyagok. A konfirmációról alkotott képhez ad segítséget az a nemzetközi konfirmációs kutatás is, amelynek online kérdőíves felmérése alapján a lehető legpontosabb képet kaphatjuk majd 2022-ben arról, mi a Magyarországi Evangélikus Egyházban a konfirmáció helyzete, gyakorlata, mit gondolnak erről maguk a konfirmandusok, és mit gondolnak azok a lelkészek és szolgálattévők, akik évről évre hűségesen, mégis sok kihívással szembenézve végzik ezt a szolgálatot.

A kérdőíves kutatás kérdéseinek összeállítása kilenc minőségi dimenzió alapján történik. Ezeknek a minőségi dimenzióknak az együttese valláspszichológiai és gyülekezetpedagógiai szempontból segíteni tudja a konfirmációs szolgálatunk reflexióját, és hozzájárulhat – akár gyülekezetenként is – a tudatos fejlesztés stratégiai kidolgozásához.⁶ A kilenc minőségi dimenzió a következő:

1. Résztvevő-központúság (ifjúságorientált relevancia)
2. Részvétel (aktív participáció, önkéntesség, a spirituális ifjúsági formái)
3. Transzformáció (az egyéni istenkapcsolat megerősödése, pozitív egyházkép, a hit mint folyamat megértése)
4. Átalakulás (életfolyamati változások, átmeneti rítusok, hitbéli változások)
5. Tanulás (tudás, attitűd, teológia, dialógus, reflexió)
6. Tevékenységek (módszerek, nonformális oktatás, tapasztalatok, reflexiók)
7. Közösség (inkluzivitás, közösségi összetartás, diakónia)
8. Kapcsolatok (személyes kapcsolatok, hálózatosság, családcentrikusság, biztonságos környezet)
9. Fejlődés (visszajelzés, önértékelés, minőség, változások)

Felhasznált és ajánlott szakirodalom

- HÁMORI Ádám – PÁNGYÁNSZKY Ágnes – SIBA Balázs 2015. A konfirmáció, ahogy a fiatalok látják. *Lelkipásztor*, 90. évf. 9. sz. 249–256. o.
- HÉZSER Gábor – THOMA László 2019. A pubertáskor lélektani folyamatai és a konfirmáció. In: *Együtt a hit útján*. Szerk. Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes. Kálvin Kiadó, Budapest.
- SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla – PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2019. „Isten ad, mi továbbadjuk.” A norvég evangélikus gyülekezetpedagógiai tervről protestáns megközelítésben. *Lelkipásztor*, 94. évf. 8–9. sz. 291–295. o.

⁶ Az ún. i-konf online kérdőíves rendszer az első év kérdőíves felmérése után a gyülekezetek rendelkezésére áll majd, amelyben a meglévő kérdések és új kérdések alapján is kaphatnak visszajelzést a gyülekezetek a konfirmandusoktól a véleményükről és javaslatokról. További információk: <http://konfirmandenarbeit.eu/en/home-page/>.

Mit üzen számunkra Ordass Lajos hűsége és helytállása?

■ ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.)

Mártírsorsú püspökünk, Ordass Lajos (1901–1978) születésének százhuszadik évfordulójáról emlékezik meg az *Evangélikus Élet*. Rogate vasárnapra való tekintettel a püspöknek az imádkozásról szóló tanácsairól ír, bemutatva a *Nem tudok imádkozni* című könyvét (BODA 2021). Egyetérték a

cikk írójával, hogy a püspök valamennyi tanácsa „ma is ugyanolyan aktuális, mint hatvan évvel ezelőtt”, amikor azokat megírta.

Egyre kevesebben élünk, akik Ordass Lajossal még találkoztunk, akik hallottuk biblikus, egyszerű szavakkal elmon-

dott, szíve mélyéről fakadó igehirdetéseit. A nálunk fiatalabbak közül többen forgatták írásait, illetve olvasták a róla szóló cikkeket és könyveket. A gyülekezetek mai tagjainak nagyobb része viszont még nevét sem hallotta. Ezért örvendetes, hogy a 2021/22-es lmk-témák közé bekerült a néhai püspök hűségének és helytállásának megismerése és ismertetése. Sejttem, hogy a témával való foglalkozás közben kiderül: „Ordass Lajos életműve számunkra nemcsak egyháztörténeti, hanem teológiai és etikai szempontból is tanulságos, [...] megértése nemcsak emberi, hanem hitbéli kérdés is.” (FABINY 1989, 5. o.)

A kitűzött téma időszerű. Hiszen ha „a történelem az élet tanítómestere”, akkor az egyháztörténelem is tanítómestere az egyház mai és holnapi életének, szolgálatának. Unásig hallottuk: azért kell ismernünk múltunkat, hogy ne kövessük el azokat a hibákat és bűnöket, melyeket eleink vagy mi magunk elkövettünk. A közelmúlt egymás után következő két totális diktatúrája gyengítette és ugyanakkor kihasználta az egyházat, egyházunkat is. Sorainkban akadtak hitvallók, akadtak kompromisszumkeresők, de kollaborálók is. A politika napjainkban is állíthatja lelkiismereti kérdések elé az egyházat és annak vezetőit. A kitűzött téma kidolgozása tehát nélkülözhetetlen.

Ordass püspök életének és működésének jelentős irodalma van, az ún. „lila könyveken” túl (ŐI, VÍ) két tucatnyi tanulmány jelent meg az Ordass Lajos Baráti Kör folyóiratában, a *Keresztyén Igazságban*. A felsorolt irodalom fontosabb tanulmányai online is elérhetők az Ordass Lajos Alapítvány honlapján.¹ Iránymutatásul azt javaslom, hogy a témát választók elsőként tanulmányozzák a Terray László által írt életrajzot. Ebből nemcsak a püspököt felnevelő családdal, a gyermekkor munkás hétköznapjaival, a gimnáziumi és egyetemi tanulmányok időszakának embert próbáló történetével ismerkedhetnek meg, hanem azzal is, hogy Wolf Lajos gimnazistának a trianoni döntés előjelei ismeretében életre szólóan kellett Magyarországot és a magyarság mellett döntenie. Az életrajz szerint Wolf/Ordass Lajos végigjárta az egyházi szolgálat minden egyes állomását, több helyen volt segédlelkész, majd kerületi missziós feladatokat látott el. Ceglédi gyülekezeti lelkészként újabb és újabb feladatokat vállalt: a város határában lévő tanyaközpontokban rendszeres istentisztelet tartása, gyülekezeti szegénygondozás, tanyán lakó iskolások számára bentlakás, esperesként sajtómunka és egyhásmegyei betársulás a helyi Garab-nyomdába. A háború ideje alatt kelenföldi lelkészként *Memorandumot* (1942, VÍ 58–69. o.) írt az egyházunk német gyülekezeteiben terjedő nemzeti agitáció veszélyéről. Üldözött embereket mentett a nyilas uralom alatt. Az ostrom ideje alatt családján túl a templom alagsorában meghúzódók étellel és vízzel való ellátása, sírásással is megterhelt temetési szolgálatok sora nyomta vállát... Ebből az időszakból figyelemre méltó,

bár ma már kevésbé aktuális téma lehetne a következő: Ordass Lajos állásfoglalása az egyházunkban jelentkező nemzetiségi (német, zsidó és szlovák) kérdésekben.² Álláspontja mindhárom területen teológiai-egyházi válasz volt. Jellemző az, hogy ezekért ellenfelei politikai vádakkal illették.

A sok töprengés és baráti tanácsok segítségével elfogadott püspöki jelölés után Ordass Lajost 1945. szeptember 25-én szentelte püspökké Raffay Sándor püspök a Deák téri templomban. Ettől kezdve a püspök életének minden további fordulata egyházához való hűségével és helytállásával függ össze. Püspöki székfoglalójában az egyház és az állam kapcsolata tekintetében egyértelműen fogalmaz: „Vállalnunk kell, hogy soha-soha el nem ismerhetjük az egyházi szolgálat elé odaállított határsorompókat.” Ugyanakkor „saját érdekében cselekszik az államhatalom, ha utat nyit az egyháznak arra, hogy az evangéliumot minél szélesebb körben terjeszthesse”. (ORDASS 1995b) A jeles alkalmon a kormány képviselőjében jelen lévő Bereczky Albert kultuszállamtitkár – a későbbi református püspök – kijelentette, hogy „az egyházi iskolák államosítására az állam nem gondol”. (ŐI 284. o.) Már 1947-ben hírek jelentek meg arról, hogy az állam el akarja törölni a kötelező hitoktatást (ŐI 227. kk.). Szabó József püspök balassagyarmati iktatásán kezdődött el az egyházunk elleni politikai harc a köztársasági elnök megbízottja, Mihályfi Ernő támadásával (ŐI 244. kk.), majd folytatódott Reök Iván akcióival (ŐI 284–288. o.). Az állam először szép szóval, majd egyre keményebben azt akarta elérni, hogy az egyház önként ajánlja fel iskoláit, s ezzel maga mondjon le az ifjúság neveléséről. E mögött az ördögi követelés mögött az egyházak vezetőinek ellehetetlenítése is állt. Aki ezt önként megteszi, élete végéig hordozhatta volna ennek lelki terhet. Ordass Lajos – ismerve a vidéki gyülekezeteknek az iskoláikhoz való ragaszkodását is – ezt börtönbüntetéssel való fenyegetés ellenére sem vállalta, de püspöki tisztéről sem mondott le. Őt koncepció per elindításával állították félre.³ A perben 1948. október 1-jén hirdettek ítéletet, Ordass püspök kétévi, fegyházban eltöltendő büntetést kapott (ŐI 347. kk.). A per befejezése után egyházunk úgynevezett különbíróóságának is el kellett ítélnie Ordasst, ez a bíróság erősen vitatható módon fosztotta meg a püspököt tisztétől. Az 1956-ban Horváth Jánossal, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével a koncepció perrel folytatott beszélgetésből ismerhetjük meg a püspök véleményét (ŐI 493–508. o.) (Ordass helytállását és magatartásának Luther két birodalomról szóló tanításával való belső kapcsolatát illetően lásd Ittész Gábor írásait.)

Volt egyházunkban egy megegyezést munkáló vezető réteg is (Túróczy Zoltán, Szabó József püspökök és mások, lásd ŐI 292. kk.), akik a református egyház és az állam között meg-

¹ Az OLA honlapján (www.ordass.hu) Ordass-művek, fényképek, igehirdetések is elérhetők

² A németkérdésben: ŐI 129–136. o. A zsidókérdésben: ŐI 137–148. o. és: *Elrettentő példa*, VÍ 95–101. o. A szlovákkérdésben: ŐI 186–195. o.; a szlovák–magyar lakosságcsereéről: VÍ 123–124. o.

³ A VÍ 2. kötete tartalmazza a teljes peranyagot.

kötött egyezmény mintájára 1848 decemberében aláírták az egyházunkkal kötött egyezményt. (Az állam a továbbiakban az egyezményt lépésről lépésre megszegte, eltörölte a kötelező hitoktatást, akadályozta a hittanoktatásra történő beiratkozást, a kántortanítókat „rávette” a kántori szolgálat felhagyására, a gyenesdiási, fóti és másutt rendezett evangélicációs konferenciákat, akárcsak a Fébé működését is betiltotta.)

1956-ban – részben a Galyatetőn megrendezett EVT ülésnek magas rangú külföldi vendégeinek fellépésére is – még a forradalom kitörése előtt megtörtént Ordass püspök általi, majd egyházi rehabilitációja. Dezséry és Vető püspökök, illetve mások is lemondtak, így Ordass visszatérhetett szolgálatába. Rá várt az egyház újjászervezése (Isó 2017a). Ebben az időszakban „a legnagyobb igyekezetével rendezett kapcsolatokat keres a hatalommal, de elveit sosem adja fel [...] az 1948-ban megkötött Egyezményt 1957/58-ban jónak, az egyház és az állam közötti kapcsolat alapjának tekinti...” (FABINY 1989) Kinevezett egy egyházi béketanácsot. Részt vett a Hazafias Népfront munkájában, ám felszólalását durva ledorongolás követte. Kiderült, hogy az állam ezekben az egyház jelenlétét fontosnak tartja, de csak akkor, ha véleménye teljes mértékben egyezik az állam irányvonalával.

1957 folyamán az állam visszanyerte erejét, az élet számos területén megtörtént a visszarendeződés. Elérkezett az ideje annak, hogy „rövid pórázra” kerüljön egyházunk is. Dokumentumok születtek (Grnák, Grünvalszky), melyek a forradalom előtti állapot visszaállítását követelték. Ugyanakkor Ordass püspök is hosszú levelet írt Horváth Jánosnak (az egyház bizonyos kérdésekben hátrányt szenved; állami elvárások, melyeket nem tud teljesíteni; megoldatlan személyi ügyek). A tárgyalásra mindkét fél felkészült, de már a tárgyalócsoportok tagjainak kijelölése során vita támadt. Horváth az Ordass által kijelölt delegáció két tagját nem fogadta el, ugyanakkor az állami csoportba több egyházi embert is beállított, hiszen „az államnak joga van a maga részéről meghívnia azt, akit akar”. Az általános kérdésekben csak kisebb vita volt, Ordass véleményét⁴ nemcsak Horváth támadta, de az állami csoportban lévő egyházi emberek is élesen kritizálták. A püspök kifakadt: „Mi tulajdonképpen nem az államhatalom és az egyház közötti vitás kérdések végett ülünk itt, hanem úgy érzem, hogy az egyházon belüli ellenzék vallatóóráján vagyunk.” A tárgyalást Horváth János berekesztette, a Déli Egyházkerület élére miniszteri biztost neveztek ki, Vető püspök és mások visszakerültek oda, ahonnan 1956 októberében – a forradalmat dicsérve – önként lemondtak. „Karcsi” jelentését a tartótiszt örömmel nyugtázta: „...néhány ügynököt visszahelyezhettek fontos

⁴ „...az egyháznak nem feladata közvetlen politikai feladat végzése, csak közvetve. Hiszen az egyház az embereket a munka szeretetére, egymás megbecsülésére és az erkölcsi törvények megtartására neveli, s ezek az állam számára is hasznosak”, illetve: ha az egyház megadja a „császárnak azt, ami a császáré”, Istennek is meg kell adnia azt, ami az övé, ez pedig „nem teszi lehetővé, hogy az egyház az állam kiszolgálójává váljék”.

kulcspozíciókba, ahonnan befolyásolni tudják az egyházi politikát.” (A tárgyalásokról: Isó 2017a; 2017b.)

Az úgynevezett „bánom-beszédben” 1956. december 13-án tartott lelkesértekezleten Scholz László így fogalmazott: „Megkérdeztem [...] magamtól, miért bízom öbenn. [...] mert ő bízott az Istenben. Bízott akkor is, amikor magára maradt. Én egyáltalán nem látom őt valamiféle hősnek, hanem egyedül Istenben bízó embernek, ki minden erejét naponta Istentől kapta. Istent kell áldanunk azért, hogy neki megadta a keresztvállalásra való erőt is.” (FABINY 1989)

A témát választók a rendelkezésre álló irodalommal való alapos foglalkozás után válaszolják meg a kérdést: „Mit üzen számunkra Ordass Lajos hűsége és helytállása?”

Felhasznált irodalom

Források

- ORDASS Lajos 1995a. Az utolsó szó jogán... *Keresztyén Igazság*, új folyam 27. sz. ősz, 25–26. o.
- ORDASS Lajos 1995b. Püspöki székfoglaló. *Keresztyén Igazság*, új folyam 27. sz. ősz, 30–31. o.
- ŐÍ = Ordass Lajos: *Önéletrajzi írások*. Vál., s. a. r., utószó: Szépfalusi István. EPMSZ, Bern, 1985.
- ŐÍF = Ordass Lajos: *Önéletrajzi írások. Folytatás*. Vál., s. a. r., utószó: Szépfalusi István. EPMSZ, Bern, 1987.
- VÍ = Ordass Lajos: *Válogatott írások*. Vál., utószó: Szépfalusi István. EPMSZ, Bern, 1982.

Cikkek, tanulmányok

- BODA Zsuzsa 2021. Mennyei párbeszéd. *Evangelikus Élet*, 86. évf. 17–18. sz. május 2–9. 25. o.
- BOLERATZKY Lóránd 1995. Az Ordass per. *Keresztyén Igazság*, új folyam 27. sz. ősz, 15–24. o.
- FABINY Tibor 1989. A megállás szimbóluma – Olvasónapló: Ordass Lajos: *Önéletrajzi írások*. *Keresztyén Igazság*, új folyam 1–2. sz., jún. 15–30. = In: Fabiny Tibor: *A megállás szimbóluma. Előadások Ordass Lajosról*. Magánkiadás, Budapest, 2001.)
- Isó Gergely 2017. Az egyház újjászervezése. *Keresztyén Igazság*, új folyam 114. sz. 2017/2. 22–36. o.
- Isó Gergely 2017a. Tárgyalások az egyház és az állam között I. *Keresztyén Igazság*, új folyam 115. sz. 2017/3. 16–28. o.
- Isó Gergely 2017b. Tárgyalások az egyház és az állam között 1957 őszén II. *Keresztyén Igazság*, új folyam 116. sz. 2017/4. 11–28. o.
- ITTZÉS Gábor 1999. Ordass Lajos élete és munkássága – kritikus helyzetek tükrében. *Keresztyén Igazság*, új folyam 41. sz. 29–35. o.
- ITTZÉS Gábor 2001. Ordass Lajos és a lutheri két birodalomról szóló tanítás. *Keresztyén Igazság*, új folyam 50. sz. nyár. 3–7. o.
- TERRAY László 1990. *Nem tehetett mást*. OLBK, Budapest. (2. kiad. OLA, Budapest, 2017.)
- ZÁSKALICZKY Pál, id. 2011. Ordass, a gyülekezeti lelkész. *Keresztyén Igazság*, új folyam 4. sz. 10–11. o.
- ZÁSKALICZKY Pál, ifj. 2020. Ordass 75. *Keresztyén Igazság*, új folyam 128. sz. 2020/4. 4–6. o.

A katolikus–evangélikus párbeszéd dokumentumai az elmúlt hatvan évben

■ REUSS ANDRÁS

A téma aktualitását az *Úton az egység felé* című dokumentumgyűjtemény megjelenése adja, amely közel hétszáz oldalon közli a Lutheránus Világszövetség és a Vatikáni Egységtitkárság közös munkabizottságainak együtt megfogalmazott dokumentumait. Az egyes szövegeket négy szakaszban (1967–1972, 1973–1984, 1986–1993, 1995–2006) a két közösség hét-hét neves teológusából, illetve egyházi vezetőjéből álló és egymást váltó bizottságok készítettek, magasan kvalifikált tanácsadók bevonásával. A tizenegy szöveg, melyek közül korábban csak három jelent meg nyomtatásban magyarul) és az ezekhez csatolt, de egyéni munka eredményeként létrejött kilenc exkurzus magyar fordítása 2021 nyarán kerül ki a nyomdából.

A magyar fordításokat egy kivétellel evangélikusok készítették, de az egészet egy, mondhatni spontán módon létrejött evangélikus – római katolikus szerkesztőbizottság lektorálta, amely nem is annyira a fordítás pontosságát ellenőrizte, mint inkább azon fáradozott, hogy elkerülje azokat az értelmezési nehézségeket, amelyek az eltérő nyelvi hagyományokból fakadhatnak. A megértésnek is, az egyetértésnek is alapfeltétele ugyanis, hogy ugyanazt értsük a szavakon és kifejezéseken.

A dokumentumok közül a legismertebb az 1999-ben Augsburgban aláírt *Közös nyilatkozat a megigazulás tanításáról*. A hivatalos aláírási ceremónia miatt az irat a világi sajtó címlapjaira és az esti híradókba is bekerült. Sajnos azonban túl sok volt (részben egyházi oldalról is bátorítva) a zszurnalisztikai habverés, aminek következtében sokan tudomást szereztek róla, de alig valamit vagy semmit sem értettek lényegi tartalmából és igazi jelentőségéből. A mostani kötet megjelenése magyarul nagyon fontos, de nem a megjelenés ténye miatt, hanem azért a lehetőségért, amelyet megnyit: teológiai hallgatók, papok és lelkészek, teológiai tanárok, egyházi vezetők és természetesen minden felekezetből az érdeklődő egyháztagek ismerkedhetnek meg a szövegekkel, tanulmányozhatják és megbeszélhetik azokat.

A lelkészi munkaközösségi téma kitűzésének is a célja a megismerkedés az evangélikus – római katolikus párbeszéd eddig elért eredményeivel. Már a gyűjtemény terjedelme miatt sem egyszerű ez az ismerkedés. A két oldal csoportos munkájával létrejött szövegek ráadásul nem könnyedek, hiszen mindkét részről mindent igyekeztek belesűríteni, amit fontosnak tartanak, ugyanakkor minden kétértelműséget vagy félreérthetőséget igyekeztek elkerül-

ni. Tekintettel ezekre a körülményekre három különböző megközelítési mód valamelyikét lehet figyelembe venni.

Az *első megközelítési mód* lehet magának a párbeszéd folyamatának a megismerése: még nem zárták le a II. vatikáni zsinatot, amikor 1965-ben megkezdődtek az előkészítő tárgyalások, utána pedig négy szakaszban egyenként több éven át dolgoztak az újabb és újabb bizottságok. Nem igényel sok kutatást ennek megismerése, mert mindegyik dokumentum bevezetése részletesen számol be a megelőző fejleményekről, a témák kijelölésének indokairól és az előterjesztők elvárásairól. Mindegyik dokumentum végén olvashatók a résztvevők nevei, köztük Hafenscher Károlyé, Vajta Vilmosé, Harmati Béláé. A gyűjteménnyel való megismerkedésben azonban tovább kellene jutni magának a párbeszédnek a történetén.

A *második megközelítési mód* a gyűjtemény tartalmának elemzése. A terjedelem miatt lehetetlen egyetlen előadásban ismertetni az egészet. Az egyes dokumentumok ismertetése sem egyszerű, hiszen van köztük kétszáz kézirataldalmi terjedelmű is. Gyakorlati szempontból megfogalmazott tanács, hogy vagy egy rövidebb dokumentumot, vagy egy hosszabb dokumentum egyik fejezetét ismertesse és értékelje az előterjesztő, hogy azt érdemi megbeszélés követhesse.

A kötetben szereplő dokumentumok és témájuk

Az evangélium és az egyház (Máltai jelentés, 1972)

A legkorábban közreadott dokumentum, amely annak idején magyar fordításban is megjelent. Az ígéről és a hagyományról szóló tanítást tekinti át, közben olyan kérdéseket tárgyalva, mint az evangélium és az igazságok hierarchiája, az egyházi rend, az egyházi hivatal, valamint a modern bibliakutatás által felvetett kérdések.

Az úrvacsora (1978)

Érdekes az eredetileg németül készült szöveg címe (*Das Herrenmahl*) mint a katolikus Eucharistie és az evangélikus Abendmahl helyett a mindkét fél számára érthető és elfogadható változat. Ez kifejezi a dialógus szándékát és módszerét is. Szövegéhez hat exkurzust is csatoltak, ame-

lyek felkért teológusok által készített háttéranyagok, és az alábbi, régi – de ma is sokszor szóba kerülő – vitás kérdéseket tárgyalják: 1. Krisztus jelenléte az eucharisziában; 2. Eucharisztia – ige – igehirdetés; 3. A szentségek hatékonysága. Sola fide és ex opere operato; 4. A mise mint előkért és holtakért bemutatott, ex opere operato engesztelő áldozat; 5. Az eucharisztia mint közösségi lakoma. A néprészvétele nélküli mise (magánmise) problémája és a laikus kehely kérdése; 6. Eucharisztia – a bűnösök lakomája? Az exkurzusok címei képet adnak a tárgyalt témákról.

A közösséghez vezető utak (1980)

A tanulmány a további dialógus útját azzal készítette elő, hogy két kérdést járt körül. Az egyik, hogy meghatározza azt a célt, amelyet a tárgyalások során közösen el akarnak érni. A másik pedig felvázolja azokat a konkrét lépéseket, amelyek a cél elérése érdekében szükségesek. Végeredményben a további dialógusok feladatait veszi sorra.

Mindannyian az egy Krisztus uralma alatt (1980)

Az *Ágostai hitvallás* 1530-as felolvasásának ötszáz éves jubileumára kiadott dokumentum elismeri az Augustana értékeit, és bűnbánattal tekint a végbement szakadásra, majd értékeli a hitvallás szövegét, és néhány kritikus észrevételt is megfogalmaz, végül a közös, mai bizonyágtétel fontosságát hangsúlyozza.

Az egyházi hivatal (1981)

Az egykori éles polémia nyelvét kerülve akarja az irat számba venni az azonosságokat és az eltéréseket. A történelmi fejlődés rövid áttekintése után először az üdvösség közvetítésének szolgálatáról szól általában, majd az ordinált hivatalról és ennek különböző formáiról (mint episzkopátus és presbiterátus, püspök és lelkész, tanítóhivatali tekintély, püspöki hivatal, apostoli szukcesszió, az egyház egyetemes egységének szolgálata). Végül pedig a hivatalok kölcsönös elismerésének kérdését veszi fontolóra. A dokumentum két exkurzusra hivatkozik, amelyek közül a nők egyházi szolgálatával kapcsolatos helyzetet vázolja fel az egyik, a közvetítő és a közvetítés kérdését tisztázza a másik.

Luther Márton – Jézus Krisztus tanúja (1983)

A reformátor születésének ötszázadik évfordulója kapcsán ez a rövid tanulmány Luther egykori és mai jelentőségét

értékeli, nem kritikátlanul, de azzal a végső kicsengéssel, hogy Jézus Krisztus tanújának tekintendő.

Az egység felé (1984)

Ez a viszonylag terjedelmes dokumentum két részből áll. Az első rész az egyház egységéről részben az elméletben már korábban felvázolt és a köztudatban élő, részben a történetileg megvalósított egységmodelleket mutatja be. A második rész a római katolikusok és evangélikusok közötti közösség lehetséges formáit és szakaszait gondolja át. A dokumentumhoz egy exkurzust csatoltak, amely az ordináció gyakorlatát mutatja be a korai egyházban.

Egyház és megigazulás. Az egyházértelmezés a megigazulástan fényében (1993)

Ennek a mintegy százoldalas tanulmánynak a helyét talán akkor értjük meg, ha az egymással szemben sokszor hangoztatott előítéletes elmarasztalásokra gondolunk, miszerint a katolikusoknak az egyház az elsődleges a megigazulástan rovására, az evangélikusoknak pedig ellenkezőleg, a megigazulásról szóló tanítás a fontos az egyház rovására. Az előítéleteket és a közös álláspontokat igen részletesen tárgyalja ez a dokumentum, amely teológiai szempontból fontos előkészítője volt az 1999-ben elfogadott *Közös nyilatkozatnak*.

Közös nyilatkozat a megigazulás tanításáról (1999)

Az ünnepélyes aláírási ceremónia és részben az azt megelőző és mindkét oldalon tapasztalható belső viták miatt a köztudatban leginkább ismert dokumentum, ami persze nem a pontos tartalmának az ismeretét jelenti. Sajnos olykor még az egyházi sajtóban is úgy emlegették, hogy most már megszűntek a különbségek. Érdemes újra elolvasni és megemészteni, pontosan miben és milyen feltételek mellett lehet egyetértésről beszélnünk.

Az egyház apostolisága (2006)

A Niceai hitvallással és reformátorainkkal együtt mi, evangélikusok is valljuk, hogy az egyház apostoli. Saját körünkben is, a római egyházzal találkozáskor is azonban olykor talán bizonytalanok vagyunk. A dokumentum, amely a gyűjtemény legterjedelmesebb darabja, először az Újszövetség felől vizsgálja az apostoliság legfőbb jellemzőit, majd az egyház hitvallásban rögzített apostoliságát, az egyházi szolgálat tulajdonságaként felfogott apostoliságát, a kereszteni tanítók és tantételek apostoliságát értelmezi és adja elő.

A szembenállástól a közösségig. Evangélikus – római katolikus közös megemlékezés a reformációról 2017-ben (2013)

A jubileumi megemlékezésre készülve foglalja össze katolikusok és evangélikusok közös látását és elismerő, de kritikus észrevételekben sem szűkölködő értékelését ez a dokumentum Luther Mártonról és a reformációról. Egyúttal nemcsak a közös megemlékezésre hívott, hanem öt ökumenikus felszólítással útravalót is ad az ünneplést követő időre.

A harmadik megközelítési mód a gyűjteményben szereplő dokumentumok szándékára lehet elsősorban tekintettel. Fontos alaposan megfigyelni, hogy a közeledésre és egymás megértésére törekedve semmiképpen sem akartak elvtelen kompromisszumokat kötni, hanem a kitűzött cél az volt, hogy az egykori félreértéseket tisztázzák, és egymás egykori szándékait jobban megértsék, a bekövetkezett ekkleziológiai és teológiai történeti változásokat számba vegyék, a szentírási tanúságtételt a mai bibliaértelmezés eredményeinek bevonásával vizsgálják meg, a fennálló különbségeket tárgyilagosan írják le és ezek jelentőségét differenciáltan értékeljék. Tehát ne csak a két felekezet közös tanítását és egyetértését fogalmazzák meg, hanem azt is, amiben továbbra is fennáll a különbözőség. Tükröződik a szövegeken, hogy mélyreható párbeszédben jöttek létre, amelynek következtében az egyik fél a másik tanításával szemben továbbra is fenntartott kritikáját és feladhatatlannak tartott különbségét is úgy adja elő, hogy egyúttal tekintettel van a másik érveire. Ez tehát nem a már évszázadokkal korábban elkezdett és sokszor elfajult vita fonáljának felvétele – amire még ma is, mindkét közösség fiatal papi nemzedékének körében is vannak példák –, hanem valóban új és más kezdet. Vannak olyan részletek a szövegekben, ahol még a hozzáértő módon tanulmányozó ol-

vasó is elcsodálkozhat, milyen közeliek az álláspontok. Amint olyan pontokra is rábukkanhat az olvasó, amelyeket esetleg túlzottan megengedőnek vagy éppen túlzottan merevnek tart.

Az 1999-ben Augsburgban a megigazulás tanításáról szóló, ünnepélyesen aláírt *Közös nyilatkozaton* kívül ezek a dokumentumok nem kaptak más hivatalos egyházi jóváhagyást, mint csak azt, hogy egyházukban mértékadónak számító személyek dolgoztak együtt az egyes munkabizottságokban. A dokumentumok közvetlen rendeltetése nem is a keresztyén egyház egységének olyan deklarálása volt, amely figyelmen kívül hagyja a kialakult felekezeti sajátosságokat. Nem is az egység megteremtése rövid határidőn belül, diplomáciai alkudozáshoz hasonlítható módon, amikor az egyik oldal adott engedményt a másik oldal adta engedménnyel erőltetnek ki. Ezek a dokumentumok egyes esetekben inkább még fontos kérdésekben is kinyilvánítják az egység hiányát, de mégis előre lépnek azzal, hogy a lehetséges esetekben hozzáteszik: ez vagy az a különbözőség nem lehet akadálya az egységnek. Így ezek a dokumentumok valóban alkalmasak régi ellentétek új megközelítésére, miközben az olvasó – tartozzék akár az egyik, akár a másik félhez – új nézőpontból láthatja nemcsak a másik, hanem a saját tradíciójának jellegzetességeit is.

A szövegekkel való ismerkedés aligha lehet más vagy több, mint amit a szerkesztői bevezetés megfogalmaz: „Folytatódjék a megkezdett párbeszéd az egyházi élet legmagasabb szintjein és legeldugottabb sarkaiban is. Törekedjünk arra, hogy növekedjünk, előrébb lépjünk Jézus Krisztus közös ismeretében. Az egyház egysége nem lehet az egyház népére ráerőltetett valami, és nem lehet olyan adminisztratív lépés szülötte sem, amelynek következménye szakadás. Legyenek ezek a szövegek a hitbeli tanulásnak, a másik egyház megismerésének, saját egyházunk jobb ismeretének, a földi életünkben véget nem érő egyéni és egyházi megújulásnak eszközei.” Nagy lépés lenne, és nagyon szükséges is, hogy legalább ennyi megtörténjék és megvalósuljon.

KÖNYVRECENZÍÓ ◀

Szövegszövet

■ BÁCSKAI KÁROLY – LÁSZLÓ VIRGIL

GERŐFINÉ BREBOVSZKY ÉVA: *Intertextualitás és bibliaértelmezés a Zsidókhöz írt levél alapján*. Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 2020. (Hermeneutikai Füzetek 40.)

Vékony füzet, súlyos tartalom. Jellemezhető így is a Hermeneutikai Füzetek sorozatban Gerőfiné Brebovszky Éva kutatómunkájának eredményeképpen 2020. őszén megjelent, *Intertextualitás és bibliaértelmezés a Zsidókhöz írt levél példáján* című kis kötet – a sorban immár a negyvenedik.

A szerkesztőtől, Fabiny Tibor professzortól és munkatársaitól megszokhattuk, hogy „sok kicsi sokra megy” alapon az elmúlt évszázad kilencvenes éveinek közepétől mindmáig lankadatlan szorgalommal igyekeznek a Hermeneutikai Füzetek példányaival azt az űrt kitölteni, amely a hazai tudományos kutatásnak ezen a területén évtizedes viszonylatban tátongott. Gerőfiné Brebovszky Éva tanulmányának megjelenése a nemes alkotói szándék és a szakértő megvalósítás sikerének ismételt bizonyítéka. A tudós evangélikus

lelkészről százszázalékos eredménnyel megvédett teológiai doktori értekezése talán azért láthatott ebben az alakban napvilágot, hogy az általa képviselt, „új szemléletre nyitó módszer” hasznos lehessen más „biblikus szakemberek, teológusok és bölcsész egyetemi hallgatók számára is” (idézetek Fabiny Tibor ajánlásából).

Belelapozva a kötetbe, valóban azonnal feltűnik, hogy az olvasó nem egy „lebutított”, a népszerűség oltárára áldozatul felkínált szövegváltozatot tart a kezében. Nemcsak azért, mert a témára jellemző szakkifejezések – produkció- és recepcióorientált intertextualitás, intenzitás, multiplicitás, tematikus koherencia, szinkron exegetika, textus- és kontextusanalízis, a metatextus referencialitása, kommunikatív relevancia, autoreflexivitas, szelektivitás, dialogicitás stb. – úgy sziporkáznak benne, hogy a pusztá figyelemmel kísérésük is komoly agytornát követel. A körülmekintő lapozgatás és böngészés azonban felismerteti, hogy a fák nem takarják el az erdőt: a rövidre fogott, értelmes és pontos fejezetrészek, a bibliai szövegrészek összehasonlításai, az értelmező áttekintések pengeélesen láttatják meg a lényegét a kitartó olvasóval. Még alig találkoztunk velük, máris megtudjuk, hogy az iménti nyelvtörő terminus technicusok mit jelentenek. A szövegek szövetét a szerző a szálaire bontva tárja elénk. Két folyamatot mutat be egyszerre: egyrészt azt, miképpen állnak össze a különböző alkotóelemek egységes szöveggé, másrészt pedig azt, hogyan választhatók ki az összefüggő szövegből, majd különíthetők el egymástól az önálló szövegrészek. Az átütő újdonságot talán ezeknek a hermeneutikai, magyarul szövegértelmezési vagy szövegmagyarázati módszereknek az egyidejűsége adja. A vérbeli, töről metszett szaktekintély az, aki a két módszert párhuzamosan tudja működtetni, és úgy tudja magyarázni a Szentírást. Gerőfiné Brebovszky Éva százoldalnyi terjedelemben is vaskos tudományos kötetével fényesen igazolta, hogy ő képes erre. Nem véletlenül tanított az Evangélikus Hittudományi Egyetemen – a kötet hátlapján szereplő méltatás szerint – „tizenhat éven át óraadóként Cserháti Sándor tanársegédjeként”. Meg – tegyük hozzá – utána is, amikor csak kérték és vállalta, készségesen és szíves örömmel mindmáig. Az intertextualitás és a bibliaértelmezés oktatása ugyanis az Evangélikus Hittudományi Egyetemen nem múlt idő, hanem olyannyira jelen, sőt jövő, hogy a felnövekvő tudós nemzedékből megkértük László Virgil munkatársunkat, folytassa ő tovább a füzet ajánlását.

Bácskai Károly

Gerőfiné Brebovszky Éva művének olvasása közben óhatatlanul felmerültek bennem személyes emlékeim, amint közel két évtizeddel ezelőtt az ő óráin mélyedhettem bele először a bibliai hermeneutika kérdéseinek és történeti kibontakozásának csodálatos világába. A tanárú által kijelölt feldolgozandó témakörök közül nekem Órigenész jutott, a 2–3. század e kiemelkedő szellemi fárosza, a Szentírás szövegének és értelmé-

nek minden síkon és szinten – eladdig páratlant alkotó – fáradhatatlan kutatója. Azt talán merészség lenne határozottan megállapítani, hogy a szerző által most magyar nyelven is testközelbe hozott intertextuális módszer vajon gyakorol-e olyan mérvű hatást, befut-e olyan karriert a bibliaértelmezésben, mint amelyet közel másfél évezreden keresztül Órigenész allegorikus megközelítése elért. Mindazonáltal kétségkívül tény, hogy nagy horderejű jelenséggel állunk szemben, amelynek a hazai biblikus tudományos szférában Gerőfiné Brebovszky Éva nem pusztán magyar nyelvi közegre való adaptálója és ismertetője, hanem a „puding próbája az evés” elvét messzemenőkig megvalósító, újat létrehozó, értékteremtő alkalmazója.

Egy olyan módszer, egy olyan megközelítés hódít teret 1969 óta az irodalomelméletben, majd 1989-től kezdődően a szentírástudományban is, amelynek a szerző által elméletben és gyakorlati példákban is bemutatott eredményei látán az a benyomásunk támadhat, hogy itt valami nagy „jóvátétel”, régóta esedékes korrekció történik. A diakron jellegű történetkritikai módszerek, mint például a forráskritika vagy a redakciókritika, számos lényeges és értékes ismeret-höz juttattak bennünket a Biblia szövegével kapcsolatban. Mégis a biológia szakkörön felboncolt és szétcincált béka jut eszünkbe: bár az anatómiai jellemzői a legapróbb részletekig felderíthetők, az elemeire szedett vizsgálati tárgy – még ha tökéletesen újra össze is illesztenék a részeit – élő organizmusként többé már nem tudna önfeledten ugrálni. Még ha erős is e hasonlat, a forráskritika által feltárt, Újszövetségen belüli ószövetségi idézetek, allúziók és visszhangok értelmezése is sokszor kissé ilyen szervesetlenül jelent meg a történetkritikai írásmagyarázatban. Gerőfiné Brebovszky Éva műve egyik nagy érdemének tartom, hogy az általa vizsgált és gyakorlatba is ültetett metódus irodalomelméleti és teológiai alkalmazhatóságának részletes bemutatását célul kitűző első nagy fejezetében nagyon pontosan rámutat a történetkritikai komparatív módszer, valamint az intertextualitás szemléleti módjának diametriális ellentétére (19–20. o.) Előbbiek alapján ugyanis Gal 3 tanulmányozásakor tréfásan el szoktam mondani a teológushallgatóknak Pálnak abban a fejezetben összefűzött ószövetségi idézetei és azokra felépített érvelése kapcsán, hogy az apostol bizony kétségkívül megbukna egy mai exegézisvizsgán. Persze más újszövetségi szerzőkre is utalhatnánk, például Mátéra, akinek az ószövetség-kezelése nyomán némi túlzással szintén egyfajta látens, avagy szublimált „szekunder szégyenérzet” telepedik rá sok újszövetség-kutató kedélyére a történetkritikai ószövetség-kutatás eredményeivel szembesülve. Ezen a ponton válik hallatlanul fontossá és felszabadító erejűvé mindaz, amit Gerőfiné Brebovszky Éva az intertextualitás sajátosságait elemezve megfogalmaz: „Az újszövetségi szerzők a pretextusokat azok jellegzetes kontextusával együtt saját hitük és kultúrájuk értelmezési szövetén keresztül olvasták, azaz adaptálták. Így született meg egy új textus, a metatextus, amelyben egységes szövevé olvadtak össze a pretextusok a szerző teológiai

látásával, és így létrejött az asszimiláció. Nem áll fenn az a nézet, miszerint a műben csupán a szövegbe független, mozaikszerűen beillesztett idézeteket találunk. Egy kvalitásában új textus jött létre.” (20. o.)

Mindezek felismerése és tudatosítása nem pusztán az akadémikus bibliakutatás művelése szempontjából lényeges és előremutató, de az egyház tudományaként értelmezett teológia szempontjából is túlbecsülhetetlen jelentőségű egy olyan korban, ahol e kettő szétválása immár soha nem látott méreteket ölt.

Ami pedig Gerőfiné Brebovszky Éva művének derekas részét, vagy hogy egy liturgikus kifejezést kölcsönözzünk, tematikus értelemben véve bibliai érdeklődési horizontjának a „proprriumát” illeti, a Zsidókhoz írt levél válogatott

részeinek példáin (Zsid 1,5–12; 5,1–10; 6,18–20; 12,1–3) keresztül vezet végig szakavatott kézzel az olvasót az intertextuális interpretáció gyakorlati alkalmazásának grádcsein. A végső következtetések levonását egy szemet gyönyörködtető színes ábrában is sikerül összefoglalnia (89. o.).

Jó szívvel ajánlom tehát elolvasásra ezt a művet minden az Ó- és az Újszövetség iránt érdeklődő, a megértésben új mélyégi dimenziókat felfedezni nem félő teológusnak és lelkésznek azzal, hogy egy olyan szerző írását vehetik a kezükbe, akiről szerénytelenség nélkül elmondható, hogy hű maradt a doktorrá avatásán elmondott esküjéhez: „...magamat a teológia tudományos művelésére kötelezem egyházam és hazám iránti hűséggel, embertársaim javára és Isten dicsőségére.”

László Virgil

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Mit takar a papi palást?

Emlékezés Karner Ágoston (1929–2021) evangélikus lelkész szolgálatára

■ SZABÓ LAJOS

Az „egészséges nyugdíjas lelkész” alkotóműhelyének legvégjét éreztem meg pillanatok alatt abban a kellemes otthonban, ahol életének utolsó huszonegy évét élte dr. Karner Ágoston a feleségével. Ez év szeptember 2-án lettek volna hatvanöt éves házások, ha nem következik be a földi életet lezáró pillanat május 26-án. Szép ünnep lehetett volna! De május 14-én a kilencvenkettedik születésnapjával még fotó készült, amelyet a felesége beteljesedést és megelégedést sugárzó arccal, a gyászhoz is illő büszkeséggel mutatott meg. „Bizony szép és hosszú élete volt!” Egészséges volt, és nem panaszkodott feleségesen. Könnyűséget, egyszerűséget vagy kényelmet nem jelentett a hosszú élet: küzdelem, tusakodás, nyugtalanság és bizonytalanság, nehéz idők és kilátástalanság is jutott bőven ezekbe az évtizedekbe.

Szemben velem a fotel, ahol olvasgatott a késő esti órákig. A falon mindenütt képek és emlékek. Az egyszerű és kedves tárgyak valamit megtestesítenek a hosszú életútból, és nemcsak a személyes élethez, hanem a felvállalt küldetéshez, az egyházi szolgálathoz is kötődnek. Ez egy igazi lelkészi dolgozószoba „mindhalálíg”. A töprengés és az elmélkedés szigete, ahol felfedezhettem a sok-sok írást, levelezést és újságcikket, mindent páratlan rendezettségben. A felcímkézett dossziék precízége a rendezettség és a frissen tartás bizonyítéka.

A sok-sok rendezett kazetta a lelkész egyik kedves időtöltésére, a zenehallgatásra emlékeztet. A kazetták felvett ígéhirdetéseket is rejtenek; a szintén hatalmas anyag bi-

zonysága annak, hogy milyen fontos szerepe volt Karner Ágoston életében a prédikálásnak és persze az újságírásnak is, ahogy azt a rengeteg Evangélikus Élet-cikk is igazolja. Újságíró-iskolát is végzett. Sokat írt, szép stílusban. Örömmel fogadta el a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Vastoll kitüntetését, a hatvanéves jubileum elismerését éppen a pandémia ideje alatt.

Karner Ágoston 1929. május 14-én született Kiskunhalason, Karner Ágoston és Kovács Gizella gyermekeként. A felmenők közt lévita tanítói és tisztviselői szálat találunk; jellemző a családban a festészet, a művészetek és az olvasás szerete. Sopronban kezdte teológiai tanulmányait, és Budapesten fejezte be 1955-ben. Lelkészsé D. Dezséry László püspök szentelte a rákosszentmihályi templomban 1955. február 6-án.

Soltvadkert, Rákospalota, Budafok, Siklós, Zugló lettek a fő segédlelkészi helyszínek ötvenéves idő alatt. Majd lelkészi szolgálatának nagyon szeretett fő helyszíne, Rákosszentmihály következett (1960–2001). Itt találkozott a gyülekezet ifjúságának egyik tagjával, az akkor tizenhat éves Szemerei Zoltánnal, majd életre szóló barátság és több évtizedes munkakapcsolat alakult ki közöttük. A munkaszeretethez, az egyház és a gyülekezetek iránti hűségnek és a munkatársak megbecsülésének hármasszögét nem könnyű évek alatt tanította Karner Ágoston Szemerei Zoltánnak. Később ebben a szellemben igyekeztek helytállni a közegyházi szolgálatvégzés erősen megpróbáló éveiben.

Karner Ágoston huszonhárom évig (1967–1990 között) volt egyházunk országos főtitkára. 1974-ben teológiai doktori fokozatot szerzett az Evangélikus Teológiai Akadémián *A Magyarországi Evangélikus Egyház népességváltásának vizsgálata 1523–1973* című disszertációval.

Főtitkárként rendkívül fontosnak tartotta az adott korok lehetőségei és keretei között a gyülekezetek támogatását és a lelkészek életkörülményeinek javítását. Fontos megbízatásának tekintette a németországi evangélikus egyházzal való kapcsolat újbóli kiépítését és ápolását. A diakónia, a Martin-Luther-Bund és a Gustav-Adolf-Werk területén rendkívül aktívan és lelkesen végezte munkáját.

Sokat utazott, és sok vendéget hívott Magyarországra, hogy minél több szalon és minél eredményesebben teljesebben ki ezek a munkaágak. Intézmények és gyülekezetek egyaránt részesültek ennek a fáradozásnak az áldásaiban.

Többek között a gyenesdiási Kapernaum így kapott lehetőséget arra, hogy az újraindítható országos ifjúsági konferenciák otthona lehessen. De az Evangélikus Teológiai Akadémia zuglói kampuszának kijelölésében, megtervezésében és a kezdeti nehéz lépésekben is támogatónk volt főtitkárként.

Házasságot 1956-ban kötött Koltai Ibolyával. Két lányuk született, Anikó és Andrea. Mindketten pedagóguspályán munkálkodnak nagy odaadással és szeretettel az evangélikus egyház intézményében. Édesapaként Karner Ágoston nagyon kötődött a családhoz. Büszkeséggel tekintett feleségének és gyermekeinek értékes és sikeres pedagógiai szolgálatára. Nem véletlenül van a család kezében egy kézirat *Mit takar a papi palást?* címmel a családi életről, lelkési hivatásról, de legfőképpen Isten megmentő, megtartó és vigasztaló szeretetéről szóló vallomásként. Ez is a meghitt dolgozószoba ajándéka.

Állandó vigasztalás

Igehirdetés Karner Ágoston temetésén (2Kor 1,3–4)*

■ SZABÓ LAJOS

„Áldott az Isten és a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, az irgalmasság Atyja és minden vigasztalás Istene, aki megvigasztal minket minden nyomorúságunkban, hogy mi is megvigasztal hassunk másokat minden nyomorúságban azzal a vigasztalással, amellyel Isten vigasztal minket.” (2Kor 1,3–4)

Egy biztos: Karner Ágoston ennek az ígének a valóságát és gyakorlatát sokszor és sokféleképpen megtapasztalta életében. Éltek belőle. Kötődött hozzá. Kereste minden alkalommal, amikor csak prédikált. Tudok-e vigasztalni? Tudok-e bátorítani? Tudok-e erőt adni? Vissza is kereste, kontrollálta ezt, amikor nagy precizitással, még élete vége felé is visszahallgatta a prédikációit. Isten tud minden élethelyzetben és a bizonytalan pillanatokban is olyan értéket és olyan célt elénk adni, amelyben valósággá válhat ez az ige. Ha ebben kapaszkodik meg valaki, akkor nem kérdéses a folytatás. Van jövő. Van holnap. Van cél. Ha erre épít a lelkész, akkor lesz következő nap, új szolgálat és új lehetőség. A vigasztalás küldetése koroktól, irányzatoktól és szélirányoktól teljesen függetlenül mindig, újra értékes, lényeges, sőt nélkülözhetetlen feladat. Erre szükség van. Ehhez visszatérni fontos. Ebben megkapaszkodni mindig életmentő.

* Elhangzott 2021. június 18-án a budapest-cinkotai temetőben.

A történelmi idő

1949-ben teológiai tanulmányokat kezdeni és arra az elhatározásra jutni, hogy a lelkési pályára lépjen valaki, bizony nagyon nagy bizakodás, hit és nagy reménység is kellett hozzá. Huszonhatan ültek fel lelkesen a soproni vonatra, és mindegyikőjüket fel is vette a hirtelen felállított felvételi bizottság, így kezdték meg a tanulmányokat. Tizenhárman végeztek, és álltak szolgálatba. Ma már csak négyen élnek közülük.

Összetartó és egymással törődő évfolyam voltak. Alapvető szükség volt erre ahhoz, hogy egyáltalán állva maradjanak a lelkészségben. Nem számíthattak sikeres, győztes és nagyon stabil pályára. Nem ez volt az indulás oka. Nem állhatott a sima és természetes karrierív a döntés háttérében. Hanem kellett egy „titkos”, belső, személyes megérzés és lelki meggyőződés arról, hogy amit ezen a pályán és ebben a hivatásban majd gyakorolni lehet, az nem más, mint a vigasztalás, a felemelés és a segítségnyújtás. Jobbá és egészsébbé tenni az emberek életét. Ezt igazolja az, hogy nem akármilyen évfolyam indult el még Sopronban, és fejezte be a tanulmányait már a budapesti teológiai akadémián. A lelkési hivatásban valami különlegest, valami speciálist láttak ezek a fiatalok. Nem véletlen, hogy az élettörténetük egyenként is alapos és mély átgondolást érdemel. Tanulmányos forgatni a pályájukra való emlékezés kötetét ma is.

Nagyon pozitív Pál apostol mondata textusunkban. Gyógyító és megerősítő evangélium az az irány, ahová elindulhat, aki az elhívást komolyan veszi, és életcélként meg is akarja valósítani. Nem más az életcél, mint a vigasztalás munkája. Aki ezt végzi, annak nem lesz kötött munkaideje. Nem lesz határozott kerete a munkavégzésnek. Konstuktivitás, kezdeményezés és bátor tervezés lesz a tényleges szolgálat módszertana. Egyénenként nagyon eltérő és szövevényes életutakon, idehaza vagy külföldön.

A biztos pont

Sokszor és ismételten, újra és újra meg kellett tapasztalni abban az időben, hogy Istennek minden mélységből és minden nehézségből van kivezető és felemelő útja.

A személyes vigasztalással feltöltött és megerősített ember képes arra, hogy mások számára is vigasztalást és reménységet tudjon hirdetni. A történelmi viharokban nagy és életre szóló tapasztalás volt ez, akár Soltvadkerten, akár Siklóson vagy éppen Zuglóban, segédlelkészként éppúgy, mint a családalapítás és a családi élet feltételeinek megteremtése szempontjából. Kell a belső lelki béke! Kell a biztonságtudat! Példa erre, ahogyan a siklósi nélkülözés és kilátástalanság közepette a mély hitű Simor Erzsike néni és családja, akik nemzedékeken át prófétaí és apostoli lelkületet inspiráltak lelkészekben, erős lelki alapot adtak a Karner házaspárnak is. Jól jött a lelkész társ, Magyar László bölcs és kedves, egész életre szóló mondata, amit akkor is a tőle megszokott módon lassan és hangsúlyozottan mondott ki: „Ne csüggedj el, lesz ez még jobb is!” Szükség van külső és belső lelki alapra. Nélkülözhetetlen a biztatás.

Kellett és ma is kell egy-egy biztos pont, valóságos és tiszta kilátás a jövőt illetően. Az ötvenes években különösen is így volt, de így van ez ma is. Abban az időben is hiánycikk volt ez néha. Kívülről sokszor nagyon furcsa és kemény jelzések, ellentmondásos környezet és alapjaiban is nehezen követhető egyházi és politikai változások közepette kellett minden fiatal lelkésznek megtalálnia azt, amihez majd tartani tudja magát a jövőben. Hatalmi érdekek ütköztek. Egyéni küzdelmek és csatározások is folytak. Az oltár, a szószék, a hittestvérek és a család közelsége segítette a lelkészeket naponta, őrizte, védte és támogatta a lépéseiket.

Háttérben a gyülekezet és a „kötődések”

A rákosszentmihályi gyülekezet, annak szeretete és lelkesedése lehetett a biztos és védett kikötő. Megtapasztalni a vigasztalás közösségét. Átélni a jövő keresésének hittestvéri valóságát. Ráérezni az egymásnak nyújtott vi-

gasztalás mindent felülmúló szeretetére és oltalmára a kis közösségben.

A prédikálás szépsége és öröme is itt kerül kibontakozó szakaszba Karner Ágoston szolgálatában. Negyvenegy éves elköteleződés és ragaszkodás nem véletlen épült ki a szeretett rákosszentmihályi gyülekezeti közösséggel. Innen el lehet indulni, és ide vissza lehet érkezni nehéz, sokszor nehezen érthető és értelmezhető közegyházi és politikai zűrzavarok világából is.

A huszonhárom évig gyakorolt főtítkári munkában is, ahol más lelkészek gondja, baja, sikere vagy éppen kudarca volt a téma, a realitás, az egyszerűség és az őszinteség biztosítékát jelentette a „helyi” gyülekezet. Benne többek arca, hangja, éneke és imádsága. De a leghűségesebb barát, Szemerei Zoltán is itt érkezett meg Karner Ágoston mellé, akire minden időben hűséges jóbarátként lehetett számitani a háttérben.

A vasárnapi istentiszteletnek és a szószéknek van egy varázsa, van egy különleges atmoszférája, amelyet egy lelkésznek sohasem szabad elveszítenie, nem szabad elengednie, mert biztos alap ez és stabil háttér. Mindig megújuló lelki energia, mindig új feltöltődést biztosító, támogató rendszer a gyülekezet. Így lehet mélyebben megérezni az országos irodából is azt, hogy az egyházban mindenek alapja és célja semmi más, mint a gyakorlati gyülekezeti élet segítése és támogatása. Akár egy egészen kicsi gyülekezetben is. Ezért volt fontos a diakóniai munka, a külföldi segítség szervezetekkel való testvéri szálak és összeköttetések, amelyekben sok barátság is kialakult.

A végső vigasztalás felé

A hosszú nyugdíjas időszak Isten „bónusza”, nagy ajándéka. Karner Ágostonnak megadatott. Hatvanöt évi közös út a feleségével, benne az utolsó huszonegy esztendő elrendező, átbeszélgető és visszatekintő hálaadása a mátyásfüldi környezetben. Büszke volt a lányaira, életükre, eredményes hivatásgyakorlásukra, személyiségükre kicsi koruktól mind a mai napig. A családi otthonban, azon belül a saját kis szobában matatni, rakogatni, rendezgetni, rendet teremteni, hallgatni zenét és prédikációt, írni, és elismerésként 2020-ban a MŰOSZ-tól Vastoll-díjat kapni lelkierőt adó pillanatok. Közben megírni az élettörténetet *Mit takar a papi palást?* címmel, a legközelebbiek számára.

De valahogy megérezte, különleges módon megérezte azt nagyon idősen, az utolsó hetekben is, hogy haza kell menni, haza lehet menni, mert Isten közelébe megérkezni a legfőbb cél és a legnagyobb kiteljesedés. Ez a végső vigasztalás lesz a teljes vigasztalás.

Erre készülünk, erre tartunk mi is mindannyian. Így köszönhetjük meg irgalmas Atyánknak mindazt, amit test-

vérünk életén keresztül adott, és így gondolhatunk arra is, amit mi adtunk vagy éppen elmulasztottunk a vele való közösségünkben. Egy biztos kapaszkodónk van most is: az, „*aki megvigasztal minket minden nyomorúságunk-*

ban” (2Kor 1,4). Nem céltalanul teszi ezt az irgalmas Atya, hanem azzal a céllal, hogy a tovább élők gyülekezetében valóban megéljük és gyakoroljuk a vigasztalás szolgálatát. Egyedül ez a krisztusi jövő számunkra is. Ámen.

Életfa

In memoriam Balogh Éva (1964–2021)

■ LABORCZI DÓRA

Balogh Éva 1964-ben született Szentesen. 1988-ban végzett teológus-lelkész szakon az Evangélikus Hittudományi Egyetemen. Lelkészképesítő szakvizsgáját 1994-ben szerezte meg. 1992-től szabadfoglalkozású keramikusként is tevékenykedett, önálló kiállításai voltak Békéscsabán, Szentendrén, Salgótarjánban, Szirákon, Miskolcon, Egerben és Budapesten.

1988 és 1996 között segédlelkész volt a kisterenye-pásztói evangélikus gyülekezetben, majd egyházmegyei segédlelkészként szolgált a Borsod-hevesi Evangélikus Egyházmegyében 1996–2006 között. 2009–2010-ben megbízott iskolalelkész volt a fasori evangélikus gimnáziumban, 2002-ben hitoktató az Aszódi Evangélikus Gimnáziumban, 2006-tól kórházlelkészként szolgált Budapesten, majd az MEE Gyülekezeti és Missziói Osztályán dolgozott gyülekezeti referensként.

Sokoldalú személyiségét tükrözi, hogy ezután is folyamatosan tanult, képezte magát. 2000-ben a KKDSZ Szakképzési Akadémia és Műhely képzése keretében kulturális menedzser képesítést, 2010-ben pedig mentálhigiénés és szervezetfejlesztő szakember képesítést szerzett a Semmelweis Egyetem (SOTE) Mentálhigiéné Intézeténél. 2012-ben a Magyar Pszichodráma Egyesületnél pszichodráma-aszisztensként végzett, majd pszichodráma-vezetőnek tanult. 2011 és 2013 között a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karának volt megbízott előadója.

Gyerekkorom egyik legmeghatározóbb tárgya és találkozása a művészetekben rejülő, felemelő potenciállal Balogh Éva agyagszobra volt. Nyíregyházi parókiánk nappalijában állt, minden látogatónak rögtön szemet szúrt. Feltűnő, mégsem tolakodó égszínkép installáció volt, kétfelé ágazó fatörzset mintázott, amely egy kisebb és egy nagyobb nőalakban ért véget. Anya és lánya egy fatörzsről – két karakter, egy talaj. A szobrot lelkész szülei egy mosolygós egri lelkész-keramikusként hozták haza. Évára és a kiállításra is jól emlékszem, akkor találkoztunk először.

Éva és gyermekei aztán a szülei által szervezett olcsóvái gyülekezeti táborok szereplői lettek: Éva – mint aztán

sokfelé az országban – agyagos szakkört tartott, itt tapasztalhattuk meg először az agyag lehetőségeit és saját határainkat: hogy mi formálódhat a kezeink között, ha megtaláljuk az egyensúlyt, és hogy minden borul, ha nem figyelünk.

Éváról aztán sok évig nem tudtam sokat. Amikor budapesti kórházlelkészként (ekkor már egyedülállóként) fogadott a budai lakásában – addigra nekem is nőtt egy kislány-ágam –, ugyanaz a mosolygós lelkész nő köszöntött, mint egykor az egri kiállításon, mégis erősebb volt és szarkasztikusabb, mint korábban. Persze Éva mindig nagyon komolyan vette a viccet, semmit nem rejtett véka alá, ami égi vagy emberi mérce alapján kifogásolható volt, mégis hihetetlen érzelmi intelligenciával igyekezett elsimítani a konfliktusokat. Erről pedig akkor győződtem meg, amikor a lett lelkész nő ordinációjának tilalma okán itthon is éles vita bontakozott ki a nők lelkészé szenteléséről, és sokan lelkeszi levelezőlistán vagy internetes hozzászólások formájában meg is kérdőjelezték a gyakorlat létjogosultságát. Évát – sok lelkész társához hasonlóan – megrendítették ezek a sorok, de nem a parttalan online viták eszközehez nyúlt, hanem szövetségeket keresett, hogy megmutathassa: Istennek terve és célja van a nők lelkeszi szolgálatával, és hogy a lelkek pásztorának lenni elidegeníthetetlen minőség, mert lényünknek mélyebb rétegét érinti, mint a biológiai adottságaink.

Az Éva által megkeresett szervezők és szövetségesek közül sokan sokféleképpen akarták megközelíteni ezt az eseményt, hangos tüntetés is lehetett volna belőle, de Éva ezt nem engedte. Szelíd hangján mondta nekünk: „Én azt szeretném, hogy az evangélikus lelkészek ezt magukénak tudják érezni, hogy ez az alkalom igazán a miénk legyen.”

Nem is voltak hangos beszédek, sem tömeg. Éva azt találta ki, hogy a déli harangszóra a résztvevők Luther-kabátban jelenjenek meg a Deák téren, és kezüket egymás vállára helyezve énekeljék el a *Confirmát*, amely minden ordináción elhangzik. A megjelentek aztán kezükben tartva felmutattak egy feliratot (Gal 3,28 alapján): „*Krisztusban nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.*”

Az eseményről készített videófelvételen Éva főszerzőként tereli a csapatot, látni fanyar-kedves mosolyát, gesztusait, elhangzanak mondatai: „Nem tiltakozunk valami ellen, hanem a szolidaritásunkat fejezzük ki. Az apropó a lett lelkésznek ügye, akik egy egyházi döntés értelmében nem szolgálhatnak lelkészként többé. De én azt gondolom, hogy az ügy túlmutat ezen, ezért léptünk ki a templom falai mögül az utcára.”

Amikor értesültem betegségéről, majd állapotának romlásáról, mindennap úgy feküdtem le, hogy fel kell hívnom őt. Nem tettem meg, és ez helyrehozhatatlan. Persze volt okom számtalan, talán a legnyomósabb mind közül, hogy tudtam: mindketten az életért küzdöttünk, csak más módon, és az én krízisem, az én fájdalmaim összehasonlíthatatlanok az övéivel; mégis tudtam, hogy ez a beszélgetés is rólam szólna, mert én vele ellentétben nagyon ügyetlen lélekgyógyász vagyok. Sőt nem is vagyok az. A tényen már semmi nem változtat: nem hívtam fel. A ki nem

csöngő telefon, a le nem folytatott beszélgetés, a mulasztás itt marad velem. Remélem, hogy utolsó perceiben érezte, mennyien szeretik, és hogy egy olyan szolidáris, szerető, megtartó egyházban hagy betölthetetlen űrt, amelyért mindvégig dolgozott, ahogyan és amennyit csak ő tudott.

Egy anya-törzset elveszítettünk, egy igaz, bátor és hiteles nőt, anyát, kollégát, barátot, akit élete során sokszor talán Isten szeretetén és a bele vetett gyógyító hiten kívül más nem tartott meg. Ez adta az erejét, ebből fakadhatott csalódások közepén is szüntelenül előbukkanó mosolya, és ez lehet a remény arra, hogy az Évi-törzsből, mindaból, amit ő megformált és elültetett, még sokáig új ágak és hajtások fakadnak, színes és burjánzó élet, ami minden munkájából és belőle magából áradt. Legyen ez az ő öröksége: forduljunk szelíd, olykor kíméletlen őszinteséggel és szerető szolidaritással egymáshoz. Próbáljunk meg olyan étellel teli egyházat formálni alapanyagainkból, amilyen Évi egyháza lenne.

„Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van. . .”

Igehirdetés Balogh Éva lelkész temetésén (Ézs 64,7)*

■ LACKNER PÁL

„*Mi vagyunk az agyag, te a mi formálónk, kezed alkotásai vagyunk mindannyian.*” (Ézs 64,7)

Végtisztességtévő Gyülekezet! Gyászoló testvéreim az Úrban! Éva alkotásait ismerve, az alapige kiválasztása nem volt kérdés. A lelkészi levelezőlistákon halálhírére érkezett reagálások nagy része utalt dísz tárgyra, amelyek keze nyomát viselik. Mások használati edényeket említettek: bögréket, vázákat. Több templomunkban használunk általa készített úrvacsorai edényeket: a köznapi agyag megformálva a szentség hordozója lett. Forma- és színvilága sokszor a tradícióktól eltérő, friss és egyedi volt. A balatonszemesi gyülekezetnek készített kelyhének színe a használatbavétel napján megegyezett a tó haragoszöld színével. . .

Természetesen – teljes joggal – felmerül a kérdés: Ézsaiás (valamint Jeremiás is) többször is említi a fazekast, miért az agyagról prédikál akkor? Az ember előbb-utóbb rádöbben arra, hogy életét, terveit, sorsát nem tartja egészen irányítása alatt. A fazekas sem mindig könnyed mozdulatokkal alakítja az anyagot. Különösen igaz ez az agyag előkészítésére. Isten sem mindig csak szép szavakkal formál

rajtunk. Az agyag a teremtés formálható anyaga. A középkorig népszerű volt a teológiai gondolkodásban is a négy őselem jelképe: a föld (ezt az agyaggal azonosították), a víz, a tűz és a levegő. A kerámiakészítés sem képzelhető el ezek nélkül: a víz a föld alakításához, a levegő (szél) a szárításhoz, a tűz pedig a kiégetéshez kell. Dogmatikailag is megtölthető ez a képsor komoly tartalommal: az agyag a teremttségünket, a víz a keresztséget, a levegő a légzést (azaz az életet), a tűz pedig a megerősítő Szentlelket jelképezi. Pünkösöd, konfirmáció, egyházi szolgálat – mind idekapcsolható, belelátható az ívbe akár az egész lelkészi pályakép is.

Mai emlékező istentiszteletünk helyszínválasztása nem csupán a logisztika célszerű elveinek eredménye. Ez a templom volt Éva első, Istenhez kapcsolódó meghatározó élményének helyszíne. Nemcsak az aktív keresztény élet irányába indult innen, hanem a lelkészi szolgálatig meg sem állt. A művészi igényesség nem csak Éva tárgyaiban volt tetten érhető: az írásai is magas stílárú elvárások között formálódtak, a képi kultúra sokszor megjelent nála, segítve a megértést prédikációiban, meditációiban, képmeditációiban. Több helyszínen felépített labirintusával sokakra gyakorolt nagy és maradandó hatást. Kereste a szolgálati területeket, az azokban rejlő lehetőségeket. Bár ifjúkori fejlődésének meghatározó helyszí-

* Elhangzott a Budapest-Deák téri evangélikus templomban 2021. május 28-án.

nei és fordulópontjai városi és nagy gyülekezetek voltak (Orosháza, Szeged), szolgálata során akár falusi (Nagyszénás és Sámsonháza) vagy megyeszékhelyi (Eger) kis közösségekben is megpróbált igényes és hiteles munkát végezni. Iskolában hitoktatóként és lelkigondozóként volt sokakra hatással, hosszabb ideig Aszódon, de a Fásorban is. Egyházunk kórházlelkészi munkaágának emblematis alakja volt sokáig, majd az országos iroda gyülekezeti és missziói osztályának tagja lett. Itt is megpróbálta a művészi és a lelkészi kompetenciák egyensúlyát fenntartani. Mindeközben azonban sokszor megtapasztalta az alkotó kezének nyomát saját életén is: több terve, elképzelése nem úgy alakult, ahogyan szeretette volna, majd a betegség során már a körülötte lévők is érezték rajta ennek radikális formáló hatását.

Három évvel ezelőtt a soproni Líceumban együtt tartottunk a veszteségekről és az elengedésről csendesnapot a tanároknak. A kérdés ott és akkor rendkívül drámai események miatt vált aktuálissá. A visszaúton mondta el, hogy nincs jól, de még nem tud semmi konkrét okot megnevezni... Többen részesei lehettünk annak, ahogyan megpróbált küzdeni az út egyre meredekebb szakaszaival. Mégis, most mi is drámai módon szembesülünk, szembesültünk az elengedéssel. A teológus megtanulta, a fiatal lelkész prédikálta, a középkorú lelkigondozó megtapasztalta saját sorsán: a földi létben a bűn, a kísértés, a mulandóság jeleként a szenvedés megkérdőjelezhetetlen realitás.

Kedves testvéreim! A reformáció óta ismételtelen hangsúlyos lett a felismerés: a szenvedés közelebb vihet minket

Istenhez. A szenvedés lehet példa kortársaink vagy utódaink számára, de mint akármelyik jó cselekedet, az üdvösség eléréséhez ez nem elégséges, ehhez nem elég még a vértanúké sem! Az üdvösség a nagy szenvedő, a bűneinket a keresztre felvivő Jézus áldozatából a miénk. Ezt prédikáljuk, tanítjuk, írjuk és szóljuk. Most, személyes érintettségünk okán sem tehetünk mást. Jézusra bízunk megkísértéseinket, fájdalomunkat, kérdéseinket, szenvedésünket. Megváltónk szeretetében engedjük el Évát. Krisztus irgalmát kérjük magunk számára, hogy a földi lét még – ki tudja, milyen hosszú – nekünk rendelt szakaszát úgy éljük, hogy nemcsak pályánk célja, hanem értelme is ő legyen. Amikor erőnk, emberségünk, kitartásunk végét érezzük, amikor a hitünk vagy reményünk is kevés (vagy annak tűnik), erősítsen minket az apostol tanítása:

„Mert nem önmagunkat hirdetjük, hanem Krisztus Jézust, az Urat, önmagunkat pedig, mint szolgálókat Jézusért. Isten ugyanis, aki ezt mondta: »Sötétségből világosság ragyogjon fel«, ő gyújtott világosságot szívünkben, hogy felragyogjon előttünk Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán. Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van, hogy ezt a rendkívüli erőt Istennek tulajdonítsuk, és ne magunknak. Mindenütt szorongatnak minket, de nem szorítanak be, kétségkedünk, de nem esünk kétségbe. Üldözöttek vagyunk, de nem elhagytak. Letipornak, de el nem veszünk. Jézus halálát mindenkor testünkben hordozzuk, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen testünkben. Mert életünk folyamán szüntelen a halál révén állunk Jézusért, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen halandó testünkben.» (2Kor 4,5–11) Ámen!

Szentháromság ünnepe után 12. vasárnap

► Mk 10,17–27

Igehirdetési előkészítő

Isten igazítja életünket Jézus követésére

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 12. vasárnap alapigéje az A sorozat evangéliuma. Az oltár előtti felolvasásra kijelölt igék (Ézs 29,17–24; 2Kor 3,4–11) az ógyházi sorozat igéi. A vasárnap homiletikájáról JÁNOSSY Lajos (2008, 52. o.) az ógyházi evangélium, a süketnéma meggyógyításának története (Mk 7,31–37) alapján ír, írása nehezen kapcsolható össze textusunkkal. Érdemes tehát az A sorozat alapigéire figyelni. Pál apostol (Róm 9,15–16) mózesi igéket idézve írja: „...nem azé, aki akarja, s nem azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.” A gazdag ifjú elismerésre méltó akarat és futása a vagyonához való kötődése miatt nem hozott eredményt, ám Isten lehetőségei és kegyelme előbb-utóbb legyőzheti és legyőzi mindazt, ami akadály lehet annak, hogy Jézust kövessük. Isten pedig minden szegényünket és gyalázatunkat – akadályainkat – elfelejti, mert ő hűség (Ézs 54,7–10).

Amit a textusról tudni kell

DÓKA Zoltán szerint (1996, 215–221. o.) Márk tudatosan törekedett arra, hogy Jézus második szenvedésjövendölése (9,30kk) után kifejezze a kereszthalálból fakadó tanítványi élet, azaz a keresztény erkölcsiség alapirányát. A történetek az emberi együttélés döntő pontjaira mutatnak rá (házas-

ság, gyermekek, vagyon). Textusunk egy ember esetéből indul ki, s végül szociáletikai kérdéssé tágul. A három részből álló történet első két része a vagyon miatt meghíúsult elhívásról (17–22. vers) és a gazdagságból származó veszélyekről szól (23–27. vers).

17. vers: A kereszt felé haladó Jézus elé valaki letérdel. Márk nem konkretizálja, ki az. Az a valaki „bárki lehet, az olvasó is!” (E. Schweizer) Ám lehetne az igehirdető és az igehallgató is. Aki el akar jutni az örök életre, annak mindenképpen meg kell tanulnia térdelni!

19. vers: Jézus az ifjút az Istennek engedelmes életre buzdítja, hiszen ő nem a törvény eltörlésére, hanem annak teljes betöltésére jött (vö. Mt 5,17–20).

20. vers: Az „ifjú”, aki válasza szerint már élete hosszabb időszakára tekint vissza, őszinte és buzgó kegyességgel járta Isten törvényének útját. Ezt Jézus nem kifogásolta, mi sem tehetjük. „Az egy, ami hiányzik az embernek, nem más, mint maga Jézus, azaz az ő követése. Az »add el, amid van!« felszólítás ennek következményét, velejáróját tárja nyíltan az ember elé [...] »Egy hiányzik neked«, s ezzel minden hiányzik, mert nem a kegyesség fokozása az örök élet útja, hanem a Jézussal való teljes élet és sorsközösség vállalása.” (DÓKA 1996, 218. o.) Ez a hívás azonban konkrét és személyes, nem szabad általános szabállyá tenni, mint ahogyan a házasságtól való tartózkodást sem. Akinek Jézus lesz egyetlen, igazi kincse, annak minden – ami addig Isten helyét foglalta el – „kárrá és szemétté lesz” (Fil 3,7kk). Kiderül, hogy az illetőnek nagy vagyona volt, szomorúan távozott. Jézus további szavaiból kiderül, hogy a gazdagoknak nehéz, sőt lehetetlen bejutni az Isten országába. A szegénységet önként vállaló Jézus mindnyájunkat megdöbbsent és önvizsgálatra készítet. Ám „az emberek csődje nem jelenti Isten csődjét is. Istennél mindig van »tovább!«” (DÓKA 1996, 220. o.; lásd az ott felsorolt igehelyek közül: 1Móz 18,14; Zak 8,6; Lk 1,37; Mk 9,23.)

Teológiai összefüggések

A második kőtábla parancsolatait felsoroló Jézus a Sínai-hegyre mutat. A teremtő Isten törvényeivel megszabta nemcsak a teremtettség rendjét, hanem az ember életét is. A Dekalógus jelenti azokat az ígéket, amelyek alapján Isten szövetséget kötött Mózzal és népével (2Móz 34,27). A Tízparancsolatot a Hegyi beszédben tovább szigorítja Urunk: gondolataiban, a szándék vagy a kívánság szintjén is vétkezik az ember. Textusunkban pedig már a Golgota felé haladó Jézus beszél, ahol szeretetből fakadó áldozati halála már az új szövetséggel váltotta fel a régit. A gazdag ifjú a Jézussal való találkozásból üdvbizonyosságot nem nyert, de önismeretet bizonyosan. Ilyen önismeretet mi is nyerhetünk, ha „feltekintünk” kereszten függő Megváltónkra. Akkor kiderül a legfőbb „fogyatkozásunk”, amelyet gyónó imádságunkban így vallunk meg: „Nem féltetek, nem szerettelek, és nem bíztam benned mindennél jobban. Uram, könyörülj rajtam!” – Általános teológiai vélekedésekről szól KEKEN András *Kicsoda üdvözülhet?* című igehirdetése (DÓKA 2002, 241–245. o.). A szerző ezt a – többször feltett és megválaszolt – kérdést sorban megcáfolja: nem a szegények; nem azok, akik szívében ott van a vágy az örök élet után; nem azok üdvözülnek, aki betöltik Isten törvényét. Azok üdvözülnek, akik egészen Jézusra hagyatkoznak.

Igehirdetési vázlat

Bevezetés

Sokak számára az üdvözülés könnyű. Számos vallás és különböző felekezetek kínálják és biztosítják híveiknek az örök életet. Akár ki-ki a maga elvei, erkölcei szerint is eljuthat az üdvösségre. Fontos az, hogy elvei és tettei egyensúlyban legyenek. Ebben a nagy összevisszaságban...

Jézus egyedüli útként megerősíti Isten törvényének érvényességét. Az eléje térdelő gazdag ifjúnak felsorolja a „második tábla” törvényeit. Mindezek megtartásával a teremtő Istennek tartozunk. A Hegyi beszédben a Tízparancsolat érvényességét kiterjeszti gondolatainkra és indulatainkra, szavainkra és mulasztásainkra is. A Tízparancsolat nem megy ki a divatból, nem lehet korszerűsíteni vagy „kigyomlálni” belőle például a hatodik és hetedik parancsolatot, ahogyan azt időnként „jóakarattal” ajánlgatják egyes csoportok az egyháziaknak. A törvény hatálya nem változik, semmibevétele biztosan kárhozatba juttat. Ezért az üdvözülés kérdése az élet legfontosabb és legnehezebb kérdése marad. Jézus elismeri a gazdag ifjú, sőt a magunk jó szándékát, igyekezetét, csakhogya...

Jézus rátapint fogyatékoságunkra és annak gyökerére. Minden hiányosságunk oka az első parancsolat mellőzése, meg nem tartása. Az a fogyatékoságunk, ha bárki vagy bármi fontosabb számunkra Teremtőnké. Jézus nagyon

nehézet, sőt lehetetlent kér: tépd ki szívedből és rakd le Isten elé azt, ami fontosabb nála! Szakadj el attól, ami fogva tart! „Hányszor kellene Krisztusnak ma is megállítani a rohanó embert, a gyűjtő, kuporgató embert, az Istenről és emberről elfeledkező embert; kiszállítani autójából; elszólítani a televíziótól, kihívni villája kapujához és megkérdezni tőle: »Mit használ az embernek, ha ez egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall?« (Mt 16,26) Ha ezt Krisztus megtenné, sok kaput bevágnának előtte; az autót feltúrátznák és elgázolnák őt; hiszen olyan ember számára itt a földön van a mennyország.” (GYÜRÜ 1985, 331. o.) Az Istent helyettesítő Mammon az élet más területén is elégtelen arra, amire tartjuk, amiért bízunk benne. Slágerek szólnak arról, hogy gyógyszer vehető pénzen, de egészség nem. Szerelem vehető pénzen, de hűség nem... Amíg más foglalja el Isten helyét a szívünkben, addig mint ragadozó, vad karmaink közül nem engedjük ki a vagyont, még az üdvösségünkért sem.

Isten hirdetett igéjével, Szentlelke segítségével ráigazítja lábunkat Jézus követésére

A szószerk alatt, amikor egyszerre szól Isten szava a gazdag ifjúról és rólunk, jövünk rá arra, hogy nem azok vagyunk, akinek hitük magunkat, még azok sem, akinek mások tartanak. Ugyanakkor hálával vesszük tudomásul, hogy Isten az ószövetség után új szövetséget, a törvény szövetsége után a kegyelem szövetségét is megkötötte velünk. Azóta minden kegyelem! Ádám és Éva vétke óta az Éden zárva volt előttünk. Jézus halálával nemcsak a templom kárpítja hasadt ketté, de a Golgotán szerzett bűnbocsánat kinyitotta minden bűnbánó előtt az üdvösség kapuját. Ezért fogalmaz így konfirmációi hitvallásunk: „Hálát adok Istennek, az én Teremtőmnek, hogy engem a keresztség által gyermekévé fogadott. Hiszem, hogy Jézus Krisztus az én Uram és Megváltóm, aki nekem is bűnbocsánatot szerzett a kereszten.” Amikor pedig már tudjuk, mit kaptunk Megváltóinktól, szívesen követjük – akár „felvéve a keresztet” is –, s mindent odaadunk, amit mások számára elkér tőlünk. Az Éden ajtaját angyalok őrzik tőlünk, de Krisztus által „mienk a menny örökre!”

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

2Kor 3,4–11; Ézs 29,17–24

Ajánlom továbbá: Róm 9,15–16; Ézs 54,7–10

Énekek

EÉ 45, 431

Imádság

„Uram! Üdvösségre vágyódó lelkemmel értesd meg: utamon nem szükségszerű akadály a pénzem, a rangom, az eszem, a töredék-igazságom. Akadályá ezek csak akkor válnak, ha eltakarják szemem elől Istent, vagy a Te követé-

sedtől eltántorítanak. Te mondtad, szoros a kapu, amely az életre visz. Oda felbattyuzva nem léphetek. Csak magamban. Alázatosan. Téged követve. Ámen.” (Ordass Lajos)

Illusztráció

TÖRTÉNET

Sréter Ferenc Krisztus szolgálatában és követésében – hálából – sokat odaadott. Közel százholdas birtoka volt Szandaváralján. Az 1930-as évek elején megragadta őt Megváltója, s ezért 1935-ben birtokán parasztfiatalok számára bentlakásos népfióskolát létesített. Ezek után beiratkozott a soproni teológiára. Amikor lelkésszé szentelték, a földbirtokát felajánlotta és odaajándékozta egyházunk árvaügye számára. Az akkor kinevezett árvaügyi lelkész, Jakus Imre a birtokhoz 1948-ban már megvásárolta a hiányzó felszerelést, Szandán új házat épített, hogy ott tizenöt árva fiúgyermek számára földművelési szakképzettséget adó árvaházat indítsa. Miután a ház megépült, közbeszólt az államosítás, és Sréter Ferencnek is fel kellett ajánlania birtokát. A népfióskola épülete ma is megvan, s éppen ebben az évben újjították fel községi kultúrház céljára. A falán emléktábla hordozza Sréter Ferenc nevét.¹

VERS

Jakus Imre: *Hatalom alatt* (részlet)

„...van építőd! A Mestered!
Ha Ő akarja: téglává gyúr át
és beépít egy ház falába...
De úgy lehet, hogy templomfalba szán...
Mindent tehet! Ő lázadó szíved
alázatosra formálhatja át...
Ha Ő akarja: üdvösséget ad!
És Ő akarja! ...
Ember! – téged akar...”

Felhasznált irodalom

DÓKA Zoltán 1996. *Márk evangéliuma*. Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest.

DÓKA Zoltánné (szerk.) 2002. *Segítség. Dr. Keken András igehirdetései. D. Dóka Zoltán visszaemlékezéseivel*. Magánkiadás, Budapest.

GYÜRÜ Géza 1985. Mi az Istené, mi a császáré? In: Koronczi László – Zsédely Gyula (szerk.): *Vasárnapi könyvünk, B év*. Szent István Társulat, Budapest.

JAKUS Imre 1934. *Hatalom alatt*. In: Jakus Imre – Kádár Gyula: *Magvetőt vár a Föld*. K. n., h. n.

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad.

¹ Sréter Ferencről lásd ZSARNAI 2008, a felépült, de már be nem indított árvaházról lásd ZÁSZKALICZKY 2008.

Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

ORDASS Lajos 1967. *Útravaló az év minden napjára*. Útitárs, Köln.
ZSARNAI Krisztián 2008. A Magyarországi Evangélikus Egyháztól az Evangélikus Testvérgyülekezetig. Sréter Ferenc élete és munkássága. *Evangélikus Élet*, 73. évf. 38. sz. szeptember 21. 8. o.
ZÁSZKALICZKY Pál (id.) 2008. Istennek hajlékot, szegényeknek házat, árváknak otthont – Száz éve született Jakus Imre. *Ke-resztyén Igazság*, Új folyam 77. sz. 35–41. o.

■ ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.)

Szentháromság ünnepe után 13. vasárnap

▶ Lk 13,22–30

Igehirdetési előkészítő

Igyekezz, mert becsukódik az ajtó!

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 10–17. vasárnapok felirata az *Agendában*: „Akiket Isten elhívott, azokat meg is igazította”. A perikópa címe kijelöli az istentisztelet témáját: „A hit cselekedetek nélkül halott”. A 73. zsoltár versei az ember felismeréséről szólnak: bár ő maga mulandó, mégis örök életet és dicsőséget kaphat Ura által. A jánosi ige Isten parancsolatainak megtartására hív. Az ógyházi perikópa az irgalmas samaritánus példázata, a lekción Gal 3,15–22. Ez utóbbi tudatosítja, hogy a megigazulás a Jézus Krisztusba vetett hit által történik. Ez a vasárnap a szeretet által munkálkodó hitre fókuszál, ahogyan arra képessé tesz a Krisztusban kapott kegyelem. Heti igénk az ítéletet tartó király szava: „Valahányszor megtettétek ezeket akár csak eggyel is az én legkisebb testvéreim közül, velem tettétek meg.” (Mt 25,40)

Amit a textusról tudni kell

σωζόμενοι¹ – ’üdvözülők’ (σώζω – ’megment, megszabadít; megtart’; ’életben tart’; ’üdvözít’). A szó jelentése lehet megmenekültek vagy üdvözültek, aszerint, milyen elképzelése van a kérdezőnek a messiási korról, illetve Isten országáról. A rabbinizmusban különbséget tettek a messiás uralma és Isten országa között. Az előbbiben a kegyesek, az utóbbiban egész Izrael vesz részt (PRÖHLE 1991, 227. o.).
ἀγωνίζεσθε – ’törekedjetek’ (ἀγωνίζομαι – ’versej, küzd, harcol’). Különösen futásban, végső erőfeszí-

¹ Szómagyarázat a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat görög nyelvű Újszövetséget bemutató honlapja alapján (<https://ujszov.hu/>).

téssel harcol, lásd 1Kor 9,25–27. Jézus egyszerű embereknek közérthetően beszél arról, hogy amikor az ő követéséről és Isten országáról van szó, nem lehet elmélkedni az üdvözülők számáról, hanem be kell vetni az ember egész erejét (PRÓHLE 1991, 227. o.). Az agónia szót haláltusaként értjük.

„Egész életen át tartó küzdelem a bűnök, önmagunk és megszokásaink ellen – ez az, amit az Úr vár tőlünk. Ha abbamarad a küzdelem, ha megbékélünk bűneinkkel, akkor könnyen előfordulhat, hogy egyszer majd kellemetlen meglepetés ér minket. Mielőtt túlzottan aggódnánk a távoli népekért, vizsgáljuk meg magunkat, hogy mi vajon belül vagyunk-e a kapun.” (BREBOVSZKY 1992, 267. o.)

οἰκοδοσότης, -ου – ’házigazda, a ház ura; ἀποκλείσις – ’bezárja’. A mennyei Atyát számtalan jézusi példázat nagy hatalmú úrként vagy királyként mutatja be. Ő menyegzőt készít a fiának, amelyre meghívót küld; a házában sok hajlék van. A mátéi tíz szűz példázata juthat eszünkbe (Mt 25,10), ahol ugyancsak bezárták az ajtót, s a később érkezett ötnök már nem volt lehetősége bejutni. Az ajtó bezárása annyit tesz, hogy a kegyelmi idő lejár.

ἐργάται – ’munkások’; ἀδικίας – ’igazságtalanság’. Olyan emberre érti, akinek az a foglalkozása, hogy gonosz tegyen (PRÓHLE 1991, 227. o.). Jézus akarata, hogy órá épüljön az életünk, és cselekedeteink is tegyenek róla bizonyosságot. Ez az igény jelenik meg a Hegyi beszéd záróigéiben (Mt 7,24), ahol ugyancsak gonosztevőknek nevezi azokat, akik nem cselekedtek meg az Atya akaratát. Ez jelenik meg Máté 25. fejezetében is, ahol három egymást követő példázatban mondja el Jézus, hogy az embernek készen kell lennie a számadásra.

κλαυθμός, -οῦ – ’sírás, siránkozás, siralom’; βρυγμός, -οῦ – ’fogcsikorgatás’; ὄψηθε – ’látjátok’; ἐκβαλλομένους – ’kivetve’. Máté evangéliumában hat alkalommal olvashatjuk Jézus szavaiként a „sírás és fogcsikorgatás” szófordulatot, míg Lukácsnál csak egyszer találkozunk vele. A király ítélete következményeként jelenti be. Legyen szó tüzes kemencéről, a külső sötétségről, a gyehennáról vagy a képmutatók sorsáról, ez lesz a kivettetés kísérőjelensége. Ezt értjük kárhozonon. Félelem, tehetetlenség és düh lesz úrrá az emberen, amikor ráeszmél az Istentől való örök elszakítottagság szörnyű állapotára.

ὀλίγοι – ’kevések’; ἔσχατοι – ’utolsók’; πρῶτοι – ’elsők’. Mennyien üdvözülhetnek? Lehetséges, hogy a kérdés Jézus követőinek kis számára, mozgalmának viszonylag csekély elterjedtségére utal. Jézus azzal válaszol a kérdésre, hogy sokan akarnak Isten országába bejutni, de nem jutnak. Nem az üdvözülők száma lényeges, hanem hogy közejük kerülünk-e (PRÓHLE 1991, 227. o.).

A perikópa megértése

Jézus Jeruzsálem felé tart. Ő azért jött, hogy üdvözítőjévé, megmentőjévé legyen az emberiségnek. Α σῶζω ige először

Máté 1,21-ben fordul elő: Isten Fia azért született a földre, hogy szabadulást hozva elsegítsen az örök életre. Ebből az igéből származik a σωτήρ ’Megváltó’ szó.

„Kevesen vannak, akik üdvözülnek? Kétélű kérdés ez. »Hogyan tartozhatnék én is ehhez a veszélyes úton járó, mégis győztes táborhoz? Vagy lehetséges, hogy Jézus adala annyira hatékony, hogy még a magamfajta tömegemberben is remény ébredhet?« A másik oldalról azonban hihetetlen gőgöt is rejthet: »Uram, ugye kevesen vagyunk?« Jézus válasza ugyancsak kettős. Egyfelől rámutat arra, hogy Isten országába szoros kapun át vezet az út. Másfelől viszont megbotránkoztató módon a lehető legtágabbra nyitja az ajtót Kelet, Nyugat, Észak és Dél minden népe előtt.” (BARTHA 2000, 355. o.)

Isten országába várja választott népét, ezért fontos az ösatyákra tett utalás (látjátok Ábrahámot, Izsákot, Jákóbot és a prófétákat mind), de nem lehet senki sem elbizakodott. Ezt a tényt Jézus az elsőkről és utolsókról szóló közmondással világítja meg, hiszen a rabbinista szemlélet szerint a zsidóság a népek között magát elsőnek tartotta, a pogányokat pedig utolsónak (PRÓHLE 1991, 228. o.). Akik származásukra tekintve garantáltak gondolják helyüket, jobban kell igyekezzenek, mert csak ők vélik úgy, hogy nekik jár az üdvösség. De azoknak is küzdeniük kell, akik csupán hallgatói Jézusnak, de az életükben nem történik változás, nem gyakorolnak irgalmat, nem élnek a szeretet parancsa szerint.

Igehirdetési vázlat

Ideje szakítani az elmélkedéssel!

Súlyos figyelmeztetés ez az Isten dolgain filozofáló embereknek, de az elméleti keresztényeknek is. Kereszténynek lenni nem bizonyos elvek elfogadását vagy bizonyos értékekkel való azonosulást jelent. Jézus követése több, mint enyhülés a léleknek: az egyetlen menekülési lehetőség az örök életre. A jövőnkéről, életcélunkról van szó, ezért az istenkérdést ideje a legőszintébb személyes síkra terelni. Itt és most rólad van szó!

Ideje szakítani az önáltatással!

A kint maradtak hivatkozási alapja, hogy együtt ettek, ittak Jézussal, azaz testközlelől látták, vele voltak. De vajon Jézus mit látott belőlük? „A kívül rekedteknek nem kellett messzire menniük Isten megismeréséért, otthonuk, közvetlen környezetük Isten színe előtt volt, maguk azonban semmit sem tettek azért, hogy ez a kapcsolat kölcsönös legyen.” (BARANYAI 1984, 448. o.) Nekik is teljes erőbedobással kell küzdeni, futni egyenest a cél felé. Aki ott akar lenni az örök életben Megváltójával, az komoly kihívás elé néz, nem altathatja lelkiismeretét, ahogyan Pál apostol is írta: „...félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket...” (Fil 2,12)

Ideje szakítani a túlvilági lét tévhiteivel!

Az üdvösség kifejezést nem használjuk a köznyelvben, a ma embere nem kíváncsi rá. Ennek az életnek a kérdései gyötrik: egészség, siker, boldogulás. A túlvilág ügye csak szerettei elvesztése kapcsán kerül felszínre, vagy ha ön maga érkezik élet és halál határához, és képes még tiszta elmével az istenkérdéssel foglalkozni. Ilyenkor felerősödik a reménység és a hinni akarás. „Kell ott fenn egy ország...” Jézus tényközlése eloszlatja a tévhitet: a halállal nem lépünk be automatikusan mind a mennyországba.

A kárhozat marginális kérdéssé vált, ritkán hangzik szószékről a figyelmeztetés, akár csak a megtérésre hívó szó. Jézus úgy beszélt az Isten országáról, hogy egyszerre jelenítette meg az Atya szeretetét, az eljövendő reménységet, és szólaltatta meg a hívást. De őszintén feltárta azt is, hogy nem mindenki üdvözülhet. Az Atya irgalma most megtapasztalható, de ez nem jelenti azt, hogy ő az idők végén mindenki számára újra kinyitná az ajtót az üdvösségre. Ideje felszámolni a halál utáni életre vonatkozó tévhiteket!

Ideje szakítani a hamis biztonsággal!

Augusztus utolsó vasárnapján érdemes a hitoktatás szerepére is rávilágítani: mit ad, mire hív? Szeptembertől újraindulnak a gyülekezeti bibliatanulmányozó csoportok, rétegalkalmak. Megérkezhetünk Jézus közelébe. Jó biblikus alapokat kapunk, jártasságot szerzünk az egyházi életben, iskolában, egyházközségben intenzívebben hallhatjuk Isten örök üdvösségre hívó szavát. Van-e valami akadály, hogy egyszer asztalhoz telepedjünk nála a mennyi otthonban? Vigyázzunk, mert a mostani elsőséggel jól kell élni, de aki mindvégig kitart, üdvözül.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 454, 461, 514

Imádság

„Köszönjük, Istenünk, hogy Fiad, Jézus Krisztus országod örömhírét hozta közénk.

Köszönjük, hogy bennünket is meghív, hogy kövessük őt.

Köszönjük, hogy az üzenet mindannyiunk számára névre szól,

miként a Galileai tenger mentén is néven szólította Pétert, Andrást, Jakabot és Jánost

és később a többi tanítványt.

Add, hogy ne kössenek meg minket ideig-tartó életünk dolgai.

Add, hogy félre tudjunk tenni minden földi gondot,

és szárnyaló szívvel, a személyre szóló hívás örömeivel követhessük Jézust.

Add, hogy halásak lehessünk a meghívásért!” (KORZENSZKY 1998, 77. o.)

Illusztráció

TÖRTÉNET

Anyai nagymamám halálának a hetében Efezus 2,19 volt a heti ige: „*Nem vagytok többé idegenek és jövevények, hanem polgártársai a szenteknek és háza népe Istennek.*” Temetése hetében pedig ez: „*Eljönnek napkeletről és napnyugatról, és asztalhoz telepednek Ábrahámmal, Izsákkal és Jákóbbal a mennyek országában.*” (Mt 8,11) Ma is meg vagyok győződve, Isten bennünket vigasztalt szavaival, hogy legyünk bizonyosak, mamánk e földi világból őhozzá tért haza.

Öt évvel ezelőtt több évfolyam diákjaiból tevődött össze konfirmandus csoportunk. Egy, a gimis résztvevők baráti körébe tartozó fiú nem járt felkészítésre, de gitározott az evangélikus iskola minden egyes áhítatán. A vizsga előtt egy hónappal rákérdeztem, lenne-e kedve mégis csatlakozni a többiekhez. Utolsóként társult a barátaihoz. Felkészült, a családja örömmel támogatta, és ő is konfirmált. Mind a mai napig hűséges és kiszámítható tagja a gyülekezetünknek. Egyetemi városában egy keresztyén zenekar tagjaként szolgálja Istent. Akiket pedig akkor olyan stabil ifisnek láttunk, sajnos távol kerültek a gyülekezettől. Utolsókból lesznek az elsők...

Florence Chadwick a nők közül először úszta át a La Manche-csatornát mindkét irányban. Harmincnégy évesen azt a célt tűzte maga elé, hogy a Szent Katalin-szigettől a kaliforniai partokig ússzon. 1952. július 4-én a tenger jeges furdónek tűnt, a köd úgy összesűrűsödött, hogy alig látta a kísérőcsónakokat. Óráról órára vergődött előre. Édesanyja és edzője buzdították, hogy ne adja fel, mert már közel a cél. Már egy kilométer sem volt hátra, amikor kérte: húzzák ki. Egy riporternek azt nyilatkozta, minden másképpen lett volna, ha láthatta volna a partot. Nem a kimerültség, nem a hideg víz győzte le, hanem egyszerűen nem látta a célt. Két hónap múlva ismét megpróbálta. Ezúttal tántoríthatatlan elszántsággal úszott, bár ugyanolyan hatalmas ködben. Elméjében azonban fel tudta idézni a célt. Tudta, hogy a ködfal mögött ki fog rajzolódni a szárazföld. Ő lett az első nő, aki átúszta a Szent Katalin-csatornát, ráadásul megdöntötte a férfi világcsúcst. (CANFIELD–HANSEN 1997, 222. o.)

Felhasznált és ajánlott irodalom

BARANYAI Tamás 1984. Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap. *Lelkipásztor*, 59. évf. 7. sz. 446–449. o.

BARTHA István 2000. Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap. *Lelkipásztor*, 75. évf. 9. sz. 354–355. o.

BREBOVSZKY Éva 1992. Szentháromság ünnepe utáni 13. vasárnap. *Lelkipásztor*, 67. évf. 7–8. sz. 267. o.

CANFIELD, Jack – HANSEN, Mark Victor 1997. *Erőleves a léleknek* 2. Bagolyvár Könyvkiadó, Budapest.

KORZENSZKY Richárd 1998. *Maradj velünk*. Szemimpex Kiadó, Budapest.

PRÓHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma. Fordítás és magyarázat*. 2. kiad. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

■ LÁZÁRNÉ SKORKA KATALIN

Szentháromság ünnepe után 14. vasárnap

►► Jn 6,60–66

Igehirdetési előkészítő

Krisztus követése a Lélek által

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 14. vasárnap központi gondolata a hálaadás kérdése. Ezen a vasárnapon a hálaadás összekapcsolódik a Szentlélek bennünk végzett munkájával s az ebből fakadó hálával. Erre utal a vasárnap mottója is: „A Lélek elevenít meg!”

János evangéliumából az alapigénk is a Lélek megelevenítő munkájáról szól, amely képessé teszi az embert Jézus üzenetének megértésére. Pont ezért különleges a mai igénk, mert hálaadás helyett megbotránkozásról, felháborodásról olvasunk benne. De éppen ez a sötét háttér emeli ki azok örömét és háláját, akik nem megbotránkoznak Jézus szavain, hanem élő hittel tudják követni őt. (Bár az *Útmutató* nem hozza, de az *Agendánkban* szerepel a mai napra a tíz leprás meggyógyításának története is. Abban a történetben egyetlen ember hálája áll szemben a másik kilenc gyógyult leprás hálátlanságával.)

Amit a textusról tudni kell

Az ige megértéséhez két teológiai kérdés tisztázását tartom fontosnak.

Megragadott lehetőség

Önmagában a mai igénkből téves teológiai következtetéseket lehetne levonni, éppen ezért fontos, hogy helyesen értsük Jézus mondatát: „Ezért mondtam nektek, hogy senki sem jöhet hozzám, ha nem adta meg ezt neki az Atya.” (65)

Mindez természetesen igaz, ahogy Luther Márton a *Kis kátéban* írja: „Hiszem, hogy saját értelmemmel vagy erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem őhöz eljutni, hanem a Szentlélek hívott engem az evangélium által.” Csak az mehet az Atyához, aki ajándékba megkapja tőle a hitet!

De mindez nem jelent kirekesztést. Nem az jelenti, hogy

Isten válogatós Úrként valakinek megadja ezt, másnak pedig nem, hiába könyörög érte. Neki pont az az akarata, hogy „minden ember üdvözüljön”, mindenki megkapja a Szentlélek ajándékát, és ezáltal mindenki Jézushoz menjen.

Erről szól a nagy vacsora példázata: Isten hív minket a vele való közösségbe, a kérdés az, hogy mi mit válaszolunk a hívásra.

Jézus a mai történetünkben is hívja az embereket, s őszintén elmondja, hogy mindez mivel jár. Ott a döntés lehetősége: kemény beszédnek tartjuk mindezt, és elmegyünk, vagy azt mondjuk, amit pár verssel később Péter: „Uram, kihez mennénk? Örök élet beszéde van nálad. És mi hisszük és tudjuk, hogy te vagy az Istennek Szentje.” (68)

Ki irányít?

Elsősorban a passiótörténetet olvasva, de szélesebb körben minden Jézusról szóló történetben fontos látnunk, hogy ki irányít, ki tartja kézben a dolgok menetét. Igénkben is jól látható, hogy Jézus nem sodródik, nem lepődik meg eseményeken, mert tudja, mi következik, tudja, mi van az ember szívében.

János erre már itt – viszonylag az evangéliuma elején – hangsúlyt helyez: „Mert Jézus kezdettől fogva tudta, hogy kik azok, akik nem hisznek, és ki az, aki el fogja árulni őt.” (64)

A perikópa megértése

Alapigénk egy döntő fordulatról szól, amely meghatározta Jézusnak és sok-sok tanítványának az életét. Ennek ismerete nélkül nem lesznek érthetőek a mai igeversék sem. Jézus Galileában prédikált, és elment a kedves városába, Kapernaumba. János evangéliumának hatodik fejezete leírja, hogy Jézus prédikált az embereknek, és ezzel eljött a döntő fordulat az életükben. Jézus minden eddiginél őszintebben és nyíltabban beszélt önmagáról: „Én vagyok az a kenyér, amely a mennyből szállt le.” (41) „...ha valaki eszik ebből a kenyérből, élni fog örökké...” (51) „...engem az élő Atya küldött el...” (57)

Veszélyes gondolatok, némelyik már az istenkáromlás határát súrolja. Nekünk a 21. században már kevésbé érezhető az a tartalom, amely ezekben a szavakban van, de Jézus kortársai nagyon jól értették ezeket a képeket. Tudták, hogy aki ezeket a szavakat elhiszi és követi, arra nagyon nehéz élet vár, sőt még az élete is veszélyben fog forogni.

Ez a jövőkép sok embert megrémített, hiszen Jézus azt állította, hogy ő egy a mindenható Istennel, és ezért a kijelentésért akkoriban megkövezés járt. Éppen ezért kezdődik a mai igénk egy kérdéssel: „Kemény beszéd ez: ki hallgathatja őt?” (60) S ezt látva válik érthetővé igénk zárómondata is: „Ettől fogva tanítványai közül sokan visszavonultak, és nem jártak vele többé.” (66)

Igehirdetési vázlat

Döntő pillanatok az életünkben

Az életünkben vannak olyan percek, órák és napok, amelyekre az ember később úgy gondol vissza, hogy fordulatot hoztak az életében. Vannak olyan pillanatok, amikor azt érezzük, hogy most nagyon megfontoltan kell döntenünk, mert ez a kérdés alapvetően megváltoztatja az eddigi életünket. Néhány ilyen esemény az idővel *természetesen elérkezik* – iskolaválasztás, párválasztás, munkahelyválasztás, gyerekvállalás, fontos költözések stb. –, *de vannak váratlan fordulópontok* is, amikor egy jó vagy egy rossz hír hirtelen változást hoz az életünkben.

Alapigénkben a Jézust hallgató emberek életében egy ilyen pillanat jött el. Hogyan tovább? Valamit reagálni kell Jézus szavára!

Döntésből követés?

A döntő óra elérkezett ezeknek az embereknek az életében: Jézus mondanivalója tetszett nekik, lelkesedtek érte, hiszen olyan szép dolgokról beszélt. De követni őt ilyen veszélyek közepette, otthagyni mindent egy ilyen rázós ügy miatt? Valaki egyszer azt mondta: „Szeretem Jézust, egész lényével vonz, de félek a követésétől, mert sarkaiból mozdítaná ki eddig megszokott életemet.” Ugyanezek a gondolatok lehettek a Jézus előtt álló több száz embernek a fejében is.

Több tanítvány, amikor mindezt végiggondolta, így szólt a többiekhez: „*Kemény beszéd ez, ki hallgatja őt?*” S ezeknek a szavaknak meglett a hatása. A csillogó szemekben kialudt a fény, a vidám arcokról lehervadt a mosoly, és az emberek mérgesen magyarázva vagy csendesen, lehajtott fejjel, szégyenkezve elindultak haza.

„Jézust hallgatni, elméletileg elfogadni őt, amíg ez kényelmes, amíg nem zavarja az életemet, addig igen, de mindezt feladni mindent?”

Azt már nem!

Ezt még az Isten se kérheti!

Menj csak, amerre akarsz, de az én kis életembe ne szólj bele, Jézus!”

A döntő óra elérkezett, emberek hozták meg életük nagy lépését, s talán soha nem is értették meg, hogy mit tettek, hogy kit utasítottak el. Ők azok, akik találkoztak Jézussal, de félnek teljesen rábízni az életüket. Ők azok, akik elfogadják az Isten segítségét és kegyelmét, de olyan nehezen mozdulnak akkor, ha az Istennek van valami kérése feléjük.

Testvéreim, egy ajtó előtt a küszöbön el lehet tölteni néhány órát, de egy egész életet nem lehet ott leélni! Tragikus, de igaz: egy meleg és barátságos menedékház küszöbén meg lehet fagyni, ha az ember nem kopogtat be az ajtón. Szép teljesítmény eljutni az ajtóig a hideg téli hóesésben, de semmit se ér, ha az ember nem teszi rá a kezét a kilincsre, és nem lép be a szobába.

Amíg nem volt kellemetlen...

Amíg nem volt kényelmetlen...

Amíg nem kellett áldozatot hozni...

Gyökössy Endrénél olvastam egy különös mondatot: „Ma nagyon sok a küszöbkeresztény, a küszöbön veszteglő ember. Még nem bent, de már nem is kint állnak.”

Vajon ti is?

A rettegés nemcsak az érdeklődőket ijeszti el, hanem félelemet vált ki a tanítványi körből is: „*Ettől fogva tanítványai közül sokan visszavonultak, és nem jártak vele többé.*” A széles tanítványi kör elment, és Jézus megkérdezi a tizenkettőtől is: „*Vajon ti is el akartok menni?*” (67)

Milyen kevesen maradtak igazán Jézus mellett! S ez nemcsak az Istennek fájdalmas és szomorú, hanem nekünk is. Jézus nem volt erőszakos tanítványaival, felajánlotta nekik a távozást. Megengedte nekik, hogy ha nem tudnak teljes szívükkel az ügye mellé állni, akkor menjenek el nyugodtan. Nem kényszerítette vagy fenyegette őket a pokol ijesztő képével, hanem nehéz szívvel bár, de hagyta őket elmenni. Jézus egész életében azt hirdette, hogy megóvja a hozzá sietőket, nem megköti. Befogadja magához, de nem zárja be.

Mindennap százak és ezrek mennek hozzá ma is, rábízzák az életüket, és mindennap százak és ezrek hagyják el őt, mert csalódnak az Istenben.

Istenkérdés

Életünkben egyetlen sorsfordító döntés van, és ez az isteni kérdésre adott válaszunk. Jézus megkérdezi tőlünk: „Megbotránkoztat, amit mondtam? Itt akarsz hagyni?” Mit felelsz?

Meggyőződésem, hogy minden későbbi döntésünk ettől a választól függ. Ha itt leteszed az életedet Isten kezébe, akkor párválasztásod, pályaválasztásod mind-mind áldott lesz, és életed minden fordulópontjánál jól fogsz dönteni, de ha itt rosszul válaszolsz, akkor az egész életedet elveszíted.

Mit felelsz? Ez nem játék, ez nagyon komoly kérdés!

További javaslatok az istentisztelethez

Ének

EÉ 461

Illusztráció

GONDOLATOK

„Egyházunk halálos ellensége az olcsó kegyelem. Harcunk ma a drága kegyelemért folyik. [...] Az olcsó kegyelem bűnbánat nélküli bűnbocsánat meghirdetését, gyülekezeti fegyelem nélküli keresztséget, bűnök megvallása nélküli úrvacsorát, személyes gyónás nélküli feloldozást jelent.

Az olcsó kegyelem követés nélküli, kereszt nélküli kegyelem, az emberré lett Jézus Krisztus nélküli kegyelem. [...] Drága, mert követésre hív, kegyelem, mert Jézus Krisztus követésére hív; drága, mert az ember életébe kerül; kegyelem, mert csak így ajándékoz életet; drága, mert a bűnt elveti, kegyelem, mert a bűnöst megigazítja. Mindenekelőtt azért drága a kegyelem, mert Istennek került sokba, Istennek Fia életébe került; – áron vétettetek meg –; és nekünk nem lehet olcsó, ami Istennek drága. Mindenekelőtt azért kegyelem, mert Istennek nem volt túl drága a Fia a mi életünkért, hanem odaadta értünk. A drága kegyelem – Isten emberré létele.” (BONHOEFFER 2007, 23., 25. o.)

Felhasznált irodalom

BONHOEFFER, Dietrich 2007. *Követés*. Ford. Böröcz Enikő. Luther Kiadó, Budapest.
JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.

■ DEÁK LÁSZLÓ

Szentháromság ünnepe után 15. vasárnap

▶▶ Lk 18,28–30

Igehirdetési előkészítő

Az üdvösség látása

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni tizedik vasárnaptól a tizenhetedik vasárnapig tartó időszak üzenetét dr. Próhle Károly így foglalja össze: „Akiket Isten elhívott, azokat meg is igazította.”

A keresztény élet egy tanulási és fejlődési lehetőség „Isten iskolájában” a keskeny úton való járásban. „Az új élet egyik veszedelmes kísértése a mammon szolgálata, amely megosztja a szívet, hogy azután egészen rabszolgaságba hajtsa” – írja dr. JÁNOSY Lajos (2008, 54. o.). A megosztott szívű kereszténységtől óv az epistola (Gal 5,26–6,10) is, mert hit által igazulunk meg!

Amit a textusról tudni kell

Érdekes látni azt, hogy a különböző bibliafordítások más-ként osztják fel Lukács evangéliumának 18. fejezetét. A revideált új fordítás (2017) külön „A tanítványok jutalma” cím alatt, mintegy önálló témaként állítja elének textusunkat, míg az újonnan revideált Károli-fordításban (2012) vagy a

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat által 2003-ban kiadott Szentírásban is a gazdag ifjú történetének a részeként szerepelnek a 28–30. versek.

Lukács az evangéliumban élénk tárja azt, hogy „Jézus felismerte a világi javak kísértő erejét és veszedelmét. Látta, hogy a gazdagság mennyire lefoglalja a lélek nemesebb gondolatait, érzelmeit s meggátolja a magasabb dolgokért való lelkesedést: látta, hogy a vagyon miként változtatja az embereket élvezet- és gyönyörhajhászókká, s így képtelenek gyümölcstermesre az örök élet számára. Az önzés leszorítja a szívbillentyűket s elzárja a szeretet kiáradásának csatornáit.” (LUKÁCSY 1934, 246. o.) A gazdag törvénytudó előbbre helyezi a gazdagságát, a vagyonát, mint a hitet és reményt. Jézus figyelmeztető szavai talán ezért hangzanak el: „*Jaj nektek, gazdagok, mert megkaptátok vigasztalásotokat!*” (Lk 6,24) Ezek a szavak ellentétben állnak azzal az áldással, amely az olyan szegényekre vár, akik nem saját erőfeszítéseikre, hanem Istenre hagyatkoznak.

Jézus azt akarta elérni, hogy a vagyon ne átokká, hanem áldássá váljon annak, aki rendelkezik vele. A gazdag gyakran cselekszik másképp, mint a szegény. A vagyont a kézben kell tartani, és nem szabad engedni, hogy uralja a szívünket. Mi vegyük birtokba, és ne engedjük, hogy birtokoljon, lefoglalja gondolatainkat. Jézus arra mutat rá, hogy sajnos szenvedélyünkkel válhat a pénz, a vagyon, mert „a pénz szerelme olyan, mint az ópium élvezete, elég megkezdeni, hogy uralmat vegyen az akaraton, eltompítsa az érzékenységet, megvesztegessen az ítélőképességet, s a mámornak azt a fokát idézze elő, melyben elvész a jobb értelem” (uo.). Ezért mondta Jézus közvetlenül a gazdag ifjúval való találkozás után: „*Könnyebb a tevének a tű fokán átmenni, mint a gazdagnak az Isten országába bejutni.*” (Lk 18,25) Ez az ember úgy gondolta, hogy megtartotta a parancsolatokat, de végül inkább a gazdagságot választotta, mint azt, hogy engedelmeskedjen Isten hívásának. Jézus példázataiban a gazdag ember általában nem pozitív szereplő, amivel arra akar rámutatni, hogy az ember annyira belemerülhet a gazdagságába és az általa biztosított előnyökbe, hogy teljesen érzéketlenné válik a környezetében élő szegények iránt. Azért nehéz a vagyonosoknak Isten országába bejutni, mert az anyagi gyarapodás könnyen eltávolíthat Istentől, ha nem úgy tekintünk rá, hogy Istentől kaptuk sáfárkodásra. A gazdagság tehát akadály lehet az üdvösség látásában, és könnyen célt téveszthet az ember.

A perikópa megértése

Úti elbeszélése végén Lukács a különböző témák szálait gyűjti egybe. Ebben a szakaszban, amelyben perikópánk található (Lk 18,18–30), a vagyon és az Isten országába va-

ló bejutás a téma. Jézus egy hasonlattal mondja ki, hogy a gazdagnak lehetetlen Isten országába bemenni. Csak így érthető a döbbsé kérdése: „És ki üdvözülhet?” A tanítványokban is kialakult az a hibás felfogás, mint a farizeusokban, hogy a gazdagság egyértelműen Isten áldásának jele. Ha még egy ilyen nemes ember sem képes rá, akkor ki üdvözülhet? Jézus nem kirekeszteni akarja a gazdagokat az üdvösségből, ezért mondja, hogy Isten képes megtenni a lehetetlent. Egyedül Isten törheti meg azt a varázst, amelyet a gazdagság gyakorol az emberek felett.

Péter társai nevében emlékezteti Jézust arra, hogy ők mindenüket elhagyták érte. Az „elhagyni” igének kettős jelentése van: az ember elveszíti azt, amit jelenleg ténylegesen birtokol, és elveszíti azt is, amit átlagos igyekezettel megszerezhetne magának. Megtagadja önmagát és mindazt, ami hozzá tartozik: családját és javait. Egyszerűen elhagy mindent, hogy követhesse Krisztust (28), hogy átfogóbb és teljesebb szolgálatot végezhesen a mennyek országáért (29). A τὰ ἴδια görög kifejezés (sajátja, birtokában levő, java) ApCsel 4,32-ben tűnik majd fel újra, ahogyan az ösgyülekezet megosztotta a javakat.

Jézus nem feddi meg Pétert, de helyreigazítja, és rámutat arra, hogy a tanítványok nem hoztak áldozatot. Majd ő lesz, aki valóban áldozatot hoz, azért, hogy a legnagyobb ajándékot adhassa, az örök életet, amelyet semmilyen vagyonnal nem lehet megszerezni. Jézus mellett a tanítványoknak megvolt a megélhetésük, és azt kapták, amit semmi pénzért nem szerezhetek volna meg. Még családtagjait is visszakapták, amikor Jézusban való hitre jutottak, és most övék az örök élet.

Jézus látszólag sokat kér, de sokszorosát adja annak, amit a tanítványok elhagytak ebben az életben, hiszen Jézus tanítványai lehetnek, tőle tanulhatnak. Később a megalkult gyülekezetek közösségeit vezethetik, akikkel megoszthatják mindenüket.

Igehirdetési vázlat

Értékrend

A gazdag ifjú példája figyelmeztetés az embereknek, akik hitet akarnak, de nem változtatják meg az értékrendjüket, szemléletüket. Amikor Krisztust választja az ember, akkor az ő értékrendjét követi, ami sokszor nem egyezik e világ gondolkodásával, és azt is eredményezheti, hogy ellentétbe kerülünk esetleg még családtagjainkkal is. A ma emberére különösen igaz az anyagiasság. Mindent pénzben mérünk. Csak olyan munkát vállalunk el, amiért jól megfizetnek. Azok barátságát keressük, akikről mások elismerően beszélnek. Fontos a jó kapcsolat, az ismeretség az „előrehaladásban”. Olyan világban élünk, ahol bizony a fehérre azt mondják sokan, hogy fekete, és fordítva. A tolerancia jegyében olyan dolgokra akarják, hogy igent mondjunk, amelyek

az Isten szemében egyértelműen utálatosak. Ezek nem összeegyeztethetők a keresztény értékrenddel, Jézus tanításával. Választani, dönteni kell. Nekünk Jézus értékrendjét kell képviselni a 21. században. Ígéretünk van arra, hogy aki benne (Jézusban) bízunk, az soha meg nem szegényül.

Életvitel

Amikor Isten hív, akkor ő meg is igazít. Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mintsem embereknek. Sokan voltak már előttünk a történelem folyamán, akik jó példát mutattak, és vállalták a szenvedést és az üldöztetést, esetleg még javaik elvesztését is Krisztusért. Jézus nem parancsolja mindenkinek, hogy adja el mindenét, de rámutat az életünkben arra, amiben nem vagyunk őszinték, amiben bizalmatlanok vagyunk vele szemben. A gazdag ifjú úgy gondolta, hogy tenni kell valamit az örök élet elnyeréséért (a zsidó gondolkodás szerint, ahogyan sok keresztény is gondolkodik). Megváltást akart saját meggyőződése szerint, és nem Isten szerint. Jézus szavait hallva megfordult, és szomorúan elment. Rockefeller is egyetért ezzel a gondolkodással, amikor így ír: „A gazdagság jelentős ajándék a mennyből. Ez az én fiam, akiben gyönyörködöm.” A szegénység ez alapján a mennyen kívül tart, gondolják a zsidók, mert Isten Ábrahámot, Dávidot és Salamont is nagy gazdagsággal áldotta meg. A birtoklás, a gazdagság és az abba vetett bizalom teszi nehezzé a megváltás elfogadását az ember számára. Hibás látást ad a sikerről és a biztonságról, mert elhitei az emberrel, hogy nincs szüksége Istenre. „Ha pénz van, akkor minden van.” A mostani világválság megmutatta, hogy ez sem igaz, mint ahogyan sok más sem, amit az embergyilkos Sátán próbál meg elhitei az emberekkel.

A tanítvány jutalma

Jézus a tanítványoknak áldást ígért ebben az életben, amikor elhívta őket. Pétert például emberhalásznak hívta. Jézus követése ezen a világon sokszorosán (πολλαπλασιασμοί), többszörösen felülmúlva téríti meg azt, amit az ember elhagyott vagy elveszített, a másik világban pedig az örök életet juttatja osztályrészül. A kárpótlás ezen a világon is jelentős, de konkrét utalásokat nem találunk rá a Bibliában. Az áldás az isteni kegyelem megjelenése az ember életében. Sajnos mára már pusztá szokássá vált, hogy istentiszteleteink végén elhangzik az ároni áldás. Sokan nem is értik ennek a mély tartalmát, üzenetét. Az áldás nagyon fontos az ember életében. Nem véletlenül áldotta meg Jézus a gyermekeket is.

Isten áldásával, áldása alatt élni óriási ajándék a keresztény ember számára. Tudom, hogy soha nem vagyok egyedül. „*Velem van az Úr, nem félek, ember mit árthat nekem?*” (Zsolt 118,6) Ezt jelenti Isten áldása alatt élni. Ösztönösen minden ember vágyik Isten jelenlétére, kegyelmére, csak fél attól, hogy ha azt elfogadja, akkor nem teheti azt, amit akar, mint a gazdag ifjú. Aki így érez, így gondolkodik, az még nem nyitotta meg a szívét Jézus előtt, legfeljebb résnyi-

re. Isten a megosztott szívű kereszténységtől óv, amikor a Jelenések könyvében azt mondja, hogy sem hideg, sem meleg nem vagy, ezért kiköplek a számból. Forrósítsa fel szívünket Isten szeretete, amelyet megmutatott Jézus Krisztusban a golgotai kereszten. Ragadjuk meg az örök élet ajándékát, amelyet kegyelemből kínál nekünk, amelyet felfogni sem vagyunk képesek, de ennek ellenére a miénk lehet.

További javaslat az istentisztelethez

Énekek
EÉ 438, 375

Illusztráció

GONDOLATOK

„...van, amikor muszáj messzebbre látnunk a saját biztonságunknál! Van, amikor muszáj a nagyobb jóra figyelni!”

J. K. Rowling (1965–) angol író: *Harry Potter és a Halál ereklyéi*

„Megtanultam, hogy ugyanolyan sok mindent lehet tudni abból, amit az emberek elhallgatnak, mint abból, amit kimondanak.”

Karen Marie Moning amerikai író (1964–)
amerikai író: *Keserű ébredés*

„...attól, hogy az ember nem beszél valamiről, még gondol rá. Sőt. Többet gondol rá.”

Szabó Magda (1947–1982) Kossuth-díjas magyar író, költő, műfordító: *Álarcosbál*

„Van, ami akkor is a tiéd marad, ha másnak adod: ilyen a szavad, a mosolyod és a hálás szíved.”

Hilary Hinton „Zig” Ziglar (1926–1012)
amerikai író, motivációs előadó

VERS

Balog Miklós: *Csak Jézusban...*

Amint a pénz és pozíció régen
– s ehhez véve tudományt, technikát,
mit ember ma új istenként imád –,
ma sem segít szorongató szükségben.
A mennyiségnek lázas fokozása
„minőségbeli ugrást” nem hozott,
az emberek nem lettek boldogok,
mert nem adatott, s nincs üdvösség másban,
csak Jézusban, ki értünk emberré lett,

hogy emberséges legyen már az élet,
az új teremtést Isten benne kezdte,
tettekkel mondva el, miként szeret:
azért jött Jézus, hogy mind megkeresse,
és megtarthassa azt, ki elveszett.

Felhasznált irodalom

JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitás, Veszprém.

KARRIS, Robert J. 2003. *Evangelium Lukács szerint*. In: *Jeromos bibliakommentár*. 2. köt. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.

LUKÁCSY Imre 1934. *Szent Lukács evangéliuma*. (Burton Henrik nyomán.) Budapest.

PRÖHLE Károly 1966. *Lukács evangéliuma. Fordítás és magyarázat*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

WALVOORD, John F. – ZUCK, Roy B. (szerk.) 1997. *Máté – János*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest. (A Biblia ismerte kommentársorozat 6.)

WIERSBE, Warren W. 2007. *The Wiersbe Bible Commentary. New Testament*. 2. kiad. David C. Cook Publisher, Colorado Springs.

■ SÁNDORNÉ POVAZSANYECZ GYÖNGYI

Szentháromság ünnepe után 16. vasárnap

► Mt 6,1–6

Igehirdetési előkészítő

Rejtve

A vasárnap jellege: Szíviünk mélye

„A Szentháromság ünnepe zárópontja, összefoglalása annak az üdvösségtéológiai folyamatnak, amely adventtől pünkösdig megjelenik. [...] Szentháromság vasárnapjai kibontják mindazt, ami az üdvösség történetéből és a Szentháromság misztériumából következik az egyes keresztény ember és az egyház közössége életében.” (HAFENSCHER 1999, 145. o.) Az *Agenda* szerint a 16. vasárnap témája: „Életünk el van rejtve Krisztusban”. A kollektaimádság arról szól, hogy Isten ismeri a szív mélyén rejtőző gondolatokat, s életünk mélyreható, alapos tisztogatását kérjük tőle. Textusunk az elrejtőző Isten és az ember szíve rejtekének kapcsolódását sejteti.

Amit a textusról tudni kell: A ti igazságotok

Máté evangéliumának központi gondolata, a messiási üzenet lényege a mennyek országa. „Az Isten országának a Hegyi beszédben való meghirdetése határozza meg az egész Máté-

evangélium erkölcsi alapját.” (FARKASFALVY 1995, 53. o.) Mt 5,17–43 textusunk közvetlen előzménye, a törvény magyarázata szintén szoros összefüggésben áll ezzel. Amíg azonban ott Jézus a Tízparancsolatnak az emberi együttélésre vonatkozó téziseit értelmezi, a 6. fejezet első fele a kegyesség cselekedeteiről beszél. A kettő közti kapocs a δικαιοσύνη (igazságosság, megigazulás) kifejezés, amely Máténál az Atya akarására adott engedelmes választ jelenti. Jézus Mt 5,20-ban azt az igényét fogalmazza meg a törvény betöltésével kapcsolatban, hogy a tanítványok igaz voltának felül kell múlnia a farizeusokét. A Hegyi beszéd ugyan nem tartalmazza a páli megigazulástant, de Pál hasonló alapokon áll, amikor 1Kor 12,31-ben a legkiválóbb útról ír. Ugyanezt a δικαιοσύνη-t Mt 6,1 fordítása a kegyesség szóval adja vissza, amivel előrevetíti a következő szakasz irányát, vagyis hogy itt nem társadalmi normákról, hanem az izraelita jámborság alappilléreiről (alamizsna adása, imádság, böjt) lesz szó, arról a kultikus triászról, amely más vallások gyakorlatában is fontos alap. Jézus igényességét követve azonban „az új élet hármashangzata” (RIENECKER) lesz belőle. A párhuzamos mondatfűzésű szakaszokból csak az első kettőt tartalmazza a textus.

Isméltető kifejezések:

ὑποκριτής – ’képmutató, hipokrita’. Olyan ember, aki szerepet játszik, utánoz valakit, anélkül, hogy ő maga ilyen lenne. Tettének motivációja elsősorban az, hogy elismerést váltson ki a környezetéből.

μισθός – ’bér, jutalom’. A görög kereskedelmi nyelvben a számla kiegyenlítésére utaló kifejezés. „Az a hívő, aki azért tesz meg valamit, hogy lássák az emberek, már elérte célját, megkapta minden jutalmát, és többé már nem tarthat igényt semmire.” (SPINETOLI 1998, 193. o.)

ἐν τῷ κρυπτῷ – ’titokban, elrejtve’. A nagy nyilvánosság előtt gyakorolt kegyességgel szemben.

ἀποδώσει – ’meg fog fizetni’. „Kinek akarok szolgálni? Az Úrnak az ő nyomorultjaiban és szegényeiben. És mi a jutalmam? A jutalmam az, hogy ezt megtehetem.” (W. LÖHE)

A perikópa megértése

Alamizsna

ἐλεημοσύνη – ’könyörületesség, jótékonyosság’. Annak az embernek a sajátja, akiben magában is irgalmasság és könyörület lakozik. A fogság utáni társadalmi egyenlőtlenségek miatt a törvény előírta a szegényekről való gondoskodást, de ezenfelül szorgalmazta az önkéntes adakozást is részükre (5Móz 15,11). Idővel az alamizsnálkodásnak egyre nagyobb lett a jelentősége, valamiképpen az áldozat szintjéhez közelített (Dán 4,24), később pedig egyre nagyobb nyilvánosságot kapott. A zsinagógában az istentisztelet után ki-ki nyilatkozott, mennyi adományt kész adni. A kiemelkedő összeg felajánlóját felhívták a bémára, a megbecsülés jeléül a rabbi mellett ülhetett, s megfújták a kürtöt.

Imádság

Hasonlóan nyilvános gyakorlata volt az imádságnak. Lk 5,33 is utal rá, hogy a zsidó imádságos élet átszötte a hívők mindennapjait. A nap minden szakában volt elrendelt nyilvános vagy otthoni imádság. Ehhez látványos külsőségek tartoztak: leborulás, felemelt kéz. A zsidó hívő olykor az egész testével imádkozik. Nem feszélyezi, hogy ezt mások is látják.

Közösségben vagy feltűnően?

Jézus nyilvánvalóan nem a kegyesség közösségben megélt lehetőségét kifogásolja, hiszen tudjuk, mennyire megerősítő szerepe van annak az életünkben. Ehelyett leleplezi annak kiüresedett, felszínes voltát, és feltárja azt a valódi mélységét, értékét, amely Isten országának építését, az istenkapcsolat valódi erősödését szolgálja.

Igehirdetési vázlat

Az Isten elől rejtőzködő élet

Az emberi személyiség elemzésében a pszichológia számára az egyik alapkategória az extrovertált és introvertált típusok megkülönböztetése, hiszen ez az irányultság meghatározza az ember világlátását, kommunikációját és kapcsolati hálóját egyaránt. Nem lehet egyiket sem jónak vagy rossznak minősíteni, nem lehet általánosan meghatározni, hova tartozók a boldogabbak. De valamilyen formában mindenki átéli saját személyének önmagába zártságát, azt, hogy a lényeg valahol mélyen lakik bennünk, amit Ady úgy fogalmaz: „Vagyok, mint minden ember: fenség, / Észak-fok, titok, idegenség, / Lidérces messze fény, / Lidérces messze fény.” Hogy kerültünk ebbe a messzeségbe? Már ott az elején megtörtént. Az ember tudni akarta, mi a jó és mi a rossz. A saját igazságát kereste, kezében tartani, birtokolni akarta az igazságot. Ott kezdődött a titkolózás: „...az ember és a felesége elrejtőzött az Úristen elől a kert fái közé.” Fájdalmas formában kellett megtapasztalnia, hogy az Atya látja, amit titokban tesz, mert elveszett a bizalom. Isten szava – „Meghallottam hangodat” – öröm helyett szégyent váltott ki az emberből. Kommunikációs válság állt be Isten és ember, s ennek következtében ember és ember között is.

Az Isten mögé rejtőző élet

„De, jaj, nem tudok így maradni, / Szeretném magam megmutatni, / Hogy látva lássanak, / Hogy látva lássanak.” Szeretnénk visszatérni a helyünkre, kapcsolódni kiszolgáltatottság nélkül. Szükségünk van a szégyen helyett elfogadásra, elismerésre, megerősítésre. Biztonságérzetünket a pozíciónk megerősítésében igyekszünk megalapozni, és könnyen esünk abba a hibába, hogy önmagunk öszinte megmutatása helyett valami vágyott vagy ideálisnak, dicséretre méltónak gondolt képet festünk magunkról, s várjuk az

elismerést Istentől, emberektől, talán még önmagunktól is. A „lájkvadászat” nem csak a virtuális térben folyik, hiszen a „pontgyűjtő” versenynek ezer arca van. Hitünket és hitelességünket is komoly veszély fenyegeti, ha valami Istennek tulajdonított pontrendszer szerint értékeljük magunkat vagy egymást. „*Atyád azonban látja, amit titokban teszel...*” Ha Isten fenyegető tekintetét gondoljuk a mondat mögé, akkor megcsúfoljuk őt, hiszen ráruházzuk saját elégedetlen, hajszolt szemléletünket, s ezt a torz álarcot viseljük, mintha az ő képmása volna. Pedig Jézus éppen ebből akar felszabadítani: nem kell vesződnünk a színfalak építésével, közönség toborzásával, öngigazolással. Önmagunktól szabadon bátran fordulhatunk a másik ember felé hitből fakadó cselekedeteinkkel és Isten felé őszinte, kendőzetlen imádságainkkal.

Az Istenben elrejtett élet

„Ezért minden: önkínzás, ének, / Szeretném, hogyha szeretnének, / S lennék valakié, / Lennék valakié” – záródik a vers. Az „önmagunktól szabadon” nem önmagunk feladását, ugyancsak képmutatásba torkolló önsanyargatást jelent, hanem megújult életet. Azt a szabadságot, amelyben helyreáll az Isten iránti bizalom, feloldódik a kommunikációs zárlat, és felszabadulunk a szeretet cselekedeteire. Pál apostol így vall erről: „*Ha tehát feltámadtatok Krisztussal, azokat keressétek, amik odafent vannak, ahol Krisztus van, aki Isten jobbján ül. Az odafennvalókkal törődjétek, ne a földiekkel! Mert meghaltatok, és a ti életek el van rejtve Krisztussal együtt Istenben. Mikor Krisztus, a mi életünk megjelenik, akkor vele együtt ti is megjelenetek dicsőségben.*” (Kol 3,1–4)

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

JSir 3,22–33; Ef 3,13–21

Énekek

EÉ 355, 344

Felhasznált irodalom

- DIRSCHAUER, Klaus 1995. Matthäus 6,1–4. In: Gerhard RUHBACH – Anselm GRÜN – Ulrich WILCKENS (szerk.): *Meditative Zugänge zu Gottesdienst und Predigt. Predigttext-Reihe V,2. Rogate bis Ewigkeitssonntag*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- FARKASALVY Dénes 1995. *Bevezetés az újszövetségi Szentírás könyveihez*. Szent István Társulat, Budapest.
- HAFENSCHER Károly 1999. *A keresztyén istentisztelet*. Liszt Ferenc Zeneművészet Főiskola Egyházzenei Tanszéke – Magyar Egyházzenei Társaság, Budapest.
- JAKUBINYI György 1991. *Máté evangéliuma*. Szent István Társulat, Budapest.
- KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság, Sopron.
- RIENECKER, Fritz 1984. *Das Evangelium des Matthäus*. Brockhaus, Wuppertal. (Wuppertaler Studienbibel)

SPINETOLI, Ortensio da 1998. *Máté. Az egyház evangéliuma*. Agapé, Szeged.

VIVIANO, Benedict T. OP 2003. *Evangélium Máté szerint*. In: *Jeromos bibliakommentár. 2. köt.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.

VOIGT, Gottfried 1982. *Die bessere Gerechtigkeit*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.

■ LACKNER NÉ PUSKÁS SÁRA

Szentháromság ünnepe után 17. vasárnap

▶ Ám 4,11–5,4

Igehirdetési előkészítő

Egy kenyéren

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni időszak bennem az üdvösségtörténet nagy eseményeinek a „szétszalazását” jelenti. Elmélyülés, odafigyelés, megértés és megértetés, megtérésre hívás mint szolgálati felelősség. A Pröhle-agenda vezérmondatai: „Akiket Isten elhívott, azokat meg is igazította”; „Egyek vagyunk Krisztusban!” A *Liturgikus könyv* témamondata: „Krisztusban egy az egyház”. A Pröhle-agenda introituszsolttárnak a 119. zsolttár néhány idevágó versét hozza, ezzel megadva az alaphangot. A vasárnap evangéliuma a szombati gyógyítást és az alázatosságra intést hangsúlyozza (Lk 14,1–11).

Amit a textusról tudni kell

Salamon halála után (922) a Dávid által létrehozott ország kettészakadt, és két kis presztízsű ország maradt utána, sok marakodással, kevés baráti szövetséggel. Kétszáz évvel később az asszírok megsemmisítették az északi államot. Salamon önkényeskedő uralkodása Észak-Izrael teljesen elidegenítette a jeruzsálemi hatalmi elitől. A halála előtti kemény politikája szinte borítékolta, hogy az elfojtott indulatok szétvetik az addig egységes országot. Salamon fia, Roboám talán végezhetett volna kármentést. El kellett mennie Sikembe, hogy ott is királlyá tegyék. A képlet azonban nem egyszerű. Az alattvalók a terheik könnyítését kérték, de Roboámnál süket fülekre találtak. Egy királyi tisztviselőt a nép megkövezett, a király szégyenszemre elmenekült.

Az északiak Jeroboámot választották királlyá, aki az egyiptomi emigrációból tért haza. Az elszakadás oka nemcsak a törzsi függetlenség fellángolása volt, amit Dávid és Salamon elfojtott, de kiirtani nem tudott, hanem Izrael ellenállása, hogy Júdával Dávid háza alatt egyesüljön. Az

északi tartományban inkább „liberális” hatalom volt, például eltúrta a Baal-kultuszt és egyebeket. A déli tartomány inkább a tradicionális törzsszövetségi hagyományt követte. A birodalom összeomlott, kettészakadt, a következmények mindkét oldalon katasztrofálisak voltak. Belső bajok, folytonos háborúskodás, szociális problémák jellemezték ezeket az időket. Két nemzedékig tartott az iszapbirkózás, majd abbamaradt. Kialakult a különválás infrastruktúrája. Északon Sikem lett a főváros, délen maradt Jeruzsálem.

Ezen a háttéren bukkan fel egy próféta Jeroboám uralkodásának utolsó éveiben. Az északi királyságban hirdeti Isten üzenetét könyvünk szerzője, Ámósz. Délen született, Tekoában, Betlehemtől 8 kilométerre egy kis falucskában. Pásztor volt, de minden jel szerint nem a legszegényebbek közül való, mert saját juhait-marháját gondozta, és fügetermesztéssel is foglalkozott. Ilyen háttérrel megy fel Samáriába. Teljes bizonyossága volt afelől, hogy az elhívása Istentől való. A samáriai főpap el akarta hallgattatni, de Ámósz nem volt hajlandó abbahagyni a ténykedését. Samáriában egy Patyomkin-világ fogadta. Csillogás, fényűzően élő gazdagok, akik egyre gazdagabbak, a kulisszák mögött nyomor, erkölcsi romlás... Egyszerű, de határozott szavakkal elítélte az ország társadalmi, gazdasági és politikai életében elhatalmasodott bűnt. A különféle vallásos szertartások nem helyettesítik az igazságot, amely nélkül Izrael népe nem menekülhet meg az igazságos Isten ítéletétől. Ámósz a nemzedékének szóló isteni üzenetet nagyszerű írói vénával (ő az első írópróféta) és gyönyörű stílusban adja elő. Kemény ítélethirdetést mondott a környező hat népre. De nem kíméli az övéit sem. Sodoma, Gomora pusztulásához hasonlót ígér: „...készülj Istened elé, Izrael!” (4,12) „Ha egy városból ezren vonulnak ki, csak százan maradnak meg...” (5,3) A csattanó: „Ezt mondja az Úr Izrael házának: Engem keressetek, és éltek!” (5,4)

Igehirdetési vázlat

Mindenekelőtt néhány dolgot tisztáznunk kell. Kellő társadalomexegézis nélkül légüres térben szólal meg az igehirdetés. Kellő emberexegézis nélkül üres fülekre találnak a szavaink. Meg kell értenünk az igehirdetés igéjét, mai kontextusba kell helyezni. Engedjük, hogy rajtunk is átmenjen, alaposan járja át a gondolatainkat, empátiával szólítsuk meg a hallgatóságot, tudva, honnan jöttek, és hova mennek a hétköznapjaikba.

Ítélet alatt?

Na ne! Az európai típusú kultúrákban nevelkedett nemzedékek nem tudnak mit kezdeni az ítélettel. Először is azért nem, mert a szekuláris gondolkodásmódnak nincs Istene. Isten nem tényező többé. A keresztény Európáról való gondolkodás szinte fikció. Tetszik, nem tetszik, az egyház és a mondanivalója szubkultúrává lett. Ne áltassuk magunkat. A médiabefolyásunk a millió kereskedelmi csatorna közt

valószínűleg a statisztikai hibahatáron van. Kialakult egy sajátos individualista világszemlélet. Ennek a gondolatvilágnak az egyik mozgatórugója az egyén mindenhatósága. Egy kis parafrázis: „Mindenne van (erőm?), ha van pénzem, befolyásom, hatalmam.” A híg „kultúra” nem tanít, nevel, hanem felszínesen szórakoztat. A modern, posztmodern világ le akar számolni mindennel, ami régi, tradicionális. A hagyományos közösségek világa leáldozott úgy általánosságban. A közösségi média egyik értékmérője az, hogy mennyien lájkolták a posztomat. Akkor teszi jól az ember, ha elveszti individuuma, és inkább a „fogyasztói massa” részévé lesz. Az arctalan tömeg IQ-ja mindig kisebb, mint az őt alkotó egyedeké. A modern világ az egyéniségeket akkor preferálja, ha azok nem karizmatikus értékelvűek, hanem kis fajsúlyú celebek. Egy politikai vitaműsorban mondja az egyik elkötelezett baloldali vitázó: „Úgy látszik, úgy működik a világ, mint a luftballon. Minél könnyebb, annál magasabbra jut.” Nem tudok vitázni vele. Ha valaki úgy gondolja, hogy az első tétel sötétre sikerült, akkor ne aggódjon, igaza van.

Ítélet alatt

Nos, ez már nem kérdő, hanem kijelentő mód. Mire alapozom a kijelentést? Arra, hogy nyitott szemmel próbálok járni a világban. Szeretek gondolkodni és gondolkodtatni. Mit is jelent, hogy ítélet alatt vagyunk, azaz krízisben? Mi is a krízis mibenléte? Olyan valami, amit nem kértünk, de kaptunk negatív értelemben. Lehet, hogy magunkra hoztuk a bajt, de még inkább jött „magától”. Ámósz dörög, én meg csak leskelődöm. Tényleg ekkora a baj? „*Olyan pusztulást hozok rátok, mint amikor Sodomát és Gomorát elpusztította Isten... Ezért bánok így veled, Izrael! És mivel így bánok veled, készülj Istened elé, Izrael!*” Csak néhány történelmi tény. Ki győzte le a Római Birodalmat? Belepusztult a saját bűneibe. Ugorjunk a 20–21. század dolgaira, mondjuk a második világháború utáni időszakra. 1945 májusa óta nem volt a világon egyetlen nap, hogy valahol a világban ne lett volna háború. Hát nem krízis az, hogy volt magyar '56, szuezi válság, Izraelben hatnapos háború, délszláv háború, Afganisztán, afrikai konfliktusok, ukrán–orosz konfliktus, megannyi terroristaakció...? Itt vagyunk, az egész teremtett világ az ítélet alatt. Merjünk nyitott szemmel szétnézni a világban! Ámósz látta a világ csillogását, de az árnyoldalait is. A mai biztonság lehet, hogy a holnapi krízist hozza. Ne menjünk messzire: két éve dagadt a keblünk, dübörgött a magyar gazdaság. Aztán jött a pandémia, dugába dőlt a világ. Szóval hátrább az agarakkal! A történelem irányítása nem a mi kezünkben van.

Eddig csak a nagy összefüggésekről értekeztünk, de alsóbb szintekre is érdemes benézni. A ma embere, akiről szóltam az első pontban, pont olyan esendő, mint az ókori. Világlátása változhat, emberi attitűdjei aligha. Megéli a kríziseit, ha nem is a Tízparancsolat szerint, de lelkiismeretében mindenképpen. Megéli hamis reményeit, a kudarcait, a kilátástalanságát. Az egzisztenciális krízisek senkit nem kerülnek el. Hogyan tovább?

„Engem keressetek, és éltek!”

Itt éles fordulat következik. Az eddigi dörgedelmekek helyett kinyílik egy új lehetőség. Szerényen hadd jegyezzem meg, ez nem a fősodor mondata, de ettől még nagyon fontos. Az istenkeresés prioritás. Ma, amikor a csökkenő lélekszámú hívek keresik az élet GPS-ét, nem kell mást tenniük, mint megtalálni a megfelelő irányt. Olyan ez, mint a moziban, színházban a zöld exit-fény. Ahonnan lehet menekülni, az maga az élet. Lehet, hogy az élet határhelyezetein döbbenünk rá: egyedül nem megy. Klinikai-kórházi tapasztalataimból tudom, hogy van egy kritikus szakasz, amikor az ember megadja magát. Amikor megtudom, hogy nem én vagyok a világtengely. Ebben az életszakaszban az én a legfontosabb, de még fontosabb a hogyan tovább. És ekkor megszólal a próféta, aki Istentől megáldott szavakkal mondja: „Engem keressetek, és éltek!” Ez a mondat lehet a vészkijárat az életre. Az isteni szó világot teremtett. Isten szava, igéje ma is teremthet hitet, kiemelhet a bűnből, és utat mutathat a jövő felé.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Lk 14,1–11; Ef 4,1–6

Énekek

EÉ 446, 265

Illusztráció

VERS

József Attila: *Thomas Mann üdvözlése*

Mint gyermek, aki már pihenni vágyik és el is jutott a nyugalmas ágyig még kérlel, hogy: „Ne menj el, mesélj” – (így nem szokik rá hirtelen az éj) s míg kis szíve nagyon szorongva dobban, tán ő se tudja, mit is kíván jobban, a mesét-e, vagy azt, hogy ott legyél: így kérünk: Ül le közénk és mesélj. Mondd el, mit szoktál, bár mi nem feledjük, mesélj arról, hogy itt vagy velünk együtt s együtt vagyunk veled mindannyian, kinek emberhez méltó gondja van. Te jól tudod, a költő sose lódit: az igazat mondd, ne csak a valódit, a fényt, amelytől világlik agyunk, hisz egymás nélkül sötétben vagyunk. Ahogy Hans Castrop madame Chauchat testén,

hadd lássunk át magunkon itt ez estén. Párnás szavadon át nem üt a zaj – mesélj arról, mi a szép, mi a baj, emelvén szívünk a gyásztól a vágyig. Most temettük el szegény Kosztolányit s az emberségen, mint rajta a rák, nem egy szörny-állam iszonyata rág s mi borzadva kérdezzük, mi lesz még, honnan uszulkan ránk új ordas eszmék, fő-e új méreg, mely közénk hatol – meddig lesz hely, hol fölolvasható?... Arról van szó, ha te szólsz, ne lohadjunk, de mi férfiak férfiak maradjunk és nők a nők – szabadok, kedvesek – s mind ember, mert az egyre kevesebb... Foglalj helyet. Kezdd el a mesét szépen. Mi hallgatunk és lesz, aki csak éppen néz téged, mert örül, hogy lát ma itt fehérek közt egy európaít.

Babits Mihály: *Jónás könyve (részletek)*

„Monda az Ur Jónásnak: »Kelj fel és menj Ninivébe, kiálts a Város ellen! Nagy ott a baj, megáradt a gonoszság: szennyes habjai szent lábamat mossák.« [...] S monda az Úr Jónásnak másodízben: »Kelj föl és menj, mert én vagyok az Isten. Menj, a nagy Ninivéig meg se állj, s miként elédbe írtam, prédikálj!«

Babits Mihály: *Jónás imája (részlet)*

„...mint Ő sugja, bátran szólhassak s mint rossz gégémből telik és ne fáradjak bele estelig vagy míg az égi és ninivei hatalmak engedik hogy beszéljek s meg ne haljak.”

Felhasznált irodalom

- BRIGHT, John 1980. *Izrael története*. Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest.
- BUBER, Martin 1991. *A próféták hite*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- KÁLVIN János 2002. *Az Urat keressétek, akkor élni fogtok! Magyarázat Ámósz könyvéhez*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- MUNTAG Andor 1978. *Ámósz próféta könyve. Fordítás és magyarázat*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
- RÓZSA Huba 2002. *Az Ószövetség keletkezése. 1–2. köt.* Szent István Társulat, Budapest.

Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap

▶▶ Jer 1,10–17

Igehirdetési előkészítő

Az Úr hatalmas szava beteljesedik

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap egyben hálaadó vasárnap lesz. Ilyenkor sok gyülekezetben visznek terményeket a templomba, megköszönve az Úr elmúlt évi gondoskodását. Lehet, hogy sokan inkább választanák az alternatív textust (Zsolt 23), hiszen könnyebb ehhez a témához illeszteni, pedig ez az ige nagyon fontos kérdésekkel szembesítheti az ilyenkor talán jobban megmozduló gyülekezetet. Ki előtt borulnak most le adományainkkal? A maguk kreálta „gondviselő Jóisten” előtt, vagy a mindenséget teremtő, fenntartó, megváltó és megszentelő Úr előtt, akinek szava biztosan beteljesedik, ezért buzdít annak megalkuvás nélküli hirdetésére.

Kapcsolópont lehet az ige és az ünnep között a gyomlálás és plántálás képe, valamint a mandulavessző, amely a tavaszi reményekkel kezdett munkálatokhoz vezet vissza bennünket, hogy most hálával állhassunk meg a gyümölcsök láttán, és észrevegyük ennek párhuzamait lelki síkon is.

Amit a textusról tudni kell

Textusunk körülvágása meglehetősen furcsa. A magam részéről az egész fejezetről fogok prédikálni, de mivel sokan ragaszkodnak a kiírt szakaszhoz, ezért a megadott igeversek alapján készítettem el az előkészítőt.

Jeremiás próféta könyve elején pontosan meghatározza papi származását, majd szolgálatának idejét. Isten népe történetében a legtragikusabb fejezetek ezek, ahogyan egy megújulástól (jósiási reform) eljutottak az összeomlásig (babiloni fogság) (Jer 1,1–3).

Elhívásáról (Kr. e. 627) az ÚR szavában döbbenetes távlatok nyílnak meg, ő mégis kifogásokat keres fiatal kora és a beszédre való alkalmatlansága miatt. Az ÚR félresöpörve ezeket, egyszerűen azt kéri, hogy hirdesse a szavát, ahol és amikor ő parancsolja neki. Megerősíti őt, jelenlétéről biztosítja, majd száját megérintve igéjét adja neki (Jer 1,4–9).

Ezután érkezünk el az igeszakaszunkig, amely szolgálatának tartalmát fejt ki. „Lásd, én a mai napon népek és országok fölé rendellek, hogy gyomlálj és irts, pusztíts és rombolj, építs és plántálj!” (10)

Első olvasatra úgy tűnik, mintha egy nagyhatalom királyának szólna ez az ígélet és feladat. Pedig Isten a prófé-

tájának mondja, hogy népek¹ és országok fölé rendeli. Jeremiásnál különösen a könyv végén (Jer 46–51) találjuk a különféle nemzetekről szóló próféciákat. Ezek beteljesedtek a Jeremiás elhívása idején kibontakozó, majd a legnagyobb hatalommá váló Babilónia, de Isten népe esetében is (Jer 52). Azért, mert az Úr szólalt meg Jeremiáson keresztül, aki olyan értelemben volt a népek fölé rendelve, hogy a királyok Királyának szavát képviselte. Ez azonban ebben a vészterhes időszakban nem volt hálás feladat. Ha megnézzük a teendőit leíró szavakat, azt látjuk, hogy négy közülük negatív (gyomlál, irt, pusztít, rombol), és csak kettő pozitív (épít, plántál). De ha belegondolunk, mindegyik szó pozitív, hiszen Isten munkájáról van szó. Ő azt romboltatja le, ami rossz, és azt építteti, ami jó.

Ezek után két látomáson keresztül szól hozzá az Úr: „Majd így szólt hozzám az Úr igéje: Mit látsz, Jeremiás? Ezt feleltem: Mandulavesszőt látok. Az Úr pedig ezt mondta nekem: Jól látod, mert gondom van rá, hogy ígémet beteljesítsem.” (11–12)

Jeremiással egy mandulavesszőt látat, amelynek kapcsán azt tanítja neki, hogy gondja van igéje beteljesítésére. Gazdag szimbólum ez Izrael történetében, hiszen Áron veszeje is, amely kivirágzott és termést is hozott, biznyságul papi szolgálata mellett, mandulavessző volt (4Móz 17,23), és a lámpatartó is ezt ábrázolta, amelyet Áronnak kellett gondoznia (2Móz 25,33–34; 4Móz 8,1–4). A magyar fordításból nem derül ki az, ami az eredetiben ott van. A mandulavessző héber szava (דקש) egy töről fakad a „gondom van rá” kifejezéssel fordított szóval (דקש). Mindkettőben az ’örködni, ébernek lenni’ kifejezés jelenik meg. A mandulafa virágzik legkorábban, azaz minden gyümölcs érésének ő az előhírnöke. Ugyanígy az Úr éberen örökodik kimondott szava felett, hogy bizonyosan beteljesedjen.

Ez igaz minden egyes szavára, de most különösen arra, amelyet Jeremiásnak adott, amelyben hangsúlyos az ítélet. A második látomásban ugyanis ezzel találkozunk: „Másodszor is szólt hozzám az Úr igéje: Mit látsz? Így feleltem: Gözölgő üstöt látok, amely észak felől megdőlt. Ekkor így szólt az Úr: Észak felől tör a veszedelem az ország minden lakójára. Mert idehívom az északi országok minden nemzetségét – így szól az Úr. Eljönnek, és fölláttatja trónját mindegyik Jeruzsálem kapuival szemben, a várfalak körül mindenütt, és Júda összes városával szemben. Ítéletet mondok fölöttük minden gonoszságuk miatt, mert elhagytak engem, más isteneknek tömjéneztek, és kezük csinálmányai előtt borultak le.” (13–16)

Vészjósló a kép, amelyet Jeremiás lát: agy gözölgő üst, amely felborult észak felől. Ez nem sok jót sejtet, mert a következményei elkerülhetetlenek lesznek. A magyarázat egyértelmű: észak felől jön a veszedelem, a babiloni sereg, amely által az Úr ítéli meg népét. Ez az ítélet (שפוט) egye-

¹ A דָּבָר általában pogány népekre vonatkozik, de a választott népet is jelölheti, pl. 2Móz 19,6.

temes és kikerülhetetlen. Minden (כָּ) északi nemzetséget felhasznál az Úr, hogy Júda minden várfala, városa körül felálljanak, és ezáltal ítéletet mond minden gonoszáguk felett. A gonoszáguk pedig az volt, hogy őt elhagyták,² és más isteneknek tömjéneztek.³ Izrael hitvallásában, a Smá Jiszraélben a héber iratok külön kiemelik az 'egyedül' (יְהוָה) szó utolsó betűjét, nehogy valaki összetévesse a nagyon hasonló 'más, idegen' (אֲחֵרִים) szóval. Itt Isten népe nem tévesztett, hanem egyenesen elhagyta az élő Istent, a Teremtőt, hogy a maguk által kreált istenségek előtt boruljanak⁴ le az akkor aktuális korszellem szerint. Ennek a bálványimádásnak pedig félelmetes következményei vannak, amelyeket egyre jobban látunk kibontakozni mind a mai napig (Róm 1,22–32).

Ezt az állapotot kellett lelepleznie Jeremiásnak, ami nem volt hálás feladat. Nem véletlen, hogy síró próféta-ként emlegetik, akinek lelki küzdelmeibe bepillantást enged a könyv. Látjuk, amikor saját papi rokonsága támad ellene (11,18–12,6), amikor kifakad Isten előtt a szolgálat terhe alatt (15,10–21; 20,7–18), de mindig láthatjuk azt is, hogy az Úr megőrzi, megerősíti, jelenlétéről biztosítja, helyre rakja az ő emberét. Már szolgálata elején felkészítette: „Övezd fel derekadat, és indulj, hirdesd nekik mindazt, amit én parancsolok! Ne rettenj meg tőlük, különben én rettentelek meg téged általuk!” (1,17)

Jeremiásnak tehát „fel kellett kötni a gatyáját” újra és újra,⁵ mert nem mindennapi szolgálatot bízott rá az Úr, és azt kérte tőle, hogy hirdesse mindazt,⁶ amit parancsol.⁷ Gondoljunk bele, milyen lehetett, amikor azt kellett hirdetnie,⁸ hogy maga az Úr harcol ellenük a babiloniakban (Jer 21,1–7). Vagy amikor azt kellett mondania, hogy adják meg magukat, akkor megmenekülnek (Jer 21,8–10). Ez netó hazaárulás, de ha egyszer ezt mondta az Úr?

Isten bátorítja Jeremiást, hogy ne ijedezzen⁹ azoktól, akik felé küldi őt, mert különben ő maga ijeszti meg¹⁰ általuk. Ennek a szónak van egy olyan jelentése is, hogy 'öszszetörök', amelyre az igehirdetés vázlatban térünk vissza.

² Az כָּ ige Qal perfektum alakja, azaz befejezett cselekmény, amelynek hatása van a jelenre.

³ A כָּ ige Piél imperfektum alakja, azaz folyamatos intenzív cselekedetre utal.

⁴ A כָּ ige Hitpaél imperfektum alakja szintén folyamatos cselekvésre utal, de mivel visszaható, jól kifejezi ennek a tettnek a következményét.

⁵ Az כָּ ige jusszívusz alakja, amely megegyezik a Qal imperfektum alakjával.

⁶ Megint a כָּ szó jelenik meg, ahogy korábban az ítélet kapcsán sokszor.

⁷ A כָּ ige Piél imperfektum alakja nyomatékos, folyamatos tetterre utal.

⁸ A כָּ ige Piél alakja intenzív tetterre utal.

⁹ A כָּ ige Nifal imperfektum alakja, tehát egy folyamatos szenvedő alak.

¹⁰ Szintén a כָּ ige, de annak Hifil (műveltető) imperfektum alakja.

A perikópa megértése

A teodicea kísértése

A pandémia idején sokakban felmerülnek a klasszikus teodiceával kapcsolatos kérdések a rossz eredetéről és annak Istenhez való viszonyáról. Isten, aki jó, megengedi a rosszat? Vagy egyenesen ő méri ránk? Sokan ebből a kérdésből kihagyják vagy nem tudják hova tenni a bűn kérdését, ezáltal óhatatlanul rossz eredményre jutnak. Itt az igében egyértelmű, hogy az Úr hozta a babilóniaiakat, hogy ítéletet tartson népe bűne felett. A kérdés pedig nem az, hogyan tehetett illet az Úr, hanem az, hogyan tehetett illet az ő népe. Sok teológus nem tud mit kezdeni ezzel az igazsággal, miszerint az Úr ítéletet tart a bűn felett, de így nem tudnak mit kezdeni azzal az igazsággal sem, amelyet Jézus Krisztus áldozatáért beszámít nekünk. Ahogyan H. Richard Niebuhr rendkívül frappánsan megfogalmazta ezt a fajta „teológiát”: „Egy harag nélküli Isten bűn nélküli embereket hozott egy ítélet nélküli királyságba egy kereszt nélküli Krisztus szolgálatai révén.” Ezzel a vélekedéssel szemben azt látjuk, hogy a szent Isten gyűlöli a bűnt, és megítéli azt, mégis úgy dönt, hogy Jézusban magára vállalja. Mózesnek rendkívül tömören nyilatkoztatta ki a szuverén¹¹ Isten az ő kegyelmét: „Kegyelmezek, akinek kegyelmezek, és irgalmazok, akinek irgalmazok.” (2Móz 33,19b)

A világvárvány értékelése persze összetett feladat, hogy kinek mit akar ezen keresztül mondani az Úr, de fontos szempontokat nyújthat ez az ige is a teljesebb kép megértésében.

A más evangélium kísértése

Ez a szakasz elsősorban az ítéletről szól,¹² amellyel szembeszünk kell, ha megtérés nélkül bűneinkben maradunk. A mandulavessző képe azonban túlmutat az ígélet felé, ahogyan ez később nyilvánvalóan megjelenik pont az új szövetség előrejelzése előtt, visszautalva erre a szakaszra: „És ahogy gondom volt¹³ arra, hogy kigyomláljam és leromboljam, ledöntsem és elpusztítsam őket, és veszedelmet hozzak rájuk, úgy gondom lesz arra is, hogy fölépítsem és elplántáljam őket – így szól az Úr.” (Jer 31,28)

Ahogy Jeremiásnak, nekünk is Isten teljes ígétét kell tehát hirdetnünk, az ő törvényét és evangéliumát csorbítatlanul. Nem szabad az emberek tetszését keresve megalakodnunk ebben (Gal 1,10).

A fatalizmus kísértése

Lehet egyfajta kísértés abban a gondolatban is, hogy minek hirdessük, ha úgyis megtörténik. Hiszen Jeremiás is látta már a felborult fazekat. Egyrészt azért, mert az Úr mond-

¹¹ Vö. Ézs 45,5–7.

¹² A szavakat tekintve 4:2 arányban (Jer 1,10).

¹³ Ebben az igében is a כָּ ige szerepel kétszer is.

ta. Másrészt azért, mert volt rá példa, hogy a megtérők miatt megváltoztatta szándékát (Jón 3,4–10), bár itt a nép tényleg elérkezett egy végponthoz (Jer 7,16; 14,11). De így is fontos volt, hogy lássák, amikor mindez bekövetkezik, hogy az Úr cselekedett mindebben. Érezzék a bűn súlyát, és a maradék hozzá meneküljön.

Igehirdetési vázlat

Rombolás és építés Isten országában (Jer 1,10)

Ahogy a kerti munkálatoknál és az építkezéseknél elengedhetetlen a növekedést, épülést akadályozó dolgok eltávolítása, úgy a lelkekben is. Akkoriban is volt és most is van mit eltávolítani...

Az őrfa üzenete (Jer 1,11–12)

A mandulafát ennek az igének az alapján lehet őrfának (németül Wachebaum) nevezni. Minden alkalommal tehát, amikor meglátjuk virágozni, jusson eszünkbe, hogy az Úr igéje biztosan célhoz ér.

Veszedelmes ideológiák (Jer 1,13–16)

Vigyáznunk kell, mert a Sátán a korszellemen keresztül ma is meghatározóvá akar lenni életünkben. Különböző színekben megjelenő, világméretű mozgalmak, a Szentírást felülbíráló, negligáló ideológiák válnak bálványá még lelkészek előtt is. Sokan térdre borulnak ezek előtt, és fennhangon hirdetik elveiket a „szeretet” nevében, amely azonban Krisztus keresztyéntől elrugaskodott. Ez veszedelmes következményekkel jár...

Kösd fel a gatyát, és hirdesd az igét megalkuvás nélkül! (Jer 1,17)

Ahogy Jeremiásnak is át kellett adnia mindent, és nem hagyhatta ki az üzenetéből azt, ami nem volt népszerű, vagy esetleg első körben neki sem tetszett, úgy mi sem tehetjük ezt meg. Beszédese, hogy a ’rettetni’ szóval fordított kifejezésnek van olyan jelentése is, hogy ’összetörni’. Sok élet, szolgálat az emberektől való félelem, a felesleges kompromisszumok miatt török össze. Ha valaki azért nem vállal egy kényes szolgálatot, mert fél az összetöretéstől, akkor nem ússza meg, de ha beleáll, és megalkuvás nélkül hirdeti, amit az Úr parancsol, akkor ő megtartja. Az Úr azt akarja, hogy az övéi legyünk teljesen, és őt képviseljük minden körülmények között, hogy mások is megismerhessék őt, megtérhessenek és élhessenek.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EKE-énekeskönyv¹⁴ 368, 286

¹⁴ <https://ekealapitvany.hu/enekeskonyv/index.html>.

Illusztráció

Mivel maga a textus két látomást és sok képet használ az építkezés, mezőgazdaság terén, ezért célszerű ezeknek a kifejtésére hagyatkozni. Ha mégis van valamilyen hasonló tragikus tapasztalat (disznóvágáson felborult üst, vörösiszap-katasztrófa), amely elevenen él a közösség életében, az érzékeltetheti, amit Jeremiáséknak át kellett élniük.

Felhasznált és ajánlott irodalom

Biblia-felfedező program 5.2.

KIDNER, Derek 2008. *Jeremiás könyve*. Harmat Kiadó, Budapest.

■ MALIK PÉTER KÁROLY

Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap

► Préd 4,8–12

Igehirdetési előkészítő

Hárman

A vasárnap jellege

*Agendánkban és a Liturgikus Könyvben is a „Járjunk elhívatásunkhoz méltóan” sorozatban szerepel ez a vasárnap, és a „Munkában!” felszólítással szembesít. JÁNOSSY Lajos *Az egyházi év útmutatása* című könyvében (2008, 56–57. o.) a Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap fókuszja: „Krisztus megbocsátó evangéliuma ad újrakezdést, új életet”. Isten irántunk való mentő szeretete teszi lehetségessé, hogy a telhetetlenség, kapzsiság helyett az istenfélelem adja számunkra a nyereséget (1Tim 6,6–8).*

A bűnbocsánat nem egyszerűen a bűnök eltörlése, hanem a feltétele minden nyugodt és tiszta cselekedetnek, szolgálatnak. A munkát Isten végzi rajtunk. Akár egyedül vagyunk, akár házasságban, mindenütt Isten dolgozik, mégpedig úgy, hogy megtart a kegyelme.

Amit a textusról tudni kell

Alapigénk egy királytestamentumból származik, amelyben az uralkodó a tapasztalatai alapján oktatja az utódját, a fiát.

LUTHER értelmezésében (1995) a Prédikátor könyve az akarat szabadsága ellen íratott. Hiába döntjük el, mit szeretnénk, hiába akarjuk azt, Isten kezében vagyunk, és nála van a legjobb helyünk, nem úgy, ahogyan azt mi akarjuk, kitaláljuk. A bölcsességirodalom e darabja a *hokhmá* véges voltára mutat rá. Istent távol levőnek érzi, és látja, hogy az ember sorsa nem az igaz és kegyes ma-

gatartástól függ, hanem a kiismerhetetlen Istennek a kezében van (8,17; 9,1).

Felépítését tekintve van, aki szerint egységes, következetes felépítésű könyv, más vélemény szerint semmi tudatosság nincs benne, a szerző összefüggés nélküli témák között csapong. MUNTAG Andor (1979) is azt a nézetet képviseli, hogy folyamatos gondolatmenetet nem lehet kiolvasni belőle.

A könyvben az előbb említett professzor felosztása alapján textusunk „Az alapgondolat (1,2–3,22) kihatása az életre” cím alatt szerepel. A Bibliánkban ezt a szakaszt „A társtalanság szomorú sors” témamegnevezéssel találjuk. ZSENGELLÉR József az „Élet a társadalomban” téma alá sorolja textusunkat (2008, 234. o.), a zsidó történetíró, dr. BERNSTEIN Béla pedig az „És láttam én minden fáradságot” címet adta a 4. fejezetnek Kohelet-fordításában.¹

Igénket megelőzően az önző munkavégzésről szólnak a korábbi versek. A kijelölt textushoz érdemes hozzáolvasni a megelőző 7. verset is, ezzel együtt alkot egységet.

Tartalmilag a *hokhmán*nak egy megváltozott formájával szembesülünk. Világnézeti kérdéseket feszegetve – Hogyan lehet boldog az ember? Mi haszna van az életnek? Mi az értelme az ember életének? – arra a következtetésre jut, hogy az embernek az élet értelmét Istenben kell megtalálnia, mert minden hiábavaló Isten nélkül.

Ha az életet az értelemre és a bölcsességre alapozzuk, akkor az ember életfolytatása olyan lesz, mint ahogyan a rák halad. Nem halad előre; igaz, hogy halad, de nem előre, és csak fárad. Körbe-körbe mozog, csak aggódik. Életben van, de rossz az irány, rosszfelé néz. Valóban hiábavaló rák módjára menni, és elég fárasztó is. Az ember rossz irányt követő magatartása helyett Jézusra figyeljünk, aki a dolgok értelmére, végére járt, kereszten szenvedett érte, de feltámadt, és átvette az irányítást a javunkra.

A perikópa megértése

A könyvet uraló és a textust is jelentősen érintő szavunk a *hebel* 'hiábavalóság'. A szó jelentése lehet 'lélegzet', 'lehelet', 'könnyű szellő' is. De ezzel a szóval illetik a bálványokat is, mert semmik, nem tudják igazolni, hogy hatalmuk, erejük lenne – ellentétben Istennel, akinek van hatalma, aki meg tudja erősíteni a gyengét, az egyet is. A *hebel*t úgy is fordíthatjuk, hogy 'megtévesztő'. A *hebel* szót használja a Szentírás az ember munkájára, amelynek mulandóak az eredményei és az örömei is. A Káldi-Neovulgata fordítás a hiábavalóságot 'hiúságnak' fordítja: az ember túlbecsüli magát.

Fontos a héber *amal* 'dolgozik', 'fáradozik', a Septuaginta fordításában *μόχθος* 'bajlódás' szavunk is. A 'vesződni', 'küszködni', 'erőlködni' jelentést hordozó szavak. Ezek

¹ <https://zsido.com/fejezetek/7783156/>.

mind a földi küzdelmekre utalnak, a mondanivalónk ebből is kiindulhat.

Fonál szavunkat emlitem még meg. A fonál önmagában gyenge. Ha sodorva van (ez nem egy simogató munka), vagy ha egy másik fonalszállal összefonjuk, akkor viszont erős lesz, nem szakad el, hanem megerősödik. Támadhat a rostokban szakadás, sérülés, ennek ellenére az összefonódott fonál erős marad, megmarad.

A béna meggyógyításának evangéliumi története (Mt 9,1–8) jól illeszkedik a textushoz. Amíg az embert nem érinti Jézus, addig béna marad, addig nem az életben van, addig nincs értelme az életének. Bűnbocsátó szava, mellénk telepedő szeretete azonban útítársá tesz bennünket, ahol a Jézussal való szolgálat, a másokért való munka feloldja a társtalanságot, a magányt. Nem a másik ember oldja fel, hiszen társ mellett is lehet egyedül lenni, családban is élhetnek magányosan – különösen így van ez a mai korban. Kizárólag Jézus gyógyítja az ember egyedüllétét.

Igehirdetési vázlat

Egyedül – nélküle

Nézettségi számok, úrvacsorázók száma, mindenből legyen minél több! (Ma éppen a legmagasabb nyári hőmérsékletet tapasztaljuk, és mondják, hogy megdőlt a hősségrekord – ez is egy szám...) Nem akarom folytatni a sort, mi mindent mérünk számokban. Amikor az EB-n a dán focista életért küzdöttek, megkérdezte tőlem valaki: ha egy stadionnyi ember imádkozik, akkor ugye tényleg tudnak segíteni, mert benne van a Bibliában, ha ketten vagy hárman imádkoznak, akkor... Ott pedig még kettőnél is többen imádkoztak, sőt talán rekordot döntött a világ!

Sok ezer, több tízezer ember, és hozzá az Isten. Így aztán minden rendben van. Elég furcsa képlet. A sok tízezer ember együtt sem tesz ki annyit, nem teszi, nem teheti ki azt, aki a mi Urunk. Isten több a milliónál, a milliárdnál. A több tízezer is egyedül van, ha nincs vele az Isten. Az ember az ember, az Isten az Isten. Az ember mindig egyedül van Isten nélkül, mindig gyenge Isten nélkül. Egyedül van ki nem mondott imádságok nélkül. Egyedül van a Golgota nélkül. Isten azonban soha sincs az ember nélkül, és hiszem, hogy aki teljesen egyedül van, aki társtalan, aki szenved, az sincs Isten nélkül. De az ember mindaddig egyedül van, bénult, amíg meg nem látja, meg nem hallja Jézus érte hozott gyógyító áldozatát.

Ketten – nélküle

Isten maga is tudja, nem jó az embernek egyedül. Egyedül ott lehet maradni ájultan a folyosón, a téli fagyban az utcán, a járókeret mellett elesve.

Nem szeretem a szót, hogy párom. Egy alkalommal mertem mondani, hogy nem párom van, hanem férjem, és

hozzátettem, a zokninak van párja. Nem egyszerűen csak egy ugyanolyan kinézetű darab, használati cikk az ember-társunk vagy a házastársunk, akivel együtt lehetünk, hanem Isten ajándéka. Aki lehet egy barát, egy testvér a gyülekezetben, egy jó ismerős. A másikra szükség van. A másik azonban nem pusztán a többletet jelenti, nem az erőnk megkétszereződését, nem a hasznosságunkat, az eredményességünket, hogy többet nyomunk a latban, többet tudunk dolgozni, keresni.

Ketten együtt, az az Isten láthatósága. Hogy a másik szeret akkor is, ha gyenge vagyok, ha beteg vagyok, ha bűnös vagyok. Ketten együtt, az a világban látható kegyelem, a szeretet. Mert ha ketten együtt vagyunk, nem az erőnk kétszereződött meg, és többet tudunk elérni, többet tudunk szerezni, hanem a szeretet, az áldozat, a szolgálat értelme győz a munka és a kapzsiság értelmetlenségével és hiábavalóságával szemben. Egymásnak és egymásért szolgálunk. Ezt éljük meg, amikor a gyülekezetünkért is bármit megteszünk.

Nemrég egy elvált anyuka azt mondta, szerinte manapság a legjobb vállalkozás a segítő kéznújtás lenne. Egyedül élő nők, idősek az elfoglalt gyermekeik nélkül mind szenvednek attól, hogy nincs, aki megszerelje a csöpögő csapot, aki meghúzza a csavart stb. Micsoda nehézségeik vannak azoknak, akik egyedül vannak! Akiknek hiányzik életükből a közös szolgálat. Mert a munkát elvégző ember nem az, akivel közösen beszélnek meg a tennivalót, akivel közösen választják ki a beszerzendő gépet. Nem az igazi, ha van egy telefonszám, ahol segítséget lehet kapni a lámpa felszereléséhez. Nincs, aki szeressen, nincs, akit szeret-hetek, aminek persze számos oka lehet, főként manapság, amikor egyre önimádóbb, önzőbb az ember, és sokan éppen egyedül akarnak lenni, hogy ne kelljen a másikat, annak gyengeségeit, hibáit elviselni.

Hárman – vele

Az ember az ítéletet érzi magán, tapasztalja a saját bőrén, amíg nem érkezik a gyógyítás, amíg először még fáradhatatlanul küzd, aztán kimerülve és tanácstalanul vagy haraggal telve üresnek, hiábavalónak érzi az életét, a munkáját. Isten nélkül csak az ítélet súlya nehezedik ránk, Istennel együtt pedig Isten ítéletével szembesülünk, aki összekapcsol bennünket önmagával, és összeszövi életünket valakivel.

Isten szövi az embert össze a másikkal, így lesznek hárman. Isten az, aki szövi a szálát, fonja a fonalat, tőle lesz hármas a kötél és erős a fonál.

Amikor az ember nem pusztán önmagáról gondoskodik, nincs már egyedül, akkor a legjobbat akarja adni, mondani, ehhez pedig magának is szüksége van forrásra, mindig megújuló szeretetre. Isten tehát nem elvégzi az összefonást, és megkövesedett ragasztóanyagként odaragad, hanem Isten az, aki életben tartja, szeretetben tartja és kegyelemmel hordozza a kapcsolatainkat – azaz Isten van munkában!

További javaslatok az istentisztelethez

Imádság

Kérünk, Urunk, adj híveidnek megengesztelődött bocsánatot és békességet, hogy minden bűntől megszabadulva, nyugodt lélekkel szolgáljanak neked. (A *Missale Romanum* alapján a vasárnap kollektaimádsága Szunyogh Xavér fordításában)

Ének

EÉ 85, 443

Illusztráció

GONDOLATOK

„Meggyőződése, hogy ez a néhány mondat a kettőnek az erejéről, az összefogásnak az erejéről ezt mondja el, és csöppet sem a társtalanságról vagy a társsal való élésről szól. Egyszerűen azért, mert ott van mindig az életünk kapcsolatai között *a legfontosabb és a mindennek értelmet adó kapcsolatunk: az Istennel való kapcsolatunk.*

Tehát nagyon nehéz kívülről nézve bárkiről is, ebből a szempontból – a Prédikátor szavai alapján – úgy beszélni, hogy magányos vagy nem magányos. Mert nekünk is, az egymással való kapcsolatainknak, az egymással való közösségünknek *is a végső célja a rajtunk és az adott kapcsolaton túlmutató cél ad értelmet: az Istennel való közösség.*

Talán ez a legfontosabb, amit a felolvasott részlet utolsó, mintegy odabiggyesztettnek tűnő mondata jelenthet a számunkra. Ez a bizonyos utolsó félmondat: *a hármas fonál nem szakad el egyhamar.*

Lehet ezt az utolsó félmondatot úgy is értelmezni, hogy igazából semmi jelentősége, csak egy közmondás, és tulajdonképpen a kettőnek az erejéről van szó, de hát a mondat hármas fonálról szól, most mit csináljunk? Úgyhogy így is használjuk? – Lehet úgy is érteni, hogy itt eszébe jut a Prédikátornak a téma végeztével az, hogy ha hárman vagyunk, az még jobb, mint ha ketten. És akkor még oda lehetne tenni, hogy sőt, tizenkilencen a legerősebb a szövetség, mert a tizenkilenc több, mint a három.

De ezek mind légbőlkapott ötletek – az igazán számunkra használható értelme ennek az utolsó félmondatnak csak az lehet, hogy minden, itt közöttünk levő szövetségnek, összefogásnak, kapcsolatnak, közös erőfeszítésnek az igazi erejét az ezen túlmutató cél: az Istennel való kapcsolat és közösség adja meg. Ilyen célt pedig, az önmagunkon és az egymással való kapcsolatunkban létrejött célon túlmutató célt nem akar ki tud adni a dolgainknak.

Ezért érdemes odafigyelni arra, amit Jézus mondott egy alkalommal a hozzá érkezőknek, az őt keresőknek, akik hozzá tódultak, mert akarták látni a hatalmát és

dicsőségét, amiről már sokat hallottak. És Jézus – érdekes módon – egy furcsa, önmagán igencsak túlmutató dologra hívta fel a figyelmet. Azt mondta, hogy a búzaszem létének semmi más nem ad értelmet, mint ha a búzaszemet elvetik, és megsemmisül a földben, mert akkor lesz belőle új érték, akkor születik belőle valami új. És ez bizony első-sorban Jézus Krisztusban valósul meg, őbenne.”

Schermann Gábor: Prédikátor könyve 4,7–12²

„Monet a vendégeinek gyakran megmutatta azt a szobát, ahol a falakon a legnagyobbak képei voltak, mint Degas, Picasso, Manet, Delacroix, Renoir és Cézanne, de ott volt Rodin két bronzszobra is. Monet legjobban Cézanne-t kedvelte. »Cézanne a legnagyobb mindannyiunk közül« – jelentette ki egyszer. És ha nem ment a munka valamiért neki, letakarta Cézanne képeit, nagyon röstellte kínlását a génusz előtt. »Úgy éreztem magam – mondta egyszer –, mint egy pigmeus az óriás lábainál.«”

Ross King (1962–) kanadai író: *Dühödt ámulat. Claude Monet és a vízililiomok*

Felhasznált irodalom

- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitás Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- LUTHER, Martin 1995. *Előszók a Szentírás könyveihez*. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest.
- MUNTAG Andor 1979. *Őszövségi alapismeretek*. 3. köt. Kézirat. Evangélikus Teológiai Akadémia, Budapest.
- ZSENGELLÉR József 2004. A Prédikátor könyve. In: Pecsuk Ottó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin, Budapest. 233–238. o.

■ KLIMENTNÉ FERENCZY ANDREA

Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap

▶ Ézs 29,13–19

Igehirdetési előkészítő

Ellenségkép helyett

A vasárnap jellege

Nem minden évben kerül sor a Szentháromság ünnepe utáni 20. vasárnapra, időnként bibliavasárnap vagy ítélet vasárnapja „írja felül”. A Szentháromság ünnepe utáni időszak negyedik szakasza a 18–23. vasárnapokat öleli fel,

² <https://archiv.evangelikus.hu/lelki-taplalek/igehirdetesek/schermann-gabor-2013-2009.-10.-18.-2013-predikator-koenyve-4-7-12/>. (Megtekintés: 2021. június 30.)

főtémája: „Járjunk elhívásunkhoz méltóan!” vagy „Isten igéje felfedi életünk értelmét”. A 20. vasárnap témája: „Megg-szentelt életben!”, ez hangsúlyos a propriumban. Mind a két lekciónak van eszkatológiai jellege. Mt 22,1–14-ben megjelenik az üdvösség menyegzői öröme, amelybe az utakon találtakat is bevonják, Ef 5,15–21-ben pedig az Úr akaratának megismerése és az ő dicsérete.

Amit a textusról tudni kell

Két évtizede volt Júda AsszírIA hűbérese, amikor Ezékiás király fellázadt Szanhérib ellen. Az új asszír uralkodóval egyszerre több nép szegült szembe a birodalom keleti és nyugati részén, valószínűleg összehangolt terv alapján léptek fel. Ézsaiás óvta Ezékiást az összeesküvésben való részvételtől. Végül az asszírok sorra levertek a lázadókat, Júdában is szörnyű pusztítást végeztek, Jeruzsálem csak súlyos áldozatok árán menekülhetett meg (BRIGHT 2001, 273–275. o.).

Ezekben az években keletkezett az ún. asszír ciklus (Ézs 28–32; vö. KUSTÁR 2008, 251. o.) A 29. fejezet nagy része ítéletet hirdet, Jeruzsálem ostromának megjövendölése után a textusunkat megelőző versek arról szólnak, hogy Isten népe számára érthetlenné teszi a ki-nyilatkoztatást.

13. vers: „Ez a nép” – távolságtartó kifejezés, amely-lyel Isten megkülönbözteti magát a néptől. Vallásosságuk csak szóbeli, betanult, nem járja át az életüket. Ézsaiás kultuskritikája nem megszüntetni akarja az ajkak val-lásosságát, hanem elmélyíteni. „Izraelnek így kell Jahvé-hoz közelítenie, hogy valóban órá néz, órá támaszkodik, neki ajándékozza bizalmát.” (WILDBERGER 1982, 1121. o.) Fontos, hogy a szív nemcsak az érzelmek, hanem az ér-telem, akarat és erkölcs központja is, tehát az egész em-bert jelenti.

14. vers: Az itt említett csodálatos isteni tett népének büntetését jelenti.

15. vers: Feltételezhetően titkos diplomáciai tárgyalá-sokról van szó a környékbeli államokkal és Egyiptommal, esetleg Babilonnal is. A prófétai ige a tanácsadókat és a nép vezetőit veszi célba, nem Ezékiás királyt.

16. vers: A Bibliában többször előkerül a fazekas képe, itt Isten és ember szerepének felcserélhetlenségét hirdeti.

17. vers: Ezzel a verssel új szakasz kezdődik. Változást hirdet a természetben, csupasz hegyek termékeny földde válnak. Feltételezhető, hogy nemcsak Libánont, hanem a Kármelt (וְהַכְרִמָּה) is említi a szöveg.

18. vers: Változás történik az emberekben is, ami külö-nösen a 10–12. versek hátterén érzékelhető.

19. vers: Az alázatosak és a legszegényebbek nem szoci-ális megjelölések, hanem egy vallási csoport önmegneve-zései, akik magukat az igazi Izraelnek tekintették.

A perikópa megértése

Nemcsak az az érdekes, hogy miről írnak ezek a versek, hanem az is, hogy miről nem. Az asszír ciklus keveset foglalkozik közvetlenül az asszírokkal, többet Izrael népével. Szakaszunk pedig adóteher és külső fenyegettség helyett a vallásosság mélységével és a bűn gyökerével, Isten cselekvésének meglepő voltával, az ő mindentudásával, szuverenitásával és az eljövendő újjáteremtéssel foglalkozik.

Sok magyarázó a 16. versben az ősbűnt látja: „...*olyanok lesztok, mint az Isten*” (1Móz 3,5).

Fontos, hogy a prófétai kritika megáll egy ponton: „Ézsaiás nem ítélte csalásnak a kultuszt önmagában, és önmagában a bölcsességet sem bélyegezte meg.” (WILDBERGER 1982, 1123. o.) A szakaszra hivatkozó újszövetségi helyek (Mt 7,21; 10,26; 11,5; 15,8–9; Róm 9,20–4; 1Kor 1,18–19) többségükben általánosítják az ézsaiási üzenetet, így felhasználhatóságuk függ az igehirdetés irányvételétől.

Igehirdetési vázlat

Ellenségkép helyett

Birodalmak szorításában, háború küszöbén, sokféle lehetséges ellenség között a próféta mégsem külső veszélyekkel foglalkozik, hanem azzal, hogy mi van az Istent dicsőítő nép szívében, milyen titkos terveket szőnek a tanácsadók, és hogy a döntéshozókat végső soron nem az a gőg mozgatja-e, hogy Isten helyébe képzelik magukat. Minket sokszor leköt az, hogy sérelmeinkkel és mások személyével foglalkozunk. „Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.” (1Sám 16,7b) Isten elmélyülésre hív minket, arra, hogy a láthatón túl keressünk okokat és távlatokat.

Énkép

Hol van az oka bajainknak? Isten ígéje vallásosságunk felszínességére mutat rá, amikor ajakkal való istendicséret-ről és betanult istenfélelemről beszél. A mi Istenhez közeledésünk és dicsőítésünk miben áll? Mennyi időnkötöl-ti ki, mennyire járja át tetteinket, gondolatainkat? Sokak szerint, ha a vallásosság csak megszokás, vagy nem elég őszinte, akkor káros, jobb lenne abbahagyni. Ézsaiás nem ezt mondja. Az is valami, ha legalább ajkaink Istent dicsőítik, de még további mélységeit fedezhetnénk fel az Istennel való kapcsolatnak.

Ha csak ajkaink dicsérik őt, azt hihetjük, terveinkhez, komoly gondolatainkhoz nincs is köze. Nem ijesztgetni akar minket, amikor ezt cáfolja, és elmondja, hogy ő mindent lát. Sokkal inkább rámutat, hogy titkolt, önerőből megvalósítani akart terveinkkel is tud mit kezdeni, jóra tudja fordítani őket.

Bajaink okát a próféta visszavezeti a bűn gyökerére.

Nem pusztán tiszteletlenség, ha Isten helyére képzeljük magunkat, hanem éppen magunkat fosztjuk ki azzal, ha nem veszünk tudomást Szabadítónk hatalmáról és szeretetéről.

Jövőkép

Kétségbeesés és vádaskodás helyett Isten ígéje arra hív minket, hogy a jövőbe tekintünk. Nemcsak álmokat vagy optimizmust akar nekünk adni, hanem annak a gazdagságát tárja elénk, amit Isten nekünk szán. Átformálja életünket, ha arra tekintünk, amit ő tesz.

Márpedig ő meglepően cselekszik. Sokszor ellenkező irányban, mint azt mi várnánk vagy kérnénk. Van, hogy ítéletet hoz ránk, amelyben megtapasztalhatjuk, hogy erőnk, értelmünk kudarcot vall. De ezzel tovább akar vezetni bennünket. „Ha Jahve csodálatosan cselekszik, egészen bízhatunk benne, hogy tettének végső célját nem vesztíti szem elől.” (WILDBERGER 1982, 1122. o.)

Nem maradunk a jajban és a fonákságban, „kevés idő” múlva eljön a fordulat. Isten csodálatos szabadítása révén minden megújul, még a teremtett világ is. Nála az emberi pusztításnak kitett növény- és állatvilág számára is van gyógyulás. A kertekre és erdőkre is gondja van.

Akkor hogyan tudná megújítani az embert! Azt hirdeti meg, hogy süketek hallanak és vakok látnak. De nem akármit, hanem Isten szavát, mert ez a legfontosabb, amit érzékelünk kell, és ennek a hiányától szenvedünk a leginkább, ha olyan számunkra, mint a lepecsételt írás. Ő tárhatja fel előttünk az ige értelmét.

Mindezzel a célja pedig a mi örömünk. Az az igazi, tartós öröm, amelyet egyedül ő adhat. Amiből valamit korábban talán már megtapasztaltunk, arra újra rátalálhatunk. Legyőzi kudarcainkat, fásultságunkat, elűzi szürkeségünket.

Hogyan teljesülhetnek ezek? A júdaiak az ország felzabadosulását Ezékiás királytól várták, de ő nem tudta betölteni a reményeket. Ezt a jövőképet Jézus Krisztus váltotta valóra. Ő adta vissza vakok látását és süketek hallását. Őbenne ért el szívünkig Isten szava. Ő hozta el az igazi örömet. Ez az ószövetségi prófécia órá mutat, kiemel bennünket az ellenségekkel való foglalkozásból, feltárja bajaink végső gyökerét, de főleg arról tanúskodik, hogy Jézusban Isten megadja azt a csodálatos változást, amelyre szükségünk van. Ellenségkép helyett istenképet ad, amely Jézusban rajzolódik ki.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Ef 5,15–21; Mt 22,1–14

Énekek

EÉ 273, 319, 364, 375, 428, 431

Illusztráció

VERS

Kosztolányi Dezső: *Ellenség*

Vajon merre tekint az ő ferde fa-arca?
Az az arc, amelyre többit gondolok, mint
azokra, akiknek lelkem eladtam.
Mert zárt ez az arc, mint beszögelt fa-bódé,
kinyithatatlan s rajta hiába
dörömbölök éjjel is, zárva maradna,
itt őrzi haragját, hogy el ne raboljam.
Rejtélyes, rettenetes, régies bálvány,
bámulatos is, hisz nem szeret engem,
kit úgy szerettek, nem ért s tagadja
vérem és könnyem, szívem és agyam.
A körmöm, a körmöm is, melyet levágok,
közelebb van hozzám, mint néki e minden,
mit én cepelek. Megfoghatatlan.

Próbálja-e néha lehunyni szemét,
lélekezni mélyen és szólni magában:
„Én is így nyújtom nyomorult életem?”
Vagy nem hiszi el, hogy lélekzem én is?

Dsida Jenő: *Mélyre ások*

Bábel
újra-épülő, szörnyeteg
tornya sötéten áll fel.

Százan
hordják a követ, vasat, márványt,
gőgös, nagy zajú lázban.

Görbe
ásóval őszi udvaron
jeleket írok körbe.

Reszket
az est a tölgyek sudarán,
amikor ásni kezdek.

Mások
minél nagyobb tornyot emelnek,
annál mélyebbre ások.

Sztevanovity Dusán: *Valahol mélyen a szívemben*

Műszerek rajzolnak izgatott görbét,
De egyik sem mutatja meg,
Hogy mi lakik mélyen a szívemben.
Tudom, a szívben nem lakik érzés,
De valami ott mozdul meg,
Valahol mélyen a szívemben.
Talán jobb is ez így, hogy nincs elég szavam rá,
S annak, mit érzek, csak törtrészét mondhatom el,
Mert egyszer csak ott állnék meztelen szívvel,
Azokkal szemben, kik álruhát öltöttek fel.
Mégis irigyen tisztetek költőt és festőt,
Ki helyettem mutatja meg,
Hogy mi lakik mélyen a szívemben.
Néha magam sem tudom, hogy dadogni könnyebb,
Vagy titkolni kényelmesebb,
Hogy mi lakik mélyen a szívemben.
Mert ha ki tudnám mondani, és szavam is van rá,
Nem egyszer szürkén és okosan hallgatom el.
Hiszen beszélni tanultva tanulunk csendet.
S azt is, hogy van, mikor hallgatni, hazudni kell.
Rövid kis hír, csak egy fotó, vagy semmi,
Már megszoktam, világok omlanak össze
A Földön, az égen és itt,
Valahol mélyen a szívemben.
Véleményt mondok pár megszokott szóval,
De a hangszóró nem viszi át,
Hogy mi lakik mélyen a szívemben.

Felhasznált irodalom

- BRIGHT, John 2001. *Izrael története*. Kálvin Kiadó, Budapest.
KARASSZON Dezső 1998. Ésaías könyvének magyarázata. In: *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata*. Kálvin Kiadó, Budapest. 691–748. o.
KUSTÁR Zoltán 2008. Ézsaiás próféta könyve. In: PECSUK Ottó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.
WILDBERGER, Hans 1982. *Jesaja. Kapitél 28–39*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. (Biblischer Kommentar Altes Testament 10/3.)
WATTS, John D. W. 2015. *Isaiah 1–33*. Zondervan, Grand Rapids. (Word Biblical Commentary 24.)

■ TÓTH KÁROLY

TARTALOM

Mécses a te igéd

HONTHEGYI ZSOLT: *Itt az idő! Épüljünk fel!* 281

Tanulmányok

LÁSZLÓ VIRGIL: *Egyéni életutak és kollektív sorseseemények kereszteződésében* 282

KOVÁCS ÁBRAHÁM: *A brit evangélikalizmus hatása a mai magyar protestantizmus hitvallására és kegyességére* 286

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: *Az evangélikus lelkészképzés gyakorlati kompetenciaterületei* 295

Figyelő

ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.): *Az ige mint Isten szava s az ige mint szófaj II.* 301

Lmk-témák

GREGERSEN-LABOSSA GYÖRGY: *A lelkész magatartása a baráti társaságtól a liturgián át a szociális média nyilvánosságáig* 305

HAFENSCHER KÁROLY: *Exegetikai forrásaink az igehirdetői műhelymunkában* 309

SZABÓ B. ANDRÁS: *Teológiai konzervativizmus és liberalizmus a múltban és a jelenben* 311

THURÁNSZKY ISTVÁN: *Lelkész szolgálata haldoklók és gyászolók között* 313

GÁNC S TAMÁS: *Van-e élet a halál(ok) után? Gyülekezeti reanimáció, egyházi reset – gyülekezet a járvány után* 316

CSEPREGI ANDRÁS: *Hogyan válaszol az egyház a mai kor kihívásaira? Gender, social media, populizmus, fake news stb.* 318

SEBEN GLÓRIA: *Fiatalos Biblia – bibliás fiatal. Hogyan lehet közel hozni a Bibliát fiataljainkhoz?* 321

PÁNGYÁNSZKY ÁGNES: *A konfirmáció célja és gyakorlata* 324

ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.): *Mit üzen számunkra Ordass Lajos hűsége és helytállása?* 326

REUSS ANDRÁS: *A katolikus–evangélikus párbeszéd dokumentumai az elmúlt hatvan évben* 329

Könyvrecenzió

BÁCSKAI KÁROLY – LÁSZLÓ VIRGIL: *Szövegszöveget* 331

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

SZABÓ LAJOS: *Mit takar a papi palást? Emlékezés Karner Ágoston (1929–2021) evangélikus lelkész szolgálatára* 333

SZABÓ LAJOS: *Állandó vigasztalás. Igihirdetés Karner Ágoston temetésén (2Kor 1,3–4)* 334

LABORCZI DÓRA: *Életfa. In memoriam Balogh Éva (1964–2021)* 336

LACKNER PÁL: *„Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van...” Igihirdetés Balogh Éva lelkész temetésén (Ézs 64,7)* 337

Az igehirdető műhelye

ZÁSZKALICZKY PÁL (ID.): *Szentháromság ünnepe után 12. vasárnap (Mk 10,17–27)* 339

LÁZÁRNÉ SKORKA KATALIN: *Szentháromság ünnepe után 13. vasárnap (Lk 13,22–30)* 341

DEÁK LÁSZLÓ: *Szentháromság ünnepe után 14. vasárnap (Jn 6,60–66)* 344

SÁNDORNÉ POVAZSANYECZ GYÖNGYI: *Szentháromság ünnepe után 15. vasárnap (Lk 18,28–30)* 346

LACKNER NÉ PUSKÁS SÁRA: *Szentháromság ünnepe után 16. vasárnap (Mt 6,1–6)* 348

VARSÁNYI FERENC: *Szentháromság ünnepe után 17. vasárnap (Ám 4,11–5,4)* 350

MALIK PÉTER KÁROLY: *Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap (Jer 1,10–17)* 353

KLIMENTNÉ FERENCZY ANDREA: *Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap (Préd 4,8–12)* 355

TÓTH KÁROLY ISTVÁN: *Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap (Ézs 29,13–19)* 358